

**GENÇ YETİŞKİN ERKEKLERİN ALGILADIKLARI BABA
TUTUMLARI İLE BİREYLEŞME ARASINDAKİ İLİŞKİDE
PSİKOLOJİK SAĞLAMLIĞIN DÜZENLEYİCİ ROLÜ**

Gülçin Karadeniz

15 11 51 203

DOKTORA TEZİ

Psikoloji Anabilim Dalının Adı

Gelişim Psikolojisi Doktora Programı

Danışman: Prof. Dr. H. Nermin Çelen

İstanbul

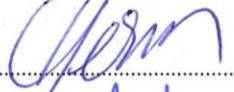
T.C. Maltepe Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Haziran, 2019

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

GÜLÇİN KARADENİZ'in "Genç Yetişkin Erkeklerin Algıladıkları Baba Tutumları ile Bireyleşme Arasındaki İlişkide Psikolojik Sağlamlığın Düzenleyici Rolü " başlıklı tezi 27.06.2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği" nin ilgili maddeleri uyarınca Psikoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans/Doktora tezi oy birliğiyle/oy çokluğuyla, başarılı/başarısız olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı, Adı ve Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı)	Prof.Dr.Nermin ÇELEN	
Üye	Dr.Öğr.Üyesi Oktay AYDIN Marmara Üniversitesi	
Üye	Dr.Öğr.Üyesi Elif GÖCEK Bilgi Üniversitesi	
Üye	Doç.Dr.Figen KARADAYI	
Üye	Dr.Öğr.Üyesi Hilal SIMSIKI KARABULUT Namık Kemal Üniversitesi	

Prof. Dr. Ahu TUNÇEL ÖNKAL
Enstitü Müdürü

 maltepe üniversitesi	ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI	Doküman No	FR-178
		İlk Yayın Tarihi	01.03.2018
		Revizyon Tarihi	
		Revizyon No	00
		Sayfa	iii/244

Revizyon Takip Tablosu

REVİZYON NO	TARİH	AÇIKLAMA
00	01.03.2018	İlk yayın.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI

14 / 06 / 2019

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarından bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilmeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; çalışmamın Maltepe Üniversitesinde kullanılan “bilimsel intihal tespit programı” ile tarandığını ve öngörülen standartları karşıladığımı beyan ederim.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Gülçin Karadeniz

Hazırlayan	Kalite Koordinatörü	Kurumsal Yetkili
İlgili Birim	Dr. Öğr. Üyesi Şafak GÜNDÜZ	Prof. Dr. Belma AKŞİT

(Doküman No: FR-178; Yayın Tarihi: 01.03.2018; Revizyon Tarihi: ; Revizyon No:00)

TEŞEKKÜR

Destek olan herkese teşekkür ederim.

Gülçin Karadeniz

Haziran, 2019

ÖZ

GENÇ YETİŞKİN ERKEKLERİN ALGILADIKLARI BABA TUTUMLARI İLE BİREYLEŞME ARASINDAKİ İLİŞKİDE PSİKOLOJİK SAĞLAMLIĞIN DÜZENLEYİCİ ROLÜ

Gülçin Karadeniz
Doktora Tezi
Psikoloji Anabilim Dalı
Gelişim Psikolojisi Programı
Danışman: Prof. Dr. H. Nermin Çelen
Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019

Mahler, insan yavrusunun biyolojik doğumunun psikolojik doğumu ile aynı zamanda olmadığı görüşünü geliştirmiş ve “ayırışma-bireyleşme” kavramlarına vurgu yapmıştır (Mahler, Pine ve Bergman, 2003). Bu süreçte de ebeveynlik bağlamının nedenli önemli olduğu gerek erken çocukluk döneminde gerekse ergenlik döneminde yapılan araştırmalarla vurgulanmaktadır (Özdemir, 2009). Bu araştırmanın sorunsalı ise; risk faktörlerinin gölgesinde yaşamına devam eden günümüz genç yetişkininin geçtiği serüvenlerden nasıl bir psikolojik sağlamlık gösterirse büyük bir ödüle kavuştuğu yani “bireyleştiği”dir.

Araştırma kapsamında, genç yetişkin erkeklerin algıladıkları babalık stili ile bireyleşme süreçleri arasındaki ilişkide psikolojik sağlamlığın düzenleyici rolü ele alınmıştır. Çalışmaya, 402 genç yetişkin erkek katılmıştır. Araştırma verilerinin toplanmasında 95 sorudan oluşan ve iki bölüme sahip bir form kullanılmıştır. Birinci bölümde demografik bilgiler, ikinci bölümde araştırma ölçekleri yer almıştır. Bu ölçekler; babaya yönelik tutum ölçeği, kendini toplama gücü ölçeği ve bireyleşme ölçeğidir. Ayrıca katılımcılara açık uçlu sorular sorularak babalık hakkındaki görüşleri de alınmaya çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: 1. Algılanan baba tutumu; 2. Bireyleşme; 3. Psikolojik sağlamlık; 4. Genç yetişkinlik; 5. Babalık.

ABSTRACT

THE MODERATING ROLE OF RESILIENCE IN THE RELATIONSHIP BETWEEN THE PERCEIVED PATERNAL PARENTING AND THE INDIVIDUATION PROCESS IN YOUNG ADULTHOOD

Gülçin Karadeniz

PhD Thesis

Psychology Department

Ph.D. in Psychology (Options: Developmental Programme)

Advisor: Prof. Dr. H. Nermin Çelen

Maltepe University Graduate School of Social Sciences, 2019

Mahler developed the theory that the human offsprings do not undergo biological birth and the psychological birth concurrently and underlined his separation-individuation theory (Mahler, 2003). The importance of parenting both in early childhood and in adolescence has been reinforced in this context (Özdemir, 2009). One problematic issue in this research is; how today's youth could earn the great reward as in 'becoming an individual' for keeping up strong psychological appearances through the stressful adventures of living under such risk factors.

As part of the research, the moderating role of resilience in the relationship between the perceived parenting and the individuation process has been scrutinized. A sample of 402 young men has participated in the study. A questionnaire composing of 95 questions in two parts was applied for data collection. The first part consisted of demographical information whereas the second part consisted of the research scale. These scales analyse, Attitude towards the father, the power to bounce back and individuation. The participants were also asked a number of open ended questions in order to collect their views on fatherhood.

Keywords: 1. Perceived parenting; 2. Individuation; 3. Resilience; 4. Early adulthood; 5. Paternal

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	ii
İNTİHAL RAPORU.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZ.....	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR.....	xiv
ÖZGEÇMİŞ.....	xv
BÖLÜM 1. GİRİŞ.....	1
1.1. Aile ve Değişen Aile Yapısı.....	4
1.1.1. Çocuk yetiştirme stilleri ve boyutları.....	8
1.1.1.1. Toplumsal cinsiyet rolü gelişimi: Erkeklik, babalık ve babalık rolleri.....	14
1.1.1.2. Yetişkin çocuk -ebeveyn ilişkisi ve bu ilişkiye etki eden faktörler.....	19
1.1.1.2.1. Bağlanma kuramı ve yetişkinlerde bağlanma biçimleri.....	23
1.1.1.2.2. Yetişkinlerde bağlanma biçimleri ve duygu düzenleme.....	29
1.1.1.2.3. Yetişkinlerde bağlanma biçimleri ile kaygı arasındaki ilişki.....	32
1.1.1.3. Yeni babalık söylemi: Duyarlı babalık ve baba katılımı.....	35
1.1.1.4. Baba oğul ilişkileri.....	39
1.2. Benlik Kurgusu.....	41
1.2.1. Ayrışma bireyleşme süreci ve özerklik kazanma.....	45
1.2.2. Kültür ve kültürel değerlerin yönelimleri: Bireycilik toplulukçuluk.....	59
1.2.3. Benlik kurgusu: Özerk, ilişkisel ve özerk-ilişkisel benlik.....	62
1.2.4. Ülkemizde benlik kurgusu: Özerk-ayrık, bağımlı-ilişkisel ve özerk-ilişkisel benlik kurgusu.....	64
1.3. Psikolojik Sağlamlık.....	67
1.3.1. Psikolojik sağlamlık ve koruyucu faktörler.....	68
1.4 Problem.....	76
1.5 Amaç.....	80
1.6. Önem.....	80
1.7. Varsayımlar.....	83
1.8. Sınırlıklar.....	83
1.9. Tanımlar.....	83
BÖLÜM 2. YÖNTEM.....	86
2.1. Araştırma Modeli.....	86
2.2. Evren ve Örneklem.....	86
2.3. Veriler ve Toplanması.....	90
2.3.1. Demografik bilgi formu.....	90

2.3.2. Babam ve ben ölçeği.....	90
2.3.2.1. Babam ve ben ölçeği açımlayıcı faktör analizi.....	91
2.3.2.2. Babam ve ben ölçeği doğrulayıcı faktör analizi.....	95
2.3.2.3. Güvenilirlik ve madde analizi sonuçları.....	97
2.3.3. Bireyleşme ölçeği baba formu.....	97
2.3.3.1. Bireyleşme ölçeği açımlayıcı faktör analizi.....	98
2.3.3.2. Bireyleşme Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizi.....	100
2.3.3.3. Güvenilirlik ve madde analizi sonuçları.....	102
2.3.4. Kendini toparlama gücü ölçeği.....	103
2.3.4.1. Kendini toparlama gücü ölçeği açımlayıcı faktör analizi.....	104
2.3.4.2. Kendini toparlama gücü ölçeği doğrulayıcı faktör analizi.....	106
2.3.4.3. Güvenilirlik ve madde analizi sonuçları.....	109
2.4. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması.....	109
BÖLÜM 3. BULGULAR VE YORUMLAR	113
3.1. Bulgular.....	113
3.1.1. Kullanılan ölçeklere ait tanımlayıcı analiz bulguları.....	113
3.1.2. Aykırı değerler ve çoklu doğrudanlık.....	115
3.1.3. Yol analizi.....	116
3.1.5. Psikolojik sağlamlığın düzenleyici rolü.....	120
3.1.5.1. Bağlanmışlığa yönelik etkilerde kişisel yeterliğin düzenleyici rolü.....	120
3.1.5.2. Müdahaleciliğe yönelik etkilerde kişisel yeterliğin düzenleyici rolü.....	122
3.1.5.3. Ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusuna yönelik etkilerde kişisel yeterliğin düzenleyici rolü.....	124
3.1.5.4. Destek arayışına yönelik etkilerde kişisel yeterliğin düzenleyici rolü.....	126
3.1.5.5. Özgüvene yönelik etkilerde kişisel yeterliğin düzenleyici rolü.....	128
3.1.5.6. Bağlanmışlığa yönelik etkilerde yaşamı kabulün düzenleyici rolü.....	130
3.1.5.7. Müdahaleciliğe yönelik etkilerde yaşamı kabulün düzenleyici rolü.....	132
3.1.5.8. Ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusuna yönelik etkilerde yaşamı kabulün düzenleyici rolü.....	134
3.1.5.9. Destek arayışına yönelik etkilerde yaşamı kabulün düzenleyici rolü.....	136
3.1.5.10. Özgüvene yönelik etkilerde yaşamı kabulün düzenleyici rolü.....	138
3.1.2. Genç yetişkin erkeklerin baba rolü ile ilgili düşüncelerine dair açıklayıcı istatistikler.....	143
3.1.2.1. Baba kimdir?.....	143
3.1.2.2. Babalık nasıl yapılmalıdır?.....	145
3.1.2.3. Babanızdan neler öğrendiniz?.....	147
3.1.2.4. Babanızın sizi sevdiğini hangi yaşantılarla/anılarla hatırlıyorsunuz? ..	149
3.1.2.5. Babanızın çocuk yetiştirme yöntemi nasıldır?.....	152
3.2. Yorumlar.....	154
3.2.1. Ölçek puanları ve düzenleyici role ilişkin bulguların tartışması.....	154
3.2.1.1. Genç yetişkin çocukların algıladıkları babalık stilleri ve düzenleyici role dair bulguların tartışması.....	154
3.2.2. Genç yetişkin çocukların baba rolü ile ilgili düşüncelerine dair açıklayıcı istatistiklerin tartışması.....	164
3.2.2.1. Baba kimdir?.....	164
3.2.2.2. Babalık nasıl yapılmalıdır?.....	165

3.2.2.3. Babanızdan neler öğrendiniz?	166
3.2.2.4. Babanızın sizi sevdiğini hangi yaşantılarla/anılarla hatırlıyorsunuz? ..	169
3.2.2.5. Babanızın çocuk yetiştirme yöntemi nasıldır?	171
BÖLÜM 4. SONUÇ	174
4.1. Özet	174
4.2. Yargı.....	176
4.3. Öneriler	176
EK'LER	179
KAYNAKÇA	205

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 2.1.	Demografik özellikler tanımlayıcı analiz bulguları.....	89
Tablo 2.2.	Açımlayıcı faktör analitik çözüm	93
Tablo 2.3.	Faktör analizi sonucu desen matrisi.....	94
Tablo 2.4.	Babam ve ben ölçeği madde analizi ve güvenilirlik tablosu	97
Tablo 2.5.	Açımlayıcı faktör analitik çözüm	99
Tablo 2.6.	Faktör analizi sonucu desen matrisi.....	100
Tablo 2.7.	Babam ve ben ölçeği madde analizi ve güvenilirlik tablosu	103
Tablo 2.8.	Açımlayıcı faktör analitik çözüm	105
Tablo 2.9.	Faktör analizi sonucu desen matrisi.....	106
Tablo 2.10.	Babam ve ben ölçeği madde analizi ve güvenilirlik tablosu	109
Tablo 2.11.	Çoklu doğrudaşlık testi tablosu	111
Tablo 3.1.	Kullanılan ölçeklere ait tanımlayıcı analiz bulguları.....	113
Tablo 3.2.	Araştırma değişkenlerinin ranj, çarpıklık ve basıklık durumu	114
Tablo 3.3.	Çoklu doğrudaşlık testi tablosu	116
Tablo 3.4.	Yol analizi direk etkiler sonuç tablosu	118
Tablo 3.5.	Direk etki hipotezleri test tablosu.....	119
Tablo 3.6.	Bağlanmışlığa yönelik etkilerde kişisel yeterliğin düzenleyici rolü.....	121
Tablo 3.7.	Müdahaleciliğe yönelik etkilerde kişisel yeterliğin düzenleyici rolü	123
Tablo 3.8.	Ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusuna yönelik etkilerde kişisel yeterliğin düzenleyici rolü.....	125
Tablo 3.9.	Destek arayışına yönelik etkilerde kişisel yeterliğin düzenleyici rolü	127
Tablo 3.10.	Özgüvene yönelik etkilerde kişisel yeterliğin düzenleyici rolü.....	129
Tablo 3.11.	Bağlanmışlığa yönelik etkilerde yaşamı kabulün düzenleyici rolü	131
Tablo 3.12.	Müdahaleciliğe yönelik etkilerde yaşamı kabulün düzenleyici rolü	133
Tablo 3.13.	Ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusuna yönelik etkilerde yaşamı kabulün düzenleyici rolü	135
Tablo 3.14.	Destek arayışına yönelik etkilerde yaşamı kabulün düzenleyici rolü.....	137
Tablo 3.15.	Özgüvene yönelik etkilerde yaşamı kabulün düzenleyici rolü	139
Tablo 3.16.	Kişisel yeterlik ve yaşamı kabulün düzenleyici etkileri tablosu.....	141
Tablo 3.17.	Araştırmaya katılanların “baba kimdir?” sorusuna verdikleri cevapların belirlenen gruplara göre dağılımı.....	144
Tablo 3.18.	Araştırmaya katılanların “babalık nasıl yapılmalıdır?” sorusuna verdikleri cevapların belirlenen gruplara göre dağılımı	145
Tablo 3.19.	Araştırmaya katılanların “babanızdan neler öğrendiniz?” sorusuna verdikleri cevapların belirlenen gruplara göre dağılımı	147

Tablo 3.20.	Araştırmaya katılanların “Babanızın sizi sevdiğini hangi yaşantılarla/anılarla hatırlıyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevapların belirlenen gruplara göre dağılımı	150
Tablo 3.21.	Araştırmaya katılanların “Babanızın disiplin yöntemi nasıldır?” sorusuna verdikleri cevapların belirlenen gruplara göre dağılımı	152
Tablo A.1.	Babaların duygusal erişilebilirliğine dair tanımlayıcı analiz bulguları ...	179
Tablo A.2.	Bireyin babasına yönelik “Benim için önemli olan şeyleri hatırlar”, tutumuna göre fark tablosu	180
Tablo A.3.	Bireyin babasına yönelik “Babamın varlığını duygusal olarak hissedirim” tutumuna göre fark tablosu	182
Tablo A.4.	Bireyin babasına yönelik “Sorunlarım, sıkıntılarım konusunda benimle konuşmaya isteklidir” tutumuna göre fark tablosu	185
Tablo A.5.	Bireyin büyüdüğü aile yapısına göre fark tablosu	188
Tablo A.6.	Bireyin babasının büyüdüğü aile yapısına göre fark tablosu	189
Tablo A.7.	Bireyin bir ay içinde babası ile görüşme sıklığına göre fark tablosu	190
Tablo A.8.	Bireyin eğitim düzeyine göre fark tablosu	192
Tablo A.9.	Bireyin kardeş sayısına göre fark tablosu	194
Tablo A.10.	Bireyin babasının iş statüsüne göre fark tablosu	196
Tablo A.11.	Bireyin babasının hayatta olup olmamasına göre fark tablosu	198

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1.	Aile ve benlik türleri (Kağıtçıbaşı, 1996).....	63
Şekil 1.2.	Model.....	80
Şekil 2.1.	Yamaç birikinti grafiği	92
Şekil 2.2.	Babam ve ben ölçeği doğrulayıcı faktör analizi ilk aşama	95
Şekil 2.3.	Babam ve ben ölçeği doğrulayıcı faktör analizi ikinci aşama	96
Şekil 2.4.	Yamaç birikinti grafiği	98
Şekil 2.5.	Bireyleşme ölçeği doğrulayıcı faktör analizi ilk aşama	101
Şekil 2.6.	Bireyleşme ölçeği doğrulayıcı faktör analizi ikinci aşama.....	102
Şekil 2.7.	Yamaç birikinti grafiği	104
Şekil 2.8.	Kendini toparlama gücü ölçeği.....	107
Şekil 2.9.	Kendini toparlama gücü ölçeği.....	108
Şekil 2.10.	Aykırı değer analizi	111
Şekil 3.1.	Bireyleşme ölçeği doğrulayıcı faktör analizi ikinci aşama.....	115
Şekil 3.2.	Araştırma modeli yol analizi	117
Şekil 3.3.	Bağlanmışlığa yönelik etkilerde kişisel yeterliğin düzenleyici rolü.....	120
Şekil 3.4.	Müdahaleciliğe yönelik etkilerde kişisel yeterliğin düzenleyici rolü	122
Şekil 3.5.	Ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusuna yönelik etkilerde kişisel yeterliğin düzenleyici rolü.....	124
Şekil 3.6.	Destek arayışına yönelik etkilerde kişisel yeterliğin düzenleyici rolü	126
Şekil 3.7.	Davranış kontrolünün destek arayışına olan olumlu etkisinde kişisel yeterliğin olumlu düzenleyici etkisi	128
Şekil 3.8.	Özgüvene yönelik etkilerde kişisel yeterliğin düzenleyici rolü.....	128
Şekil 3.9.	Bağlanmışlığa yönelik etkilerde yaşamı kabulün düzenleyici rolü	130
Şekil 3.10.	Özerklik desteğinin bağlanmışlığa olan olumlu etkisinde yaşamı kabulün olumsuz düzenleyici etkisi.....	132
Şekil 3.11.	Müdahaleciliğe yönelik etkilerde yaşamı kabulün düzenleyici rolü	132
Şekil 3.12.	Özerklik desteğinin müdahaleciliğe olan olumsuz etkisinde yaşamı kabulün olumlu düzenleyici etkisi.....	134
Şekil 3.13.	Ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusuna yönelik etkilerde yaşamı kabulün düzenleyici rolü	134
Şekil 3.14.	Tepkiselliğin ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusuna olan olumlu etkisinde yaşamı kabulün olumlu düzenleyici etkisi.....	136
Şekil 3.15.	Destek arayışına yönelik etkilerde yaşamı kabulün düzenleyici rolü.....	136
Şekil 3.16.	Davranış kontrolünün destek arayışına olan olumlu etkisinde, yaşamı kabulün olumlu düzenleyici etkisi.....	138

Şekil 3.17. Özgüvene yönelik etkilerde yaşamı kabulün düzenleyici rolü	138
Şekil 3.18. Davranış yönlendirmenin özgüvene olan olumlu etkisinde yaşamı kabulün olumlu düzenleyici etkisi	140
Şekil 3.19. Araştırma modeli son durumu grafiği	143

KISALTMALAR

ÇYT : Çocuk Yetiştirme Tutumları

ÖZGEÇMİŞ

Gülçin Karadeniz

Psikoloji Anabilim Dalı

Eğitim

<i>Derece Yıl</i>	<i>Üniversite, Enstitü, Anabilim/Anasanat Dalı</i>
Y.Ls.	2005 Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı
Ls.	1995 Gazi Üniversitesi, Mesleki Eğitim Fakültesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı

İş/İstihdam

<i>Yıl</i>	<i>Görev</i>
2007-	Öğretim Görevlisi Maltepe Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Fakültesi
2005 - 2007	Araştırma Görevlisi. Maltepe Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Fakültesi
1998- 2005	Öğretmen VKV Koç Özel İlköğretim Okulu
1995-1998	Sorumlu Müdür KEDV Pendik Belediyesi Anaokulu

Mesleki Birlik/Dernek Üyelikleri

<i>Yıl</i>	<i>Kurum</i>
------------	--------------

Alınan Burs ve Ödüller

<i>Yıl</i>	<i>Burs/Ödül</i>
------------	------------------

Yayınlar ve Diğer Bilimsel/Sanatsal Faaliyetler

Rohner, R., Filus, A., Melendez-Rhodes, T., Kuyumcu, B., Machado, F., Roszak J., Hussain, S., Chyung, Y. J., Senese Vincenzo, P., Daneshmandi, S., Ashdown, B. K., Giovazolias, T., Glavak-Tkalić, R., Chen, S., Uddin, M. K., Harris, S., Öngider-Gregory, N., Fávero, M., Zahra, S., Lee, J., Miranda, M. C., Izadikhah, Z., Brown, C. M., Giotsa, A., Vulić-Prtorić, A., Li, X., Khaleque, A., Karadeniz, G., Machado M., Gul, S., Bacchini, D., Faherty, A. N., Zoroja, A. ve Aktar, R. (2019). Psychological Maladjustment Mediates the Relation Between Remembrances of Parental Rejection in Childhood and Adults' Fear of Intimacy: A Multicultural Study. *Cross-Cultural Research*. 1-35 DOI: 10.1177/1069397118822992 (Yayın No: 4927980)

Karadeniz, G. (2014). İlköğretim Beşinci Sınıfa Devam Eden Öğrencilerin Beşinci Boyut İlkelerine Bağlı Aldıkları Eğitimin Zeka ve Yaratıcı Düşünce Gelişimine Etkileri. Maltepe Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi, 2005(12), 119-134. (Yayın No: 392777)

Karadeniz, G. ve Öngider, N. (2012). Ebeveyn Kabul Red Kuramı EKAR Üzerine Türkiye de Yapılan Araştırmalar. Maltepe Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi, 73(102) (Yayın No: 391810)

Kuyumcu, B., Öngider- Gregory, N. ve Karadeniz, G. (2016). Association Between Remembrances of Parental Acceptance in Childhood and Fear of Intimacy Among Young Turkish Adults: Mediating and Moderating Effects of Anxiety and Psychological Adjustment. 6th International Congress on Interpersonal Acceptance-Rejection (Tam Metin Bildiri/Sözlü Sunum) (Yayın No:3451620)

Karadeniz, G. (2016). Çocukların Kent Yaşamına Uyum Süreçlerinde Yaşadıkları Sorunlar ve Bazı Çözüm Önerileri. T.C. Maltepe Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi (FEF Journal) (Kış 2013) (Kontrol No: 2793841)

Öngider, N., Karadeniz, G. (2008). Parental Acceptance Rejection Personality Dispositions and level of Depression Among Mothers and Fathers in Turkey. 7th International Conference on Child and Adolescent Psychopathology (Özet Bildiri/) (Yayın No:393265)

Karadeniz, G. (2016). Living Values Education in Poverty Settings Zümrütevler Enabling Responsibility Project. IV International Conference of Community Psychology (Yayın No:2793682)

Karadeniz, G., Gazioğlu, N., Duman, N, Elmas, E., Eyrenci, A. (2015). Marital Adjustment among Parents of Children with Developmental Disabilities. International Conference Psychology/ Traditions and Perspective, 1(2), 161-168. (Tam Metin Bildiri/) (Yayın No:2800429)

Duman, N, Varışlı, B., Elmas, E., ve Karadeniz, G. (2015). Çocuklu Evli Erkeklerin Evlenme Biçimlerine Göre Aile İşlevleri. 1. ITICAM 2015 International Trends and Issues Communication & Media Conference (/)(Yayın No:2793149)

Balkan-Kaya, İ., Karadeniz, G. ve Aktaş, A. (2014). Relations Between Marital Adjustment Life Satisfaction and Coping with Stress Stage of Family Life Cycle. XVI. European Developmental Psychology Conference (2014), 85-91. (Tam Metin Bildiri/)(Yayın No:2793329)

Karadeniz, G., Balkan-Kaya, İ. ve Aktaş, A. (2013). Grandfather Father and Grandson The Relation between Parenting Styles of Three Generation Fathers and their Family Functions and the Mediator Role of Acceptance Care Perceived from Father in This Relation. XVI. European Developmental Psychology Conference(2014), 75-81. (Tam Metin Bildiri/)(Yayın No:393686)

Karadeniz, G. ve Öngider, N. (2012). An Investigation of Parenting Styles According to Their Perceived Parental Acceptance or Rejection by Mother. 7th International Conference on Child and Adolescent Psychopathology (Özet Bildiri/)(Yayın No:393240)

Karadeniz, G. ve Bayraktar, Ö. (2009). The Comparison Of The Parental Attitudes with the attachment Styles Life Satisfaction Hopelessness Level of Turkish mothers Living in London Berlin Abu Dabi and Istanbul. 4th International Conference on Child and Adolescent Psychopathology (Özet Bildiri/)(Yayın No:393206)

Acicbe, Ö., Balkan-Kaya, İ. ve Karadeniz, G. (2009). Living Values Education in Poverty Settings Kartal Enabling Responsibility Project.PEEL (Özet Bildiri/)(Yayın No:392871)

Karadeniz, G. (2009). Parenting Styles in Accordance With the Values of Mothers and Grandmothers who live in Istanbul. XVI Europe Development Psychology Conference (2010), 277-282. (Tam Metin Bildiri/)(Yayın No:392849)

Karadeniz, G. (2008). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden 6 Yaş Çocukları İçin Geliştirilmiş Cinsiyet Ayrımcılığı Karşıtı Eğitim Programına İlişkin Öğretmen ve Öğrenci Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi. II. International Conference on Community Psychology (Özet Bildiri/)(Yayın No:392832)

Yazılan ulusal/uluslararası kitaplar: Okul Öncesi Çocukların Sevdikleri Etkinlikler (2012)., KARADENİZ GÜLÇİN, Eğiten Kitap, Basım sayısı:1, ISBN:9786055742702, Türkçe (Bilimsel Kitap), (Yayın No: 393080)

Yazılan ulusal kitaplardaki bölümler: AİLEYİ ANLAMAK -Disiplinler Arası Yaklaşım, Bölüm adı: (Ebeveyn Çocuk Yetiştirme Tutumları: Erişilebilir Annelik ve Duyarlı Babalık) (2019)., KARADENİZ GÜLÇİN, NOBEL, Editör:Nurgün Oktik-Halime Ünal Reşitoğlu, Basım sayısı:1, Sayfa Sayısı 294, ISBN:978-605-320-866-2, Türkçe(Bilimsel Kitap), (Yayın No: 4472053)

Yazılan ulusal kitaplardaki bölümler: Bağlanma Evlilik ve Aile Psikolojisi Türkiye Bağlanma El Kitabı, Bölüm adı: (Ebeveynin çocuğu kabul ya da reddi) (2010)., Nilgün ÖNGİDER, Gülçin KARADENİZ, Sistem Yayıncılık, Editör:Tarık Solmuş, Türkçe (Bilimsel Kitap), (Yayın No: 391684)

Yazılan ulusal kitaplardaki bölümler: Romantik İlişkiler Evlilik ve Ana Baba Çocuk İlişkileri (2010)., KARADENİZ GÜLÇİN, Nobel Yayıncılık, Sayfa Sayısı 485, ISBN:6053954187, Türkçe, (Yayın No: 5701)

Yazılan ulusal kitaplardaki bölümler: ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİMİ MOZAIĞI: Büyük Düşünceler/Fikirler, Modeller ve Yaklaşımlar, Bölüm adı:(Yaratıcılık Kaslarını Esnetmek İçin: Yaratıcı Oyun Programı) (2017)., KARADENİZ GÜLÇİN, NOBEL Akademik Yayıncılık, Editör:Prof. Dr. Ebru AKTAN ACAR, Basım sayısı:1, Sayfa Sayısı 545, ISBN:978-605-320-594-4, Türkçe(Bilimsel Kitap), (Yayın No: 4472010)

Yazılan ulusal kitaplardaki bölümler: Okul Öncesi Eğitimde Çocuk, Bölüm adı: (48-72 AY OKUL ÖNCESİNE DEVAM EDEN ÇOCUKLARIN DİL GELİŞİMLERİ İLE GÖRSEL ALGI GELİŞİMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ) (2012)., Gülçin KARADENİZ Handan Doğan. Yelda Acarbay, Duygu Yalman, KASAD-D,

Editör:Yıldız Güven, Dilşad Türkdoğan, Mücella Uluğ, Türkçe(Bilimsel Kitap), (Yayın No: 392194)

Editörlük: Erken Çocukluk Dönemine Derinlemesine Bir Bakış Fikirler Paylaşımlar ve Dünyadan Yansımalar, Kitap, Editör, Kök Yayıncılık 2014

Editörlük: Okul Öncesi Çocuk ve, Kitap, Editör, Nobel Yayıncılık 2011

Kişisel Bilgiler

Doğum yeri ve yılı : İstanbul, 1972 Cinsiyet: K

Yabancı diller : İngilizce

GSM / e-posta : vermek istemiyorum / gulcinkaradeniz@maltepe.edu.tr

BÖLÜM 1. GİRİŞ

Yaşam boyu gelişim yaklaşımı, insan gelişimini pek çok noktadan ele alır ve değerlendirir. Baltes (1983, 1987) gelişimi, yaşam boyu gelişim açısından yedi temel özellikle ele almaktadır. Bunlardan birisi de dölleme ile başlayan ve yaşam boyu devam eden değişim örüntüsü olan gelişimin bir “*bağlam*”da yer almasıdır. Bağlam olarak; aile, okul, akran grupları, ibadet yerleri, yaşadığımız şehirleri düşünebiliriz. Bu ortamlar; tarihsel, ekonomik, sosyal ve kültürel faktörlerden etkilenebilirler (Baltes, Lindenberger ve Staudinger, 2006). Bu araştırmada ele alınan sorun, gelişim psikolojisinin “bağlam” temeli üzerine kurgulanmaktadır.

Darling ve Steinberg’in (1993) “ebeveynlik bağlamı” olarak belirttikleri çocuk yetiştirme tutum ve davranışları ise anne ve babaların değerlerini kapsar ve kültürün aktarımında temel sosyalizasyon ajanlarıdır (Grusec, Goodnow ve Kuczynski, 2000, Holden ve Miller, 1999). Çocuk bu ajanlar vasıtası ile içinde doğduğu kültürün değerlerini ve bu çalışmanın da konusunu oluşturan toplumsal cinsiyet rollerini bağlamın etkisi ile farklı derecelerde içselleştirmeye başlar (Bornstein ve Bornstein, 2007). Kültürel değer aktarımının yanısıra söz konusu bağlam çocuğa ileriki yıllarda yaşama hazırlanabilmesi zorluklar karşısında kendini toparlayabilmesi bireyselleşebilmesi için de psikolojik bir zemin hazırlar.

Bu çalışmada, söz konusu bağlamsal yaklaşım temelinde, genç yetişkin erkeklerin algıladıkları baba tutumları, kendini toparlamaları ve bireyselleşmeleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Bir yandan içinde yaşadığımız kültürün hem toplulukçu hem de bireyci özellikler taşıması, diğer yandan toplumsal cinsiyet rolleri açısından farklı örüntüleri barındırması, konunun önemli olduğunu düşündürmüştür. Ayrıca bu çalışmada temel bakım veren olarak anneyi ele alan çalışmalardan farklı olarak babalık stili vurgulanmaktadır. Özellikle cinsiyetçi ve ataerkil olarak kabul edilecek bir kültürde baba ile erkek çocukların ilişkisinin kendini toplarlama ve bireyleşme arasındaki ilişkide belirleyici olacağı düşünülmektedir.

Toplumsal cinsiyet rollerindeki zaman içindeki değişiklikler aile dinamiklerini de etkilemiştir. Örneğin, kadınların üretim hayatı içinde yer almaları insanlık tarihi

kadar eski olmasına rağmen sanayi devrimi sonrasında ücretli olarak çalışmaya başlamaları, günün çoğunu evlerinin dışında geçirmeleri, çocuk sahibi olduktan sonra da kariyerlerine devam etmeleri, ekonomik alandaki hızlı değişimler, küreselleşen dünyada göç olgusunun çoğalması ve geleneksel aile yapısının çekirdek aileye dönüşümü sonucunda evle ilgili sorumlulukların paylaşılması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Sosyo-kültürel yapıda yaşanan bu ve benzeri değişimlere bağlı olarak ailedeki kadın-erkek rolleri yeniden şekillenmiş, alt sistemler arasındaki ilişkiler yeniden düzenlenmiş bunun sonucunda da “annelik” ve “babalık” kavramları yeniden düşünülmüştür.

Yukarıda kısaca bahsedilen değişikliklerle beraber ilk sorgulanan ve de hala sorgulanmaya devam eden ilk soru “*anne ve baba kimdir? Roller ve sorumlulukları nelerdir? Çocuklarına nasıl davranmalıdırlar?*” olmaktadır. Aslında her kültürde farklı kelimeler eklenerek, çıkarılarak tanımlanmaya çalışan bu soruların cevapları aile, okul, gelenek görenekler ve medya vasıtasıyla aktarılmaya devam etse de günümüzde babalardan çocuk bakımı ve ev işlerinde aktif rol alması beklenmektedir (Fagerskiöld, 2006). Özellikle babanın yeni doğanın bakımına katılımı, çalışan annenin sorumluluklarının azaltılması ve annenin desteklenmesi açısından olduğu kadar baba bebek ilişkisinin sağlıklı bir şekilde gelişimi açısından da önem taşır. Ancak hala Batı kültüründe bile toplumsal cinsiyet üzerine temellenen ebeveynlik rolü anneyi birincil bakım veren yani ev ve beslenmeyle ilgili işler ile ilgilenen kişi babayı ise para kazanan ve ikincil bakım veren kişi olarak tanımlamaktadır.

Tarihsel süreç incelendiğinde erkeklerin ebeveynlik konusunda farklı deneyimler yaşadıkları görülmektedir. 18. yüzyıl ile 19. yüzyılın başlarına kadar babaların en önemli görevleri çocuklarına dini, ahlaklı olmayı öğretmek ve onlarda gördükleri hataları düzeltmekken sanayi devrimi'nin ortalarında baba ahlak öğretmeni olmaktan çıkarak evin ekmeğini kazanan kişi kimliğine bürünmüştür. Sanayi Devriminin getirisi olarak erkekler ev dışında daha uzun süreli çalışmaya başlayınca anneler, eşlerinin sorumluluklarını da üstlenmişlerdir. Özellikle de savaş döneminde birçok babanın evine geri dönemeyişi ile babasız olan çocukların davranışları incelenmeye alınmış ve babanın çocuğun hayatındaki yeri ve önemi vurgulanmıştır. Sosyo-ekonomik, politik, kültürel ve bilimsel alanlardaki değişimler “*Nasıl baba olunmalı?*” sorusunun cevabını

da etkilemiştir (Güngörmüş-Özkardeş, 2010). 1970’li yıllardan sonra babaların çocuklarının bakımına daha aktif katıldıkları saptanmıştır.

Günümüzün yeni baba modeli ise geçmiştekilerden oldukça farklıdır. Yeni baba; *“doğuma giren, bebeklik dönemlerinde de çocuklarıyla ilgilenen, yalnızca oyun oynamakla yetinmeyen, çocuk bakımına daha aktif olarak katılan ve oğullarıyla olduğu kadar kız çocuklarıyla da ilgilenen bir baba modelidir”* (Karabulut ve Şendil, 2017).

1970lerden sonra -özellikle Amerika’da- babanın yaşamımızdaki önemine dair araştırmaların sayısında artış olsa da Palkovitz (2002) hala verilerin sınırlı olduğuna dikkat çekmektedir. Anne-baba stillerini içeren araştırmaların ontogenetik boyutta; ebeveynlik stresi, özyeterlilik, anneliğe ve babalığa dair inançlara, mikrogenetik boyutta; çift uyumu, çift tatminine, ekzogenetik boyutta; sivil toplum örgütleri, üniversitelerin laboratuvarlarında yürütülen uygulamalara ve makrogenetik boyutta; değerler ve politikalara yönelik konulara odaklanıldığı söylene de aslında yapılan araştırmaların ebeveynlik başlığında daha ziyade annelerle yürütüldüğü -ki bu durumun annenin bir *‘anne bekçiliği’* olduğunun kabulü olarak düşünülebilir (Arendell, 1996; Fagan ve Barnett, 2003; Karabulut ve Şendil, 2017)- örneğini sadece babaların oluşturduğu sınırlı sayıda araştırmaya rastlanmaktadır. Babalarla yürütülen çalışmalarda genellikle erken çocukluk yıllarında ve ergenlik döneminde çocuğu olan kişilerle çalışılmıştır. Oysa farklı çocuk yetiştirme tutumları ile büyütülen çocukların gerek beliren yetişkinlik gerekse genç yetişkinlik dönemlerinde sergiledikleri psikolojik iyi oluşları ve psikolojik sağlamlıklarına yönelik yeterli çalışma bulunmamaktadır. Çocuklukta; *“doğrudan temas”*, *“çocuğa ulaşılabilir olma”* ve *“sorumluluk”* boyutları ile yaşanan etkileşimin yetişkinlik döneminde çocuklarda nasıl algılanmış olduğu ve bu algının genç yetişkinin özerkliğini ve yaşama tutunma gücünü nasıl yönlendirdiği, özellikle de kültürümüzdeki durum merak konusu olmuştur.

En önemli sosyalizasyon süreçlerinden olan ebeveyn çocuk yetiştirme tutumlarının toplumsal dönüşümden etkilendiği düşünülse de ebeveynliğin gerek sıcaklık boyutu gerekse denetim boyutu kültüre ve sosyal politikalara göre farklılıklar göstermektedir. Babanın *“eve ekmek getiren kişi”* (La Rossa, 1987) rolü yıkılmaya çalışılsa da Sancar’a (2009) göre kültürümüzde durum farklı değildir. Bu bağlamda özellikle algılanan baba tutumlarını incelemenin, Türkiye’deki sosyal politikanın

değerlendirilmesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Çünkü Türkiye’de aile odaklı olduğu öne sürülen sosyal politika, ailenin temellerinden birisini yani babayı adeta görmezden gelmektedir. Ülkemizde aileye yönelik üretilen sosyal politikaların erkeğe babalık rolleri açısından destek olması büyük önem taşımaktadır. Günümüz kültüründe babaların geleneksel roller, para ve statünün getirisi olarak erkek çocuklarını yetiştirirken süreçte hissettirdikleri sıcaklığın veya kayıtsızlığın ya da ayrışmamış reddin oğullarının hayat yolunda yürürken ne sıklıkla düşüp kalktığını (ya da kalkmadığını) etkilediği düşünülmektedir.

Bu araştırma ile farklı babalık stilleri ile büyüyen erkek çocukların genç yetişkinlik dönemindeki kendilerini toparlama güçleri ve bireyleşme süreçlerinin ilişkileri incelenmiştir. Bu bölümde söz edilen kavramlar aile bağlamında gerçekleştiği için öncelikle kısaca aile tanıtılmış, daha sonra toplumsal cinsiyet ve aile ilişkilerine yer verilmiştir. Daha sonra sırasıyla araştırmanın değişkenleri olan anne baba tutumları, kendini toparlama gücü ve bireyleşme arasındaki ilişkiler ilgili araştırmalar aktarılmıştır. Son olarak araştırmanın amacı ve hipotezlerine/problemlerine yer verilmiştir.

1.1. Aile ve Değişen Aile Yapısı

Aile; biyolojik ve/veya psikolojik bağlar neticesinde biraraya gelen, ortak hedefleri, tarihsel anlamda birbirleriyle ekonomik bağları olan ve kendilerini ev halkının bir parçası olarak gören bireylerden oluşmaktadır. Aynı zamanda aile, bireylerini değerler, normlar ve statüler yoluyla bağlayan toplumsal bir kurum olarak da ele alınmaktadır (Çavuşoğlu, 2007; Hanson, 2005; Press, 2013). Dünya Değerler Araştırması’na (2008) göre, “aile” tüm dünyada önemli bir kurum olarak görülmektedir.

Antik Yunan’da aile, “*toprak, barınma*” gibi mülkün erkeğe ait olduğunu göstermek üzere kullanılan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Antik Roma’da da yine benzer bir şekilde “*köle, hizmetkâr*” kelimelerine eş değer anlamlara sahipti. Ortaçağ Avrupa’sında ailenin resi olarak adlandırılan erkek, kadın ve çocuklar üzerinde hak kullanımına sahip olarak görülmekteydi. Aile ilişkileri, 18. yy’ın başlarından itibaren Avrupa ve Amerika kıtalarında, üretim ilişkileri ile yeniden yapılanmaya başlamıştır. Bu noktada anne bakım veren, baba ise otoritesini sağlama ve ailesi

ile ilişkilerini şekillendiren temelleri sağlamaktaydı (McNeill, 2001). 19. yy'ın sonlarına doğru piyasa ekonomisi hane bazlı ekonomik üretimin yerini almaya başladığında evin reisi olarak görülen babanın pozisyonunda belirli değişimler gözlenmeye başlamıştır. Teknolojinin ilerlemesinin karmaşık sosyal sistemlerin gelişmesine yol açmasının bir sonuç olarak erkeklerin aile ilişkileri, üretim ve mülkiyet ilişkilerine dayalı olarak devam ettirdikleri düşünülmektedir. Aileye ilişkin farklı kültürel ve yasal kavramsallaştırmalar bu ekonomik güç ilişkilerini yansıtmaktadır.

Aile yapısının ataerkil ve hiyerarşik olduğu Osmanlı döneminde, erkek ailenin reisi olarak kabul edilirdi. Ortaylı (1985), Osmalı ailesinde “çocuğa sahip olma” kavramının erkek çocuğa sahip olmak anlamına geldiğini belirtmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında kadının eğitim alma amacı, devlet için “gürbüz çocuk” yetiştirmek olarak belirlenmiştir (Toprak, 2013). Türk aile yapısında meydana gelen değişimler, geçişler, farklılık ve dönüşümler 1950’li yıllarda başlayan yoğun göç ve kentleşmeyle paralel bir seyir izlemiştir. Ayrıca yine 1950ler Türkiye’nin yaşadığı siyasi, ekonomik, kültürel ve toplumsal değişimler ailenin demografik yapısını, değerler sistemini, bireylerin uyum süreçlerini de etkilemiştir (Sunar ve Fişek, 2002). Ülkemizde ekonomik yapı değişikçe ailede sadece kadın rollerine ilişkin değişim beklentisinin arttığı düşünülmektedir. Bu beklenti kadının geleneksel ev içi rollerine çalışma hayatına katılmasının şartlı kabulü olarak da düşünülmektedir (Çarkoğlu ve Kalaycıoğlu, 2013).

Roma İmparatorluğu döneminde babanın görevleri ahlak öğreticiliği ve disiplin kaynağı olarak özetlenebilir. Bazı kaynaklar bu görevlerin devam etmekle birlikte bunlara bir de tedarikçilik rolünün eklendiğini öne sürmektedirler (Dowd, 2000). Günümüzde çocukların ahlaki değerleri kazanımında babanın çok önemli bir model olduğu tartışılrsa da, yapılan araştırmalar özellikle manevi değerlerin geçişinde babaların etkisini kabul etmektedirler (Marsiglio, Day ve Lamb, 2013).

Her kültürün kendine özgü bir aile yapısı vardır. Ancak süreç içinde, ailenin yapısında, görevlerinde ve üyelerinin sayısında değişimler olmuştur (Çağan, 2001). Endüstriyelleşme süreci ve kadının artarak istihdama katılımı çekirdek ailenin hegemonyasıyla sonuçlanmıştır (Avcı, 2015). Bu durum kentleşmenin de etkisiyle akrabalık ve bir arada yaşama kavramlarına yeni bakış açısı getirmiştir. İnsanların istihdam merkezli konutlaşmaları, çekirdek aile formundan tek ebeveynli aileye geçiş,

eşcinsel çiftlerin oluşturdukları aileler gibi yeni aile biçimlerini şekillenmeye başlamıştır (Sancar, 2009). 2016’te yürütülen Aile Yapısı Araştırması’nın sonuçları ise, geleneksel aileden çekirdek aileye doğru hızlı bir geçiş olduğuna ve dağılmış aileler ile tek kişilik hanelerin artışına dikkat çekmektedir. Türkiye’de son 40-45 yıl içinde, çekirdek aile ve dağılmış aile oranlarının sırası ile %15 ve %53 arttığı; geniş aile oranının azaldığı görülmektedir. Güncel veriler her ne kadar çekirdek ailenin yaygınlaştığı yönünde olsa da, ülkemizde geniş aile sempatisi yaygın bir sosyal değer olarak devam etmektedir. Bu durumun da çocukluk yıllarından itibaren toplulukçu değerlerin benimsenmesine yol açtığı düşünülmektedir (Sirman, 2000; Şahinkaya, 1990; Timur, 1972; Uluğtekin, 1977).

Ülkemizde değişmeye hazır olan bölgeler, aile yapısındaki değişime hızla uyum sağlamış ve kabul etmiştir. Bu durumda değişim modelinin ‘yerlileşmiş’ olduğunu düşünebiliriz. Değişim Türkiye’nin kendi yapısından kaynaklanan bir durumu da yansıtmaktadır. Çünkü Türkiye, ne geleneksel geniş aile ne de modern çekirdek aile tipini yansıtmaktadır. Ülkemiz ailelerinin, gelenekselden moderne geçmeye çalışan “geçiş aile”si olduğu düşünülmektedir. ‘Varsayılan’ değişimlere rağmen kültürümüzün toplulukçu yapıya sahip olduğu, kırsalda yaşayan aile bireylerinin sosyal, psikolojik ve ekonomik olarak bağımlı oldukları düşünülmektedir (Örn., Fişek, 1991, 2002; Kağıtçıbaşı, 1996, 2002; Sunar ve Fişek, 2005).

Kağıtçıbaşı (1996, 2002) Türkiye’deki geleneksel karşılıklı bağımlılıklara dayalı “*aile değişim modeli*” ortaya koyumuştur. Bu modele göre, aile bireylerinin karşılıklı ekonomik bağımlılıkları giderek azalmaya başlamıştır, ancak psikolojik ve duygusal bağımlılıkları artarak devam etmektedir. Bu durumun bir sonucu olarak, ailede “*çocuğun değeri*” kavramı yeniden tanımlanmış bu süreç de çocuk yetiştirme tutumlarını etkilemiştir (Kağıtçıbaşı, 1982; Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2005).

Kağıtçıbaşı’nın (1982), bu modeline göre çocuklara atfedilen değer üç ayrı boyutuna değinmektedir. Ekonomik-faydacı değer olarak adlandırılan birinci boyut, çocuğun ebeveynlerinin yaşlılık dönemlerinde onlara bakım verme beklentisini ifade etmektedir. Çocuğun aile içerisindeki mutluluğu ve aile bireyleri arasındaki bağı sağlamlaştıran “psikolojik” değeri ise ikinci boyutu oluşturmaktadır. Üçüncü olarak toplumsal normlara uyum sağlamak anlamına gelen çocuk sahibi olmanın getirdiği

“sosyal” ya da “normatif” değeri tespit edilmiştir. Uluslararası literatüre paralel olarak ülkemizde de çocuğun ekonomik değerinde gözle görölür bir düşüş, psikolojik değerinde ise yükseliş olduğu saptanmıştır.

Ailenin değişimiyle ilgili olarak kaydedilmesi gereken bir başka değişim de, aile üyeleri arasındaki ilişki biçiminin “hiyerarşik ve asimetrik bir ilişki”den “eşitlikçi bir ilişki”ye doğru yönlenmesi olarak düşünölebilir. Toplumsal dönüşümün etkileri ile aile içerisindeki dinamiklerin de farklı boyutlar kazandığına vurgu yapılmaktadır. Bu noktada da aile içi iletişimin önemi ortaya çıkmaktadır (Satir, 2001). Aile içi iletişim, eşlerin karşılıklı olarak birbirini anlamaya çaba göstermeleri, duygusal yakınlaşmaları ile ilişkilendirmektedir ve yaşamsal zorlukların çözümündeki temel faktör olarak kabul edilmektedir (Fowers, 1993; Griffin ve Greene, 1999).

İletişim ve etkileşim açısından aile, sağlıklı ve sağlıksız aileler olarak ikiye gruba ayrılmaktadır (Akün, 2013; Satir, 2001). Aile içindeki iletişimin sağlıklı ya da sağlıksız olmasının bireylerin aile içindeki rollerine ilişkin olduğu, toplumsal ve cinsiyetler arası ilişkileri şekillendirdiği düşünölmektedir (Alkan, 2005).

Epstein ve Bishop (1983), sağlıklı aileyi, “*güçlü duygusal bağları olan, sorunlarını bir araya gelerek çözebilen, kendi ve diğerlerinin özgürlüklerini önemseyen, rolleri konusunda hassas ve aralarında dolaysız bir iletişim bulunan bireylerin oluşturduğunu*” belirtmektedirler.

Sağlıklı ilişkileri olan ailenin işlevleri; ekonomik ihtiyaçları karşılamak, statü sağlamak, çocukların eğitimini planlamak, din eğitimi vermek, boş zaman faaliyetlerini değerlendirmek, aile üyelerinin birbirini koruması ve karşılıklı sevgi ortamı oluşturmak olarak belirtilmektedir (Kır, 2011; Ogburn, 1963). Bu ailelerde, bireysel farklılıklar hoş karşılanır, farklılıklar zenginlik olarak kabul edilir ve üyeler her konuda cesaretlendirirler. Ailenin iç işleyişi esnek olup, bireylerinin aidiyet ve güven duygularını geliştirmeleri önemsenir.

İşlevsel olmayan ailelerde ise bireylerin duygu ve düşünceler dikkate alınmaz. Hatta bireylerin kendilerine olan inançlarını zayıflatarak yalnızlaşmalarına zemin hazırlanır. Bu durum aileki diğerleri tarafından fark edilmeyebilir ya da

önemsenmeyebilir (Beavers ve Hampson, 2000). Çocuklara koşulsuz itaat etmeleri ancak koşullu sevgi almaları öğretilmektedir. Bu durum da çocuğun bir yetişkin otoritesi olmadan sorumluluk almamasına, temel sosyal becerilerin eksikliğine ve sosyalleşmede sorunlara neden olabilir.

Ailenin temel işlevleri arasında, çocuğun fiziksel, psikolojik ve sosyal alanlardaki gereksinimlerini karşılayarak sağlıklı bir birey olarak yetişmesi önceliklidir (Furstenberg, 1999). Tüm bunlar için de en öncelikli konu anne ve babanın çocuklarına nasıl rol modelleri oldukları ve onları hayata nasıl hazırladıklarıdır.

1.1.1. Çocuk yetiştirme stilleri ve boyutları.

Çocuk yetiştirme tutumları; anne babanın çocuğu ile duygusal bir ortam yaratmaya, iletişim kurmaya yönelik girişimlerinin kalitesi bu etkileşimindeki bakım miktarı ile çocuğun aktiviteleri ve davranışları üzerindeki kontrolü olarak tanımlanabilir (Baumrind, 1971, 1991; Steinberg, Lamborn, Dornbusch ve Darling, 1992). Gelişim ile ilgili kuram ve yaklaşımlar, çocukların erken fiziksel ve sosyal çevresini belirlemedeki dönemleri göz önüne alarak, ebeveynlik rolünü vurgulamaktadır (Maccoby, 1992; Miller, 1983). Belsky'e (1984) göre, ebeveynlerin, bireysel özellikleri ve kaynakları, çocuğun bireysel özellikleri, bağlamsal stres ve destek faktörleri çocuk yetiştirme tarzının üç temel belirleyicisidir. Ebeveynlerin tercihleri ve tercih edilen çocuk üzerindeki etkileri ebeveynlik tutumlarını oluşturur. Applegate ve arkadaşları (1985), insanların algılarının gelişmişlik düzeyinin de çocuklarına karşı davranışlarını etkileyebileceğine dikkat çekmişlerdir. Onlara göre gelişmiş sosyal algıları olan ebeveynler, kalıp yargılardan (erkek çocukları haşarı olur, şişman çocuklar yavaş olur vb.) ve fiziksel sınıflandırmalardan uzak dururlar.

Baumrind (1966, 1968), çocuk yetiştirme stili ile ilişkili ebeveyn kontrolü, iletişimde açıklık, olgunluk beklentisi ve bakım/destek boyutlarına dikkat çekmiş ve bu boyutların etkileşimi sonucu izin verici, otoriter ve demokratik olmak üzere üç çeşit çocuk yetiştirme stili tanımlanmıştır. İzin verici ebeveynlik tarzına sahip anne ve babaların, çocuklarının isteklerine olumlu cevap veren, davranışlarını kabul eden ve kendilerini, çocuklarının örnek alması gereken birer model olarak sunmak yerine, onların isteklerini yerine getirmek için birer kaynak olarak sundukları ifade

edilmektedir. Demokratik ebeveynlerin, çocuklarına karşı sıcak ve ilgili davrandıkları, kendi görüşlerini savundukları fakat çocuklarının bireysel ilgilerini de dikkate aldıkları ve bir takım kurallar koydukları belirtilmektedir. Otoriter tarzı benimseyen ebeveynlerin, çocuklarını kontrol etmeye çalıştıkları ve onların davranış ve tutumlarını değerlendirerek şekillendirmeye çalıştıkları ifade edilmektedir. Aile için kurallara itaatin çok önemli bir yer teşkil ettiği ve kurallara uyulmadığı takdirde ebeveynlerin çocuklarına ceza verdikleri ileri sürülmektedir. Çocukların, kuralları sorgulamaları istenmemekle birlikte, düşüncelerine açıkça ifade etmelerine de izin verilmediği ifade edilmektedir.

Maccoby ve Martin (1983), Baumrind'in (1981) önerdiği boyutları, duyarlılık/kabul ilgi ve talepkarlık/kontrol olmak üzere iki boyuta indirgeyerek, otoriter, açıklayıcı otoriter, izin verici şımartan ve izin verici ihmalkâr olmak üzere dört tip ebeveyn çocuk yetiştirme stili tanımlamışlardır. Eğer anne babalar çocuk yetiştirme stilleri açısından hem talepkarlık hem de duyarlılık boyutunda yüksek ise açıklayıcı otoriter, her iki boyutta düşük ise izin verici ihmalkâr, talepkarlık boyutunda düşük, duyarlılık boyutunda yüksek ise izin verici şımartan, talepkarlık boyutunda yüksek, duyarlılık boyutunda düşük ise otoriter stillere sahip ebeveynler olarak tanımlanmıştır.

Çocuk yetiştirme tutumlarını kültürün şekillendirdiği de unutulmamalıdır (Bronfenbrenner, 1979). Bronfenbrenner (1986, 1995) tarafından geliştirilen '*Ekolojik Sistem Kuramı*'na göre, çocuğun gelişimi, çocuğun üzerinde farklı etkileri olan farklı bağlamlarda gerçekleşmektedir. Etoloji kuramı biyolojik etkenlere vurgu yaparken, ekolojik sistem kuramı, çevresel etkenlerin önemine dikkat çekmektedir. Elbette bunu yaparken biyolojik etkenleri de dikkate almaktadır.

Bu yaklaşım, iç içe geçtiğini öngördüğü sistemler dünyasında çok yönlü etkileşimlerin önemine dikkat çeker ve sistemdeki herhangi bir bileşende meydana gelen değişimin diğer bileşenlerden bağımsız değerlendirilemeyeceğini ileri sürer. Her birey, farklı sistemlerin meydana getirdiği bir çevre içerisinde dünyaya gelir. Bu sistemler; aile sistemi, inanç sistemi, eğitim sistemi, ekonomik sistem vb. olarak düşünülebilir (Espelage ve Swearer 2003). Bu modelde yeni doğanın gelişimini direkt veya dolaylı olarak etkileyen beş sistem tanımlamıştır. Bunlar: Mikrosistem,

mezosistem, ekzosistem ve makrosistem. Bu sistemlerin merkezinde çocuk bulunmaktadır ve bu sistemler iç içe geçmiş yapılardır.

En içteki katman olan *mikrosistem*, bireyin günlük yaşamda etkileşim içerisinde bulunduğu kişileri ve bu kişilerle olan ilişkilerini içermektedir. Bronfenbrenner (1986, 1995) bu sistemin temelinde aile, okul ve arkadaş gruplarını tanımlamış ve bu sistemi bireyin gelişimi üzerinde en önemli etkiye sahip alan olarak belirtmiştir. Ebeveynler, kardeşler, babaanne, anneanne, dede, çocuk ve ergenin günlük yaşantısında kişisel ve sosyal iletişimde bulunduğu aile mikrosistem öğeleridir. Alanyazındaki araştırma bulguları, aile sisteminin özellikleri ile çocuğun ve ergenin bireyleşmesi arasında yakın bir ilişki bulunduğuna işaret etmektedir. Bağlanma ile ilgili yürütülen çalışmalar da bu veriyi doğrular niteliktedir. Frank, Pirsch ve Wright (1990) ebeveynlerine güvensiz bağlanan ergenlerin duygusal özerklik düzeylerinin düşük olduğunu saptamışlardır. Bu bulgu da mikrosistem öğrelerinden biri olan aile sisteminin özerkliği destekleyici rolüne bir kanıt olarak gösterilebilir. Çocuk, ergenliğe dek ebeveynlerinin değerlerini içselleştirmiştir. Ergenlikte ise, ayrı bir birey olduğunu ortaya koyabilmek için içselleştirdiği ana-baba figüründen kurtulmaya çalışır (Boyer, 2006; Ford ve Carr, 1990; Lamborn ve Steinberg, 1993; Özdemir, 2009; Ryan ve Lynch, 1989; Smith, Bond ve Kağıtçıbaşı, 2006; Steinberg ve Silverberg, 1986).

İkinci katman olan *mezosistem*, Bu sistem; aile ile okul vb. mikrosistemler arasındaki ilişkileri tanımlamaktadır. Örneğin çocuğun ailedeki yaşantıları okuldaki yaşantısını ya da okuldaki yaşantıları ailesindeki yaşantısını etkiler. Çocuğun toplumsal gelişiminin doğru anlaşılabilmesi için bu karşılıklı ilişkilerin de doğru anlaşılması önemlidir.

Ekzosistem, mezosistemin hemen üstünde yer almaktadır. Bu sistem çocuk üzerinde dolaylı etkisi olan sosyal ortamların önemine dikkat çekmektedir. Ekzosistem; yakınları, komşuları, yasal kurumları, iletişim araçlarını, ailenin arkadaşlarını kapsar. Ebeveynlerin çalıştıkları kurumlar bu sisteme örnek olarak gösterilebilir. Anne babanın iş yaşamını etkileyen bir olay, çocuğun gelişimini de dolaylı olarak etkilemektedir.

Dördüncü katman olan *makrosistem*, toplumda yaygın olarak bulunan değerlerin ve hedeflerin tüm katmanlarla etkileşimlerinden oluşmaktadır. Makrosistem, çocuğu

dolaylı bir şekilde etkilediği düşünülse de Bronfenbrenner bu katmanın önemine özellikle dikkat çekmiştir. Bu sistem özellikle çocuğun algıladığı çocuk yetiştirme tutumuna etkileyeceği için büyük önem taşır, çünkü ebeveynler çocuklarının toplumsallaşma sürecinde toplumsal değerler doğrultusunda rol almaktadırlar (Harwood, Schoelmerich, Schulze ve Gonzales, 1999).

Son katman ise, çocuğun yaşamını geçirdiği alanda zaman içinde olan değişimlerin çocuğun gelişimini hangi ölçüde etkilediğini açıklamaya çalışan kronosistemdir (Bronfenbrenner, 1986).

Ebeveynlerin çocuk yetiştirme stillerini şekillendiren farklı bağlamlar (mikrosistem ve makrosistem) özellikle bu bağlamlar arasındaki ilişkilerin sonucunda ergenlerin benlik kurgusu gelişimi etkilenmektedir (Özdemir, 2009).

Kağıtçıbaşı (2007) ise, Türk kültüründe ve benzeri diğer toplulukçu kültürlerde ebeveyn disiplini ve sıcaklığının birbirinin karşısında değil birbirini tamamlayan boyutlar olarak algılandığını ileri sürmektedir. Fişek ise (1991,1995) araştırmasında, ebeveynlerin çocukları üzerindeki ve babaların anneler üzerindeki kontrol ve bakım hiyerarşisinin eğitim, gelir ve meslek gibi demografik farklar gözetmeksizin yakınlıktan daha güçlü olduğunu belirtmiştir.

Farklı kültürlerde de olsa otoriter stille yetişen çocuk ve ergenlerin, özgüven ve özdenetimlerinin diğer gruplardan daha düşük olduğu (Lambom ve ark., 1991), uyum sorunları yaşadıkları (Landis ve Stone, 1952), okul başarılarının düşük olduğu (Ketstsiz, Ryan ve Adams, 1998), yetişkinlerin standartlarına uyum ve itaat ölçümlerinde diğer gençlere göre yüksek, öz kavram ölçümünde ise daha düşük puan aldıkları (Snyder, Stoolmiller, Wilson ve Yamamoto, 2003), daha sık endişeli, kızgın, saldırgan ve düşük benlik saygısına sahip oldukları ve de kaçınmalı bağlanma stillerini sergiledikleri saptanmıştır (Hart, Newell, ve Olsen, 2003; Neal ve Frick-Horbury, 2001; Sümer, Gündoğdu-Aktürk ve Helvacı, 2010; Thompson, Hollis, ve Richards, 2003). Alanyazında baskı ve disiplinle şekillenen otoriter tutumda annenin ve babanın eğitim durumu, annenin çalışma durumu ve babanın mesleğine göre anlamlı bir farklılık yarattığına dikkat çekilmektedir. Yine öğrenim görülen yıl süresi arttıkça anne babanın çocuklarını kararlara dâhil ettikleri, ilişkilerinde kaliteyi yakaladıkları, otoriter tutumdan

uzaklaştıkları yapılan araştırmalarla (Sak, Şahin, Atli ve Şahin, 2015; Yapıcı, 2010) belirtilmiş olmasına rağmen tam tersi durumlara da rastlanmaktadır. Bu bağlamda düşünülen “*üst sosyoekonomik düzeyde olan ebeveyni otoriter yapan nedir?*” sorusudur.

Yine kültürümüze özgü çocuk yetiştirme tutumlarından biri olan aşırı koruyucu ebeveyn tutumunda da çocuğa gerektiğinden fazla kontrol ve özen gösterilmesi söz konusudur. Bu tutumla yetiştirilen çocuklar, kendine güveni olmayan, sosyal ilişkilerde pasif, diğer kimselere aşırı bağımlı, çekingen, duygusal kırıklıkları olan çocuklardır (Kuzgun, 1991). Yine ebeveynlik uygulamalarının hedef yönelimli anne baba davranışlarını içerdiği bilgisinden yola çıkıldığında, Asya Kültüründe ebeveynlik uygulamalarının akademik başarı ve çalışmayı desteklediği saptanmıştır. Asya kültüründe özellikle Konfüçyüs ve Hindu inancına göre akademik başarı ve sıkı çalışma oldukça önemlidir ve başarıyı güdüleme; grup ve birleştirici değerleri temel alır. Batıdaki öğrenciler bireysel hedeflere ulaşmayı amaç edinirken, Asya’daki öğrencilerin kendileri kadar ailelerini sevindirmeyi de amaç edinirler (Rao, McHale ve Pearson, 2003).

Tanımlanan tüm ebeveynlik stillerinde sıcaklığı içeren “kabul/ilgi” ve tutarlı disiplini içeren “denetim/kontrol” boyutu büyük önem taşımaktadır. Ebeveynlerden algılanan kabul/red ve denetim gelişimin her aşamasında kritik bir role sahiptir. Örneğin; benlik kavramının algılanan ebeveynliğe ait sıcaklığa göre değişiklik gösterdiği, algılanan sıcaklık arttıkça, benlik kavramının da olumlu hale geldiği ve ebeveynliğe ait sınırlamaya göre herhangi bir değişim olmadığı bildirilmektedir (Parish ve McCluskey, 1992). Yine ebeveynlerden algılanan sıcaklık ve duyarlılığın yüksek sosyal becerilere (Booth ve ark., 1994; Hart ve ark., 1992; Laibe, Carlo, Torguati ve Ontai, 2004), red veya ayrışmamış reddin ise saldırgan davranışlar gibi uyum problemlerine neden olduğu saptanmıştır (Hart ve ark., 1992; Russell ve Russell, 1996). Khaleque ve Rohner’in (2002) onbeş farklı ülkede yürüttükleri araştırmalarının sonucunda ebeveynlerden algılanan kabulün, evrensel olarak, psikolojik uyum ile ilişkili olduğu doğrulanmıştır. Ebeveynlerinden kabul algılayan çocuklar, reddedilenlere oranla, kendileri ile ilgili olumlu benlik tasarımları geliştirmekte, kendilerini yetenekli hissetmekte, saldırganlıkla baş edebilmekte, daha az bağımlı ve olumlu dünya görüşüne sahip olmaktadır (Kim ve Rohner, 2002, 2003; Rohner, 1998).

Çocuğun kabul görmesi ve sevildiğini hissetmesi ebeveynleri ile yakın temastaki ilişkilerine dayanmakla birlikte evlilik birliğini sona erdiği durumlarda ebeveynler kendi bitmemiş meselelerini yaşamayı bırakıp, diğer ebeveynle ilişkisini çocuğun lehine yönetebiliyorlarsa çocuk da olumlu etkilenecektir. Çocuklar, boşanma sonucunda içselleştirme ve dışsallaştırma tepkiler verebilirler (Şendil, 2014). Ancak, anne baba boşansa da, çocuğun ihtiyacı olan sıcaklığı sağlıyorsa çocuğun psikolojik sağlamlığını ve kendini toplama gücünü etkilenmeyecektir (Ackerman, 1997; Altundağ ve Bulut, 2014; Taanila, Kokkonen ve Jaruelin, 2002; Thomas, 2010).

Çocuğun gelişiminde anneler kadar babaların da çok önemli bir rolü vardır. Babanın çocuğu ile ilişki kurma biçimi, çocuğun kişiliğini etkiler. Babalar çocuk yetiştirmede özellikle erkek çocuklar için çok önemli bir öneme sahiptir (Trawick-Swith, 2013). Babaların yedi yaşındaki çocukların yaşamlarına dahil olmalarının bu kız ve erkek çocuklar otuzüç yaşına geldikleri zaman sahip olacakları ruh sağlığı ve sosyal becerilerinin tahmin edilmesinde yardımcı olunacağı saptanmıştır (Flouri ve Buchanan, 2003a, 2003b). Çocukların babalarıyla yakın ve sıcak ilişkileri olduğunda psikolojik olarak daha uyumlu, okulda da daha başarılı oldukları, daha az anti-sosyal davranışlarda buldukları ve yaşam boyunca akranlarıyla daha iyi ilişkiler kurdukları gözlenmiştir (Koçak, 2004). Çocuk ve babası arasındaki iletişimin gelişim alanları üzerindeki etkisi babasız çocuklar ile yapılan araştırmalardan yola çıkılarak yorumlanmıştır. Çocuk ile baba arasındaki kaliteli ilişkinin çocuğun bilişsel, sosyal, duygusal ve cinsel gelişim üzerinde olumlu etkileri olduğu belirtilmektedir (Bakanay, 2007).

Erkek çocuğun bilişsel kapasitesi ile babasının ilgisi arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (Howard, Lefever, Borkowski ve Whitman, 2006; McBride ve Schoppe-Sullivan, 2005; Rowe, Cocker ve Pan, 2004; Wentzel ve Feldman, 1993). Babaları ile pozitif ilişki târif eden erkek çocuklarda psikolojik stresin daha az olduğunu ve bu çocukların psikolojik olarak daha uyumlu olduğu, benlik saygılarının daha yüksek olduğunu, okulda daha iyi fonksiyon gösterdiği, okul dışı aktivitelere daha fazla zaman ayırdıklarını, daha az anti-sosyal davranışlar sergilediği ve ikili ilişkilerde daha başarılı olduklarını ortaya koymuştur (Erdoğan, 2004; Barnett, Marshall ve Pleck, 1992).

Özellikle ailenin, ebeveynlerin ve de babanın çocukların sosyalleşmesindeki önemini vurgulayan çalışmalar, ailenin bir kurum olarak toplumsal cinsiyet rollerinin

aktarılmasının önemine odaklanmaktadır. Çünkü çocuklar rollerini, ailede öğrenmeye başlarlar (Amato ve Fowler, 2002; McHale ve ark., 1999). Bu ve benzer araştırmalar ailede toplumsal cinsiyet rollerinin aktarılmasında ebeveynlerin sergiledikleri davranışlarının önemini vurgulamaktadır (Crouter ve ark., 1995; Simons, 1992). Özellikle baba davranışlarının cinsiyet rollerini geliştirme sürecinde daha fark yaratıcı olduğu saptanmıştır (McHale ve ark., 1999).

1.1.1.1. Toplumsal cinsiyet rolü gelişimi: Erkeklik, babalık ve babalık rolleri.

Özel durumların haricinde çoğunlukla bebek, ailenin içine doğar ve bebek hakkındaki ilk bilgi onun biyolojik cinsiyetidir. Biyolojik cinsiyetten farklı olarak toplumsal cinsiyet kavramı, kültürün kadına ve erkeklere atfettikleri özelliklerin birey tarafından içselleştirilmesine ilişkindir. Toplumsal cinsiyet kültürün icadıdır diyebiliriz. Bireyler çocukluk yıllarından itibaren, kültürün cinsiyetle bağdaştırdığı belirli kavramları ve davranışları öğrenmekle birlikte, cinsiyet şemalarını da oluşturmaktadırlar. Birey, bu şemalar çerçevesinde olayları değerlendirmekte, bunun sonucunda da dünyayı eril ve dişil arasındaki ayırım temeline dayanarak algılamaktadır (Bem, 1981; Dökmen, 2004).

Sonradan öğrenilen toplumsal cinsiyet rolleri kültürden kültüre farklılaştığı gibi yaşam boyunca da değişebilir. Bireyler farklı düzeylerde toplumsal cinsiyet kavramını farklı düzeylerde sosyalleştirirler (Basow, 1992). Birçok toplumsal cinsiyet kuramcısı toplumsal cinsiyet kavramının toplumsal cinsiyet kalıp yargıları, toplumsal cinsiyet rolleri, cinsiyet rollerine ilişkin tutumlar gibi farklı bileşenleri olduğunu belirtmişlerdir (Biernat ve Kobrynovicz, 1998; Koestner ve Aube, 1995).

İnsan sosyal bir varlıktır ve yaşadığı bağlam farklı beklentiler ile büyütülmesine neden olur. Bu durum cinsiyet kavramını farklı açılardan düşünmemizi gerekli kılmaktadır. Cinsiyetin belirleyicisi biyolojik yapımızdır, sosyo kültürel yapı ise bize roller biçerek toplumsal cinsiyeti oluşturur. Savcı'ya göre (1999), toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyetle açıklanamayan sosyal sınıf, ataerkillik, siyaset ve toplumdaki üretim biçimiyle bağlantılı bir anlam taşımaktadır (Demirbilek, 2007; Marshall, 1999).

Bem'e göre (1981), çocuklar içinde yaşadıkları kültürün kadınlıkla ve erkeklikle ilgili tanımlarını benimserler. Yine kuram'a göre, kadın ve erkek arasındaki ayırımı

vurgulayan bir kültür içinde büyüyen çocuklar, kendileri ve diğerleri hakkındaki bilgileri, algıladıkları bu cinsiyet çağrışımlarına göre işlemeyi öğrenerek cinsiyetle ilgili şemalar oluşur. Bu şemalar çocuğun hem cinsiyetlere yönelik hem de kendi cinsiyetine yönelik yapıları içermektedir. Bireylerin bu şemalar vasıtasıyla, cinsiyeti ile ilgili bilgileri işleme ve anımsama, kendinin ve başkalarının cinsiyetleri için hangi davranışların uygun olduğuna karar verme eğiliminde olduklarını belirtmektedir.

Ailelerin, bebeklerinin doğumuyla cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının daha geleneksel hale geldiği, kadınların erkeklerden, yeni ebeveynlerin de deneyimli ebeveynlerden daha büyük değişim geçirdiği görülmüştür (Katz-Wise ve ark. 2010). Kadınsı ve erkeksi kişilik özelliklerinin, erken çocukluk döneminden itibaren maruz kalınan ebeveyn tutumlarının bir sonucu olarak içselleştirildiği düşünülmektedir. Bu bakış açısına göre, anne kızı ile daha yakın bir özdeşim ilişkisine girecektir ve bilinçdışında bir şekilde erkek çocuğunun bireyleşmesini destekleyecek - ego sınırları çizmesini- sağlayacaktır. Bu ego sınırları kadınsı ve erkeksi kişiliğin oluşmasındaki temeli teşkil etmektedir (Chodorow, 1989; Mikkola 2011). Sancar (2009), toplumsal cinsiyet ilişkilerini biyolojinin dayattığı kaçınılmaz özellikler olarak açıklamaktadır. Ona göre, cinsiyet rollerinin kadınsılık ve erkeksilik olarak iki gruba ayrılması sınırlılıklar doğurmuştur. Androjen ve farklılaşmamış tip cinsiyet rolleri de bu kavramsallaştırmaya dâhil edilmelidir. Androjen kavramı, kendi kişiliğinde erkek ve kadın özelliklerini dengeleyebilen bireyler için kullanılmaktadır (Yüksel, 2015).

Günümüz erkeklik rollerinin oluşumunun temelini 19. yy. sanayileşmesi sürecine dayandığı düşünülmektedir. Sanayileşme sonucu modern çekirdek aileye geçiş evdeki yaşlı erkeğin ailedeki diğer erkeklere olan üstünlüğünü sonlandırmıştır. Bu durum sonucunda karşımıza çıkan emeği ile ailesini geçindiren baba figürü hem babalığın hem de erkekliğin yeniden tanımlanmasına sebep olmuştur.

Bem, (1981) bir çok kültürde kadın ve erkek rolleri konusunda farklı beklentiler olduğuna vurgu yapmıştır. Gökkaya (1994) kültürümüzde erkekten çevresini kontrol etme, başarılı olma, koruyucu olma gibi özelliklerin beklendiğine dikkat çekmiştir. İşte bu beklentilerin erkekler nezdindeki genel kabulünün, bir 'erkeklik ideolojisi'nin oluşumuna yol açtığı düşünülmektedir. Erkeklik ideolojisi, "*erkeklerin içinde yaşadıkları toplumun erkeklik tanımını kabullenmesi ya da kültürel olarak 'erkeğe'*

olduğu kabul edilen davranışlara uyum göstermesi ve bunları içselleştirmesidir” (Pleck, Sonnestein ve Ku, 1993:13).

Cinsiyet rolleri özellikle benlik kavramı açısından büyük önem taşımaktadır. Damarlı (2006) yaptığı araştırmasında; belirsiz cinsiyet rollerine sahip olanların benlik kavramlarının, erkeksi ve androjen cinsiyet rolüne sahip bireylerden daha olumsuz olduğunu saptamıştır. Mullis ve McKinley ise (1989), androjen ve erkeksi cinsiyet rolü yönelimi olan öğrencilerin, kadınsı ve farklılaşmamış cinsiyet rolü yönelimi olan öğrencilere göre daha yüksek özgüvene sahip oldukları bildirmişlerdir. Long (1989) ise, yüksek düzeyde erkeksi özelliklere sahip kadınların düşük düzeyde erkeksi özelliklere sahip olan kadınlardan daha az anksiyete gösterdikleri, çözüm odaklı başa çıkma yollarını daha sık kullandıkları ve öz yeterlilik düzeylerinin daha yüksek olduğu belirtmiştir. Öfke ve öfkenin ifade biçimi ile cinsiyet rollerinin ilişkisini ele alan çalışmaların sonuçlarında ise, kadınsı cinsiyet rolleri ile öfkenin eyleme dökme yoluyla ifadesi, sözel ve doğrudan olmayan şekillerde ifadesi ve öfkenin bastırılması arasında negatif korelasyon saptanmıştır. Erkeklik özelliklerine sahip olanların ise, öfkesini eyleme ya da söze dökerek daha kolay ifade ettikleri saptanmıştır (Kopper ve Epperson 1996). Üniversite öğrencileri ile yapılan bir diğer araştırmada ise, androjen ve belirsiz cinsiyet rolüne sahip olanların kadınsı role sahip olanlardan, erkeksi cinsiyet rolüne sahip olanlarınsa androjen cinsiyet rolüne sahip olanlardan daha yüksek dışa yöneltilmiş öfke düzeyleri olduğunu göstermiştir (Akdoğan 2007).

Toplumsal cinsiyet eşitliği, “kadın ve erkeğin hem kamusal alanda hem de özel alanda eşit haklara ve fırsatlara sahip olması ve her ikisinin de bu alanlarda eşit olarak katılımı” olarak tanımlanmaktadır. Eşit katılım, cinsiyet esasına dayandırılarak değil kadın ve erkek arasındaki güç, maddi refah, mülkiyet ve prestij dağılımının bireysel yeteneklerine göre değerlendirilmesi ile mümkündür (Sullivan 2003). Kılıç ve Eyüp (2011) tarafından yapılan araştırmada, Türkçe kitaplarında cinsiyet rollerinin ne şekilde ele alındığı incelenmiştir. Bu araştırmanın sonucunda, kadınların daha zayıf ve pasif, erkeklerin ise güçlü ve zeki bireyler olarak ele alındıkları, erkeklerin daha farklı ve çeşitli meslek grupları içerisinde sunulduğu, aile içi rollerde kadınların daha fazla yer aldığı saptanmıştır. Ayrıca ev işleriyle ilgili rollerde, kadınların daha fazla ev içinde rol

olarak yansıtıldığı, erkeklerinse ev dışında çalışarak evin geçimini sağlayan rollerde yer aldıkları bulunmuştur.

Toplumlarda kadınlar annelik, eşlik gibi statülerle tanımlanırken, erkekler mesleki unvan gibi statülerle tanımlanmaktadır. Yılmaz, Zeyneloğlu, Kocagöz, Kısa, Taşkın ve Eroğlu (2009) tarafından üniversite öğrencileri ile yürütülen araştırmanın sonuçlarına göre erkeklerin çalışma yaşamı ve evlilik yaşamı konusunda daha geleneksel görüşlere sahip oldukları, toplumsal yaşam ve aile yaşamı gibi konularda ise kız ve erkek öğrencilerin eşitlikçi görüşlere sahip oldukları saptanmıştır.

Babalık rolü de hem toplum tarafından biçilen rolün, hem de kişinin bu rolü üstlenmenin bir şekli olarak karşımıza çıkmaktadır (Rustia ve Abbott, 1990). Bazı araştırmalar, babalık başlangıcının erkeklerin anlatsal kimliklerinde ve sonraki davranışlarında bir dönüm noktası olduğunu göstermiştir (Edin, Nelson ve Paranal, 2001; Sampson ve Laub, 1993). Aslında babalık biyolojik olarak erkek olmaktan öte, içinde yaşanılan kültürün erkeklik ve babalık kavramlarını nasıl tanımladığı ve yüklediği anlamlar ile ilişkilidir. Örneğin Türk erkeğinin yetiştirilme tarzı geleneksel “evin reisi” kişi olan babalık rolü algısını şekillendirmektedir (Beyazıt ve Mağden, 2015; Evans, 1997; Şahin ve Demiriz, 2014).

Kültürümüzde “eve ekmek getiren babadan, eve oyun getiren babaya dönüşen” babalık, Arap kültüründe, eşlere verilen maddi ve manevi destek ile ilişkilendirilmiş ve babaların katılımının gerekliliği vurgulanmıştır (Bawadi, Qandil, Al-Hamdan ve Mahallawi, 2015) Malezya’da ise hala babalar rollerini, aileyi koruma ve geçindirme olarak algıladıklarını belirtmişlerdir (Hossain ve ark., 2007). ABD’deki babaların ise çocukları ile daha fazla birebir zaman geçirme konusunda hassas ve duyarlı oldukları saptanmıştır. Japon babalar da çocukları ile zaman geçirmeye istekli olduklarını ancak disiplin ve otorite kavramlarını daha çok önemsediklerini bildirmişleridir (Harkness ve Super, 1992; Ishii-Kuntz, 1994).

Baba kimliğinin, gebelik sürecinde başlayıp doğum sonrası devam eden yaklaşık üç yıllık süreçte geliştiği düşünülmektedir (Bawadi ve ark., 2015; Özkan ve ark., 2016). Bu rolün algılanmasında; eşin tutumu, eşin beklentileri, babanın rol modelleri, eğitimi, mesleği, gelir durumu algısı, aile tipi, ilk kez baba olma yaşı, sahip olduğu çocuk sayısı,

babalığa ilişkin öz yeterlilik algısı, anne ve babanın çalışma hayatında olması, çalışma saatleri ve koşulları ve çocuğu isteme durumları etkilidir (Boratav, Fişek ve Ziya, 2017; Garfield, Mapp ve Chung, 2006; Koçak, 2004; Sary ve Turnip, 2015; Scarzello, Arace ve Prino, 2016; Telli ve Özkan, 2014; UNICEF, 2012, 2014).

Alanyazında, geneli belirtmek için kullanılan erkek (man) ifadesi, insanlık (humanity) olarak değişse de “baba” tanımının hala klasik içerikten kurtulamadığı düşünülmektedir. 1900lerin ikinci yarısında Mahler babayı, bebeğin annesinden ayrılmasını kolaylaştırıcı ve dışsal gerçekliği temsil eden bir imaj olarak tanımlamıştır. Yıllar içinde sadece tedarikçi olarak evi geçindiren bir babadan, çocuklarının direkt sorumluluğunu alan, ev içinde üretime destek olan yeni babalık söylemi ortaya çıkmıştır (Williams, 2008; Gregory ve Milner, 2011).

Literatürde (Bailey, 2010; Brannen ve Nilsen, 2006; Carroll, 1999; Day ve Lamb, 2013; Dowd, 2000; Eggebeen, 2002; Eggebeen ve Knoester, 2001; Gillis, 2000; Goldscheider, Hofferth, Spearin ve Curtin, 2009; Goodsell, Bates ve Behnke, 2010; Grace, 2006; Gregory ve Milner, 2011; Hobson, 2002; Hobson ve Morgan, 2002; Knox, Cowan, Pape Cowan ve Bildner, 2011; Lamb, 2010; Leyton, 2011; Magill-Evans, Harrison, Rempel ve Slater, 2006; Marsiglio, Masciadrelli, Pleck ve Stueve, 2006; Mellor ve St.John, 2011; Paschal, Lewis-Moss ve Hsiao, 2010; Peters, Peters, Steinmetz ve Day, 2000; Smith, 2013; Tamis-LeMonda, ve ark., 2004; Townsend, 1999; Wall ve Arnold, 2007; Williams, 2008; Yeung, Duncan ve Hill, 2013) babalığa ilişkin tartışmaların yoğunlaştığı ana temalar belli konularda odaklanmaktadır. Bu ana temalar:

- Babaların kök aileleri ve kendi ailelerini algılayışları,
- Babaların rollerine ilişkin algıları,
- Babaların çalışma ve aile yaşamları,
- Babaların erkeklığe ilişkin algıları,
- Babaların kendilerini ve ailelerini etkileyen politikalar konusundaki düşünceleri olarak sıralanabilir.

Erkeklik ve babalık rolleri üzerine yürütülen bazı araştırmalarda (akt. Kodan-Çetinkaya ve Gençdoğan, 2013; Baluja, 2003; Leyton, 2011; Moradi, Velez ve Parent,

2013; Paschal, Lewis-Moss ve Hsiao, 2010) erkeklerin referanslarının rol model olarak aldıkları erkeklerden -çoğunlukla da babalarından- kaynaklandığını ve bunun da sergiledikleri babalık stillerini oluşturduklarını belirtmektedir.

Türkiye’de ise erkeklik çalışmalarına ilişkin ilginin yoğunlaşmasının nedeni aile içi şiddet olgusunun son dönemlerdeki artışı ve kadın-erkek eşitsizliğinin bu şiddete eşlik edişi olarak düşünülmektedir. Bu çalışmalardan biri olan BADEP toplum merkezleri, halk eğitim merkezleri gibi sosyal hizmetle doğrudan ilişkili olan kurumlar tarafından yürütülmekte olan ve temelde erkekleri hedef alan bir programdır. BADEP, Türkiye’de psikolojik ve sosyal hizmetlerin geniş kitlelere ulaştırmaya çalıştığı bir program olarak, toplumsal cinsiyet ilişkin değişimi getirme potansiyeli açısından incelenmeye değerdir. Bu değerlendirme sosyal çalışma müdahalelerinin toplumda yaygın bir değişimin imkanlarını aradığı ve bunun sosyal çalışma bilimi ve mesleğinin gelecekte yürüteceği müdahaleleri planlaması açısından önemli veriler sunabileceği gerekçeleri bağlamında sosyal çalışma ile önemli bir ilişki içerisindedir.

Özetle birçok kültürde, tarım toplumundaki toprak mülkiyetine dayalı hayatta çocuklarıyla daha fazla zaman geçiren ancak aşırı otoriter davranışlar sergileyen ‘*geleneksel baba*’, sanayi devrimi, sanayi toplumları ve kapitalizmin yaygınlaşmasıyla zamanının çoğunu ev dışında çalışarak geçiren, çocukları ve eşiyile mesafeli ilişkiler kuran ‘*modern babaya*’ dönüşmüştür. Günümüzde ise küreselleşmenin ve cinsiyetler arası eşitlik fikrinin yaygınlaşması ile birlikte eşlerle daha eşitlikçi, çocukla ise daha yakından ilgi göstererek onlarla daha nitelikli zaman geçirmeye yöneldikleri ‘*ilgili babalığa*’ dönüşmüştür (AÇEV, 2018; Morgan, 2001; Therborn, 2004).

1.1.1.2. Yetişkin çocuk -ebeveyn ilişkisi ve bu ilişkiye etki eden faktörler.

Yeni doğanın ebeveynleri tarafından kabulü ve aldığı bakımın niteliğinin ona hayatta kalma şansı vermenin dışında tüm yaşam boyu geliştireceği ilişkiler üzerine de etki ettiği düşünülmektedir. Çocukluk döneminde ebeveynlerin, sıcak, erişilebilir olmalarının, kabul edici, destekleyici ve katılımcı yaklaşımlarının erken dönem etkileşimlerin etkilerini anlama konusunda etkisi büyüktür. Çocuk, ebeveynlerinin olumlu ve olumsuz yanlarını, özdeşim kurarak içselleştirir. Aynı zamanda çocuk, sosyal kuralları öğrendikçe ebeveynlerinin beklentilerini de algılamaya başlar (Fişek, 1982).

Morgan'a göre (1991), aileden algılanan davranış ve tutumlar, 12-30 yaş arasındaki dönemde şekillenmektedir.

Hem ebeveynden algılanan kabul -ya da red- hem de bu durumun çocuk tarafından sıcaklık -ya da kontrol- olarak algılanışı kültürlere göre farklılaşmaktadır (Rohner ve Rohner, 1981; Rohner ve Britner, 2002). Kültürel farklılıklara rağmen anneden ve/veya babadan algılanan kabul ya da red, erken yetişkinlik dönemde bireyselleşme ve psikolojik uyumunu etkilediği düşünülmektedir (Tubman ve Lerner, 1994). Bazı araştırmalar, çocukluk ve ergenlik dönemlerinde ebeveynleriyle olumlu zihinsel temsilleri olan yetişkinlerin yaşamlarında daha olumlu işlevsellik gösterme eğiliminde olduklarına vurgu yapsalar da (Berzonsky, 2004; Kenny ve Sirin, 2006; Leondari ve Kiosseoglou, 2002; Smitsa ve ark., 2008) Aquilino ve Supple (1991), çocuğun yetişkinliğe ulaştıktan sonra ebeveyni ile olan ilişkisini yordayan araştırmaların yetersiz olduğu belirtilmektedir.

Aslında ebeveynler ve çocukları arasındaki ilişkiler yaşam boyunca önemli ölçüde değişmektedir. Gençler, ergenlikten yetişkinliğe geçerken bu ilişkinin doğası genellikle değişir. Ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkiden, iki yetişkin arasında daha eşit karşılıklı, destekleyici ilişkiye geçer. Burada altı çizilen değişim, ebeveynlerin ve gençlerin birbirlerini görme biçimlerindeki değişikliklerdir. Ebeveynler oğullarını ve kızlarının artık bir çocuk değil, özerk bir birey olduğunu kabul ederken, genç insanlar ebeveynlerini, kendi yaşam öyküleri, ihtiyaçları ve eksiklikleri ile eşsiz varlıklar olarak görmeyi öğrenirler. Ancak bu eşit ilişkiye geçmek, bazen iki taraf içinde zor olabilmektedir (Birditt, Fingerman, Lefkowitz ve Kamp-Dush, 2008; Tanner, 2006).

Alanyazında ebeveynlerin genç yetişkin çocuklarıyla ilişkilerine olan algıları ve ebeveynlerin ebeveynlerinin ebeveynlik rollerine ilişkin algıları hakkında çok az çalışma bulunmaktadır (Millward, 1998; Rezac, 2007). Birey, yetişkin rollerini yerine getirmeye çalışırken ebeveyn-çocuk etkileşimi, farklı türden bir '*etkileşim ve ortaklığın birleşmesi olasılığı*' ile yeni bir aşamaya geçer (Aquilino, 1996). İşte bu noktada bazen ebeveynler de çocuklarına nasıl davranacaklarını bilemeyebilirler. White (2002), araştırmasına katılanların, ebeveynlerinin kendilerine bazen bir "çocuk" bazen de bir "yetişkin" gibi davrandıklarını belirttikleri bildirmiştir. Yine de ebeveynlerin, yetişkin çocukları için önemli oldukları ve nitelikleri değişse de destek sağladıkları bir gerçektir.

Farklı kültürdeki çalışmalar ebeveynlerin üçte birinin çocuklarına duygusal destek (örneğin, bir problemleri olduğunda ebeveynlerden yardım ve tavsiye istemek vb.) sağladıklarını göstermektedir (Millward, 1998; Vassallo, Smart ve Price-Robertson, 2009; Veevers ve Mitchell, 1998). Okyayuz (1999), Cohen ve Willis (1985) tarafından da yapılan araştırma da bu bulguları destekler yöndedir. Onların bulgularına göre, ebeveynler daha az farkında olsa bile yetişkin çocuklar ebeveynlerinden duygusal destek edinmeye devam ettiklerini, ebeveynlerine hâlâ bağlılık gösterdiklerini, ebeveynlerinin katkılarına/desteklerine önem verdiklerini ortaya koymaktadır. Duygusal desteği, pratik yardım sağlama desteği ve finansal yardım desteği takip etmektedir. Tüm bu sonuçlar, ebeveynler ile yetişkin çocukları arasındaki dünya görüşü bakımından dikkate değer bir uygunluk olması ile açıklanmaktadır (Acock ve Bengtson, 1980; Miller ve Glass, 1989; Millward, 1998; Vassallo, Smart ve Price-Robertson, 2009).

Genç yetişkinlerin çoğu ebeveynlerden mali olarak bağımsız olmanın önemini bilmektedirler (Nelson ve ark., 2007). Bazı ebeveynler, genç yetişkin çocuklarının eğitimi devam ettiği sürece ve ilk iş deneyimleri sürecinde onlarla birlikte ikamet ederek finansal desteklerini sürdürmektedirler (Goldscheider ve ark., 2001; Settersten, 2012). Bazen de genç yetişkin çocuklar maddi anlamda küçük kardeşleri için ebeveynlerine sosyal ve finansal destek sağlayabilmektedirler (Conger ve Little, 2010).

Mali desteğe ek olarak, genç yetişkinliğe geçiş sırasında ebeveynliğin diğer bir merkezi görevi de sosyal-duygusal desteğin sağlanmasıdır. Genç yetişkin çocuklar, ebeveynler ve kardeşlerle ilişkilerini koparmadan kişisel özerklik kurmaya çalışırlar (istismar ve ihmal, alkolizm ve uyuşturucu kullanımı, ebeveynlerin akıl hastalıkları vb. ağır şartlar dışında) (Aquilino, 2006; Conger ve Little, 2010). Settersten ve Ray (2010), ebeveynlerin ve genç yetişkin çocukların, bağımsızlıktan ziyade "*karşılıklı bağlılık*" temelinde bir ilişki geliştirmeye ihtiyaç duyduklarını ileri sürmektedir. Nihayetinde, güçlü ebeveyn sosyal desteği, bağlanma ile birlikte gelişimin olasılığını yaratmaktadır.

Ayrıca, genç yetişkinlerin ebeveynleri kişisel ilişkilerin gelişimini "ilişkisel olgunluk" çerçevesinde teşvik edebilirler (Nelson ve ark., 2007). İlişkisel olgunluk, aynı zamanda, sosyal ve romantik ilişkiler hakkında karar verirken, önemli özellikleri olan, daha az kendine yönelimli olan ve başkalarının daha fazla düşünmesini geliştirmek anlamına gelmektedir. Olgun bir genç yetişkin ebeveynliğin fiziksel sağlığı yerinde olan

ve esnek düşünebilen ebeveynler tarafından sergilendiği de unutulmamalıdır (Rumbaut ve Komaie, 2010). Toplumsal beklentiler ve norm ihlallerinin sonuçlarındaki bu çıkarımlar, hızla değişen sosyal medya çağında özellikle önemli olabilir. Ayrıca, ebeveynler planlama becerilerini ve sorumluluklarını modelleyebilir ve öğretebilirler. Evde yaşayan genç yetişkin çocukları için ‘*iyi ebeveynlik*’ aynı zamanda hane halkına katkıda bulunan bazı yetişkin rolleri de içerir. Ayrıca, ebeveynler sağlığı teşvik edici davranışları ve sigara ve aşırı alkol kullanımı gibi sağlık riski davranışlarından kaçınmayı teşvik edebilmektedirler (Schulenberg ve Zarrett, 2006; Osgood ve ark. 2005; Schulenberg ve ark., 2005).

Baba ile yetişkin oğlunun ilişkilerini; zamanla oturan kimlik gelişiminin, bağlamın, zamanın çoklu ritmlerinin (insanlar gelişmelerinde farklı zamanlarda belirli ontogenetik zorunluluklar vb.) erkeklerin babalarının deneyim öykülerinin etkilediği ileri sürülmektedir (Giele ve Elder, 1998; McAdams, 1993). Bu durum, meslek veya aile kaybından dolayı belirsiz rol geçişleri ile karşılaşan kişiler için zor olabilir (Becker, 1997). Kuşaksal zamanın geçişi bazı erkekleri babaya mahsus etkilerden koparıırken diğer erkekler için babaların etkileri ortaya çıkmaya devam edebilir (Allen ve Doherty, 1996; Burton ve Snyder, 1998; Daly, 1995; Riley, 1987). Yetişkinlikte babanın içselleştirilmesi, özellikle otoriteyi kabul etme, cesaret ve atılganlık yoluyla çevreye yetki vermekte dâhil olmak üzere kişisel otorite duygusunu etkilemektedir (Samuels 1986).

Genç yetişkinlerle ebeveynlerinin; iletişim, karşılıklı saygı, sosyal destek, finansal bilgi, yardım unsurları, değişen beklenti ve ilişkilerin tanınmasını içeren konularda uyuşmalarının temel teşkil ettiği bilinmektedir. Yani ebeveynler ve genç yetişkinler ilişkilerinin çoklu geçişlerle değişeceğini kabul etmelidirler. Bu değişim atmosferinde, pozitif ebeveynliğin belirli boyutları önem taşır.

Bazı çalışmalar göstermektedir ki olumlu babalık davranışı çocuğun akademik başarısı, davranışsal ve duygusal sorunlarının azlığı, olumlu sosyal davranış göstermesi gibi birçok konuda önemli bir yere sahiptir (Marsiglio, Amato, Day ve Lamp, 2000).

İletişim konusu çocukluktan bu yana ebeveyn çocuk ilişkisindeki en önemli belirleyicilerden birisi olsa da aşırı kontrollü ve sorumluluk içinde olan ebeveynler için

yeni zorluklar doğurabilir. Örneğin genç yetişkin çocuklara yapılan doktor ya da dış hekimi randevularına dair hatırlatmalar da müdahaleci -hatta kimileri tarafından mahremiyete bir saldırı- olarak görülebilmektedir. Çocuklar baba evlerinden iş ya da okul için ayrıldıklarında artık kahvaltı üzerine ya da ebeveynlerin hakkında bilgilendirilmiş oldukları arkadaş grupları üzerine günlük sohbetler olmamaktadır. Genç yetişkin çocuklar, paylaşacakları bilginin biçimi ve niceliğini kontrol edebilirler. Bazen de bu durum ergenlikleri sırasında zayıf ebeveyn çocuk ilişkileri deneyimlemiş genç yetişkinler için, iletişim kanallarını yeniden tesis etme ve genç yetişkinlik boyunca olumlu bağlantılar yaratama fırsatı sunabilmektedir.

Buraya kadar bahsi geçen genç yetişkin çocuklar ve ebeveynleri arasındaki ilişkileri yönlendiren dinamiklerin altında neler yattığına baktığımızda ise ilk olarak bağlanma kuramının izlerini görürüz.

1.1.1.2.1. Bağlanma kuramı ve yetişkinlerde bağlanma biçimleri.

Bağlanma ilişkisi kişinin doğduğu andan itibaren bakım verenleriyle kurduğu ilişkidir. Bu ilişkinin, bireyin yaşam boyu kurduğu ilişkilerin niteliğinin belirleyicisi olduğu düşünülmektedir (Paterson ve Moran, 1988).

Bağlanma sisteminde çocuk, bağlanma figürüne, benliğe ve çevreye ait zihinsel temsiller oluşturur. Bu temsillerin oluşumundaki en büyük rolü ise kişinin bağlanma figürüyle olan deneyimleri (bakım verenin bebeğin ihtiyaçlarına duyarlı olması, hassaslığı, tutarlı davranması, duygusal erişilebilirliği vb.) üstlenir (Bowlby, 1973, 1982).

Kişilik gelişimine etiyolojik çerçeveden bakan bağlanma kuramına göre, çocuk ile bakım veren kişi arasındaki etkileşim bağlanmanın temelini oluşturmaktadır. Bowlby'e göre (1973), bebekler kendilerine bakım verenle etkileşimlerini içselleştirerek kendileri ve diğer insanlar hakkında 'içsel çalışan modeller/ benlik temsilleri' geliştirirler. Bu etkileşimin olumlu olmasının sonucunda, bireyde değerli olma hissi oluşur, böylece kişi benliğine ve diğerlerine ilişkin olumlu beklentiler geliştirebilir (Ainsworth ve Bowlby, 1991; Cassidy, 1999, Shaver ve Fraley, 2009). Zamanla etkinleşen ve katı şemalara dönüşen bağlanma benlik temsilleri yakın ilişkilerdeki

dinamikleri ve farklı alanlardaki başarı beklentilerini doğrudan ya da dolaylı olarak etkilerler.

Bağlanma sisteminin amacı, çocuğun kendini güvenli hissetmesidir (Ainsworth, Blehar, Waters ve Wall, 1978; Sümer ve ark., 2008). Birey ancak kendini güvende hissettiği zaman çevresini inceler ve keşfetmeye yönelir (Mikulincer ve Shaver, 2007). Çocuk keşfederken bağlanma figürüne olan yakınlığını korumak ister. Bu sırada duygularını düzenlemesi beklenir (Thompson, 1994). Bağlanma kuramcılarına göre keşfetme davranışı özerkliğin ilk göstergelerinden birisidir (Allen ve ark., 2002, Bowlby, 1981).

Birçok kültürde olduğu gibi kültürümüzde de bakım veren ilk bağlanma figürünün anne olduğu muhakkaktır. Schore (2000), bağlanmanın temelinde anne ve bebek arasında oluşan eş zamanlı bir duygu düzenleme ilişkisi olduğuna dikkat çekmiştir.

Anne ve baba ile geliştirilen bağlanma ilişkisi arasında benzerliği değerlendiren araştırma sonuçları farklılıklar göstermektedir. Van Ijzendoorn ve De Wolff (1997), birlikte yürüttükleri meta analiz çalışmalarında bir benzerlik saptamamışlar ve durumu “*bağlanma, bebeğe özgü olmaktan ziyade ilişkiye özgü/bağlı bir süreçtir*” şeklinde yorumlamışlardır. Sümer ve Kağıtçıbaşı (2010) tarafından kültürümüzde yürütülen çalışmada bu bulgularla benzerlik göstermektedir. Öte yandan bir ebeveyn ile güvenli bağlanan çocukların diğeriyle de güvenli, biriyle güvensiz bağlanan çocukların diğeriyle de güvensiz bağlandığı saptanmıştır (Lamb, 1978).

Baba ile bebek arasındaki bağlanma sürecinin, anne ile babanın iletişim şekline, evlilik doyumlarından ve baba katılımından etkilediği düşünülmektedir (Biller, 1993; Dodson, 1995; Donley, 1993). Varlık-Özsoy (2015) da bebek ile baba arasındaki ilişkide babanın “*bakım veren*” rolüne dikkat çekmiş ve babayla bağlanma sürecinde annenin temel rol aldığını belirtmiştir. Çocuk ile baba arasındaki etkileşimlerin ise oyun döneminde çocuğun kendini güvende hissetmesi ile ortaya çıktığı düşünülmektedir (Quintana ve Lapsley, 1987; Grossmann, Kindler ve Zimmermann, 2009). Okul öncesi dönemden sonra babaya olan bağlanmanın arttığını ve bağlanma açısından anne ile baba arasındaki farkın azaldığı saptanmıştır (Grossman

ve ark., 2002). Van Ijzendoorn ve De Wolff (1997) baba duyarlılığı ile baba-çocuk bağlanması arasındaki ilişkiye dikkat çekmiştir; ancak bu tür bir ilişkinin bulunmadığı araştırmalar da mevcuttur (Braungart- Rieker, Garwood, Powers ve Wang, 2001). Orta çocukluk döneminde, anne ile kurulan bağlanma ilişkisinin sürekliliğinin olmadığı ancak babaya yönelik bağlanmanın zaman içinde istikrar gösterdiği hatta babanın çocukla özellikle akademik alanda ilgilenmeye başlaması gibi değişimler nedeniyle daha da belirginleştiği saptanmıştır (Grossmann, Grossmann, Fremmer-Bombik, Kindler, Scheurer-Englisch, ve Zimmerman, 2002; Kerns, Tomich, Aspelmeier ve Contreras, 2000; Sümer ve Anafarta Şendağ, 2009).

Anne ve baba ile geliştirilen duygusal ilişki, bebeğin ihtiyaçlarının doğru olarak anlaşılması ve tutarlı olarak karşılanması ile mümkündür. Bu, duygusal gelişime yapılacak en önemli yatırımdır. Aynı zamanda duygu düzenleme becerilerinin temelini teşkil etmektedir (Türköz, 2007; Yüksel, 2014). Bunun yanı sıra babanın eğitim düzeyinin bireyin güvenli bağlanma stiline sahip olmasında önemli olduğunu ortaya koyan araştırmalar vardır (Groh, 2007). Bu ve benzer araştırmalar, üniversite ve üzerinde öğrenim görmüş olan anne-babaların çocuklarının diğer ebeveynlerin çocuklarına oranla daha güvenli bağlandıklarını saptamıştır.

Babaya güvenli bağlanmanın akademik ve atletik alanlardaki benlik algısına, anneye güvenli bağlanmanın ise daha çok sosyal ve duygusal alanlardaki benlik algısına etkili olduğu bilinmektedir (Sümer ve Şendağ-Anafarta, 2009). Verschueren ve Marcoen (2002) babaya güvensiz bağlanan çocukların, bütünsel özdeğer puanlarının daha düşük olduğunu ve bunun da onların arkadaşlık ilişkilerini etkilediğini saptamışlardır.

Erken çocukluk dönemindeki bağlanma örüntüleri kişinin kendisine ilişkin beklenti, inanç ve duygularını, özellikle de özsaygısını hem de başkalarına duyulan güven ve sosyal ilişkilerde hissedilen rahatlık düzeylerini etkiler (Bretherton, 1985; Cassidy, 1988; Hazan ve Shaver, 1994; Lempers ve Clark-Lempers, 1992; Pietromonaco ve Barrett, 2000).

Güvenli bağlanma örüntülerinin erişilebilir, duyarlı ve hassas ebeveyn davranışının bir sonucu olduğu saptanmıştır (Cassidy, 1999; Main ve ark., 1985). Yine

bir çok araştırmada güvenli bağlanmanın öznel benlik alanları (akademik yeterlik, atletik yeterlik, sosyal onay, fiziksel görünüm ve davranıştan hoşnut olma), kaygı düzeyi, akran ve arkadaş ilişkileri ve sosyal ilişkilerde yetkinlik, keşif etkinliklerinde yüksek merak ve güven olmak üzere farklı benlik ve sosyal gelişim alanlarında da değerli bir özkaynak olduğu da belirtilmiştir (Cassidy, 1988; Kerns ve ark., 1996; Sümer ve şendağ, 2009; Thompson, 1999).

Güvenli bağlanma stiline sahip ergenlerin güvensiz bağlanma stiline sahip olanlara göre daha olumlu benlik kavramlarına sahip oldukları saptanmıştır (Damarlı, 2006). Ayrıca güvenli bağlanan ergenlerin korkulu bağlananlardan daha yüksek benlik saygısına sahip oldukları ve stresle aktif olarak başa çıkabildikleri bulunmuştur (Terzi ve Cihangir-ankaya, 2009). Düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip ergenlerin, yüksek sosyo-ekonomik düzeye sahip ergenlere göre daha kaçınmalı ve kaygılı bağlanma sergiledikleri bulunmuştur. Güvenli ve saplantılı bağlanma tarzlarının, sosyo-ekonomik düzey açısından anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmüştür (Dinçer, 2008).

Güvenli bağlanma stiline sahip genç yetişkinler, korkulu bağlanma biçimine sahip genç yetişkinlerden daha meşguldurler ve özellikle babadan daha fazla bağımsızlık algıladıklarında çatışmadan bağımsızdırlar. Anneden ve babadan gelen çelişkili bağımsızlık, yetişkin ve yetişkin bağlanma stilleri ile negatif ilişkilidir. Pozitif yetişkin bağlanma stili ile pozitif ilişkilidir (Bartholomew ve Horowitz, 1991; Lapsley, Edgerton, 2002).

Güvenli bağlanma, kişiye psikolojik iyi oluşluk sağlayarak özerklik kazanmasında da temeli teşkil eder (Ryff ve Keyes, 1995). Bireylerin kendini özerk hissettiği ve yakın ilişkilerinde bu özerkliğin deneyimlediği durumlarda, yakın ilişkilerinin daha olumlu olduğu ve partnerlerinden duygusal destek almak için daha istekli davrandıkları görülmüştür (Lynch, 2013).

Yapılan araştırmalar, çocukluk döneminde gözlenen bağlanma örüntülerinin, yetişkinlik döneminde de benzer şekilde devam ettiğini öne sürmektedir (Bartholomew ve Shaver, 1998; Hazan ve Shaver, 1987, Main, 1996; Shaver ve Miculincer, 2002). Elbette yetişkin bağlanmasının bebeklik bağlanmasından belirgin farkları vardır. Örneğin; bebek için bağlanma kişisi bakım vereniyken, yetişkinlerin bağlandığı kişi

yaşıtı ya da cinsel partneridir. Buradan da anlaşılacağı üzere yetişkin bağlanma ilişkileri bağlanma, bakım ve cinsel ilişkiyi içeren üç farklı davranışsal sistemi içermektedir (Ainsworth, 1989; Crowell, 1995; Weiss, 1982). Yine çocuklukta bağlanma örüntüleri tamamlayıcıyken, erişkin bağlanma örüntülerinin karşılıklı olduğu öne sürülmektedir. Ayrıca bağlanma ilişkisi dışsal ve gözlenebilir olan etkileşimlerden, içsel olarak temsil edilen inanç ve beklentilere doğru bir ilerleme gösterir. Bebekler, rahatlamak için fiziksel temasa ihtiyaç duyarken, erişkinler, birisine dokunabileceklerini düşünerek rahatlayabilirler (Soysal ve Bodur, 2005).

Hazan ve Shaver (1987) bebeklik için tanımlanan bağlanma biçimlerinin (Ainsworth ve ark., 1978) yetişkin romantik ilişkileri için de tanımlanabileceğini savunmuşlardır. Bu görüş doğrultusunda; bebekliklerinde ebeveynleriyle yakın ve sevgi dolu ilişki kuranların yetişkinlikte de güvenli bağlanma sergilediklerini, bebekliklerinde reddedici, kaçınan ilişkiler kuranlar yetişkinlikte de kaçınmacı bağlanma stilini sergiledikleri ve bebekliklerinde ebeveynlerinden kimi zaman sevgi dolu bazen de reddedici tavır gören kişilerin ise yetişkinlikte de kaygılı/kararsız bağlanma grubuna dahil olduğu görülmüştür.

Bartholomew ve Horowitz (1991) ise Bowlby'nin (1972) "*içsel çalışan modeller*" görüşünden yola çıkmış ve "*Dörtlü Bağlanma Modeli*"ni ortaya koymuşlardır. Onların modeline göre; bağlanma stilleri "*benlik modeli*" ve "*başkaları modeli*" olmak üzere iki boyut üzerinde şekillenen bir yapıdan oluşmaktadır. Tüm boyutların olumlu ve olumsuz yansımalarından (kendini ve başkalarını sevmeye, onaylanmaya değer görüp görmediği ve başkalarını güvenilir ve ulaşılabilir bulup bulmadığı) kişinin hem benlik hem de başkaları modeli oluşmaktadır. Bu modeller olumluysa o kişi güvenli bağlanma geliştirmiştir. Eğer benlik olumsuz, diğerleri modeli olumlu ise birey saplantılı bağlanma stili sergiler. Benlik modelinin olumlu, diğerleri modeli olumsuz olduğu durumda karşımıza kayıtsız bağlanma biçimi çıkmaktadır. Hem benliğin hem de diğerleri modelinin olumsuz olduğu durumlarda korkulu olarak adlandırılır.

Griffin ve Bartholomew (1994) ve Brennan, Clarck ve Shaver (1998) ise yetişkinlikte sergilenen bağlanma stillerini kaygı ve kaçınma düzeylerinin seviyesinin belirlediğini savunmuşlardır. Brennan, Clarck ve Shaver (1998) modellerini de kaygıyı

temsil eden “*benlik modeli*” ve kaçınmayı temsil eden “*başkaları modeli*” üzerine kurgulanmıştır. Bu modele göre; kaygı ve kaçınması düşük düzeyde olan kişiler güvenli bağlanma, yüksek düzeydekiler korkulu bağlanma, kaygı düzeyi yüksek ancak kaçınma düzeyinin düşük bireyler saplantılı bağlanma ve kaygı düzeyi düşük, ama kaçınma düzeyi yüksek olan bireyler ise kayıtsız bağlanma biçimiyle tanımlanmışlardır.

Yetişkinlerde de bağlanma örüntüleri ile negatif duyguların dışavurumlarının bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Güvenli bağlanma stiline sahip bireylerin, diğerlerine göre düşük ya da orta düzeyde negatif tepkiler sergiledikleri, olumsuz duygu düzenleme becerilerini kontrol edebildikleri ayrıca daha yapıcı başa çıkma stratejileri sergiledikleri de saptanmıştır (Pietromonaco ve Feldman, 1997; McCarthy, Moller ve Fauladi, 2001; Shaver ve Mikulincer, 2002). Güvensiz bağlanma stiline sahip bireylerin, benlik saygılarının daha düşük olduğu ve bir olayı algılayarak stres düzeylerinin çabuk yükselebildiği vurgulanmış, bu durumun da psikopatolojiye neden olabileceği belirtilmiştir (Pielage, Gerslmsa ve Schaap, 2000). Özellikle kaygılı bağlananların anlık negatif tepkilerinin daha şiddetli olduğu görülmüştür (Carnelley, Israel ve Brennan, 2007; Gentzler, Kerns ve Keener, 2010; Soenens, 2012). Yine kaçınmacı bağlanma stiline, yüksek depresyon ve kaygı bozukluğu ile ilişkili olduğu saptanmıştır (Marganska, Gallagher ve Miranda, 2013; Shaver, Schachner ve Mikulincer, 2005; Wei, Heppner ve Mallinckrodt, 2003).

Bağlanma stilleri ile kişilerarası ilişkiler arasındaki ilişkilerin ele alındığı araştırmaların sonuçlarına bakıldığında; kaygılı/kararsız bağlanma stiline sahip olanların, kendilerine güvenmemeleri nedeniyle, reddedilme ve terk edilme konularında aşırı hassasiyet yaşadıkları, kaçınan bağlananların ise, sevgi ve ikili ilişkilere daha az inanç duydukları, yakın ilişkilere girmekten kaçınma eğiliminde oldukları ve bunun sonucunda da duygulara daha az önem veren, uzun süreli duygusal ilişkilerden kaçınan ve sosyal becerileri düşük, öfkeli ve stresli, ancak bunu inkâr etmeyi ya da olumsuz duyguları bastırmayı öğrenmiş bireyler oldukları saptanmıştır (Cooper, Shaver ve Collins, 1998; Kobak ve ark., 1993; Kobak ve Sceery, 1988; Simpson, Rholes ve Nelligan, 1992).

1.1.1.2.2. Yetişkinlerde bağlanma biçimleri ve duygu düzenleme.

Duyguların, bireyin çevre ile olan ilişkisini başlatma, sürdürme ve süreçte değişiklikler yapma ve de bu ilişkileri sonlandırmada çeşitli etkilerde bulunarak işlevsel bir görev taşıdığı düşünülmektedir (Campos, Mumme, Kermoian ve Campos, 1994). Duygular, bilinçli ya da seçici dikkat süreçleri, bellek çarpıklıkları, inkâr, yansıtma vb. bilinçdışı bilişsel süreçlerle yönetilir. Duygu düzenleme, duygusal tepkileri gözlemlenme, değerlendirme ve değiştirmenin yanı sıra hedefe ilerlemeyi sağlamaktan sorumlu içsel ve dışsal süreçleri de kapsamaktadır (Thompson, 1994). Organizma stres yaratan bir olayla karşılaştığında kan basıncında yükselme, nabız atışı hızlanma, nefes alışverişi artma, terleme gibi otomatik tepkiler sergileyebilir ya da vurma, ağlama vb. davranışsal tepkilere başvurabilir. Duygu düzenleme stratejileri otomatik ya da kontrollü olabilmektedir. Bu stratejiler “bilişsel yeniden değerlendirme” ve “bastırma” olarak kavramsallaştırılmaktadır (Gross, 2001; Gross, Richards ve John, 2006). Ayrıca bu durumda bilinçli bilişsel süreçler (kendini suçlama, diğeri suçlama, düşünme, yalanlama, vb.) de devreye girebilmektedir (Garnefski, Kraaij ve Spinhoven, 2001). Gross (1998) duygu düzenlemenin süreçlerini; ortam/konum seçimi, ortamı/konumu değiştirme, dikkatin yayılması/yön değiştirmesi, bilişsel değişim ve tepki değiştirme olarak tanımlamaktadır. Bu modelde yer alan ilk dört süreç, duygunun ortaya çıkışını etkileyen faktörlerin düzenlenmesini, beşincisi ise açığa çıkan duygunun düzenlenmesini amaçlamaktadır.

Duygu düzenleme aşamaları şu şekilde sıralanmaktadır:

- Duyguların farkındalığı ve anlaşılması,
- Duyguların kabulü,
- Dürtüsel davranışları kontrol etme ve olumsuz duygu yaşantılarında hedefe odaklı davranma yeteneği,
- Durumla uyumlu duygu düzenleme stratejilerinin kullanımı, duygusal tepkilerin ayarlanması için esneklik sağlayabilme (Gratz ve Roemer, 2004).

Bebek ve bakım vereni arasında kurulan ilişki gülümseme vb. davranışlarla pekiştirmektedir. “*Duygusal erişilebilir*” bağlanma figürünün gelen ipuçlarına yanıt

vermesi aracılığıyla duygu düzenleme becerilerinin gelişimine yardımcı oldukları düşünülmektedir (Derryberry ve Rothbart, 1988; Easterbrooks, Bureau ve Lyons-Ruth, 2012; Juffer, van IJendoorn ve BakermansKranenburg, 2008; Sandler, Schoenfelder, Wolchick ve Mackinnon, 2011; Watson, White, Taplin ve Huntsman, 2005). Birçok araştırmada bebeklerin bağlanma stilleri ile duygularını düzenleme stratejileri arasında anlamlı bir korelasyon saptanmıştır (Kirsh ve Cassidy, 1997; Laible ve Thompson, 1998; Suess, Grossmann ve Sroufe, 1992). Erişilebilir bağlanma figürü ile duyarlı, tutarlı ve hassas ilişki kurulmasına izin verilmeyenlerin, kaygılı-kararsız zihinsel temsillere sahip olmaları nedeniyle, bağlanma figürlerinin ya da diğerlerinin ilgisini çekmek için olumsuz duygularının ifadesinde artış olabileceğine dikkat çekilmektedir (Cassidy ve Berlin, 1994).

Kas-iskelet kontrolü geliştikçe ve dil edinimi duygu düzenlemenin yeni bir hali gözlenir. Bu süreçte çocuk, artık sadece ailesi ile birlikte değildir. Yaşamında okul, arkadaşlar gibi farklı sosyalizasyon kaynaklarıyla iletişim içine girmiştir. Bu ortamlarda olumlu ve olumsuz duyguları göstermeyi ve belli durumlarda belli kurallarla uyması gerektiğini de öğrenmeye başlar (Sarıtış ve Gençöz, 2011).

Okul öncesi dönemden itibaren çocuğun mizacı kritik bir noktayı temsil etmekle birlikte ebeveynlerin; çocuğun etkinliklerine/ilgilerine olan duyarlılığı, ebeveynin duygu sosyalizasyonu (Cassano, Perry-Parrish ve Zeman, 2007; Eisenberg ve ark., 1999; Yap, Allen ve Ladouceur, 2008), çocuk yetiştirme stilleri (Jaffe, Gullone ve Hughes, 2010; McDowell, Kim, O'neil ve Parke, 2002; Morris ve ark., 2002; Roelofs, Meesters, Bamelis ve Muris 2006), kişisel duygu düzenleme becerileri (McCarty, Zimmerman, Digiuseppe ve Christakis, 2005; Morris ve ark., 2007) ve nasıl rol modelleri oldukları büyük önem taşır (Campos, Campos ve Barret, 1989; Fox ve Calkins, 2003). Duygu düzenlemenin, nöral kazanımlar, bilişsel gelişmeler ve psikososyal değişimlerle birlikte, ergenliğin sonlarına kadar sürdüğü belirtilmektedir (Bernier, Carlson ve Whipple, 2010; Eisenberg ve Morris, 2002; Yap, Allen ve Sheeber, 2007). Birçok araştırma, kültür ve medyanın da duygu düzenleme üzerine yoğun etkisinin olduğuna vurgu yapmaktadırlar (Eisenberg ve Morris, 2002; Klimes-Dougan ve ark., 2007; Morris ve ark., 2007).

Duygu düzenleme becerilerinin gelişimde hangi ebeveynin daha etkili olduğu da birçok çalışmaya konu olmuştur (Campos, Campos ve Barret, 1989; Cassano, Perry-Parrish ve Zeman, 2007; Fivush, Brotman, Buckner ve Goodman 2000; McDowell ve ark., 2002). Bu araştırmaların sonuçlarına göre; anne ile ilişkili değişkenlerin baba ile ilişkili değişkenlere kıyasla çocuğun duygu düzenlemesi ile daha güçlü ilişki gösterdiği saptanmıştır. Babaların annelere kıyasla, çocuğun üzüntü, mutsuzluk gibi olumsuz duygularına problemi daha fazla minimize ederek, duygularını ifade etmesini daha fazla engelleyerek tepki verdikleri, annelerin babalara kıyasla problem çözme stratejilerini daha fazla kullandıkları ve çocuğun üzüntü, mutsuzluk gibi duygularını ifade etmesini daha fazla destekledikleri saptanmıştır. Bu süreçlerde annelerin babalara kıyasla duyguların sebebi ve kökenine ilişkin olasılıkları konuşmaya daha eğilimli oldukları da tespit edilmiştir. Eisenberg, Cumberland ve Spinrad (1998) ise duyguların ifade edilmesinde, ebeveynlerde “*duygu sosyalleştirme*” kavramına dikkat çekerek, çocukların, korku, kaygı, kuruntu ve üzüntü gibi olumsuz duygular yaşadıkları anlarda, ebeveynlerinin, onların duygularına verdikleri tepkilerin ve kurdukları iletişimin temel model olduğuna vurgu yapmışlardır.

Çocukluktan ergenlik dönemine yaklaşıldıkça, artan bilişsel performansın da etkisiyle diğerlerinin bakış açısından bakılabiliyor ve erişilebilir uzaklıkta hedefler seçilebilir. Tüm bunlar duygu düzenleme stratejilerini geliştirir. Ergenler, kişiler arası ilişkilerdeki tarzları, başa çıkma becerileri ve belirledikleri duygu düzenleme stratejileri doğrultusunda kendilik algısı oluştururlar (Hall, Munoz, Reus ve Sees, 1993; Zimmermann ve Grossmann, 1997). Araştırma sonuçları (Eisenberg, Cumberland ve Spinrad, 1998; Cummings ve Davies, 1996; Yap, Allen ve Ladouceur, 2008) ergenlerin özellikle annelerinden olumlu ve destekleyici tepkiler fark ettiklerinde uyumlu duygu düzenleme stratejilerini daha sık kullandıklarına vurgu yapmaktadır. Ancak kaygılı bağlanan ergenlerin, güvenli bağlananlara göre daha fazla duygusal sorunlar yaşadıkları saptanmıştır. Bu durumun ergenlikte başarılı kimlik gelişim sürecini de etkileyebileceği düşünülmektedir. Düşük duygulanım ve duygu düzenleme sürecinin yönetilememesi keşfetme merakının artmasına neden olabilir (Meeus, Ledema, Maassen ve Engels, 2005).

Gross ve Munoz'a göre (1995) genç yetişkinlik döneminde bireyin meslek hayatına girmesi, evlenmesi vb. durumlar ona farklı deneyimler kazandırır. Artık birey iş hayatının kurallarını öğrenmiştir ve “*profesyonel tutum*” sergilemektedir. Bunun sonucu olarak duygu düzenleme becerileri de bu farklı deneyimlerle gelişmeye devam eder. Bu sürece yine bağlanma stilleri eşlik etmektedir. Güvenli bağlanma stiline sahip olanların, stresli durumlarda kendilerine ve sahip oldukları yeteneklere güvendikleri, duygu düzenleme güçlüğü yaşamadıkları, olumsuz durumlarda esneklik gösterebildikleri ve bağlama uygun şekilde davrandıkları saptanmıştır (Mikulincer, 1995; Mikulincer ve Orbach, 1995; Sroufe, 2005). Kaygılı bağlanma sergileyen bireylerin anlık negatif tepkiler daha yoğun sergiledikleri saptanmıştır. Saplantılı ve korkulu bağlanma tarzları olan yetişkinlerin ise belli bir farkındalık yaşamının ötesine gidemedikleri ve duygu düzenleme sürecini ilerletemedikleri belirtilmektedir (Carnelley, Israel ve Brennan, 2007; Collins ve Feeney, 2004; Gentler, Kerns ve Keener, 2010).

Duygu düzenlemedeki güçlükler, kendi başına bir bozukluk olarak ele alınmasa da, kaygı ve birçok davranış problemleri ile ilişkilendirilmiştir (Frick ve Morris, 2004; Silk, Steinberg ve Morris, 2003). Araştırma sonuçlarına göre, olumsuz duyguları kabul etmeme ve dürtü kontrol güçlüğü, güvensiz bağlanma tarzları ve yaygın anksiyete bozukluğu arasındaki ilişkide aracı rol oynadığını (Cooper, Rowe, Penton-Voak ve Ludwig, 2009; Gentler, Kerns ve Keener, 2010; Marganska, Gallagher ve Miranda, 2013; McCarthy, Moller ve Fauladi, 2001; Pietromonaco ve Feldman, 1997; Shaver ve Mikulincer, 2002), ayrıca toplumsal cinsiyet rol algısının da duyguları yaşama ve ifade etme konusunda cinsiyetler arasında farklılığa neden olabildiği saptanmıştır (Gençtanırım-Kurt, Kızıldağ, Demirtaş-Zorbaz ve Özer, 2015). Kadınların toplumsal cinsiyet rolü ile ilişkili olan duygularını erkeklere göre daha çok paylaştıkları saptanmıştır (Erden-İmamoğlu, 2013).

1.1.1.2.3. Yetişkinlerde bağlanma biçimleri ile kaygı arasındaki ilişki.

Bağlanma kuramı (Bowlby, 1973, 1982), yaşam boyu süreçte bireyin dış dünya ile yürütmeye çalıştığı ilişkilerinin önemine vurgu yapmaktadır. Birey, dış dünya ile etkileşiminde tehlike ya da tehdit içeren durumda kalabilir. Kaygı, bu ve benzeri durumlarda ortaya çıkan, gelecekle ilgili endişeleri içeren, bedensel reaksiyonlara neden

olabilen gerginlik yaratan ve hoş olmayan bekleyiŒe, duygulanıma karŒı uyum ve yaŒamı sŒrdŒrebilme iŒlevlerine katkıda bulunma durumu olarak tanımlanmıŒtır (Akkaya, 1999; Lewis, 1970; Spielberg ve Reheiser, 2009; Wafika ve Halabi, 2000). Spielberg, (1966, 1972) kaygının "*durumluk*" ve "*sŒrekli*" olmak Œzere iki ayrı kavramı içerdiği belirtmiŒtir. SŒrekli kaygı, kiŒisel bir özelliktir ve kiŒinin kaygı dŒzeyi açısından genel yatkınlığını ifade etmektedir. SŒrekli kaygı duyan birey, durumları kendisi için tehlikeli ve tehdit edici olarak algılamaya yatkındır. Bu bireyler, kolaylıkla incinebildikleri ve karamsarlık yaŒadıkları için kendilerini kolaylıkla toparlayamayabilirler. Durumluk kaygı ise, yaŒanan geçici tehlikeli duruma bağlı olarak otonom sinir sistemini uyarması sonucu yaŒanan fiziksel deđiŒimleri ve yaŒanan gerginliği içermektedir (Aydın, 2009; EŒel, 2008; Őner ve Le Compte, 1985; Ryan, Brown ve Creswell, 2007; Ryff, 1995; Őnsal, 2007).

Birey, olumsuz bir durumla baŒ baŒa kaldığında, gŒvenli bağlanma biçimine sahipse ve bağlanma figŒrŒ eriŒilebilir konumdaysa "*gŒven temelli stratejiler*" geliŒtirerek stres yaratan durumda dağılmaz ve yaŒanan olayla baŒa çıkabilir. Bu noktada, duyguların ve eylemlerin amaçtan sapmadan bir tŒr Öz-dŒzenleme biçimi olan yŒrŒtŒcŒ iŒlevler tarafından ele alınma Œekli de Önemlidir (Barkley, 2011). YŒrŒtŒcŒ iŒlevler, duyguların dŒzenlenmesinde de Önemli bir rol oynar. DŒŒŒk duygu dŒzenlemenin yŒrŒtŒcŒ iŒlev bozukluğuna neden olduğu saptanmıŒtır (Scmeichel ve Tang, 2015). AraŒtırmalar, gŒvenli bağlanan bebeklerin stres tepkilerini beynin yapısal ŐrgŒtlenmesini de sağlayacak Œekilde Öz-dŒzenleme becerileri kazanmaya baŒladıklarına vurgu yapmaktadır (Arnsten, 2009; Schore, 2001).

Bowlby (1969) ise, dŒnyayı keŒfetmek isteyen bebek ile bakım vereninin gŒvenli bir temel oluŒturduđu durumlarda iliŒkilerde kaygı ve kaçınma değil gŒvenli bağlanmanın geliŒeceđine deđinmiŒtir (BŒgels ve Brechman-Toussaint, 2006). GenellenmiŒ anksiyete bozukluğu tanısı alanların çocuklarında ebeveyn den sıcaklık beklentisine cevap alamadıkları ve ergenlikte Özellikle anneye karŒı Öfkeli ve kırılğan yapıda oldukları yetiŒkinlikte ise yŒksek dŒzeyde kaygı sergiledikleri saptanmıŒtır (Cassidy, 1995; Doron ve Kyrios, 2005; Nelis ve Rae, 2009; Pacchierotti, Bossini, Castrogiovanni, Pieraccini, Sorece ve Castrogiovanni, 2002).

Kaygı yaratan bir durumla karşılaştığında bağlanma nesnesinin ulaşılabilirliği büyük önem taşımakla birlikte yetişkin, bu durumun atlatılabilir olacağını düşünür ve diğer sosyal destek kaynaklarına başvurabileceğini bilir. Güvenlik temelli stratejileri kullanan bu yetişkin, duygu düzenleme stratejileri geliştirerek problemi çözmeye başarılı olur (Çalışır, 2009; Mikulincer ve ark., 2003). Bu becerileri sergilemekte yetersiz olan kişi -güvensiz bağlanma sahibi- yaşadığı kaygıyı yatıştırabilmek adına ikincil bağlanma stili olarak adlandırılan, aşırı harekete geçirici stratejiler (yakınlık ihtiyacını ısrarlı bir şekilde sürdürmek) ve hareketsiz hale getirici stratejiler (yakınlık ihtiyacını engellemek) denilen başa çıkma mekanizmaları geliştirebilir (Shaver, Schahner ve Mikulincer, 2005). Bu stratejiler, bağlanma nesnesine ulaşmayı ve ondan ilgi/ destek almayı hedefler. Bu durumda bağımlılık gelişebilir. Bu ortaya çıkan yeni durum da kaygının daha yoğun hissedilmesine zemin hazırlar (Çalışır, 2009).

Güvenli bağlanma sergileyen genç yetişkinlerin, kendilerini stressiz, diğerlerini destekleyici olarak algıladıkları bulgular arasındadır. Kayıtsız-kaçınan bağlanma stiline sahip olanların ise kendilerini stressiz ancak diğerlerini destekleyicilikten uzak buldukları, saplantılı bağlananların ise kendilerini stresli ve diğerlerini de destekleyicilikten uzak olarak algıladıkları saptanmıştır (Kobak ve Sreey, 1988).

Ayrıca, Hazan ve Shaver (1987), her ebeveynle ilişkilerinin kalitesine ilişkin algıların yetişkinlikte yetişkin bağlanma biçimlerinin en iyi belirleyicilerinden biri olduğunu belirtmişlerdir. Literatüre paralel olarak romantik ve arkadaşlık ilişkilerindeki kaygı boyutu ile özerklik arasındaki ilişki ise negatif yönde anlamlı bulunmuştur.

Yetişkinlerdeki bağlanma stilleri ile kaygı düzeyi arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmaların sonuçları doğrultusunda, güvenli bağlanma biçimine sahip olanların kaygı düzeylerinin korkulu ve saplantılı bağlanma sergileyenlere göre daha düşük olduğu (Bayrak, 2009; Dilmaç, Hamarta ve Arslan, 2009; Watt, McWilliams ve Campbell, 2005) güvensiz bağlanma stiline sahip olanların ise kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğu (Bifulco, Moran, Ball ve Bernazzani, 2002; Ceyhan, 2006; Marganska, Gallagher ve Miranda, 2013; Mikulincer ve Sheffi, 2000; Simonelli, Ray ve Pincus, 2004) saptanmıştır. Bu sonuçlara paralel olarak negatif duygularını şiddetli yaşayan bireylerin, duygu düzenlemedeki stratejilerinin yetersizliği nedeniyle genellenmiş kaygı bozukluğu yaşayabildikleri belirtilmektedir (Mennin, McLaughlin ve Flanagan, 2009;

Salters-Pedneault, Roemer, Tull, Rucker ve Mennin, 2006; Tull, Stipelman, Salters-Pedneault ve Gratz, 2009). Ayrıca, kaygı düzeyinin kişinin kendini gerçekleştirme potansiyeli ile ters yönlü bir ilişkiye sahip olduğu (Otway ve Carnelley, 2013), güvenli bağlanma ile kariyer gelişimi arasında pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu (Vignoli, Croity-Belz, Chapeland, de Phillipis ve Martine, 2005) saptanmıştır.

Genç yetişkinler, krizlere neden olabilecek, kaygı ve depresyon uyandırabilecek artan bir baskı hissedebilirler. Eğer genç yetişkinin nesne dünyası olumluysa, bu gerginliğin artması durumunda, kendi ihtiyaçlarına cevap vermesini bekleyebildiğinden, başa çıkma becerilerini daha iyi kullanacaktır (Buhl, 2007, 2008; Finkenbauer ve ark., 2002; Ingoglia ve ark., 2011; Luyckx ve ark., 2007; Mazor ve Enright, 1988).

1.1.1.3.Yeni babalık söylemi: Duyarlı babalık ve baba katılımı.

Baba olgusunun oluşumu, anneden oldukça farklıdır. Anne oluşumunda güdüler, atılım ve aksilikler, umut ve hayalkırıklıkları, ihtiyaç ve hüsrana, gerginlik ve öfke vb. simbiyotik fazdan oluşur. Baba oluşumunda ise, projeksiyonlar daha fazla rol oynamaktadır. Bu sebepten dolayı da gerçekliğe daha yakındır. Baba çocuğu hayal kırıklıklarını tolere etmeye teşvik eder, zor durumların üstesinden gelmeyi ve strese dayanmaya yardımcı olur. Kısaca, bir savunma mekanizmasıdır ve kaçış dürtüsünü azaltmaya çalışır. Uzlaşma sırasında anneden gelen hayal kırıklıklarına karşı sakin kalmalıdır. Babayı güvenlik ve özgüven kaynağı olarak gören çocuk, onu ayrılma durumunda bu göreve atar. Baba güdü, erkeksi bir figür olarak, çocuğun fiziksel aktivitesini, bedensel farkındalığını ve çevreyi keşfini teşvik ederek anne ile fiziksel ve bilişsel simbiyotik fizyonu dengeler (Edward ve ark., 1981; Target ve Fonagy, 2002). Paquette'e (2004) göre, baba tarafından başlatılan her boğuşmalı, yuvarlanmalı, takla atmalı vb. oyun çocuğun kaygı uyandıran deneyimlere karşı daha cesur bir tutum geliştirmesine temel oluşturur.

"Babanın rolü" denildiğinde rol modeli olacak kişilerin toplumsal cinsiyet rollerini nasıl içselleştirdikleri de önemli bir noktayı temsil etmektedir. Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet rol modeli algısı üzerindeki tartışmalar da sürmektedir. Bazı araştırmacılar, erkek olarak babaların ebeveynlik şekilleri ve çocuklara kattıkları

açısından annelerden farklı olduklarını öne sürer. Bu tartışma açısından iki fikir öne çıkmaktadır. Birincisi ebeveynlerin cinsiyet farklılıklarının evrensel olduğu ve biyolojik kaynaklarının varlığıdır. Bu görüş, babaların erkeksi ebeveynliklerinin özellikle erkek çocukların gelişimlerinde önemli olduğunu öne sürer (Silverstein ve Auerbach, 1999). Bunun tam tersini savunan çalışmalar ise, babanın çocuğu ile girdiği ilişki ile annenin çocuğu ile girdiği ilişkinin kültürden kültüre farklılık gösterdiğine vurgu yapmaktadırlar. Bu durumun evlilik statüsüne (evli, boşanmış,..) göre farklılıklar gösterdiği saptanmıştır. Pleck, (1997) seksenli yıllardan sonra babaların çocukları ile daha çok zaman geçirdiklerini, ancak evli babaların çocuklarıyla annelerinden daha az ilgilendiklerini belirtmiştir. Marsiglio, Amato, Day ve Lamb (2000) ise boşanmış ve çocuğu ile yaşamayan babalarda bu durumun çocuğun yaşı büyüdükçe daha da azaldığına dikkat çekmişlerdir. Aynı zamanda genç yetişkin erkeklerin ebeveynlik becerileri için gerekli iletişim becerileri konusunda desteğe ihtiyaç duyduklarına da vurgu yapılmaktadır.

Bir çok toplumda tedarikçi olarak algılanan babanın ekonomik statüsü de önem taşımaktadır. Sınırlı kaynaklara sahip olan babaların ebeveynlik rollerinde daha zorlandıkları saptanmıştır (Bigner ve Jacobsen, 1992).

Türkiye’de babalık konumunun ilişkisel olmaktan çok erkeklerin yaşam gelişimleri içerisinde bir erkeklik aşaması olarak algılandığı düşünülmektedir (Sirman, 2000). Sancar’a (2009) göre erkeğin eski rolü (eşinin faaliyet alanlarını belirleme, hareketlerini denetleme gibi faaliyetler olduğu gibi, buna paralel olarak erkek çocuğun aile içinde ve okul gibi kamusal alanlarda kayırılması) günümüzde değişim göstermeye devam etmektedir. Ancak bu değişimin babanın kendi değerlerini oğluna aktarmasını engellediği için zaman zaman baba-oğul ilişkisinde krize neden olduğu saptanmıştır.

Kağıtçıbaşı ve Ataca’nın (2005) Türkiye’deki üç kuşak açısından çocukların değerine ilişkin yaptığı karşılaştırmalı çalışmada da çarpıcı veriler bulunmaktadır. Ebeveynlerin çocuklara ilişkin yararcı/ekonomik değerlerinin yerini çok daha güçlü bir psikolojik değer aldığı belirtilen çalışma, bu çalışma açısından da babaların çocuklarına verdikleri sıcaklık, değer ve onlardan beklentilerinin ne şekilde değiştiğini görmek açısından önemlidir. Ancak tüm bu değişimlere rağmen kadınlar babalarını

daha sıcak ve ilgili algılarken, erkekler babalarını, kadın katılımcılara göre daha yargılayıcı ve cezalandırıcı olarak algılamaktadırlar (Sunar, 2002).

Lamb'ın (2010) yaptığı çalışmada, babanın aile içindeki varlığının sadece cinsiyete ilişkin bir rol modeli olmayla ilgisinin olmadığı, aynı zamanda ekonomik, sosyal ve duygusal ebeveyn rollerinin yerine getirilmesi için de gerekli olduğuna işaret etmektedir. Bu bağlamda erkeğin aile içerisinde sadece cinsiyet rol modeli olarak bulunup bulunmamasının önem taşımadığını, az önce bahsedilen diğer rollerin de babalığı tanımlayıcı önemli faktörler olduğunu belirtmiştir. Bu çalışmalarla birlikte, erkekliğin ve buna bağlı olarak babalığın değişip değişmediği literatürde halen tartışılmaya devam etmektedir.

Babalarla yürütülen araştırmaların çoğu, baba çocuk ilişkisinin çocuktaki çıktıları üzerine odaklanmaktadır. Bu çalışmalarda ilişkiler; iletişim, maddi kaynakları kullanma ve birlikte geçirilen süreye ilişkin davranışlar üzerinden ölçülmeye çalışılmıştır. Ancak küçük çocukların babalarına olan etkisi ve geç yetişkin babaların yetişkin çocuklarına olan etkisi konularında fazla araştırmaya rastlanmamıştır (Cabrera, Tamis-LeMonda, Bradley, Hofferth ve Lamb, 2000).

Baba çocuk ilişkisini birlikte geçirilen süreye ilişkin konu alan çalışmalar, babaların üstlendiği bakım aktivitelerini değerlendirmiş ve bu aktivelerin, çocukların bir yere taşınması, okul ya da kreş seçiminin yapılması gibi işlerden oluştuğunu saptamıştır (Hofferth, Pleck, Stueve, Bianchi ve Sayer, 2002). Bu araştırmanın sonucu bize baba tarafından bakımın çocuğun fiziksel ihtiyaçlarından daha öte bir kavram olarak algılandığını göstermektedir (Lamb, 2002). Fakat babaların çocukları ile çok keyifli oyunlar oynadıkları bunun da çocuk gelişiminde çok önemli olduğu bilinmektedir (Lamb, 2002; Sımsıkı ve Şendil, 2014; Wall ve Arnold, 2007).

Baba katılımı literatürde üç temel noktadan ele alınmaktadır (Sımsıkı ve Şendil, 2014). Bunlardan ilki babanın ilgisidir (paternal engagement). İlgi; babanın çocukla eğlenceli şekilde geçirdiği zaman içinde verdiği bakım ya da oyun oynama etkinlikleri olarak düşünülebilir. İlgi, çocuk tarafından daha çok serbest zaman etkinliklerindeki paylaşımlarla hissedilmektedir (Schor, 1991). İkincisi ulaşılabilir ya da müsait olma (accessibility/availability) durumudur. Ulaşılabilir olma; babanın, çocuğun istediği ya

da ihtiyaç duyduğunda iletişime girebilmesi ve etkileşime geçebilmesidir. Üçüncüsü ise çocuğun yetişmesine ilişkin aldığı sorumluluktur. Sorumluluk boyutu, çocuğun bakım etkinliklerine direkt katılmanın yanı sıra onun için yaptığı planlamaları da kapsar (Lamb, Pleck, Charnov ve Levine, 1985).

Tüm bu bilgiler ışığında babalık rollerinin erkeklığe ilişkin fikirlerin oluşması ve değişmesinde ne kadar etkili olduğu görülmektedir. Japonya’da babaların rollerini algılamalarına ilişkin yapılan bir çalışma (Iwata, 2003), babalık rollerine ilişkin pek çok analizin incelendiği çalışmalarda babalara ilişkin üç temel rolün öne çıktığı belirlenmiştir. Bu roller, evin temel geçim sağlayıcısı olmak, çocuklara arkadaş olmak ve bir otorite figürü olarak varlık göstermektir. Araştırmada babalık rollerine ilişkin verileri analiz ederek babalık rollerinin davranışsal ve bağıl olmak üzere iki temel boyutu olduğunu bildirmiştir. Böylelikle babaların rollerini yerine getirirken çocuklarıyla oyun oynama gibi bir etkinlik sadece oyunun bir bakım davranışı olarak değerlendirilmemeli, bunun bağıl boyutunun çocuğun cinsiyet rollerini edinmesi olarak algılanabileceği fikri göz önüne alınmalıdır.

Unutulmaması gereken bir nokta da, çocuk yetiştirme de üreticiliğin bir yönüdür. Erikson (1963) yaşam boyu gelişim teorisinde, orta yetişkinlik dönemini “*üretkenliğe karşı durağanlık*” dönemi tanımlamakta ve çocuk yetiştirmeyi de bir üretkenlik olarak vurgulamaktadır. Üretken ebeveynin, çocuğa doğru rehberlik ederek sağlıklı yetişkinler olmaları konusunda rol oynadığı da bilinmektedir (Dollahite, Slife ve Hawkins, 1998; Hart, McAdams, Hirsch ve Bauer, 2001; Pakenham, 2000; Snarey, 1993). Bu kuramın bakış açısının da “yeni babalık” oluşumunu etkilediği düşünülmektedir.

Bununla beraber “yeni babalık” söylemine şaşkınlıkla bakanlar da vardır. Ranson’un (2001) yeni baba tanımının pratikte karşılığını bulmadığını savunmaktadır. Sancar (2009) da yeni babalık söylemine ilişkin olarak babaların halen ev içindeki katılımlarının ciddi eksiklikler gösterdiğini belirtmiş ve “yeni baba”lık tanımının orta ve üst sosyo ekonomik sınıflara ait bir tanım olduğu eleştirisinde bulunmuştur.

1.1.1.4. Baba oğul ilişkileri.

Baba ve oğullar, edebiyatın, siyasetin, politik girişimlerin vazgeçilmez bir konusu olarak tüm dönemlerde yazılan en önemli meselelerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki bu 'mesele', Homeros destanıyla, Dede Korkut hikayeleri ile babayı edebi metinlere taşımıştır hatta Turgenyev'in "*Babalar ve Oğullar*" kitabına da ismini vermiştir (Miyasoğlu, 2006). Psikanalizin de bir babanın ölümü ile doğduğu söylenmektedir. Freud, babasını kaybettikten sonra kendi otoanalizini yapmıştır. Hamlet dolaylı da olsa babasının ölümünden duyduğu hoşnutluğu dile getirmiştir. Dostoyavski ise sanatsal yolla baba katli arzusunu dışa vurmuştur (Özenen, 2009). Baba, yaşama ensest yaşağı getirendir. Babayı, koruyan, büyüten idealize nesnesi olarak tanımlayan Freud'a göre (1930) oğullar babadan nefret etseler de onları sevmektedirler. Nefretin saldırganlıkla tatmin edilmesinden sonra oğullar pişmanlık duygusunun etkisiyle bu defa sevgiyi öne çıkararak babayla özdeşleşirler.

Alanyazında baba ile özdeşleşme, çocuğun bilişsel olmayan bir aşamada, benlik ve diğerlerinin sembolik temsillerine geçmesine olanak sağlar. Bu birleşik bir sembolik var oluşun parçası olarak deneyimlenen anneden ayrılmayı gerektirmektedir. Becker, (1997) bu durumu şu şekilde özetler: "*Babanın anneden ayrılma arzusuyla özdeşleşmesi yeni bir anlayış doğurur: Onun gibi onu isteyen bir ben olmalıdır*"

Babanın varlığı erkek çocuğun cinsiyet rolü gelişiminde etkilidir (Basow, 1992). Blos (1974), erkek ergenin babası veya babayı temsil eden otorite güçleri ile çatışmasının yalnızca Oidipal baba ile olmadığına bunun aslında bu durumun gerileme kaygısına karşı bir savunma olduğunu öne sürer. Bu gerginliğin nedenini de, babayla olan ilişkiden onun koruyucu varlığından kopamama korkusu olarak açıklamaktadır. Ona göre erkek ergen, erken çocukluk dönemine ait babayı idealleştirmesinden kurtulmalıdır.

Erkek çocuğu yaşadığı pozitif Oidipal karmaşa çözümü altı yaşından önce üstbenlik oluşumu ile çözümlenirken, negatif Oidipus karmaşasının çözümü ergenliğe kadar kuluçkaya yatmaktadır. Bu durumun aşılmasının ergenlikte 'babanın yarattığı edilgenlik durumuna bir başkaldırı' ile mümkün olduğu belirtilmektedir. Bu durumun silikleşmesi ile ergen güçlü özdeşim nesnelere ihtiyacı yaşamaya başlar ve "*baba açlığı*"

yaşanır. Bu sırada güçlü, popüler, medyatik rol modeller ergenin dikkatini çekebilmektedir. Kendini ezilmiş hisseden ya da rekabeti alevlendiren bir baba, ergenin çatışmasını arttıracaktır.

Babanın evden askerlik ya da iş gereği ayrı kalmasının çocuk üzerinde olumsuz etkileri olduğu özellikle erkek çocuklarının okul başarılarının düştüğü ve güven sorunları yaşadıkları belirtilmektedir (Yörükoğlu, 1998). Babalarından küçük yaşta ayrılan veya kaybeden çocukların ise yaşlarına, ayrılık süresine, annenin özelliklerine ve çocuğun ailedeki diğer bireylerle ilişkisinin niteliğine bağlı olarak farklı tepkiler verdiği saptanmıştır (Kuzgun, 1999). Ebeveynlerden birinin olmaması veya daha az katılım sağladığı durumlarda, yetişkin çocukların kaygı ve korku düzeylerinin daha yüksek olduğuna vurgu yapılmaktadır (Hortaçsu, 2003). Bunun yanı sıra, boşanmış ailelerde babasından annesine göre daha fazla sevgi gören çocukların da olumsuz yönde etkilenebileceğine dikkat çekilmektedir (Batty ve ark., 2005 Christensen ve ark., 2003).

Baba oğul ilişkilerini araştıran pek çok araştırma, babaların küçük yaştaki oğulları ile etkileşimini konu almaktadır (Chen ve Kaplan, 2001). Bu araştırmaların sonuçlarına bakıldığında erkek çocuğun bilişsel kapasitesi ile babasının ilgisi arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (Howard, Lefever, Borkowski ve Whitman, 2006; McBride ve Schoppe-Sullivan, 2005; Rowe, Cocker ve Pan, 2004; Wentzel ve Feldman, 1993). Babaları ile olan etkileşimlerini pozitif olarak değerlendiren erkek çocukların psikolojik stres düzeylerinin daha düşük olduğu ve bu çocukların cinsiyet faktörü olmaksızın psikolojik olarak daha uyumlu oldukları, benlik saygılarının daha yüksek olduğu, okulda daha iyi performans sergiledikleri, okul dışı aktivitelere daha fazla zaman ayırdıkları, daha az anti-sosyal davranışlar sergiledikleri ve ikili ilişkilerde daha başarılı oldukları ortaya koymuştur (Erdoğan, 2004; Barnett, Marshall ve Pleck, 1992).

Türkiye’de baba ile erkek çocuk arasındaki ilişkide, aşırı kontrolcü, saygı ve korku çerçevesinde devam eden bir ilişki olduğu düşünülmektedir (Fişek, 1991; Sunar ve Fişek, 2005). Burada belirtilen “saygı ve korku” kavramlarının sevgi eksikliği anlamını taşımadığı denetim ve sevginin beraber işlediği düşünülmektedir. Ancak bazı araştırmalar (Örn., Bolak, 1999; Sancar, 2009) bu durumun baba-oğul ilişkisinde daha çok çatışmaya, duygusal mesafeye ve yoksunluğa neden olduğuna dikkat çekmişlerdir.

Kıray ise (1976), ebeveyn ile çocuk arasındaki algılayış ve beklentilerin artarak farklılaştığını bu durumun da erkek çocuğun babaya isyan etmesiyle sonuçlandığını vurgulamıştır. Bu şekilde temellenen ilişkilerin babaların mesafeli tutumlarına neden olduğunu ve bu babaların “*adeta çocuklarına kıskançlık beslediklerini*” belirtmişlerdir (Boratav-Bolak, Okman-Fişek ve Eslen-Ziya, 2017).

Baba oğul arasındaki çatışmaların ilki, gençlik döneminde, erkek çocuğun kendi yolunu bulma ve seçme mücadelesine, ikincisi evlilik çağında, erkek çocuğun ayrı bir evde yaşamak istediğinde, üçüncüsünün ise, olgunluk döneminde, erkeğin kendi bağımsız işine sahip olmayı istediği dönemde ortaya çıktığı düşünülmektedir (Kıray, 1976). Genel olarak bakıldığında üç dönemde de “*bireyleşme isteği*” temel teşkil etmektedir. Bu durum, erkek çocuğun bağımsızlaşmak istedikçe baba ile çatışarak, otoritesi ve gücü azalan babası tarafından sorumsuz ve tembel olarak algılanmasına neden olabilmektedir. Oysa bu durumu, Bakan’ın (1966) “*eylemlilik*” tanımına dayanarak yorumlayabiliriz. Bakan, çocuğun özerklik kazanıp, kendini yönetmek istediğini babanın da babalık stili ile buna izin vermesinin önemine vurgu yapmaktadır. Ona göre ebeveynlik stili çocuğun bireyleşmesini destekler ve çocuğun yaşamında aktif olmasına, yaşamındaki kararları kendi iradesiyle vermesine izin verir. Kendi kendini yönetmek olarak özerklik verilmeyen çocuklar, hangi gelişim döneminde olursa olsunlar içsel baskı ve başkalarından ayrılma yaşayamaz ve çevreden bağımsızlaşmazlar (Hmel ve Pincus, 2002).

Yine rol modeli baba olan erkek çocuğun, verdiği kararlarda bu modelin etkili olmasının onun kendi yolunu çizmesinde de büyük etkisinin olduğu düşünülmektedir. Murray’a (1938) göre özerk benlik yapısı olan ‘*bireyleşen çocuklar*’ kendi yollarında gitmek isterler ve yollarında giderken aldıkları kararlarda rol modellerini merkeze almazlar.

1.2. Benlik Kurgusu

Benlik kurgusu, ait olunan kültürün, bireyin davranış ve tepkilerini biçimlendirmesinde, yine bireyin hem kendi hem de diğerleri ile olan ilişkilerini tanımlamada temeli teşkil etmektedir (Chiao ve Blizinsky, 2010; Markus ve Kitayama, 1991; Triandis, 1995). Ayrıca benlik temsilleri, bağlanma yaşantılarının şekillendirdiği

en kritik nokta olarak da bilinmektedir (Bretherton, 1985; Cassidy, 1988). Benlik, bireyin bilişinin temel bileşeni (Markus ve Zajonc, 1985) olarak, kendisinin ne olduğunu söyleyebileceği her şeyin toplamı (James, 1952), diğer insanlarla olan ilişkilerine ait algıları (Rogers, 1961) ve yaşanan psikolojik stres ve çatışmaların kaynağı (Erikson, 1968) olarak tanımlanabilir.

Alanyazında birçok tanıma rastlamak mümkündür. Fiske ve Taylor (1991) kavramı tanımlarken, “*sosyal roller, geçmiş deneyimler ve gelecekteki hedefler*” kavramlarına, Crain ve Bracken (1994), “*girilen çeşitli ortamlardaki deneyimler*”e başarı ve başarısızlıklar elde etme ve bunlara karşı diğerlerinin gösterdiği tepki biçimlerini değerlendirebilme olarak tanımlayarak, “*bağlama dayalı benlik*” kavramını literatüre kazandırmışlardır. Bu tanımlardan da anlaşılacağı gibi benlik kavramı, 1970’li yıllara dek tek boyutlu bir yapı olarak ele alınırken günümüzde çok boyutlu bir yapı olarak kabul edilmektedir (Bracken, Bunch, Keith ve Keith, 2000). Oosterwegel ve Oppenheimer (1993), “*alana özgü*” benlik kavramlarını (gerçek benlik kavramı, ideal benlik kavramı ve olması gereken benlik kavramı) ve “*bağlama ilişkin*” benlik kavramlarını (bir atlet, işveren ya da akademisyen olarak) tanımlayarak bu çok boyutlu yapıya işaret etmişlerdir. Shavelson, Hubner ve Stanton (1976) ise benliğin çok boyutlu bir yapısının olmasının yanı sıra hiyerarşik de bir yapısının olduğunu savunmaktadırlar.

Oosterwegel ve Oppenheimer (1993) öne sürdükleri modellerinde, benlik sisteminin bireyin kendi benlik yüklemeleri ile diğerlerinin bireyin benliğine yönelik yüklemelerinin bir ürünü olduğunu temel almışlardır. Bu model birbiriyle ilişkili ve iç içe geçmiş farklı benlik kavramlarına değinmektedir. Birey içi benlik kavramları; bireyin kendisiyle ilgili gerçek düşüncelerinden meydana gelen; *gerçek benlik kavramı*, kişinin nasıl biri olmak istediğine yönelik düşüncelerini içeren, *ideal benlik kavramı*, diğerlerinin kendisi hakkındaki düşüncelerine yönelik görüşleri, diğerlerinin onun nasıl bir kişi olmasını istediklerine ilişkin düşünceleridir. Çevresel benlik kavramları ise; diğer kişilerin (anne-baba, arkadaşlar vb.) birey hakkındaki düşünceleri ve diğer kişilerin onun nasıl bir kişi olmasını istediklerine ilişkin düşüncelerinden oluşmaktadır.

Psikoloji tarihinde Freud’un ego kavramına karşıt olarak Adler ise “*yaratıcı benlik*” kavramını ortaya koymuştur. Ona göre (1993) benlik kavramı, son derece

kişiselleşmiş, organizmanın yaşantılarını anlamlı kılan ve onları açıklığa kavuşturan öznel bir sistemdir.

Gelişim psikologlarına göre, bebekler dört ile altı aylar arasındaki süreçte kendi kendilerini fark etmektedirler. Bu fark edebilme becerisi ile “*ben*” kavramının oluşmaya başladığı düşünülmektedir. Sekizinci haftadan itibaren kendi varlığını ortaya koyan bebekte, 2 yaş civarında “*benlik*” kavramı gözlenmeye başlanır (Sheffer, 1994). Rogers, (1959) benliğin oluşumunda ailenin önemine değinmiştir. Ona göre yüksek benlik algısı geliştirmek için tek ihtiyacımız, *koşulsuz olumlu kabul*dür. Yaşamın ilerleyen yıllarında ise hayata giren bağlamların etkili olduğunu savunmuştur. Mead (1934) göre ise çocuk, dil becerileri ilerledikçe ve başkalarının rollerini aldığı oyunlar yardımı ile benlik kavramını geliştirir. İlk dönemlerde ebeveynlerinin rollerini alan çocuk, bu vasıta ile kendine ilişkin inançlar oluşturur. Bu inançlar, kendisi ve diğer kişiler hakkındaki inançlarıdır. Bilişsel kapasite ilerledikçe benlik daha karmaşık bir hale gelir ve verilen tepkiler toplumun bakış açısına göre belirlenmeye başlar. Mead’ın (1934) “*genelleştirilmiş diğerleri*” olarak isimlendirdiği son aşamada benliğin tamamen şekillenmiş olduğu düşünülmektedir. Bowlby ise (1985), benliğin şekillenmesindeki en önemli faktörü, bebek ile bakım veren arasındaki etkileşim olarak ifade etmektedir. Bu aşamada ihtiyaçları duyarlı, tutarlı ve hassas şekilde karşılanan bebek değerli olduğuna inanır ve bu inancına ilişkin “*benlik temsilleri*” (içsel çalışan benlik modelleri) geliştirmeye başlar.

Sosyal ve kültürel faktörlerin benlik kimliği üzerindeki etkileri yıllardır kabul edilmektedir (Erikson, 1953, 1964, 1968; White ve Lehman, 2005). Kültür başta olmak üzere ailenin sosyo-ekonomik düzeyi ve ebeveynlik stilleri de benlik kavramının gelişimini etkileyen önemli faktörlerdir (Bal, 2004). Otoriter tutumu benimseyen ebeveynlerin çocuklarının benlik saygısının, açıklayıcı otoriter ve izin verici şımartan tutumlarını benimseyen ebeveynlerin çocuklarının benlik saygısına oranla daha yüksek olduğunu saptanmıştır (İkizoğlu, 1993; Kındap, Sayıl ve Kumru, 2008; Tunç, 2002). Çocuk, ebeveynleri başta olmak üzere kendisi için önemli kişileri, benliği ile ilgili bilgileri referans olarak kullanmaktadır (Argun, 2005). Çevresinden aldığı olumlu geribildirimlerle kendi yetenek ve gücüne olan inancını sağlamlaştırır bu da özgüvenini artırır (Argun, 2005; Brown ve Dutton, 1995; Humphreys, 1996; Stake, Huff ve Zand,

1995). Ayrıca bireyin benlik modelinin bağlanma stili ile ilişkili olduğu düşünülmektedir (Cassidy, 1988). Anneye güvenli bağlanmanın farklı benlik alanları ile pozitif korelasyon gösterdiği saptanmıştır. Elbette bir ebeveyne bağlanmanın benlik algısı üzerindeki etkisi çocuğun diğer ebeveyne de o oranda güvenli bağlandığıyla da ilişkilidir. Yapılan araştırma sonuçlarına göre, babaya güvenli bağlanmanın daha çok akademik ve atletik alanlardaki benlik algılarını, anneye güvenli bağlanmanın ise daha çok sosyal ve duygusal alanlardaki benlik algılarını yordadığı saptanmıştır. Ayrıca babaya güvensiz bağlanan çocukların, güvenli bağlanana oranla daha düşük düzeylerde bütünsel özdeğere sahip oldukları belirtilmektedir (Booth-LaForce ve ark., 2005; Sümer ve Güngör, 1999; Verschueren ve Marcoen, 2002). Ergenlerle yürütülen araştırmaların sonucunda ise; güvenli bağlanan bireyler olumlu benlik modeline sahipken, korkulu ve saplantılı bireyler olumsuz benlik algısına sahiptir (Sümer ve Güngör, 1999; Zimmermann ve Becker-Stoll, 2002).

Curun (2013) literatürde benlik kavramının benlik saygısı olarak da ifade edildiğine vurgu yapmıştır. Bowlby (1973), erken dönemlerdeki bağlanma örüntülerinin ve toplumsal cinsiyet rollerinin içselleştirilmesinin benlik saygısının temellerini oluşturduğunu ve yetişkin dönemi için de temel teşkil ettiğini ileri sürmüştür. Kaygılı bağlanma stiline sahip olanların fazla onay ihtiyacı hissettikleri için benlik saygılarının daha düşük olduğu, güvenli bağlanan bireylerin ise yüksek benlik saygısına sahip olduğu vurgulanmaktadır (Büyüksahin, 2001; Paterson ve Moran, 1988). Benlik saygısının cinsiyet faktörüne göre bir farklılaşmaya yol açıp açmadığını inceleyen araştırmaların sonuçlarına bakıldığında; fiziksel benlik kavramı açısından erkeklerin kızlardan daha yüksek benlik algısına sahip oldukları saptanırken diğer alanlarda bir fark gözlenmemiştir (Crain ve Bracken, 1994; Hergovich, Sirsch ve Feinger, 2004; Quatman ve Watson, 2001). Ancak ergenlik döneminde kız ergenlerin erkek ergenlerden daha düşük benlik saygısına sahip olduğuna dikkat çekilmektedir (Young ve Mroczek, 2003; Harper ve Marshall, 1991). Kız ergenlerde benlik saygısının arkadaşlar ile kurulan ilişkilerle şekillendiği, erkeklerde ise spor ya da başarılı olunan bir alandaki başarının önemli olduğu vurgulanmaktadır (Block ve Robins, 1993; Knox, Funk, Elliott ve Bush, 1998). Alanyazında bu sonuçlarla paralellik göstermeyen çalışmalara da rastlanmaktadır (Henriques ve Calhoun, 1999; Lackovic-Girgin ve Dekovic, 1990).

Benlik kavramı özellikle sosyal psikologlar tarafından bireyci ve toplulukçu kültürlerin farklılıklarını belirlemek üzere tasarlanmış araştırmalarla açıklanmaya çalışılmıştır. Benzer sonuçlar gösteren araştırmalar, bireyci kültürlerin benliğin bağımsızlaşmasını savunduğunu, ancak toplulukçu kültürün karşılıklı bağımlılıktan yana olduğunu göstermektedirler (Hofstede, 2001; İmamoğlu, 2003; Kağıtçıbaşı, 2000; Markus ve Kitayama 1991; Triandis, 1995). Bağımsız benlik, bireyin çevresinden ayrık olmasını ve özerkliği; bağımlı benlik ise kişiler arası ilişkiler ve grup üyeliği yoluyla diğerleri ile beraberlik olarak tanımlanmaktadır (Ercan, 2008).

Benlik kavramı, sosyal anksiyete, öznel iyi oluş, depresyon (Örn., Lopez, Campbell, ve Watkins, 1986) vb. değişkenler açısından ve farklı kültürlerde ele alınmıştır. Bireyin yaşamı boyunca kültürün etkisini kabul eden bu araştırmalar, benlik kurgusunun sosyal anksiyete düzeyi ile ilişkili olduğuna vurgu yapmışlardır (Essau ve ark., 2012; Sharkley ve Singelis, 1995). Olumlu benlik saygısının kişinin utangaçlık düzeyini azalttığı ve sosyal bir gerginliğe neden olmadığı saptanmıştır.

1.2.1. Ayrışma bireyleşme süreci ve özerklik kazanma.

“İnsan yavrusunun biyolojik doğumu ile psikolojik doğumu eş zamanlı mıdır?” sorusu hala tartışılmaktadır. Bu nokta, temelde ayrışma bireyleşme sürecine yani özerklik kavramına işaret etmektedir. Özerklik; *“ebeveynlerden ayrılma duygusunun gelişimi”* (Freud, 1958), *“bireyleşmenin zaferi”* (Blos, 1979), *“ergenin ebeveynlerinin ve arkadaşlarının baskılarına direnci”* (Berndt, 1979), *“bağımsızlığın öznel duygusu”* (Elder, 1963), *“problem çözme, karar verme, politik ve ahlakla ilgili konularda akıl yürütmedeki bağımsızlık”* (Adelson, 1972; Kohlberg ve Gilligan 1972), *“ebeveyn, yaşlılar ve diğer önemli kişilerden ayrışmayı içeren uyumlu bir gelişim süreci”* (Mattanah, Hancock ve Brand, 2004) ve *“Yaşamboyu gelişim sürecinde adaptif fonksiyonlar için temel prensiplerin organizasyonu”* Lapsley ve Stey (2009) olarak tanımlanmaktadır.

Grotevant ve Cooper’ın (1986) otonomi ile ilgili bakış açısına, Youniss ve Smollar’ın (1985) bireyleşme teorilerine göre, bir birey özerklik kazanıp, ilişkililiği sürdürmek arasında bir denge kurduğunda başarılı bir şekilde bireyselleşir. Özerklik gelişimi, klasik kuramlarda; aileden kopma, ayrışma ve bireyselleşme olarak ele

alınırken, çağdaş kuramlarda; bağıllık ve özerklik birlikteliğine dikkat çekilmektedir (Kağıtçıbaşı, 2007).

Psikoanalitik Kuram, ayrışma bireyleşme sürecini ilk olarak kavramsallaştıran yaklaşımdır (Blos, 1967, 1979; Freud, 1958; Kroger, 1998; Mahler, 1963, 1968). Kavrama, ilk üç yıldaki intra-psişik bir süreç olarak değinen Mahler' e göre (1968) ayrışma, bireyin, kendisi ve diğerleri arasında farklılaşmaya izin vermedeki başarısı, bireyselleşme ise, ayrılmış benliğin kim ve ne olmasına izni olarak tanımlanmaktadır. O, birbirini tanımlayan bu iki gelişim sürecinden ziyade, "*kopma*" kavramının önemine değinmiştir. Çocuğun sağlıklı olması için anneden ayrılması kopmasının önemine vurgu yapmıştır. Aksi söz konusu olduğunda bunun bağımlılık anlamına geleceğini savunmuştur. Mahler, Pine ve Bergman'a göre (1975) ayrışma süreçleri şu şekilde sıralanmaktadır:

Normal otistik dönem, yaşamın ilk bir ayıdır. Yenidoğan genellikle kendi iç uyaranlarının dünyasında dış uyaranların yatırımı azdır. Ağlama gibi affektif ve motor boşalım örüntüleri, annenin gereksinimlerini karşılmasını sağlayan sinyaller olarak işlev görür. Anne bir yandan bebeği iç uyaranlarının etkisi altında kalmaktan korunurken bir yandan da bedensel algıların yavaş yavaş dışarıya yönelmesine yardımcı olur. Böylece çocuğu dış dünyaya taşır ve farkındalıklarının gelişimine destek sağlar. Bu süreç, sembiyotik döneme geçişi belirleyen bu değişimi niteleyen libidinal katersisin ilk kayması olarak adlandırılmaktadır (Mahler ve ark.,1975).

Normal sembiyotik dönemin temel özelliği, bebeğin dış dünyadan geliyor şeklinde kavradığı uyaranlara algısal ve duygusal yatırımlardaki artıştır. Bu aşamada "*bellek adaları*"nın oluşmaya başladığı, ancak henüz kendilik ve ötekisi farklılaşmasının anlam kazanmadığı düşünülmektedir. Dış dünyaya yapılan yatırım artar, fakat bu dönemin başarısı anneye olan yatırımın artmasıdır (Mahler ve ark.,1975). Bu durum, ben ve ben olmayanın ayrıştığı anlamını içermemektedir. Bebek zaman içinde, haz verici yani iyi olanı ayırt etmeye başlar. Bu ayrışma, sonraki aşamanın temelini oluşturmaktadır (Mahler ve Gosliner, 1955). Bu süreçte, egonun ve sembiyotik nesne algısının başlaması ile doyumun ertelenebilmesi yeteneği de şekillenmektedir. Tüm bu ilerlemeler aslında bellekteki birikimlerin eseridir. Doyumun verdiği haz ile anne algısı birliktedir. Bunun hatırlanması doyumun ertelenebilmesinde belirleyici rolü

oynar (Vahip, 1993). Homeostatik dengenin anneye bağı olduğunu yavaş yavaş ayırt edebilen bebek, rahatlama ve doyumun dışarıdan geldiğini algılar. Beşinci ay dolaylarındaki bebeğin gülümsemesinin sembiyotik eşine diğer insanlardan ayrı bir yanıt vermek olarak düşünölmektedir (Mahler ve McDevitt, 1989). Bu dönemin en önemli kazanımı filogenetik olarak, insan yavrusunun anne ile duygusal bir bağ oluşturabilme kapasitesidir. Bu kapasitenin yaşam boyu kurulacak ilişkilere zemin hazırladığı düşünölmektedir. Pozitif sembiyotik dönem, kendini izleyen ayrılma-bireyleşme döneminde anneden ayrılabilmenin ön koşuludur.

Ayrılma-bireyleşme dönemi, insan hayatının en kritik çatışmasıdır ve özerklik kazanabilme arzusuna karşı anneye yapışık kalma isteği arasında yaşanmaktadır. Bu aşama da, bebeği gelişimsel risk veya başarı ile karşı karşıya getirir. İçsel bir kayıp hissi ki ayrılık sadece sembolik olsa bile bebekte çaresizlik, üzüntü ve depresyon yaratır. Sembiyotik evrenin bitişiyle başlayan ayrışma evresi anne ve doyulma arzusu arasındaki eşsiz birliği bozar. Bu çatışmadan sağlıklı çıkılmasının patolojik yaşantıları uzaklaştıracağı düşünölmektedir.

Ayrımlaşma alt dönemi, beşinci ve dokuzuncu aylar arasındaki dönemdir. Bebek uyanık kalmaya çalışır ve bir amaca yönelme belirtileri gösterir. Bu durum bebeğin “kabuğunu kırması”nın bir görünümüdür. Çevreyi tarar, bakım verenin saçını, kulaklarını çeker, anneye bakar vb. Bu tarama davranışının, bebeğin kendi bedeniyle annenin bedenini ayırmasına yardımcı olduğu düşünölmektedir. Özellikle altıncı ay civarında annenin varsa gözlüğüne kolyesine dokunarak “ce oyunları” için hazır olduğunu ifade etmektedir (Kleeman,1967). Ayrımlaşma alt döneminin ilerleyen aylarında annenin kucağından kayarak yere inme gibi davranışlarla fizik ayrılma denemelerinin başladığı görülür. Bebeğin bedenini kullanarak aktif olarak haz aldığı ve iyice dış dünyaya yöneldiği savunulmaktadır. Annesinin yüzünü diğerlerinden ayıracak kadar bireyleşen bebek, diğerlerini de ayırtırmaya başlar. Yabancıları inceleyen bebek, bu kişinin yüzünü hem annesinin yüzüyle, hem de kendi içindeki annesine ait imge ile karşılaştırır. Bu, ayrılma-bireyleşme bakımından bilişsel ve duygusal gelişiminin en önemli temelini teşkil etmektedir (Mahler ve McDevitt 1989).

Alıştırma alt dönemi, yaklaşık dokuzuncu ve on beşinci aylar arasında kapsamaktadır. Kendi içinde, erken alıştırma alt dönemi ve esas alıştırma alt dönemi

olmak üzere iki kısımda incelenmektedir. Erken alıştırma alt döneminde emekleme ve tutunarak yürümeye çalışma gibi anneden fiziksel olarak uzaklaşabilme gözlenir. Bu hareketlerden de anlaşılacağı üzere gelişen hareket yetisi, bebeğin ilgisi uzanabileceği cansız nesnelere yönelmiştir. Esas alıştırma alt dönemi, yürüme ile başlamaktadır. Bebeğin ilk adımlarını atabilmesi için; anne ile kurulan duygusal bağın güçlü olması, beden ayrımlaşması ve özerk ego aygıtının anne ile yakınlık içinde olgunlaşması gerekmektedir. Her nesneyi keşfetmek (ellemek) istemesi kimlik oluşumu açısından da son derece önemlidir. Tüm bunlar sınırlılıklarını öğrenmesine temel oluşturmaktadır. Çok keyif alan ve eğlenen bebekte bu coşku yalnızca ego aygıtının kullanılmasına bağlı değildir. Aynı zamanda, anne ile birleşme ya da anne tarafından yutulma eğiliminden de kurtulmuştur. Yeni yeni kendi duygularının farkına varmakta olan bebek, aynı zamanda sevgi nesnelere taklit ederek onlarla özdeşleşir. Bu özdeşleşmeler bireyleşmenin ve gelişmeye başlayan kimlik gelişimin ilk adımlarıdır (Mahler ve McDevitt 1989).

Yeniden yaklaşma alt döneminde, bebeğin kimliği, ayrı bir bireysel varlık olmanın ilk düzeyine ulaşmaktadır. Bebek onbeş ay civarında anneyi gözünde “*zaten var*” olmaktan çıkartmıştır. Bu dönemde bebek kendi ayrılığını iyice fark etmektedir. Bedenini kendine ait algılamaya başlar, bezini değiştirme isteklerinden hoşlanmaması bu duruma bir örnek olarak gösterilebilir. Anneye öfkeli olabilmektedir. Aslında bu durum, anal dönemin özellikleri olan kıskançlık ve sahip olma isteğinden başka bir şey değildir. Ancak zaman zaman annesine öfkelenmesi, bazen yapışması, bazen kaçıp gitmesi bir krize yol açabilmektedir. Nesnenin kaybedilmesi korkusu, nesnenin sevgisinin kaybedilmesi korkusu ve kastrasyon anksiyetesi bu dönemin temel korkularıdır bu durum erişilebilir ebeveynler yardımı ile atlatılabilir. Anne, girişimciliği arttıran rahatlatma kaynağı olarak, baba ise güçlü, anneden ayrı, yardım eden bir yandaş olarak görülmektedir. Bu durum, özerkliğinin gelişimini destekler ve regresif eğilimleri ortadan kaldırmaya yardımcı olur (Mahler ve ark., 1975; McDevitt ve Mahler 1989).

Bireyliğin sağlamlaşması ve duygusal nesne sürekliliğinin başlangıcında, ego yapılanmasında ilerlemeler gözlenmektedir. Buna paralel olarak da belli kurallara uyması beklenir. Ebeveynlerin istediklerinin içselleştirilmesine ilişkin bu işaretler süperegonun gelişim tohumlarını atar. Bu aşamada ayrışma-bireyleşme süreci için önemli olan nesne sürekliliği yeteri kadar sağlanmıştır ve üç yaş çocuğu okula gitmeye

hazırdır. Bu dönem ucu açık olması nedeniyle ilk üç alt dönemden farklıdır. Ancak büyüklerin isteklerine karşı, özerklik isteği sürmektedir. Özellikle bu dönem yaşanan hastalıkların, cerrahi girişimlerin, kazaların, anne ya da babadan ayrılmanın özerkleşme sürecine ket vuracağı düşünülmektedir (Mahler ve ark.1975).

Mahler (1975) tarafından yaşamın ilk üç yılında nesne sürekliliğinin kazanılması olarak tanımlanan ilk bireyleşme süreci gelecekteki içsel nesne tasarımlarının da kaynağıdır (Diamond ve Blatt, 1994). Mahler bu durumun *yeni bir insanın doğuma yol açtığını* belirtmiştir. Dahası Mahler'e göre (1967, 1975) ayrılma bireyleşme doğuştan süregelen, varoluşsal ihtiyaçtır. Çözümlememesi depresyon ve kaygı bozukluklarına yol açabilmektedir. Mahler'e göre (1975), kaygı ve depresyon fizyolojik doğumun temelini oluşturan evrensel unsurlardır. Biyolojik doğumdan birkaç hafta sonra ve hayatı boyunca insan yavrusu otonomiye elde etmek ister, fakat çözüme ulaşmamış çatışmalar devam ettikçe kişiliği uyumsuz çözümlenmelerle ego belirsizliğini koruyarak tutarsız kalır. Böylece depresyon ve kaygı hüküm sürer.

Bireyleşme duygusu, kazanılan yeni yetenekler, sağlıklı narsisizm ve yeni nesnelere yapılan cinsel içgüdü yatırımı ile depresyon ve endişeye karşı bağışıklık kazanılır. Bunların eksikliği, benlik saygısının azalmasına, dış nesne veya benliğe yönlendirilen saldırganlık seviyelerini de kontrolsüz artışına neden olur. Bunlar depresif duygu durumunun kökenleridir.

Genel olarak bakıldığında psikoanalitik yaklaşım, özerklik kavramını "*bireyleşme*" olarak ele alınmaktadır. Bireyleşme, dürtüsel gelişimin de bir sonucu olarak ergenin aile bağlarından uzaklaşması ve davranışlarının sorumluluğunu alabilmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Bu yaklaşımla çalışan araştırmacılar, çocukluk döneminin önemini göz önünde bulundurarak ergen ve ebeveynleri arasındaki ilişkinin değişimine (Lopez, Campbell ve Watkins, 1988; McCurdy ve Scherman, 1996) ve ergenin ayrışma sürecindeki rolü üzerine odaklanmışlardır (Freud, 1937, 1958, Blos 1962, 1979; Bowen, 1976; Josselson, 1988; Minuchin, 1974; Kroger 2007). Bu odağın temelinde çocukluk çağındaki ayrılma bireyleşmenin sürecini başarılı olarak geçerek ergenliğe ulaşanların kendilik ve nesne imgelerinin benzer şekilde yerleştiği fikri bulunmaktadır (Levine, Gren ve Millon 1986).

Blos (1979) ise, ergenliği ikinci ayrılma bireyleşme süreci olarak tanımlamıştır. Bu süreçte artan bir otonomi ve farklılaşma düzeyine işaret edilmektedir. İkincil bireyleşme, ergenin aile bağımlılığından ayrılması ve toplumun bir üyesi durumuna gelmek üzere, infantil nesne bağlarının kaybolması ile ortaya çıkar. Bu durum, gelişen otonominin hizmetinde ebeveynlerle bağıın çözülmesi olarak da düşünülebilir (Steinberg ve Silverman, 1986). Blos'a göre (1979) bireyleşme süreci, bireyin ebeveyninden fiziksel olarak farklı olduğunu anlamasıyla başlayıp, kendisinin ve annesinin ayrı var oluşunu anlamasıyla sonlanmaktadır.

Blos, (1962, 1979) bu dönemi kendilik ve nesne tasarımlarının netleşmesi, benlik saygısı ve kişiliği oturması olarak da ifade etmektedir ve bu süreci içeren beş aşama tanımlamıştır. Bu aşamalar; önergenlik, erken ergenlik, ergenlik, geç ergenliktir.

Bağlanma teorisi ve ayrıştırma bireyleşme teorisi farklı bakış açılarıyla benzer olayları incelemektedirler. İki teori de temelde çocuk davranışlarının bakıcılarıyla oluşan ilişkileri üzerinde odaklanmıştır ve çocuğun hem kendini hem de çevresini nasıl algıladığını belirleyen eğilimleri tanımlamışlardır. Bağlanma teorisi de ayrışma bireyleşme teorisi de, annenin bebeğine karşı esnek, tutarlı ve hassas bir tutum sergilemesinin kritik bir nokta olduğunu savunmaktadırlar Bowlby (1969, 1982, Mahler, 1975).

Bağlanma teorisi, zaman içinde nelerin bağlanma biçimlerine etkisi olduğuna odaklanmaktadır. Ayrılma-bireyleşme teorisi ise bebek ve annenin, kendilik ile nesne-tutarlılığı için temel olan '*tutarlılık*' kavramına nasıl yaklaştığının üzerinde durmaktadır (Bergman ve Harpaz-Rotem 2004; Blum 2004, Van IJzendoorn ve ark., 2000).

Ayrılma bireyleşme kuramı, yaşanmış durumların benlik için bir temel oluşturduğunu ve bu temelin kişinin var oluşu boyunca ortaya çıktığını vurgular. Bağlanma teorisi ise ayrılma-bireyleşme kuramının aksine türe özgü ilişkisel davranışın ne olduğuna ve bu davranışların ne kadarının yaşamın ilk veya ikinci yılından sonra değişime karşı direnç gösterdiğine odaklanır. Bağlanma kuramcıları, farklı kültürlerde yürüttükleri araştırmalarla bebeğin keşfetme davranışını ilk özerklik girişimi olarak değerlendirmektedirler (Ainsworth ve ark., 1978; Allen ve ark., 2002; Bowlby, 1969; Kenny, 1987). Araştırmaların sonuçlarına göre; güvenli bağlanmanın özerkliği

desteklediği ve düşük düzey sürekli kaygı durumuna neden olduğu saptanmıştır (Beyers ve Goossens, 1999; Frank, Pirsch ve Wright, 1990; Ingoglia, Lo Coco, Liga ve Lo Cricchio, 2011; Lamborn ve Groh, 2009; Parra ve Oliva, 2009, Rice, Cole ve Lapsley, 1990).

Bağlanma teorisi ile psikanalitik kuramlar arasında “*yakınlaşma krizi*” kavramı en önemli farklılık noktasıdır (Gergely 2000; Lyons-Ruth 1991). Mahler (1975) yakınlaşma krizini normal gelişim sürecinin ayrılmaz bir bölümü olarak görmektedir. Her ne kadar bu kriz güvensiz bağlanma ile ilişkili olsa da aslında bebeklikteki kaygılı karasız bağlanma ile ilgilidir. Bağlanma kuramcıları (Örn., Bowlby, 1969, 1982) güvenli bağlanmada da bir yakınlaşma krizinin olduğunu belirtmişler ve bu durumu hem anne hem de bebek adına patolojik davranışları normale dönüştürebilecek gibi görünen, fırtınalı bir yakınlaşma olarak tanımlamışlardır.

Yapılan araştırmalarda (Örn., LaGuardia, Ryan, Couchman ve Deci, 2000; Ryan ve ark., 2007) özerklik ihtiyacının ilişkilerdeki güvenli bağlanmanın oluşmasında ve sürdürülmesinde önemli bir rolü olduğu ve bu sürecin desteklenmesinin de güvenli bağlanmayı geliştirdiği saptanmıştır. Otonomi ile ilgili bakış açısına (Grotevant ve Cooper, 1986) ve bireyleşme teorisine (Youniss ve Smollar, 1985) göre, bir birey özerklik kazanıp ilişkililiği sürdürmek arasında bir denge kurarsa başarılı bir şekilde bireyleşir.

Öte yandan, Lapsley ve Edgerton (2002), problemlili ayrılma bireyselleşmenin romantik bağlanma biçimlerini olumsuz yönde etkilediğini ve ayrılma bireyleşme sürecindeki sorunların güvensiz yetişkin bağlanma biçimleriyle ilişkili olduğunu göstermiştir. Romantik ilişkilerde bireyleşme ve bağlanma arasındaki ilişki üzerine yapılan araştırmalar az olmakla birlikte, bazı çalışmalarda romantik ilişkilerin kalitesi (ki romantik ilişkilerde samimiyet anlamına gelmektedir) vurgulanmıştır (Lanz ve Tagliabue, 2007; Seiffge-Krenke, 2003; Seiffge-Krenke ve ark., 2010).

Ergenlik döneminde ve genç erişkinlik döneminde ebeveynleriyle yakın, köklü ve özerk ilişkileri olan katılımcıların romantik ilişkilerinde daha yakın ve daha güvenli bir bağlanma stili sergilediklerini göstermiştir (Feeney ve Noller, 1990; Furman ve ark.,

2002.; Güngör ve Bornstein, 2010; Kins ve ark., 2012; Seiffge-Krenke ve diğeri, 2010).

Güvenli bağlanma sürecine eşlik eden başarılı bir şekilde tamamlanmış ayrıştırma bireyleşme, özerklik dengesinin kurulması ve olumlu benlik algısı vasıtasıyla duyguları uygun bir şekilde düzenleyerek dengede kalabilmektir. Yapılan araştırmaların sonucunda (Bartholomew ve Horowitz, 1991; Lapsley, Edgerton, 2002) ayrılma ve bireyleşmenin çatışan bağımsızlık boyutunun, yetişkin bağlanma biçimleriyle tutarlı bir şekilde ilişkili olduğu saptanmıştır.

Aslan ve Güven tarafından yapılan bir araştırmada (2010) anneye ve babaya bağlanmanın, ayrışma bireyleşmeyi negatif yönde etkilediği saptanmıştır. Bu bulgu, Kağıtçıbaşı'nın (1996, 2006) Türk kültürü için hem bireyci hem toplulukçu özellikleri içinde barındıran özerk ilişkisel benlik görüşünü desteklemekle birlikte farklı kültürdeki çalışmalarla da (Beyers ve Goossens, 2003; Holmbeck ve Wandrei, 1993) benzerlik göstermektedir. Ayrışma bireyleşmenin Türk kültüründe ilişkisel bağlamda yaşandığı, güvensiz bağlanan ergenlerin ayrışma bireyleşme sürecinde daha kaygılı oldukları saptanmıştır (Tamar ve arkadaşları, 2006).

Psiko Sosyal Gelişim Kuramının kurucusu olan Erikson (1968) zerkliği, çocuğun kendi hareketlerini ve vücudunu kontrol etmesi olarak tanımlanmaktadır. Ona göre, iki ile üç yaşları arasında ocuk gelişen kasları ile birlikte kendisini ve çevresini kontrol edebilme yetkinliği kazanmaktadır. Bu dönemden başarı ile ayrılan ocuk, öz-yeterlik duygusu, kendine güven ve öz değerlerini kazanmış olarak özerklik kazanır. Bu gelişim görevini yerine getiremeyen, aşırı otoriter ya da aşırı koruyucu anneleri tarafından engellenen çocuklar bağımlılık, kuşku ve utanç duygusunu pekiştirirler. Kimmel ve Weiner (1985) da başarılı bir ayrılma bireyleşme süreci için çocukluk dönemi gelişimsel görevlerinin tamamlanmasına dikkat çekmektedirler.

Noam (1999) ise özerkliği, kültürel psikoloji alanında benlik kurgusu üzerinden ele almıştır. Ona göre özerklik; *“bireyin hayatına yön vermek, amaçlarını tanımlayıp, duygularının bileşenlerini düzenlemek için geliştirmeye ihtiyaç duyduğu kendi kendine yetebilme becerisidir”*.

Kültürel psikolojide, benlik kurgusu iki boyutlu olarak ele alınmaktadır. Bunlar; bağımsız ve karşılıklı bağımlı benlik kurgusu olarak tanımlanmaktadır. Bu iki kutuplu bakış açısına göre, benlik kurgusunun gelişimi kültür tarafından yönlendirilmektedir. Bu durumun sonucunda da benlik ya bağımsızlık yönünde ya da ilişkisellik yönünde gelişir (Markus ve Kitayama, 1991). Bu bakış açısıyla çalışan araştırmacılar (Kağıtçıbaşı, 1996; Özdemir, 2009; Singelis, 1994) batılı toplumlarda ayrışık benlik kurgusunun, doğulu toplumlarda ise karşılıklı ilişkisel benlik kurgusunun daha yaygın olduğuna vurgu yapmaktadırlar.

Öz Belirleme Kuramı'nda ise özerklik, ne kültürel psikoloji kuramındaki bireyin bağımsızlaşması ne de psikodinamik yaklaşımdaki gibi bireyin kararlarını anne babadan ayrı olarak vermesi olarak tanımlanmamıştır. Öz belirleme kuramcılarını özerkliği, bir davranışın, dış baskılardan etkilenmeden iradeli olarak yapılması ve kendilik onayı olarak tanımlamışlar, “*benlik*” ve “*motivasyon*” kavramlarına dikkat çekmişlerdir. Özerklik gelişimini içsel süreçlerle ilişkilendiren kuramda farklı kültürde yaşayan bireyler için belirlenen üç temel ihtiyaç üzerinde durulmaktadır. Bu ihtiyaçlar; *özerklik*, *ilişkisellik* ve *yeterlilik* olarak belirtilmiştir. Bireyin kararlarında etkili olan güdünün kaynağı ne kadar içsel ise birey o denli özerktir. Kuramda özerkliğin karşıtı bağımlılık olarak değerlendirilmemektedir. Deci ve Ryan (2000), özerklik gelişiminde kontrol algısı ve karar vermenin önemi üzerinde durmuşlar, özerklik oluşmadığında, bireyin kararını kendi iradesinden yoksun olarak, başkalarının kontrolünde verdiğini savunmuşlardır. İlişkisellik ise, başkalarının desteğine olan güvene işaret etmektedir. İlişkiselliğin karşıtı da özerklik olarak değil, başkalarının desteğine güven duymama olarak tanımlanmaktadır. Özerk olan bir birey ilişkisel de olabilmektedir (Ryan ve Deci, 2000; Deci ve Ryan, 2008; Deci, 2008; Özdemir, 2009; Zimmer-Gembeck ve Collins, 2003). Ancak kuramı oluşturan araştırmaların büyük çoğunluğu batı kültüründe yapılmıştır ve az sayıdaki çalışmada özerklik ve bağlılığın evrenselliği belirlenmiştir (Örn., Sheldon, Elliott, Kim ve Kasser, 2001).

Bazı kuramcılar ise ergenlikten ayrışma-bireyleşme sürecini aile sistemleri teorisi merceğinden irdelemişlerdir (Bowen, 1976; Minuchin, 1974). Onlar bir ailenin farklılaşma düzeyini, samimiyetini ve özerkliğini o ailenin müsehaması olarak tanımlamaktadır (Sabatelli ve Anderson, 1991). Bu çerçevede, ayrışma bireyleşme

süreci, ergenin aile bağlarının yeniden işlenmesini içermektedir. Yaklaşımına göre tüm aileler, ailenin duygusal iklimini düzenledikleri yöntemlerin yanı sıra ailenin sınır süreçlerini veya ortaya çıkmasına izin verilen ayrılık ve birliktelik düzeylerini yansıtan bir farklılaşma seviyesiyle karakterize edilir (Crespi ve Sabatelli, 1997). Kuramcılar, ayrışma-bireyleşme ve aile yapısı arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır (Lopez, Campbell ve Watkins, 1988; McCurdy ve Scherman, 1996). Ayrılma-bireyleşme sürecindeki işlev bozukluğu, benlik saygısı, aile ilişkilerinin kalitesi, akran ilişkilerinde başarı, depresyon ve kaygı düzeyleri ile ilgili zorluklarla ilişkilendirilmiştir (McClanahan ve Holmbeck, 1992).

Özerklik; duygusal, davranışsal ve bilişsel boyutlardan oluşmaktadır (Steinberg ve Silverberg, 1986). Bilişsel boyut; bireyin öz güvenini, kendini kontrol edebilme gücünü ve bağımsız olarak karar verebilme sürecine işaret etmektedir. Tamar (2005)'a göre bireyleşme süreci tamamlanana kadar, aşırı doğruculuk, yargılarında keskinlik, mutlak doğrulara inanma, yüceltme ve değersizleştirmeler gibi esneyemeyen bilişsel yapılar mevcuttur.

Duygusal boyut, bireyin ebeveynlerinden ayrılıp bağımsızlaşması olarak ifade edilmektedir. Ayrışmanın, kuvvetli bir şekilde, özellikle anneye ilişkilerinden kaynaklanan işlevsel ve duygusal bağımsızlık ile babayla ilişkilerinden kaynaklanan çatışmalı bağımsızlığın kişisel-duygusal uyumla ilişkisi bulunmuştur (Lapsley, Rice ve Shadid, 1989). Duygusal özerklik, ilk ergenlik döneminde başlar ve genç yetişkinliğe kadar sürer. Bu süreçte kendine güven duygusu çok önemli bir kazanım olarak karşımıza çıkmaktadır (Noom, 2001). Kendine güven kazanma sürecinin de ebeveynlerle kurulan güvenli ilişkilerin bir hediyesi olduğu muhakkaktır.

Davranışsal boyut ise, bireyin davranışlarını düzenleyebilme, uygun ve gerçekçi davranabilme, gerektiğinde yardım isteyebilme ve karar verebilme süreçlerini kapsamaktadır (Sessa ve Steinberg, 1991). Yapılan araştırmalar, ergen ayrışma bireyleşme sürecinin kritik bir noktayı temsil ettiğini kabul ederler (Crespi ve Sabatelli, 1993; Erikson, 1960, 1968; Josselson, 1980, 1988; Lapsley, Rice ve Shadid, 1989). Bir çok dinamik de bu sürece eşlik etmektedir (Örn., Aile Dinamikleri (Teyber, 1983a, Teyber, 1983b), aile yapısı (Jones, Kramer, Armitage, ve Williams, 2003, Kenny ve

Donaldson, 1991, Lopez, Campbell ve Watkins, 1988) ve ebeveynlerin evlilik statüsü (Sessa ve Steinberg, 1991).

Ayrışma bireyleşme süreçlerini etkileyen faktörler incelendiğinde; ebeveynlerin *sosyo-ekonomik düzeyinin* çocuklarına özerklik kazandırmada en önemli faktörlerden biri olduğu düşünülmektedir (Özdemir, 2009). Çocuğun değerinin artması, ailesi tarafından maddi yatırım olarak görülmemesi ile birlikte, ebeveynler çocuklarının özerkliğini bir tehdit olarak algılamamaktadır (Kağıtçıbaşı, 2007). Demir (2002), ilköğretim öğrencileri ile yürüttüğü araştırmasında üst sosyo-ekonomik düzeydeki çocukların özerklik düzeylerinin en yüksek grup olduğu buna karşın alt sosyo-ekonomik düzeyden gelen grubun ise özerklik düzeylerinin en düşük grup olduğu saptanmıştır. Ayrıca kentte yaşayan ergenlerin benlik kurgusu puan ortalamalarının daha yüksek olduğu saptanmıştır (Özdemir, 2012).

Gelişimsel bakış açısına göre, ergenlik dönemi boyunca özerklik sürecini yaş değişkeni de etkilemektedir. Bir çok araştırma özerkliğin yaşla birlikte farklılaşma gösterdiğine vurgu yapmaktadır (Aydın, 2000; Bernt, 1979; Enright, Lapsley, Drivas ve Fehr, 1980; Frank, Avery ve Laman, 1988; Hill ve Holmbeck, 1986; Newman, 1989; Noom ve ark., 2001; Peterson, Bush ve Supple, 1999; Smollar ve Youniss, 1989; Steinberg ve Silverberg, 1986). Yaş grupları arasındaki kıyaslamaları kapsayan çalışmalarda ise, ebeveyn çocuk çatışma sıklığını da içeren karşılıklı bağın ve özerkliğin ilk veya orta ergenliktekinden daha güçlü olduğu vurgulanmaktadır (Örn., Collins ve ark., 2007; Mazor ve Enright, 1988; Smetana ve Asquith, 1994; Smollar ve Youniss, 1989; White ve ark., 1983; Wintre ve ark., 1995).

Araştırmalara konu olan bir diğer değişken de *cinsiyet* faktörüdür. Blos (1989), ayrışma-bireyleşmenin cinsiyete göre farklılaşığına vurgu yapmaktadır. Bazı araştırmalar kız ergenlerin ilişkisel ve özerk-ilişkisel benlik kurgusunun erkeklerden daha yüksek olduğunu belirtirken, (Ercan, 2008; Özdemir, 2009, Kashima, vd., 1995; Saraiva ve Matos 2012; Triandis, vd., 1995) Cross ve Madson (1997), liseli kız öğrencilerin genel benlik kurgularının ise liseli erkek öğrencilerden daha düşük olduğunu bulmuşlardır. Quintana ve Kerr (1993) ise araştırmalarının sonucunda, kız öğrencilerin erkek öğrencilerden daha yüksek ayrılık kaygısı, bakım veren kişiye bağlanma, akrana bağlanma, reddedilme beklentisi, sağlıklı ayrışma puanlarının yüksek

olduğunu saptamışlardır. Bu noktada farklı bir değişkenin önemine dikkat çekilmektedir. Erkeklerin özerklik puanlarının yüksek olmasının ebeveynlerinin *çocuk yetiştirme tutumları* ile ilgili olduğu düşünülmektedir. Sunar (2002) her ne kadar, özerkliğin desteklenmesi konusundaki cinsiyetler arası algılayış farkının genç kuşakta önemini yitirdiğini belirtse de güncel sonuçlar ortadadır. Genel olarak bakıldığında günümüz kuşağındaki anne ve babaların, çocukların kişisel başarılarının, bireyselliklerinin ve özerk davranışlarının desteklendiği, sorgulama ve bireysel deneyim yaşama konusunda daha çok teşvik edildikleri belirtilmekle birlikte (Sunar, 2002) özellikle babalardan gelen özerklik desteğini, kız çocukların erkeklere oranla daha az hissettikleri de bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır (Pehlivanoğlu, 1998).

Alanyazındaki çalışmalar incelendiğinde aslında ergenin cinsiyet farkı olmaksızın annesinden algıladığı kabul ve sıcaklık arttıkça benlik algısının da olumlu yönde geliştiği (Beyers ve Goossens, 2003; Litousky ve Dusek, 1985; Hortaçsu, 1989; Kağıtçıbaşı, 1981; Bahçivan-Saydam ve Gençöz, 2005; Parish ve McCluskey, 1992; Roring, 2006) düşünülmektedir. Özellikle ebeveyni ilgi gösteren çocuklar kendilerini yeterli hissetmekte ve özerk olmaya daha çok güdülenmektedir (Beyers ve Gossens, 1999; Grolnick, Ryan ve Deci, 1991; Hines, 1997; Smetana, 1995). Lamborn ve Steinberg'in çalışmaları (1993), ebeveynin duygusal olarak ayrışmaya izin vermediği, destekleyici olmayan aile ortamının özerkleşmeye de sekte vurduğuna vurgu yaparken Fuhrman ve Holmbeck (1995), yüksek duygusal özerkliğin daha az destekleyici aile ortamında olumlu uyumla ilişkili olduğunu belirtmişlerdir.

Ebeveynliğe ait kabulün, ergenin kendine yönelik pozitif tutumlar geliştirmesine yardımcı olarak benlik kavramını güçlendirdiğine bu durumun da genellikle babayla olan güçlü ilişkiden kaynaklandığını bildirmektedir (Dekovic ve Meeus, 1997; Sümer ve Güngör, 1999). Anne, çocukluk döneminde daha etkin olmasına karşın, baba ergenlik döneminde daha etkili olmaktadır (Lamb ve ark., 1993). Ergenin bir taraftan ailesiyle olan bağını devam ettirme bir taraftan da bireyselliğini ve özerkliğini gösterme çabaları sırasında, destekleyici ebeveynlerin etkili olduğuna dikkat çekilmektedir (Hines, 1997). Deborah ve arkadaşları (2000), bu saptamanın yetişkinliğin ilk yıllarındaki uyumla ilişkili olduğuna dikkat çekmektedirler.

Özerklik ve kimlik biçimlenmesi değişkenleri temel alan çalışmalar değerlendirildiğinde, kimlik gelişimi sürecinde özerk olan bireylerin seçenekleri araştırdıkları ve kalıcı içsel yatırımlarda buldukları saptanmıştır. Türkiye’de yapılan çalışmaların verilerine göre, hem toplulukçu hem de bireyci kültürel özelliklerin baskın olduğu bir toplumda da sağlıklı kimlik gelişimi için ergenlerin özerk olması yani yaşamına ilişkin kendi sorumluluğunu alması önemlidir (Atak, 2010; Demir, 2010; Luyckx, Schwartz, Soenens, Vansteenkiste ve Goossens, 2010; Mullis, Graf ve Mullis, 2009).

Alanyazındaki araştırmaların genellikle ergenlik dönemine ait örneklerle gerçekleştirildiği görülmektedir (Buhl, 2007, 2008; Kins ve ark., 2009; Lefkowitz, 2005; Masche, 2008; Seiffge-Krenke, 2009; Wintre ve Yaffe, 2000). Buhl (2008) ise, bireyleşme sürecinin yetişkinlikte tamamlanmış olarak düşünmemektedir. Diğer araştırmacılar da yetişkinlerin farklı olasılıkları keşfetme konusunda daha fazla fırsata sahip oldukları gerekçesi ile bu görüşü desteklemektedirler (Amett, 2000; Tanner ve ark. 2009). Yine ebeveyn figüründen ayrışma ve bireyleşme sürecini sağlıklı yaşayan beliren yetişkinlerin üniversite başarılarının yüksek olduğu (Choi, 2002; Kalsner ve Pistole, 2003), kariyer planlamaları için daha sağlıklı girişimlerde buldukları (Tokar, Withrow, Hall ve Moradi, 2003) ve güvenli bağlanma sergilemeleri (Mattanah ve ark., 2004; Rice, Fitzgerald, Whaley ve Gibbs, 1995) sebebiyle de psikolojik streslerini yönetebildikleri (Kalsner ve Pistole, 2003) saptanmıştır.

Yetişkinlerde ayrılma bireyleşme, çeşitli gelişim dönemlerinde ortaya çıkan normal gelişimsel ve intrapsişik bir süreçtir (Kins ve ark., 2012; Lapsley ve Edgerton, 2002). Yakın zamandaki çalışmalar, bireyleşme sürecinin yetişkinlik döneminde önemini koruduğunu göstermiştir (Buhl, 2008; Komidar ve ark., 2014; Zupancic ve Kaveic, 2014). Fiziksel duygusal ayrılmışlık, genç yetişkinlerin, annelerine ve babalarına yakın ve uzak mesafede olmaları ya da uzak kalmaları için onları anlamaya çalıştıkları sürecin sonunda meydana gelmektedir. Bu durumun duygusal istikrarla, bakımla ve pozitif ebeveynlikle pozitif ilişkili olduğu saptanmıştır. Bu aşamada algılanan pozitif ilişki genç yetişkinlerin ebeveynlerine olan mesafesini genişletmektedirler (Luyckx, Goossens, Soenens ve Beyers, 2006; Perosa ve ark., 1996, 2002).

Genç yetişkinlik döneminde olduğu varsayılan, evden ayrılma ve eş seçme gibi ilişkisel kimliğin ve çalışma hayatına girme gibi mesleki kimliğin karşılıklı bağ ve özerkliğin artışı ile ilişkili olduğu da yapılan çalışmalar arasında yer almaktadır. Alanyazında boylamsal çalışmalara bakıldığında, genç yetişkinliğe geçildikten sonra aile baskısının azaldığı, genç yetişkinlerin bu aşamda samimi ilişkiler aradıkları, tartışmalarda eleştirel boyuta önem verdikleri ve ebeynleri ile yakınsak hedefler koydukları saptanmıştır (Beyers ve Goossens, 2002; Buhl, 2007; DeGoede ve ark., 2009; Karabanova ve Poskrebysheva, 2013; Masche, 2008; Smetana, Crean ve Campione-Barr, 2005).

Araştırma sonuçlarına göre (Beyers ve Goossens, 2002; Blos, 1967; Buhl, 2008; Collins, Laursen, Mortensen, Luebker ve Ferreira, 1997; De Goede, Branje ve Meeus, 2009; Hauser ve ark., 1984; Kroger, 1985, 1998; Kroger ve Haslett, 1988; Mazor ve Enright, 1988; Meeus, Iedema, Massens ve Engels, 2005; Perosa, Perosa ve Tam, 1996; Quintana ve Lapsley, 1990; Smollar ve Youniss, 1989; White, Speisman ve Costos, 1983; Wintre, Yaffe ve Crowley, 1995) ergenlik ve genç yetişkinlikte ayrılma bireyleşme kuramsal açılarına göre normal ideal gelişim sağlanabilir. Normal ideal gelişim; ebeveynlerin kişilerarası bağlılığından, çocuğun çocukluk döneminde aile bireylerinin rol modellerini içselleştirmesinden ve idealleştirmesinden, genç yetişkinlik döneminde ise kişisel özerkliğe dayanan karşılıklı güvenli ilişkilerin kurulması doğrultusunda yakın arkadaşlarını seçebilmesi ve kişilerarası bağımsızlaşması gibi ayrılmaya kadar rehberlik etmektedir. Ergenlikte ve genç yetişkinlikte gerçekleşen ebeveynlerden ayrılmadaki normatif değişiklikler, ebeveynlerin; pratik yardım ve tavsiye sağlamak için başvurulması, fiziksel yakınlık ve duygusal güvence sağlamak için ihtiyaç duyulması, davranışların takip edilmesi ve ebeveynlerin bir model olarak taklit edilmesi düzeyiyle ilgili olduğu saptanmıştır (Beyers ve Goossens, 2003; Beyers ve ark., 2003, 2005; Ingoglia ve ark., 2011; Lamborn ve Groh, 2009; Rice ve ark., 1990).

Yine özerklik çeşitli biçimleri ile kişilerarası ilişkileri, kimlik gelişimini ve psikolojik uyumu etkilemektedir. Uygulamalı araştırmalar özerkliğin çocukların akademik performanslarını, yetişkinlerin iş memnuniyetini ve mesleki iş

performanslarını, kariyer gelişimlerini etkilediğini göstermektedir (Blustein, Walbridge, Friedlander ve Palladino, 1991; Koepke ve Denissen, 2012; Lucas, 1997).

Yukarıda değinilen araştırmaların değişkenleri ve çalışma grupları farklılıklar gösterse de hepsi bulgularında ‘yaşanılan kùltür’ün önemi vurgu yapmaktadırlar. Kùltürel özellikler, farklı benlik kurgularının şekillenmesinde rol olarak ve benlik kurgusu aracılığı ile biliş, duygu ve güdüleri de etkilemektedir (Ercan, 2013).

1.2.2. Kùltür ve kùltürel değerlerin yönelimleri: Bireycilik toplulukçuluk.

Kùltür, genel anlamıyla, bireylerin kuşaktan kuşağa aktardığı paylaşılan değerler, davranışlar ve inanç sistemi olarak tanımlanmaktadır (Güvenç, 1991). Sosyal bilim araştırmalarında kùltür, bazen toplumun sahip olduğu genel değerler analiz edilerek bireylerin profillerinin belirlenmesi olarak ele alınırken (Örn., Hofstede, 1980; Kashima, 1999) bazı çalışmalarda (Örn., Schwartz, 1992) da bireyin sahip olduğu değerlerden yola çıkarak toplumların genel özelliklerini saptama olarak değerlendirilmektedir (Barutçugil, 2011).

Hofstede (1983), kùltürleri dört grupta kategorilere ayırmıştır. Bunlar; toplulukçuluğa karşın bireycilik, güç mesafesi, belirsizlikten kaçınma, erillik ya da dişillik.

Bireycilik-toplulukçuluk boyutu ile birey ile içinde yaşadığı toplumun ilişkisi, kişinin ne istediği ile bağlı olduğu toplumla ne kadar çatıştığı üzerinden açıklanmaktadır. Bireyci toplumlarda kişiler kendilerinin ve çekirdek ailelerinin çıkarlarını her şeyin üzerinde görürken toplulukçu kùltürlerde bağlı buldukları topluluğun çıkarlarına öncelik verirler (Hofstede, 1983). Yine bireyci kùltürlerde, kişisel hedefler topluluğun hedeflerinden önce gelmektedir ve kişisel sorunlar topluluğun sorunlarından önce ele alınmaktadır (Ting-Toomey ve ark., 1991).

Güç Aralığı kavramı ise, bir kurum veya toplum içindeki insanlar arasında güç dağılımının ne kadar eşit olup olmadığını açıklamaktadır (Hofstede ve Bond, 1984). Dişillik ve erillik kavramı, kadınlar ve erkeklerin biyolojik farklılıklarından dolayı toplum içindeki ya da iş hayatındaki rollerine nasıl atıflar yapıldığını değerlendirmektedir. Birçok kùltürde erillik başarı, kahramanlık, iddiacılık ve maddi

başarıyı tercih etme, dişillik ise alçakgönüllülük, tevazu ve başkalarına sevecenlik gösterme olarak tanımlanmaktadır (Hofstede ve Bond, 1984). Hofstede (1983) belirsizlikten kaçınma kavramı ile de kişilerin şuan ya da gelecekte yaşayacakları ortamların belirsizlik derecesini ne derece tolere edebildiklerini ve uyumun korunduğu ortamları ne kadar tercih ettiklerini tanımlamıştır. Bu boyutlar yazında kültürel varsayımlar olarak da bilinmektedir. Ayrıca bu boyutların ülkelerin kültürel sistemlerinin temel unsurlarını oluşturduğu düşünülmektedir.

Kültürlerin öncelikleri ve önemsedikleri birbirinden farklılık gösterir. Kültürler normlarını kendi değerlerine göre düzenler. Değerler ise, sosyalleşmenin yansıması olan bireysel tercihler şeklinde ifade edilebilirler (Schvartz ve Bilsky, 1994). Bireyin özerkliği psikoloji alanında üstü çizilen bir değer olarak karşımıza çıkmaktadır. Smith (1969), “*sosyalleşme süreci içerisinde kazanılan değerlerler birey bir kişiliğe sahip olmadan önce işlevsel değildir ancak zamanla bireyin benlik kavramının ve benlik algısının oluşmasında önemli bir role sahiptir*” ifadesini kullanarak benlik kurgusunun değer yönelimleri üzerindeki etkisine dikkat çekmektedir (akt. Arkonaç, 1998).

Kültürel değerler, “*belirli bir kültüre ait olan bireylerin tutumlarında, inançlarında, değerlerinde ve benlik tanımlarında gözlenen kültürel öğeler olarak*” tanımlanmaktadır (Triandis, 1996). Örneğin anne ve babaların değerleri onların ebeveynlik ile ilgili olan inançlarını ve çocuk yetiştirme stillerini etkilemektedir (Chao, 1994).

Hayata bakış açımızı ve amaçlarımızı belirleyen, aldığımız kararları, tutumlarımızı etkileyen, inançlarımızı yansıtan ve prensiplerimizi oluşturan değer yönelimleri ile olayları anlamlandırır ve çıkarımlarda bulunuruz (Aktepe ve Yel, 2009; Güngör, 1998; Myyry, 2008). Çünkü insanlar, “*dünyayı ona bakmayı öğrendikleri şekilde görürler*” (Hofstede, 1980). Bu durum Kağıtçıbaşı tarafından (2012), “*benliğin kültürel kurgulanışı*” olarak açıklanmıştır. Kitayama ve arkadaşları (2004) da kültürler arası farklılıkların benlik kurgusu çeşitliliğine neden olduğunu savunmaktadırlar.

Hofstede, (1980, 1984) bireyciliğin, kişiler arası bağların sıkı olmadığı toplumlar için geçerli olduğunu ve bu kültürde yaşayanların kendisi ile çekirdek ailesine bakmakla yükümlü olduklarını saptamıştır. Toplulukçuğu ise, bireylerin doğdukları andan itibaren

hayatları boyunca, güçlü ve bağlı gruplara aidiyet, sadakat ve bağlılığı olarak yorumlamıştır. Hofstede (1991) kültürü, bireylerin beyinlerine yüklenen bir yazılıma benzeterek yaklaşık on yıl önce yaptığı tanımları yeniden ifade etmiştir. Bu kez bireyciliği, programın her bir bireye tamamen farklı bir formda yüklenmesi olarak, toplulukçu ise, aynı programın farklı beyinlere yüklenmesi şeklinde tanımlamıştır. Bu bakış açısına göre, bu durum iki ucu temsil etmektedir, ancak sınırları net olarak çizilmemiştir.

Markus ve Kitiyama, (1991) özerklik gelişimini kültürel faktörler ve bu bağlamda şekillenen benlik kurgusunun gelişimi açısından değerlendirmişlerdir. Çalışmalarının sonucunda, bireyci benlik yapısının, daha çok batı toplumlarında, toplulukçu benlik yapısının ise daha çok doğu toplumlarında geliştiğini savunmuşlardır. Onlara göre, karşılıklı ilişkinin boyutu ve bağlılığın ne şekilde desteklendiği kültürleri birbirinden ayırmaktadır.

Oyserman'ın (2002) seksenüç farklı kültürde yer alan çalışmayı temel alarak gerçekleştirdiği meta-analiz raporuna göre, Amerikalıların, Afrika kökenli Amerikalılardan daha bireyci ve uzak doğu ülkeleri olan Japon ve Korelilerden daha az toplulukçu oldukları tespit edilmiştir. Öte yandan, Asya kökenli topluluklardan sadece Çinlilerde daha az bireycilik ve daha çok toplulukçuluk tespit edilmiştir.

Bireycilik ve toplulukçuluğu tek bir kültürel boyutun zıt kutupları şeklinde düşünen Hofstede'ye (1991) karşın Triandis ve arkadaşları (1995) hem bireyciliğin hem de toplulukçuluğun dikey ya da yatay boyutlarıyla tanımlanabileceğini ifade etmişlerdir. Triandis'e (1995) göre, bireycilik-toplulukçuluk "özel kültür"ün bir parçasını oluşturmaktadır. Özel kültür; *semboller, değerler, normlar ve varsayımlar gibi maddi olmayan kültür unsurlarını içerir*. Bireycilik toplulukçuluk, bireyin değerlerine, tutum ve davranışlarına etki eder bu durumda otomatik olarak benliğe yansımaktadır. Bireyciliğin özel yansıması "*özerk benlik*"; toplulukçuluğun özel yansıması ise, "*ilişkisel benlik*" kavramları ile ifade edilmektedir.

Markus ve Kitiyama (1991) ile benzer bakış açısına sahip olan Kağıtçıbaşı (1996) ise bireylerin benlik yapılarının ilişkisel ve özerk olarak ayrışamayacağına vurgu yapmıştır. Onun çalışmaları, bireyin aynı anda farklı kişilerle olan iletişimlerinde ya da

farklı zamanlarda aynı kişilerle olan iletişimlerinde toplulukçu ve bireyci eğilimlerin gösterilebildiğini ortaya koymuştur. Türk kültüründe toplulukçuluğun ve bireyciliğin farklı yönlerinin uyum içinde işlediği düşünülmeyle beraber, ayrılmaya karşı ilişkisellik daha sık gözlenmektedir (İmamoğlu, 1998).

Bireyci kültürlerde birey, iç gruplardan duygusal olarak kopuk yaşamaktadır ve yoğun ayrılmışlık en çok da özerklik ihtiyacı içerisindedir. Toplulukçu kültürlerde ise, birey için yaşadığı grubun amaçları kendi amaçlarından daha önemli ve önceliklidir ve kendi davranışlarını içinde yaşadığı grubun normları doğrultusunda belirlemektedir (Kağıtçıbaşı ve Berry, 1989; Kağıtçıbaşı, 2006).

Metin-Orta ve Sümer'in aktarımına göre (2016) toplulukçu kültürlerde güvenli bağlanma ilişkileri; duygu paylaşımı, uzun süren fiziksel temas ve sözel olmayan duygu-odaklı iletişim içeren ve çocuğun dikkatini sosyal nesnelere yönlendiren davranışlarla pekiştirilirken, bireyci kültürler ise güvenli bağlanmayı; çocuktan gelen sinyallere yönelik, göz teması ve sözel bilgi-odaklı iletişim içeren ve çocuğun dikkatini fiziksel nesnelere yönlendirmeye dayanan davranışlarla desteklemektedir (Richman, Miller ve LeVine, 1992; Rothbaum ve ark., 2000, 2006; Völker, Keller, Lohaus, Cappenberg ve Chasiotis, 1999). Bu durumun sonucunda da, bireyci kültürlerde çocuğun özerk davranışları, toplulukçu kültürlerde ise anne-çocuk arasındaki duygusal yakınlığı ve bağlılığı teşvik edilmektedir.

1.2.3. Benlik kurgusu: Özerk, ilişkisel ve özerk-ilişkisel benlik.

Minuchin'in yapısal aile kuramı (1976) ve Wood'un bu kurama eklemelerinden (1985) yararlanılarak "özerk" ve "ilişkisel" adı verilen iki eksen araştırılmıştır. Kültürümüzde bu boyutları inceleyen bir araştırmanın sonucunda, ana-babaların çocukları üzerindeki ve babaların anneler üzerindeki kontrol ve bakım hiyerarşisinin eğitim, gelir ve meslek gibi demografik farklar gözetmeden güçlü olduğu, yakınlığın ise farklılıklar gösterdiği ve üst sosyoekonomik düzey ailelerinde ilişkisel yakınlığın daha yüksek olduğu saptanmıştır (Fişek, 1991, 1995).

Kağıtçıbaşı modelini (1996, 2000, 2012), aile-içi dinamikleri, bireylerin benlik gelişimini ve ilişkili sistemleri sosyoekonomik-kültürel bağlamda inceleyerek oluşturmuştur. Modelde, bağımsız benliği, ayrık ve özerk; karşılıklı bağımlı benliği,

ilişkili ve bağımlı olarak düşünmenin ötesine geçerek “*kişilerarası mesafe*” ve “*etkinlik*” boyutları ile değerlendirmeyi önermiştir. İki boyut birbirinden ayrı olduğu için her birinin her iki ucu da diğerinin her iki ucuyla bir arada olabilir, örneğin: Özerk-ilişkisel benlik (Şekil 1.1).

YETKİNLİK: Özerklik			
KİŞİLER ARASI MESAFE: Ayrıışıklık	Özerk –Ayrık Benlik	Özerk İlişkisel Benlik	KİŞİLER ARASI MESAFE: İlişkisellik
	Bağımlı Ayrık Benlik	Bağımlı İlişkisel Benlik	
YETKİNLİK: Bağımlılık			

Şekil 1.1. Aile ve benlik türleri (Kağıtçıbaşı, 1996)

Kağıtçıbaşı (1996, 2007) özerk-ilişkisel benlik ve bunun gelişebilmesi için *duygusal bağlı aile* modelini önermektedir. Değişen aile, çocuğun sağlayacağı ekonomik desteğe bağımlı değildir. Fakat duygusal bağlılıklar devam etmektedir. Göröl’in (2002), Özdemir ve Çok’un (2011) araştırma sonuçları da duygusal bağlılığın önemini destekler yöndedir. Bu araştırmalar, bireyin özerkliğinin sadece gelişimsel süreçlerle değil ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları ve toplumsal değerlerle şekillenen benlik kurguları ile ilişkili olduğuna vurgu yapmaktadırlar. Yine araştırma sonuçlarına göre, otoriter aile tutumları çocukların gereksinim ve beklentileriyle ebeveynlerinin istekleri ve beklentileri arasında bir denge kurmak zordur. Böylece aşırı otoriter ebeveynlerin çocuklarının özerklik gelişimlerini kısıtladıkları da bir gerçektir (Dacey ve Kenny, 1994; Smetana, 1995).

Özerk-ilişkisel benlik kurgusuna göre özerk davranış için hem kişinin kapasitesine hem de diğerleriyle ilişkiselliğin önemine vurgu yapılmaktadır. Sanayileşmenin köklü bir bireyciliğe ve bağımsızlaşmaya geçiş yaratmayacağı, aksine bu geçiş sürecinin bağımlılık modelinden karşılıklı bağımlılık modeline doğru bir geçiş yaratacağı ileri sürülmektedir. Özerk ilişkisel benlik kurgusu, özerklik sürdürülürken ilişkiler sürdürmeye de eğilimli olmanın bir sonucu olarak önerilmiştir (Kağıtçıbaşı, 2000).

Bireyci toplumlarda özerk benlik daha sıklıkla görülürken, toplulukçu toplumlarda ilişkisel benlik daha sık görülebilmektedir (Kağıtçıbaşı, 2005). Özerk benlik, bireyin tutum ve amaçları doğrultusunda yaşamasını, kararlarını verebilmesini desteklemektedir. Yaşanan bağımsızlık ve biriciklik bireyin kendini gerçekleştirmesine fırsat yaratır. Bu nedenle bireyci toplumdaki kişilerin benlik saygıları daha yüksektir ve kendilerini gerçekleştirebilirler (İmamoğlu, Günaydın ve Selçuk, 2011). İlişkisel benliğin özerkliği tam karşıt noktası gibi görünse de, son yıllarda yapılan araştırmalar bu durumun, bir boyutun iki zıt kutbu olarak değil iki farklı boyut olarak düşünülmesi gerektiğini belirtmektedirler.

Ergenlerin özerklik algıları ile algılanan ilişkililik kalitesi arasında genel olarak pozitif yönlü bir ilişki olduğu ve bu ilişkinin özerkliği kolaylaştırdığı bilinmektedir (Blom ve Bergman, 2013; Ryan, 1995). Bu ilişkiye, içsel motivasyon kaynaklarının, memnuniyet ve özgüvenin eşlik ettiği bildirilmiştir. Böylece, bir yandan ergenlik döneminin gelişimsel görevi olarak gelişen benlik duygusuyla, bir yandan da başkaları ile bağlantı kurmayla karmaşık bir hal aldığı görülmektedir (Baltes ve Silverberg, 1994).

1.2.4. Ülkemizde benlik kurgusu: Özerk-ayrık, bağımlı-ilişkisel ve özerk-ilişkisel benlik kurgusu.

Çok renkli mozaiklerin bir araya gelmesiyle oluşan ülkemizin, bir “geçiş toplumu” olduğu düşünülmektedir (Heper, 1985; Mardin, 1997). Kağıtçıbaşı 2000’lerin başında modernleşme kuramında, bireyciliğe doğru bir ilerleme olduğunu ancak bunun sanayileşme ve ekonomik gelişmelere bağlı ilelediği vurgulamıştır. Son yıllarda yapılan çalışmalar, Türkiye’de bireylerin hem bireyci hem de toplulukçu eğilimler sergilediklerini ancak Türk toplumunun bireyci ya da toplulukçu olarak sınıflanamaması gerektiğine vurgu yapmaktadırlar. Mevcut verilerle, ilişki biçimlerinin ve aile kültüründeki farklılaşmanın kalıcı olabileceğine dikkat çekilmiştir (Göregenli, 1995; İmamoğlu, 1998; Kağıtçıbaşı, 2001; Karadayı, 1998).

Türkiye’de özerklik konusundaki çalışmalar ya benlik kuramları bağlamında (Çam, Engin ve Uğuryol, 2017; Ercan, 2013; Morsümbül, 2011; Morsümbül ve Çok, 2011; Yavuzer, Karataş ve Polat-Demir, 2017) ya da duygusal özerklik (Çelik, 2015;

Deniz, Çok ve Duyan, 2013; Koçak ve Karasu, 2016; Köseoğlu ve Erçelik, 2015; Özdemir ve Çok, 2011; Tatar, 2017) yaklaşımının temel alınmasıyla yapılmıştır.

Ülkemizde ergenler ve genç yetişkinlerle yürütülen araştırmaların sonuçları Batıda yapılan araştırmaların bulgularını kısmen tamamlamaktadır. Araştırmalar, ergenlerin ve genç yetişkinlerden ebeveynlerini aşırı koruyucu, aşırı kontrol edici, cezalandırıcı ve müdahaleci olarak tanımlayanların, romantik ve akran ilişkilerinde daha fazla kaygı gösterdiğini saptamıştır (Güngör ve Bornstein 2010; Levy ve ark. 1998). Benzer şekilde, Kins ve arkadaşları (2011), müdahaleci ve aşırı koruyucu ebeveynleri olan ergenlerin ve genç yetişkinlerin bağımsız yaşam deneyimleri olmadığını ve genellikle olağandışı ve belirsiz durumları tehdit edici olarak algılama eğiliminde olduklarını belirtmişlerdir. Bu nedenlerden dolayı, annelerinin daha fazla kontrol sahibi olmalarını sağlayanlar, romantik ilişkilerinde daha fazla endişe, reddedilme korkusu ve terk edilme gösterebilirler. Genç yetişkinlerin, kendilerini özerk hissettiği ve yakın ilişkilerinde bu özerkliğin desteklendiği durumlarda, ilişkiyi sürdürmek ve duygusal destek almak için daha olumlu girişimlerde buldukları saptanmıştır (Lynch, 2013).

Ercan tarafından yürütülen (2013), genç yetişkinlerde benlik kurgusu üzerine bir çalışmada, 24– 30 yaşlarındaki 590 birey ile çalışılmış, katılımcılara “*İlişkisel-Bireyci Toplulukçu Benlik Ölçeği*” uygulanmıştır. Türk kültüründe benlik kurgusunun cinsiyet, eğitim düzeyi ve sosyoekonomik düzeye göre farklılaştığı özellikle de yaşanan toplumsal bağlama dikkat çekilmiştir. Bu çalışma da Kağıtçıbaşı'nın “özerk-ilişkisel benlik modeli” önerisini desteklemektedir. İmamoğlu ve Karakitapoğlu-Aygün'ün (2004) kadınların hem bireycilik hem ilişkisellik puanlarının erkeklerin puanlarından daha yüksek olduğu bulgusuyla paralellik göstermektedir.

İmamoğlu, Günaydın ve Selçuk (2011) “*Özgün Benliğin Yordayıcıları Olarak Kendileşme ve İlişkililik: Cinsiyetin ve Kültürel Yönelimlerin Ötesinde*” başlıklı araştırmalarında, Kernis ve Goldman'ın (2006) farkındalık, yansızlık, ilişkisel özgünlük ve özgün davranış öğelerinden oluşan hiyerarşik özgünlük modelini desteklemeyen sonuçlar elde etmişlerdir. Ayrıca bireyci bakış açısına sahip katılımcıların daha yüksek farkındalığa sahip oldukları, ancak benlik bilgilerini daha yanlı işleme eğiliminde oldukları saptanmıştır. Toplulukçu bakış açısı ise özgünlüğün ilişkisel boyutunu olumlu yönde yordamıştır.

Kuyumcu (2013), benlik kurgusu, duygusal farkındalık ve duyguları ifade etme ile öznel iyi oluş arasında ilişki pozitif bir ilişki olduğunu vurgulamaktadır.

Morsünbül (2013) ise benlik kurgusunun ergenlerin yaşam doyumu ve depresyon düzeyleri ile anlamlı biçimde ilişkili olduğunu tespit etmiştir.

Güloğlu ve Kararırmak'ın (2010) üniversite öğrencileriyle yürüttükleri araştırmalarının sonucunda ise, yalnızlık ile benlik saygısı ve psikolojik dayanıklılık arasında negatif yönde bir ilişki tespit edilmiştir.

Gerek kültürümüzde gerekse dünya literatüründe özerklik biçimlerini açıklamaya yönelik yapılan araştırmalar ise oldukça sınırlıdır. Beck'e (1979) göre yüksek özerklik düzeyine sahip bireyler, özgürlüğe, başarıya daha çok önem vermektedirler. Bu bireylerin herhangi bir başarısızlık durumunda depresif semptomlara karşı savunmasız oldukları ve kendi kendini yönetmekte zorlandıkları düşünülmektedir (Akt. Hmel ve Pincus, 2002). Bu bilgi, özerklik sürecinin, bireyin ruh sağlığı ve psikolojik sağlamlığı ile ilişkisine işaret etmektedir. Bu da kendini yönetme sürecinin önemini vurgulamaktadır. Bireyin duygu, düşünce ve davranış biçimlerini etkileyen (Markus ve Kitayama, 1991) ve bireye yol gösteren yapılardan birisi olan benlik kurgusunun psikolojik sağlamlığı etkilediği düşünülmektedir.

Tuncer'in (2005) benlik kurgusu ve liderlik tipi arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında, ilişkisel benlik puanları birinci, özerk-ilişkisel benlik puanları ikinci, özerk benlik puanları üçüncü sırada çıkmıştır. Ancak Tuncer'in çalışmasında benliğin aile bağlamı temelinde çalışılmış olması bu farklılığın kaynağı olabilir.

Yıldırım, Koç, Otrar ve Şirin (2015) tarafından yürütülen çalışmada ergenlerin psikolojik dayanıklılıkları ile benlik kurguları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre psikolojik dayanıklılık ile özerk benlik kurgusu arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olmasına karşın, ilişkisel ve özerk ilişkisel benlik kurgusu ile psikolojik dayanıklılık arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca özerklik ile aile desteği arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır.

Gündaş ve Koçak (2015), lise öğrencilerinde psikolojik sağlamlığın yordayıcısı olarak benlik kurgusunun rolünü incelemişlerdir. Yapılan analizler sonucunda benlik

kurgularının psikolojik sağlamlık düzeylerini önemli derecede yordadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Benlik kurgusu modellerinden ilişkisel benlik ve özerk ilişkisel benlik modelleri psikolojik sağlamlığın önemli birer yordayıcısı olarak bulunmuştur.

1.3. Psikolojik Sağlamlık

Baş edilmesi gereken birçok sorunla i ie yaşadığımız günümüzde, bireylerin yaşadıkları problemlere zmler üretebilme esnekliğine ve becerilerine sahip olmaları önemli bir kişilik özelliği olarak gösterilmektedir. Bu zellik, bireyin güçlü yönlerine odaklanan pozitif psikolojinin (Duckworth, Steen ve Seligman, 2005) ilgilendiği bir kavram olarak, Garmezy (1974), Rutter (1987) ve Werner (1993), benzer sorunlarla karşılaşan insaların neden “yenenler/kazananlar” ve “yenilenler/kaybedenler” şeklinde ayırdıkları ile ilgili araştırmalarıyla literatüre girmeye başlamıştır. Kavram lkemizde yapılan çalışmalarda yılmazlık düzeyi (ğlmş, 2001), psikolojik sağlamlık (Gizir, 2007), psikolojik dayanıklılık (Basım ve etin, 2011, Yöndem ve Bahtiyar, 2016), kendini toparlama gücü (Terzi, 2006) gibi isimlerle anılmaktadır.

Psikolojik sağlamlık; bireylerin günlük yaşamda karşılaştıkları (Allen ve Hurtes, 1999) olumsuz yaşam olayları (Tusaie ve Dyer 2004) (boşanma, terör, yoksulluk, bozuk aile düzeni, g, iş yerinde yaşanan sorunlar, tehdit vb.) ağır risk şartları ve/veya bir zorlukla karşılaşıldığında olumlu uyum gösterme (Hunter 2001; Tusaie ve Dyer 2004), kendini yeterli olarak görme ve bu durumla baş edip (Wagnild ve Young 1993), eski haline dönebilme yeteneği olarak tanımlanmaktadır (Garmezy, 1993; Masten, 2001, Rutter, 1999; Wagnild ve Young 1993; Windle, 1999). Ayrıca son araştırmaların sonuçlarına göre (Grgan, 2006; Alikarşıfoğlu ve Ercan, 2009) psikolojik sağlamlık birey için kalıcı değil geçici bir özellik de olabilmektedir. Bu veri bize psikolojik sağlamlığın kişiye ait bir özellikten daha çok öğrenilen ve geliştirilebilen bir olgu olduğunu düşündürebilir.

Csikszentmihalyi ve Rathunde, (1998) kavramın temellerinin Levin’in (1951) “*esneklik*” ifadesine dayandığına dikkat çekmektedirler. Luthar, Cicchetti ve Becker, (2000) psikolojik sağlamlığın üzerinde; bireysel, ailesel ve çevresel faktörlerin ve bu faktörlerinin birbirleriyle olan etkileşimlerinin söz konusu olduğuna vurgu yaparak, psikolojik dayanıklılığın “Ekolojik Kuram” bağlamında ele alınması gerektiğine dikkat

çekmişlerdir. Aynı zamanda bu kavram varoluşsal kişilik teorisine dayanarak temellendirilmektedir (Kobasa, 1979; Simoni ve Paterson, 1997)

Zor yaşamsal tecrübeler karşısında kişinin psikolojik sağlamlığı (Garmezy 1991) üzerine yaklaşık 40 yıldır süren araştırmalar sonrasında psikologlar, üç major grubun katkısı üzerinde hem fikir olmuşlardır (Haase, 2004; Wright ve Masten, 2006). Bunlar; kişisel özellikler ve kişisel özelliklerin değişen şartlara optimal olarak nasıl psikolojik uyum sağladığı (Block, 1971) -buna olumsuz psikososyal direniş deneyimleri de denilebilir (Rutter, 1999)-, ebeveynlerinin çocuk yetiştirme stiline niteliği ve dış destek kaynaklarıdır (Masten, 2001; Masten ve Powell, 2003; Luthar ve Zelazo, 2003; Malinosky-Rummell ve Hansen, 1993). Bu üç major grupla birlikte; yüksek bilişsel zekânın, yaşanan çevrenin sabit kalmasının (Eckenrode ve ark., 1995), hayatındaki bir yetişkinden görülen duygusal desteğin (Collishaw ve ark., 2007), gelişimsel düzeyde kötü muamale görüp görmemenin (Pollak, 2004) ve algılanan özyeterliliğin (Bolger ve Patterson, 2003) önemine de vurgu yapılmaktadır. Ancak maalesef birçok konu hala net değildir (Nasvytienė, Lazdauskas ve Leonavičienė, 2012).

Sezgin (2012) psikolojik sağlamlığın üç boyutlu bir kişilik özelliği olduğuna vurgu yapmıştır. Bunlar; bağlanma, kontrol ve güçlüktür. Bağlanma, bireyin günlük olayların içinde yer aldığı süreçte oluşan bir amaç ve anlam duygusudur. Kontrolde ise kişi, yaşadığı düşünce ve fiilleri değiştirebilecek gücü kendinde hisseder ve bir zorlukla karşılaştığında pes etmek yerine sonuçları etkileyebileceğine inanır (Terzi, 2008). Güçlük ise; değişimin hayatta olması gereken bir durum olduğu ve mevcut durumu bozmaktan ziyade ilerlemek için gerekli olduğuna inandırıcıdır. Bu şekilde birey, hayatının kontrolünü elinde tutar (Kayacı ve Özbay, 2016).

1.3.1. Psikolojik sağlamlık ve koruyucu faktörler.

Karmaşık bir yapıya sahip olan psikolojik sağlamlık kavramı, fiziksel olarak dayanıklı, güçlü ya da sağlıklı olmayı ifade etmemektedir (Kobasa, 1979). Tanımda geçen '*risk faktörleri*' ifadesi genetik, biyolojik, psikososyal ve demografik özellikleri kapsamaktadır (Terzi, 2008). Erken doğum veya kronik hastalıklar bireysel risk faktörleri arasında gösterilirken, ekonomik zorluklar, savaş, doğal afetler, istismar, şiddet, barınma sorunları çevresel risk faktörleri olarak kabul edilmektedirler. Yine

ebeveynlerin hastalıkları, boşanma, erken hamilelik durumları da risk faktörlerine örnek gösterilebilir (Basım ve Çetin, 2011; Kararımak, 2006; Ülker Tümlü ve Receptoğlu, 2013).

Bu noktada, yaşanabilecek risk faktörlerine karşı “*koruyucu faktörler*”in önemi ortaya çıkmaktadır. Önleyici olarak düşünebileceğimiz koruyucu faktörler, bireyin yeterliklerini geliştiren durumların yanı sıra ona ait duygusal ve fiziksel iyi oluşunu artıracak davranışları da kapsamaktadır (Masten, 1994). Koruyucu faktörleri; dışsal/çevresel faktörler (Kronik yoksulluk gibi devam eden bir süreç ya da beklenmedik bir şekilde ortaya çıkan travmatik bir yaşantı risk durumu vb.) ve içsel/bireysel faktörler (iyimserlik, özyeterlik ve problem çözme odaklı/stresle başa çıkma stratejileri) olarak düşünebiliriz. Yapılan araştırmaların sonuçlarına göre, psikolojik sağlamlık, iyimserlik (Kumpfer, 1999; Luthar, 1999), özyeterlilik (Benard, 2004) ve iç denetim odağı (Magnus, Cowen, Wyman, Fagen ve Work, 1999) gibi bireysel özelliklerle sıkı sıkıya ilişkilidir (Ülker Tümlü ve Receptoğlu, 2013).

İyimserlik, bireyin stres yaratan durumlarla karşılaştığında problem odaklı başa çıkma becerileri sergileyerek ve planlı davranarak olumlu durumlarla karşılaşacağına ve de olumlu sonuçlar alacağına ilişkin inanma eğilimidir (Scheier ve Carver, 1992). Psikolojik olarak sağlam olan bireyler, iyimser, dışadönük ve yeni yaşantılara açıktırlar (Riulli, Savicki ve Cepani, 2002). Bu durum, bir kişilik özelliği olarak düşünülebilir. Yapılan araştırmalar (Örn., Patterson, 2006) erkeklerin kızlardan daha iyimser olduklarına vurgu yapmaktadır. Ayrıca bu durum bireye ait bir düşünce sistemini de temsil etmektedir. Martin-Krumm, Sarrazin, Peterson ve Famose (2003) araştırmalarında iyimser sporcuların kötümser sporculara göre daha az kaygılı ve daha özgüvenli olup, daha başarılı performans gösterdiklerini belirlemiştir. Seligman (1999), iyimserliği esnek düşünce biçimi olarak ifade etmektedir. Yaratıcı düşüncenin üç bileşeninden biri olan esnek davranabilme yeteneği psikolojik sağlamlık için de büyük önem taşımaktadır (Metzl ve Morrell, 2008; Murrell, Jackson, Lester ve Hulsey, 2018; Torrance, 1973).

Esnekliğin farklı bir türü olan bilişsel esneklik, bireyin çevre değişiklikleri karşısında seçenekleri görebilmesi, bilişsel kalıplarını değiştirebilmesi ve yeni ortama uyum sağlayabilmesi olarak tanımlanmaktadır (Dennis ve Vander Wal, 2010).

Nöropsikolojik açıdan yönetici işlevin bir parçası olan bilişsel esneklik, beynin frontal lobuyla yönetilmektedir. Kişisel değerlendirme, planlama, problem çözebilme, dikkat, kendini izleme gibi yüksek bilişsel süreçleri içermektedir (Stuss ve Benson, 1986). Yönetici işlevler ile bilişsel sürecin tüm bu koordinasyonları, günlük ve alışagelmışin dışında bir durumla karşılaşıldığında problem çözebilme için yüksek bilişsel süreçlere ihtiyaç duymaktadır. Böylelikle bilişsel esneklik, kişinin çevresindeki bilgileri algılama, cevap verebilme, kolayca yönergeleri değiştirebilme, gelecek hedeflerini yerine getirebilme ve sonuçları düşünebilmesini sağlamaktadır. Koesten, Schrodte ve Ford (2009) aile içi iletişim ve genç yetişkinlerin iyi oluşlarında bilişsel esnekliğin aracı rolünü incelemiştir. Araştırmanın sonucunda, bilişsel esnekliğin, aile içi iletişimin iki alt boyutu olan dışavurumculuk ve çatışmadan kaçınma ile iyi oluş arasındaki ilişkiye aracılık etmediği saptanmıştır.

Martin ve Anderson (1998), bilişsel esneklik ve öz-yeterlilik kavramlarının içiçe olduğunu belirtmişlerdir. Yine Martin ve Rubin de (1995) bireyin bilişsel esneklik göstermesindeki etkenlerden en önemlisinin kendine yönelik özyeterlilik algısı olduğunu dikkat çekmişlerdir.

Özyeterlilik, bireyin belli bir performans gerektiren işi başarı ile yapabileceğine olan inancı olarak tanımlanmaktadır (Bandura, 1997). Kendine olan bu inancı onun düşünce biçimlerini ve duygusal tepkilerini etkilemektedir. Bireyin öz-yeterlilik algısındaki yüksekliğin bilişsel esneklik düzeylerini etkilediği, bunun da öğrenmelerini kolaylaştırdığı sonucuna ulaşılmıştır (Jaffe, 1995).

Yüksek düzeyde öz yeterliğe sahip bireyler, zorluk düzeyi yüksek olan durumlarla karşı karşıya geldiklerinde daha rahat ve verimli olmaktadır. Yine bu bireyler zorluklarla karşılaştıklarında daha hızlı toparlanıp hedeflerine doğru yönelmektedirler (Scholz, Dona, Sud ve Schwarzer, 2002). Düşük öz yeterlilik inancına sahip bireylerin yüksek düzeyde kaygılı ve stresli oldukları ve yaşadıkları durumla başa çıkamayacaklarına karşı bir inanç geliştirdikleri saptanmıştır (Pajares, 2002). Terzi (2006) üniversite öğrencileri ile yürüttüğü çalışmasının sonucunda, öz yeterlilikle psikolojik sağlamlık arasında pozitif korelasyon bulunduğunu açıklamıştır.

Öz yeterlik algısı, birbiri ile etkileşim halinde olan dört temel bilgi kaynağından etkilenmektedir. Bunlar; performans başarıları, dolaylı yaşantılar, sözel ikna ve duygusal durumdur. Performans başarıları, kişinin yaptığı işler sonucunda (başarılı ya da başarısız olmasına bakılmaksızın) elde ettiği bilgilerdir. Özellikle etkinliklerin başarı ile sonuçlanması motivasyonu artırarak kişiyi benzer davranışlara cesaretlendirmektedir. Dolaylı yaşantılar ise, bireyin diğerlerinin başarılı ya da başarısız olduğu etkinlikleri, kendinin de başarabileceğine ya da başaramayacağına ilişkin inancını güçlendirmekte özyeterliliğini etkilemektedir. Sözel ikna ise, bireyin, başarabileceğine ya da başaramayacağına ilişkin başkalarından aldığı teşvikler, nasihatler, öğütlerdir. İçinde bulunulan duygusal durum da öz yeterliliği, girişimde bulunma cesareti vermesi ve nasıl tepkiler vereceği konusunda etkilemektedir (Bandura, 1977, 1997).

Kişinin öz yeterlilik inancı, buna bağlı olarak karşılaştığı stresli durumlarda seçenekleri görebilmesini, değerlendirebilmesi ve hedefe giden yolda yeni çözümler üretebilmesini etkilemektedir (Doğan-Laçın, Yalçın, 2018). Bu noktada pozitif psikoloji kapsamında içsel faktörlere etkisi olduğu düşünülen ‘özşevkat’ kavramının da unutulmaması gerektiği ve özellikle bireyin kendisi ile yaptığı iç konuşmaların da psikolojik sağlamlığa büyük etkisi olabileceği düşünülmektedir (Leary, 2007; Neff, 2003).

Stresle başa çıkma stratejileri, çevreden ve içten gelen stresin oluşturduğu gerilimi azaltmak, çatışmaları kontrol altına almak veya tolere etmek için için kişinin bilişsel ya da davranışsal çabaları ve duygusal tepkileri olarak tanımlanmaktadır (Lazarus ve Folkman, 1984; Şahin ve Durak, 1995). Stresle başa çıkma stratejileri; kendine güven, iyimserlik, çaresizlik, boyun eğcilik ve sosyal destek arama olmak üzere toplam beş boyutlu psikolojik bir yapı olarak düşünülmektedir. Başarılı çözüm sayesinde kişinin, içinde bulunduğu zor durumun kendisinde yaşattığı gerginlik hissinden kurtulup, rahatlaması beklenmektedir. Kaygı ve stres yaratan olayı görmezden gelmek yerine başa çıkma stratejisini kullanarak psikolojik sağlamlık geliştirilebilmesi sağlanabilir (Dumont ve Provosk, 1999; McMillan ve Reed, 1994; Steinhardt ve Dolbier, 2008).

Mikulincer ve arkadaşları (2003) güvenlik temelli stratejilere sahip olan kişilerin stresli durumlar yaşadıklarında başa çıkabilme gücüne sahip olduklarını ve bu kişilerin

psikolojik sağamlılıklarının daha fazla olduğunu bildirmişlerdir. Çünkü, bu kişiler diğer insanlardan yardım isteme davranışı sergiler ve sosyal destek almayı kabul ederler.

Yapılan çalışmalarda, bilişsel esneklik sağlayanların, problemlerini psikolojik sağamlılıklarını koruyacak biçimde çözebildikleri saptanmıştır. Bu çalışmaların sonuçlarına göre; bilişsel esneklik düzeyleri arttıkça, öfke (Diril, 2011), stres (Altunkol, 2011), kaygı (Öz, 2012), yaşanan sosyal zorluk (Maltby ve diğerleri, 2004) düzeylerinin azaldığı, eleştirel düşünme (Çuhadaroğlu, 2011), öz saygı (Al-Jabari, 2012) ve problem çözme becerilerinin (Bilgin, 2009) arttığı saptanmıştır.

Stresle başa çıkmada kullanılan, duygusal ve bilişsel dayanıklılık yetisini ölçmeye yarayan bir kavram olan psikolojik sağamlık (Beasley, Thompson ve Davidson, 2003; Connor, 2006), bazı araştırmacılar tarafından kişisel özelliklere (Rutter 1993; Kaba ve Keklik, 2016) bazı araştırmacılar tarafından da ailesel özelliklere (Öz ve Bahadır Yılmaz, 2009; Ergun ve ark., 2015) odaklanılarak ele alınmıştır. Bazı araştırmalar ise sürecin nasıl işlediğini (Wolin ve Wolin 1993) ve yaşanan sonuçların getirilerini (Luthar ve ark. 2000) değerlendirmiştir. Kişisel özelliklere odaklanan çalışmalar, kendini toplama gücünü; fiziksel güçlülük, sosyal olma, zekâ, iletişim becerisi ve öz yeterlilik, yetenek kavramları ile ilişkilendirmeye çalışmışlardır. Ailesel özelliklere odaklanan araştırmalar ise, ebeveynle/ ebeveynlerle veya ebeveyn yerini alan kişiyle olan ilişkileri destekleyicilik, rollerin etkinliği, yüksek ve gerçekçi beklentiler açısından değerlendirmişlerdir (Fonagy ve ark., 1994; Hawley ve DeHaan, 1996).

Dışsal destek kaynakları ise literatürde; iyi iletişim kurulabilen anne babanın varlığı, sağlıklı bir ev hayatının olması, okul hayatına destek verilmesi, eğitim düzeyi yüksek ebeveynlere sahip olunması, sosyal çevre, iyi arkadaşlar, öğretmenler, komşular, iş arkadaşları ve diğer yakın olunan kişileri içermektedir (Brooks 1994; Garnezy 1993; Werner 1993; Ülker-Tümlü ve Receptoğlu, 2013). Smith ve Prior (1994) bu sürece sosyal etkileşim ile işbirliği gerektiren hobileri de eklemişlerdir. Dışarıdan sağlanan destek psikolojik ve fizyolojik yapıyı tehdit eden olaylara ve tehlikelere karşı kalkan görevi görmektedir (Terzi, 2008).

Psikoloji sağamlılıkla ilgili çalışmalar incelendiğinde, kavramın ilk olarak ve sıklıkla çocuklar üzerinde yürütülen araştırmalarla açıklanmaya çalışıldığı

görülmektedir (Bonanno, 2005; Brooks, 2006; Condly, 2006). Ancak son yıllarda yetişkinlerle yapılan çalışmalarda da artış görülmektedir (Örn. Bitmiş, Sökmen ve Turgut, 2013; Hjemdal, Roazzi, Dias ve Friborg, 2015; Gooding, Hurst, Johnson ve Tarrier, 2012; Özbay ve Aydoğan, 2013; Taku, 2014). Bu ve benzer araştırmaların sonuçları, çocukluk dönemlerindeki psikolojik sağlamlık ile yetişkinlik dönemindeki psikolojik sağlamlığın farklı olduğu yönündedir (Bonanno, 2005).

Psikoloji sağlamlık konusunda yürütülen araştırmaların değişkenlerine bakıldığında *benlik saygısı* ilk sırayı almaktadır (Carvalho ve ark., 2016; Fergusson ve Lynskey, 1996; Hayter ve Dorstyn, 2013; Kararımak ve Siviş-Çetinkaya, 2011; Sameroff ve Seifer, 1990; Török, Szabo ve Boda-Ujlaky, 2014; Zuzana ve ark., 2009). Yapılan araştırmalarda (Örn., Dumont ve Provost, 1999; Gündaş ve Koçak, 2015; Kararımak ve Çetinkaya, 2011) olumlu benlik saygısı psikolojik sağlamlığın yordayıcısı olarak kabul edilmektedir. Benlik kurgusu, bireyin duygu, düşünce ve davranış biçimlerini etkileyen ve bireye yol gösteren yapı olarak kabul edilmektedir ve sosyo-kültürel etmenlerle birlikte değerleri de içermektedir (Markus ve Kitayama, 1991). Dolayısı ile benlik kurgusu psikolojik sağlamlık kavramını yordamaktadır. Gilligan (2000), aile içindeki iyi ilişkiler ve olumlu çevresel destekler ile geliştirilen temele eşlik eden olumlu bir benlik saygısının çocuğun psikolojik dayanıklılığını etkilediğini belirtmektedir.

Araştırmalar (Örn., Crocker ve Park, 2004, Dubois ve Flay, 2004), yüksek düzeyde benlik saygısının, psikolojik sağlığın, genel iyi oluş halinin ve kendini toparlamanın temelini teşkil ettiğini belirtmişlerdir. Pyszczynski, Greenberg, Solomon, Arndt ve Schimel (2004) bu durumu motivasyon kavramı ile açıklamaya çalışmışlardır. Onlara göre, benlik saygısı yüksek motivasyon sağlamakta ve uyum sürecini başarılı kılmaktadır.

Psikolojik sağlamlık ile ilişkili ikinci anlamlı değişken olarak rapor edilen (Bkz. Erol ve ark., 2000) *denetim odağı* kavramı ise, “*ödül ve cezaların kişi tarafından mı yoksa kişinin dışındaki birtakım güçler tarafından mı denetlendiğine ilişkin beklentileri*” olarak tanımlanmaktadır (Rotter, 1966). Gardner ve Warren (1978) ise bu kavramı, bireyin davranışlarının sorumluluğunu kabul etme dereceleri olarak kullanmışlardır (akt. Akbulut, 2006). Yaşadıklarının sorumlusunu kendileri dışında gören dıştan denetimli

bireyler, olayları; kader, şans, diğer kişiler vb. sebeplere bağlamayı tercih ederken, sorumluluğu üstlenen içten denetimli bireyler, olayların kendi davranış ve eylemlerinden etkilendiğine inanmaktadırlar (Dilmaç, Hamarta ve Arslan, 2009; Wong-McDonald ve Gorsuch, 2004). İçsel denetime sahip bireylerin aktif, girişimci, mücadeleci, başarılı, uyumlu oldukları ve duygularını rahat ifadebildikleri (Canbay, 2007; Dönmez, 1983; Yeşilyaprak, 2004) dışsal denetime sahip bireylerin ise yeterlikleri konusunda daha sınırlı, yüksek derecede kaygılı ve olayları kabul düzeylerinin düşük olduğu saptanmıştır (Devin, 1982; Alpars, 2007; Yeşilyaprak, 2004). Spector ve arkadaşları (2004), kültürel yapıya dikkat çekmişler, Asya toplumlarında yaşayan bireylerin Amerikan toplumunda yaşayan bireylere göre dıştan denetimli davranışlar sergilediklerine vurgu yapmışlardır.

İçten denetimli olmanın, yüksek eğitime devam etmekle (Ekstrem, Goertz, Pollack ve Rock, 1986), akademik başarı ile (Wood, Saylor ve Cohen, 2009), davranışlarının sorumluluğunu almakla, benlik kontrolü ve bağımsız olmakla (DeCharms, 1981; Deci ve Ryan, 1985; Lefcourt, 1981; Patrick, Skinner ve Connell, 1993; Rodin, 1990), yaratıcılık ve problem çözme becerileri ile (Tabak, Erkuş ve Meydan, 2010), özsaygı ile (Onur, 2003), kaygılı durumları yönetebilmekle (Nunn, 1988), evde, okulda ve arkadaşlık ilişkilerinde olumlu uyumla (Chandier, Wolf, Cook ve Dugovics, 1980) ve liderlik performansı ile (Andersan ve Schneier, 1988) ilişkili olduğu saptanmıştır.

Gerek olumlu sonuçları beklemeye ilişkin eğilimleri içeren hem bir kişilik özelliği hem de düşünme biçimi olan iyimserliğin (Benard, 2004; Kumpfer, 1999; Martinek ve Hellison, 1997) gerekse bireyin kapasitesine duyduğu inanç olarak belirtilen özyeterliliğin (Drapeau, Saint-Jacques, Le'pine, Be'gin ve Bernard, 2007; Benard, 2004; Masten, 1994; Rak ve Patterson, 1996) düşük oluşu/olumsuz olması kaygıyı ve stresi arttırabilmektedir. Araştırmalar (Scheier ve Carver, 1992; Lazarus, 1999; Troy ve Mauss, 2011) içsel/bireysel koruyucu faktörlerin, stres yaratan durumlarla karşılaşıldığında ortaya çıktığına, duygu düzenleme becerileri ve yürütücü işlevlerin kullanılarak başa çıkılabilme becerisi sergilemesine fırsat sağladığına işaret etmektedirler. Bu noktadan hareketle bireyin içten çalışan modellerinin önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Bireyin sahip olduğu olumlu duygular, iyi oluşunda önemli bir belirleyici olarak düşünölmektedir (Fredrickson, 2001). Yapılan araştırmalar (Örn., Cacioppo, Carver ve Scheier, 1990; Connolly ve Viswesvaran, 2000; Diener ve Seligman, 2002; Gardner ve Berntson, 1999; LaCroix, Russo ve Walker, 2001) olumlu duyguların uyumu kolaylaştırıcı rolüne değinmektedir; çünkü bu şekilde düşöncelerin ve davranışların çeşitliliği artmaktadır. Olumlu duyguların fazla oluşu, stresli yaşam rutinleri ya da travmatik olaylarda motivasyonu yüksek tutarak, bilişsel esneklik göstermeye yani daha çabuk toparlanabilme becerisine yardımcı olmaktadır (Frederickson, 1998).

İşte bu noktada da bir değişken olarak, çocuk yetiştirme tutumları yani “annelik stili” ve “babalık stili”nin önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Her ebeveyn çocuğunu kendi ayakları üzerinde durabilen, sağlıklı ve huzurlu bir birey olacak şekilde yetiştirmek ister. Ancak böyle istemesine belki de planlamasına hatta çocuk gelişimi üzerine birçok kitap, internet yazısı okumasına rağmen bazen işler hiç de planlandığı gibi gelişmeyebilir. Algılanan otoriter ebeveyn tutumlarının yetişkinlik döneminde psikolojik sağamlık ve öz yeterlilikle (Masten ve ark., 2004), özsayđı ve özyeterlilik (Buri, 1989; Dominguez ve Carton, 1997) gibi alanlarda daha olumlu sonuçlarla ilişkili olduğu bulunmuştur.

Bu bağlamda ele alınabilecek bir değişken de bağlanma biçimleri olabilir. Araştırmalar (Kararımak ve Siviş-Çetinkaya, 2009; Yalım, 2007) güvenli bağlanan bireylerle korkulu kaygılı bağlanan bireylerin psikolojik sağamlık düzeyleri arasında anlamlı farklar saptamışlardır.

Bahsi geçen araştırmalarda açıklanan bilgiler bize ebeveyn çocuk yetiştirme tutumlarının, diğer sosyalizasyon süreçlerinin ve kültürün hayatımızda ne denli önemli olduğunu ve kişiliğimizi etkilediğini bir kez daha hatırlatmaktadır. Çünkü gerçekte kişiliğin bir yanı, insanın diğerleriyle ilişkilerinde aldığı tavır, gösterdiği davranış, belki de taktığı maskedir. Bu sebeple her kültürdeki birey aynı özellikleri göstermeyebilir. Goldberg’e göre, (1993) her birey kültürdeki bilginin kodunu kendi yoluyla çözer. Yapılan çalışmalar da psikolojik sağamlığın öğrenilebilir bir kişisel özellik olduğunu da ortaya çıkarmıştır (Beardslee ve Podorefsky, 1998). Bu durumun özellikle de kişiliğin bir özellikler teorisi olduğunu iddia eden (Özer ve Benet-Martinez, 2006) beş faktör kuramında belirtilen temel kişilik özellikleriyle -deneyime açıklık, dışa dönüklük,

duygusal denge, öz denetim ve yumuşak başlılık (Bkn. Somer, Korkmaz ve Tatar, 2002)- büyük ilişkisi olduğu düşünülmektedir (Oshio, Taku, Hirano ve Saeed, 2018).

Güncel araştırmalarda psikolojik sağlamlık ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkilere dikkat çekilmesi ve aradaki bağların vurgulanmasından yola çıkıldığında kişiliğin oluşumunda son derece etkili olan ailenin, annenin çocuk yetiştirme stiline ve babanın çocuk yetiştirme stiline bu konuya nasıl temas ettiğini düşündürmektedir.

1.4 Problem

Psikoloji tarihinde başlatılan ilk çalışmalar psikopatolojik durumlara açıklık getirmeye yönelikken günümüzde psikolojik işlevsellik ve buna bağlı kavramlar üzerinde durulmaktadır (Cole, 2008; Ryff ve Singer, 2002). Özellikle Ekolojik kuramın katkılarıyla bireyin ruh sağlığına ailenin ve sosyalizasyon süreçlerinin etkisi gündeme gelmiştir (Bronfenbrenner, 1979; 1986; 1989).

Ebeveyn çocuk yetiştirme tutumu, çocuklar ve anne babaları arasındaki sosyalizasyon sürecini özetlemektedir (Baumrind, 1966, 1991; Cox, 2006; Darling, 1999; Darling, Steinberg, 1993; Sümer, Güngör, 1999). Bu konuya ilişkin ülkemizde yapılan araştırmalar her ne kadar ebeveyn tutumları değişkeni altında gerçekleştirilmiş olsa da genellikle annelerle yürütülmüş çalışmalar olarak karşımıza çıkmaktadır (Bağatarhan ve Nazlı, 2013; Kılınç, 2011). Annelik stili ve babalık stili olarak ayrı ayrı ele alınması önem taşıyan bu tutumlar; ailelerin inançları, davranışları ve beklentileri doğrultusunda (Baumrind, 1967, 1996; Sümer ve Güngör, 1999) çocuklarını yetiştirdikleri duygusal bağlam olarak tanımlanmaktadır. İşte bu bağlamda yaşananların, çocuğun kişilik oluşumunun üzerinde bir belirleyici olduğu düşünülmektedir (Aglia, 2005; Haktanır ve Artar, 2001; Kağıtçıbaşı, Sunar ve Bekman, 2001; Kapçı ve Küçüker, 2006; Kim ve Chung, 2003; McGinn, Cukor ve Sanderson, 2005; Sümer, Aktürk ve Helvacı, 2010; Tuzgöl-Dost, 2007; Türkmen, 2012).

Ebeveynler, çocuk yetiştirme bağlamında yaptıkları her yatırımın çocuklarının kişilik sahibi olmaları adına olduğunu ve çocuğu yarına hazırlamak hedefini taşıdığını belirtmektedirler (Triandis, 1994). Hatta bu durumu kültürümüzde çoğu kez '*kendi kanatları ile uçan çocuklar yetiştirmek*' ifadesi ile vurgulamaktadırlar. Mahler de

(1975) bu konuya “psikolojik doğum” olarak nitelendirdiği ayrılma bireyleşme sürecini tanımlayarak dikkat çekmeye çalışmıştır. Gerçekten de özerklik kazanma yolunda ortaya çıkan güçlerin pozitif ebeveynlik yani ebeveynlik stillerinin doğru yönetilmesi ile ilintili olduğu saptanmıştır (Csikszentmihalyi ve Schneider, 2001).

Ebeveynlik stilleri Maccoby ve Martin (1983) tarafından iki boyutta ele alınmaktadır. Bunlardan ilki olan ‘*talepkarlık*’; ebeveynin, çocuğundan hangi oranda yaşına uygun davranışlar beklediği, onu ne kadar denetlediği, disiplin konusunda hangi boyutta yer aldığı ile ilgili bir kavramken, ‘*duyarlılık*’ boyutu, çocuğun ihtiyaçlarının hassas, tutarlı ve sevgi ile karşılanması, bireyleşmesine izin verilmesi ve öz düzenlenme becerilerininin geliştirmesini sağlama gibi alanlarda hangi boyutta yer aldığı ile ilgili bir kavramdır. Özellikle duyarlılık boyutuna ve bireyleşme sürecine eşlik eden ebeveyn bağları ve uyum büyük önem taşımaktadır (Aslan ve Güven, 2010; Ayçiçeği Dinn ve Sunar, 2017; Armsden, McCouley, Greenberg, Burke, Mitchell ve Parent, 1990; Blustein, Walbridge, Friendlander ve Palladino, 1991; Huphrich, Stepp, Graham ve Johnson, 2002; Kağıtçıbaşı, Sunar, ve Bekman, 2001; Lapsley ve Edgerton, 2002; Lopez, Campbell ve Watkins, 1988; Schultheiss ve Blustein, 1994; Şendil, 2003; Sümer ve Güngör, 1999; Pantke ve Slade, 2006; Quintana ve Lapsley, 1990; Tunç ve Tezer, 2006; Yaman, 2005).

Ayrılma bireyleşme sürecinde aile dinamiklerine yapılan vurguya ek olarak literatürde bu sürece nesne ilişkilerinin yaptığı katkıyı vurgulayanlar da bulunmaktadır (örn., Huphrich, Stepp, Graham ve Johnson, 2002). Nesne ilişkileri kuramına göre, erken dönemde çocuğun ihtiyaçlarına tutarsız ya da cevapsız kalarak tepki verilmesi nedeniyle çocukta engellenmeleri düzenleyebilecek yapılar gelişmemektedir. Böylece kişi ileride diğerleri tarafından her hayal kırıklığına uğratıldığı durumda güvensiz hissetmekte, duygusal kontrolü sağlayıp kendini yatıştırılmamaktadır. Böylesi çocuklar kolayca diğerleri tarafından hayal kırıklığına uğratılmakta, kendilik değerleri kolayca diğerlerinin davranışlarından etkilenmektedir. Bu açıdan erken dönem nesne ilişkilerinin olumsuzluğu ve ayrılma bireyleşme sürecindeki zorluklar yaşam içinde stres ve anksiyete ile sonuçlanabilmektedir.

Özellikle günümüzde bireyler kaçınılmaz olarak stresli yaşam olayları ile başa çıkmak durumunda kalabilmektedirler. Başa çıkma özelliklerinden biri olan psikolojik

sağlamlık; negatif yaşantılara ve risk faktörlerine karşı uyumu sürdürebilme (Masten, 2001), kaldığı yerden hareket edebilme (Rutter, 2006) becerisi olarak tanımlanmaktadır (Arslan, 2015). Hayat boyu karşılaşılan risk faktörleri farklılıklar gösterebilir. Bunlar; genetik, biyolojik, sosyokültürel ve demografik koşulları ya da özellikleri içerebilir. Aile içerisindeki çatışmalar, yine ailede farklı gelişim gösteren bir üyenin yer alması, ailenin ekonomik gücü ve ailedeki çocuk sayısı risk faktörleri arasında yer almaktadır (Gündaş ve Koçak, 2015; Özcan, 2005). Aileye odaklanan çalışmalar, ebeveyn ya da onun yerine bakım verenle olan ilişkilerin psikolojik sağlamlığı yordadığını ortaya koymaktadır (Fonagy ve ark. 1994; Hawley ve DeHaan, 1996).

Risk faktörlerinin gölgesinde yaşamlarına devam eden günümüz insanı bu serüvenlerden başarılı geçtiği takdirde büyük bir ödüle kavuşur yani “bireyleşir”. Literatürde benlik ve psikolojik sağlamlık arasında da çok sayıda araştırmaya rastlanmıştır. Birçok çalışmada olumlu benlik saygısı psikolojik sağlamlığın yordayıcısı olarak kabul edilmektedir (Dumont ve Provost, 1999; Kağıtçıbaşı, 2010; Kararımak ve Çetinkaya, 2011). Bunun yanında benlik kurgusu sosyo-kültürel yapıyı da içermektedir. Kişinin duygularını, düşüncelerini ve davranışlarını etkileyerek ve ona rehberlik eder (Markus ve Kitayama, 1991). Bu nedenle benlik, psikolojik sağlamlık kavramını yordamaktadır. Yine araştırma sonuçları (bkn: Markus ve Kitayama, 1991; Singelis ve ark. 1995; Triandis, 1999) ilişkisel ve özerk ilişkisel benlik modellerinin psikolojik sağlamlığın önemli birer yordayıcısı olduğuna vurgu yapmaktadırlar.

Yukarıda açıklanmaya çalışılan bilgiler ışığında, algılanan çocuk yetiştirme tutumlarının özellikle de bilişsel esnekliği hayatımıza hediye eden babalık stillerinin psikolojik sağlamlık ve bireyleşme süreciyle ilişkili olduğu ve de bireyleşmenin de psikolojik sağlamlık düzeyi ile ilişkili olduğu bilinmektedir. Bu çalışmada ise kültürümüzde ve genç yetişkin örnekleminde aşağıdaki sorulara cevap aranmak istenmiştir:

1. Genç yetişkin erkeklerin babalarından algıladıkları davranış kontrolünün destek arayışına yönelik olumlu etkisinde kişisel yeterliğin olumlu düzenleyici rolü var mıdır?

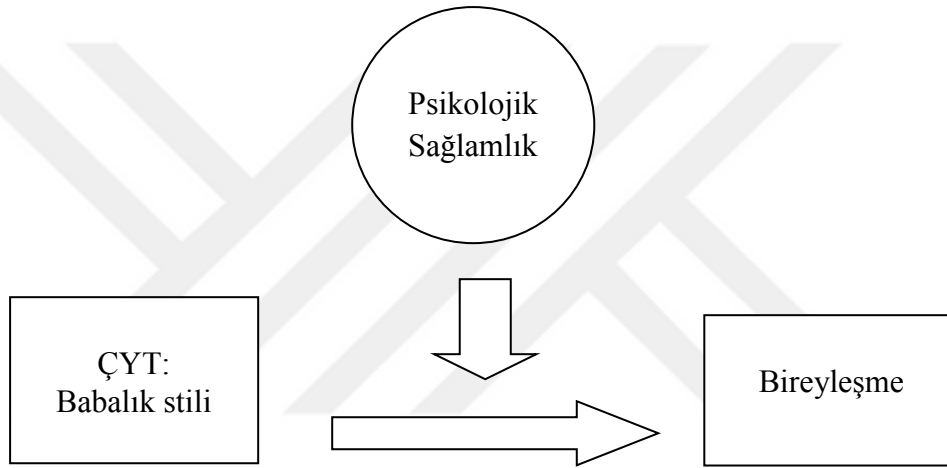
2. Genç yetişkin erkeklerin babalarından algıladıkları özerklik desteğinin bağlanmışlığa yönelik olumlu etkisinde yaşamı kabulün olumsuz düzenleyici rolü var mıdır?
3. Genç yetişkin erkeklerin babalarından algıladıkları özerklik desteğinin müdahaleciliğe yönelik olumsuz etkisinde yaşamı kabulünün olumlu düzenleyici rolü var mıdır?
4. Genç yetişkin erkeklerin babalarından algıladıkları tepkiselliğin ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusuna olumlu etkisinde, yaşam kabulü bu etkiyi güçlendirmekte midir?
5. Genç yetişkin erkeklerin babalarından algıladıkları tepkiselliğin destek arayışına olan olumlu etkisinde kişisel yeterliğin olumlu düzenleyici rolü var mıdır?
6. Genç yetişkin erkeklerin babalarından algıladıkları tepkiselliğin müdahaleciliğe olan olumlu etkisinde kişisel yeterliğin olumlu düzenleyici rolü var mıdır?
7. Genç yetişkin erkeklerin babalarından algıladıkları tepkiselliğin bağlanmışlığa olan olumlu etkisinde kişisel yeterliğin olumlu düzenleyici rolü var mıdır?
8. Genç yetişkin erkeklerin babalarından algıladıkları davranış kontrolünün destek arayışına yönelik olumlu etkisinde yaşamı kabulün düzenleyici rolü var mıdır?
9. Genç yetişkin erkeklerin babalarından algıladıkları davranış yönlendiriciliğinin özgüvene yönelik olumlu etkisinde yaşamı kabulün düzenleyici rolü var mıdır?
10. Genç yetişkin erkeklere göre baba kimdir?
11. Genç yetişkin erkeklere göre babalık nasıl yapılmalıdır?
12. Genç yetişkin erkekler babalarından neler öğrendiklerini hatırlamaktadırlar?
13. Genç yetişkin erkekler babalarının onları sevdiklerini hangi yaşantılarla/anılarla hatırlamaktadırlar?

14. Genç yetişkin erkekler babalarının ÇYT: Babalık stillerini nasıl değerlendirmektedirler?

1.5 Amaç

Bu araştırmada, genç yetişkin erkeklerin algıladıkları baba tutumları ile bireyleşme süreci arasındaki ilişkide psikolojik sağlamlığın düzenleyici rolünün kültürümüzde test edilmesi amaçlanmıştır.

Bunun için aşağıda şekilde belirtilen model oluşturulmuştur:

Şekil 1.2. Model

1.6. Önem

Sosyal ve ekonomik gelişmelerin paralelinde aile içindeki rollerin de değişme uğradığı bir gerçektir. Kadın iş gücünün çalışma hayatına girmesi, çocuk sahibi olan kadınların iş yaşamına devam etmesi ve kadın erkek eşitliğinin yaygınlaşması baba katılımının önemini gündeme getirmiştir. Bu durum, çocuk yetiştirme tutumlarında babalığa ve babalık stiline dikkati çekmiş olsa da gerek ülkemizde gerekse yurtdışında alanyazın incelendiğinde yürütülen araştırmaların annelerle gerçekleştirildiği izlenmektedir. -ki anne bekçiliğinin kabulü olarak düşünülebilir (Arendell, 1996; Fagan ve Barnett, 2003; Doherty, Kouneski ve Erickson, 1998)- Örneklemini babaların oluşturduğu çalışmalara ise az rastlandığı ve ebeveynliğin annelik üzerinden değerlendirildiği görülmektedir.

Alanyazında, ebeveyn ile erken çocukluk dönemindeki çocuklar arasındaki ilişki sıklıkla ele alınmasına rağmen, özellikle yetişkin çocuk ile ebeveyni/ ebeveynleri arasındaki ilişkileri irdeleyen çalışmaların sayısının görece az olduğu bilinmektedir (Örn., Kağıtçıbaşı, Sunar ve Bekman, 2001; Morris, Silk, Steinberg, Myers ve Robinson, 2007; Nelson ve ark., 2011; Renk, Phares ve Epps, 1999; Vassalo, Smart ve Price- Robertson, 2009; Welsh ve Steward, 1995; Yu, Pettit, Lansford, Dodge ve Bates, 2010).

Palkovitz (2002), günümüzde babalık alanında araştırmaların arttığına, ancak hala verilerin sınırlı olduğuna dikkat çekmektedir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde, baba tutumlarını içeren araştırmaların, çoğunluğunun erken çocukluk yıllarında ve ergenlik döneminde çocuğa olan babalara odaklandığı görülmektedir. Oysa farklı ebeveynlik stilleri ile büyütülen çocukların gerek beliren yetişkinlik gerekse genç yetişkinlik dönemlerinde sergiledikleri davranış örüntülerine, psikolojik sağlamlıklarına yönelik yeterli çalışma bulunmamaktadır.

Bu araştırma kapsamında, genç yetişkin örnekleminde ele alınan soruna, babalık stilleri önceliği ile yaklaşmıştır. Günümüzde babalığa ait “*eve ekmek getiren kişi*” tanımı yıkılmaya çalışılsa da durumun kültürümüzdeki genç yetişkinler tarafından nasıl algılandığı merak konusu olmuştur. Bu çalışma ile, genç yetişkinlerin babalarını nasıl tanımladıkları ve babalarından nasıl babalık stili algıladıkları ölçekler dışındaki açık uçlu sorularla da saptanmaya çalışılmıştır. Ancak araştırmaya başlarken planlanan, kültürümüze özgü bir babalık stili tanımlanamamıştır.

Yine bu çalışma ile alanyazında Sımsıkı ve Şendil (2014) tarafından erken çocuklukta; “doğrudan temas”, “çocuğa ulaşılabilir olma” ve “sorumluluk” boyutları ile ele alınan baba katılımının, genç yetişkinlikte nasıl hatırlandığı ve hatırlanan paylaşımların neler olduğu da saptanmaya çalışılmıştır. Hatırlanan anıların, kazanımların ve deneyimlerin genç yetişkinin özerkliğini ve yaşama tutunma gücünü nasıl yönlendirdiği özellikle de “*Neden bazı insanların yaşamdaki önemli değişikliklerde veya olumsuz olaylar karşısında sağlam kalabilirken, bazılarının bu durumlarla etkili bir şekilde baş edemediği?*” sorunsalı değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Bu noktadan yola çıkarak genç yetişkinlerin, değerler, beklentiler, idealler, çocuk yetiştirme tutumları ve sosyal kurgular gibi geniş kapsamlı farklılıklar kümelenmesi olan benlik kurgularını ve sosyal davranışları anlamakta en yaygın olarak kullanılan kültürel göstergelerden biri olan bireycilik-toplulukçuluk (Oyserman, Coon ve Kimmelmeier, 2002; Triandis, 1989) bağlamında bireyleşme kavramı ele alınmaya çalışılmıştır. Çünkü özerklik, benliğin oluşumu ile başlamaktadır. Benliğin oluşumunun da ilk ve en önemli belirleyicisi olan fiziksel ve sosyal çevre “aile”dir. Özellikle hızlı sosyal değişim içinde bulunan toplumlarda, değerlerin, aile ortamının ve aile ilişkilerinin de buna paralel olarak değiştiği ve birey açısından büyük önem taşıdığı düşünülmektedir.

Son dönemde yapılan araştırmalar, genç nüfusun toplulukçu değerlerden bireysel değerlere doğru bir eğilimde olduğunu ortaya koymaktadır (Aydın, 2003; İmamoğlu ve Karakitapoğlu-Aygün, 1999; Küçük, 2009). Bu araştırmanın sonuçları yeni verilerin paylaşılması açısından da önem taşımaktadır.

Alanyazında (Örn: Ting-Toomey, Gao, Trubisky, Yang, Kim, Lin ve Nishida, 1991) bireyci kültürlerde, kişisel hedefler topluluğun hedeflerinden önce gelmektedir ve kişisel sorunlar topluluğun sorunlarından önce ele alınmaktadır. Yine bireycilik toplulukçuluk boyutları, yaşanan çatışmayı çözme becerilerinin sergilenmesinde önemli bir rol oynar (Rahim ve Blum, 1994). Leung’a göre (1987), toplulukçu kültürlerdeki bireyler çatışmaları bazen görmekten bazen de çözmekten kaçınabilmektedirler. Bu bilgilerin doğrultusunda karşılaşılan sorunların çözümü önem taşımaktadır. Çünkü bireyin psikoloji sağlamlığı kişisel yapı ve ailesi ile olan uyumu konuları ile temellendirilmektedir (Friborg ve ark., 2005).

Günümüz insanı hızla küreselleşen dünyada mücadele edebilmek için akademik, sosyal ve kültürel alanlarda bazı yetkinliklere sahip olmalıdırlar. Bu nedenle amaç belirleme, karar verme ve sorun çözme gibi birçok yaşam becerisinin temelini oluşturan özerklik, gelişim kuramlarında da önemli kavramlardan biri durumundadır (örn., Blos, 1979; Erikson, 1969; Freud, 1958).

Bu çalışmada genç yetişkin çocuklara, babalarından yaşam boyu gördükleri destek ve onlardan edindikleri izler sorulmuş ve bunların araştırmacı ile paylaşılması

beklenmiştir. Çünkü küçük yaşlardan itibaren ailesi tarafından değerli kılınan birey, sonraki gelişim dönemlerinde de yaşadığı sorunlarda kendini psikolojik olarak güçlü ve sağlam hissedecektir. Ancak tartışma bölümünde detaylı şekilde yer verildiği üzere genç yetişkin çocuklar, yaşamlarında kaliteli baba katılımı yaşamadıklarına dair ifadeler kullanmışlar ve açık uçlu soruların çoğuna babayı bir ‘otorite figürü’ olarak gördüklerine vurgu yaparak cevap vermişlerdir. Bu araştırmada açık uçlu sorularla genç yetişkinlerin babalık, erkeklik ve ebeveynlik üçgenine nasıl baktıkları belirlenmeye çalışılmış ve yine alınan cevaplar doğrultusunda bu algının psikolojik sağlamlık ve bireyleşme süreçlerine ne gibi izler bıraktığını saptamaya çalışılmıştır.

Ayrıca ülkemizdeki çalışmalar incelendiğinde, çocuk yetişkinliğe ulaştığında ebeveyniyle arasındaki ilişkinin niteliğinin ayrılma ve bireyselleşmenin olası sonuçları nedeniyle farklılaşıyor olabileceği, buna rağmen, çocuk yetişkinliğe ulaştıktan sonra ebeveyn-çocuk arasındaki ilişki ve bu ilişkinin çeşitli alanlardaki rolü hakkında az şey bilindiği belirtilmektedir (Aquilino ve Supple, 1991).

1.7. Varsayımlar

Bu araştırmada; çalışma grubunun evreni yansıttığı ve katılımcıların soruları içtenlikle cevapladıkları varsayılmaktadır.

1.8. Sınırlıklar

1.8.1. Bu araştırma, İstanbul ilinde ve Tuzla, Maltepe, Kartal, Ataşehir, Kadıköy, Beşiktaş, Güngören, Ataköy, Bahçelievler ve Başakşehir ilçelerinde ikamet eden genç yetişkinlerle sınırlıdır.

1.8.2. Araştırma 2015-2018 yılları arasındaki bilgiler ile sınırlıdır.

1.8.3. Bulgular katılımcıların ölçme araçlarına verdikleri bilgilerle sınırlıdır.

1.9. Tanımlar

Algılanan Ebeveyn Tutumları: Bireyin bulunduğu kültür bağlamda anne ve/veya babası ile tanıştığı zamandan bulunduğu gelişim dönemine gelinceye dek geçirdiği süre

içinde ebeveynlerinden algıladığı sıcaklık, gördüğü kabul ve yaşadığı denetimi içeren bir sosyalizasyon sürecidir (Grusec, Goodnow ve Kuczynski, 2000; Kağıtçıbaşı, 2007; Maccoby ve Martin, 1983; Rohner, 1986).

Psikolojik Sağlık: bireyin günlük yaşamda karşılaştığı (Allen ve Hurtes, 1999) olumsuz yaşam olayları (Tusaie ve Dyer 2004) (boşanma, terör, yoksulluk, bozuk aile düzeni, göç, iş yerinde yaşanan sorunlar, tehdit vb.) ağır risk şartları ve/veya bir zorlukla karşılaşıldığında olumlu uyum gösterme (Hunter 2001; Tusaie ve Dyer 2004), kendini yeterli olarak görme ve bu durumla baş edip (Wagnild ve Young 1993), eski haline dönebilme yeteneği olarak tanımlanmaktadır (Garmezy, 1993; Masten, 2001; Rutter, 1999; Wagnild ve Young 1993; Windle, 1999).

Ayrışma-Bireyleşme: bireyin, anne ve babasından ayrılma duygusunun gelişimi sırasında bebeksi nesne bağlarından, ayrılık kaygısı, kısıtlanma kaygısı ve rededilme beklentisine girmeden mesafeyi koruyarak ilişkisini sürdürebilmesi ile paralellik gösteren, kendine olan güveni, karar verebilme becerisi ile sosyal problem çözmede, politik ve ahlakla ilgili konularda akıl yürütmede bağımsız olabilmesi yani bebeksi sevgi ve nefret nesnelere libidinal ve saldırgan katarsiz ile ilgili bağlantıyı keserek kişiliğinin oluşmasıdır (Aslan ve Güven, 2009; Blos, 1989; Kağıtçıbaşı, 2005; Morsümbül, 2012).

Destek Arayışı: Bireyleşme Ölçeği'ne göre (Karataş, Puklek, Levpušček ve Komidar, 2017), çocuğun, ebeveyninden duygusal destek, onay, tavsiye ve zor ya da önemli durumlarda ebeveyninin yardımına duyduğu arayışı temsil etmektedir.

Bağlanmışlık: Bireyleşme Ölçeği'ne göre (Karataş, Puklek, Levpušček ve Komidar, 2017), bireylerin ebeveynleriyle ilişkilerinde karşılıklı anlayış, güven ve saygıya ilişkin deneyimlerine ve ebeveynleriyle karşılıklı iletişimlerine ilişkin algılarını temsil etmektedir.

Müdahalecilik: Bireyleşme Ölçeği'ne göre (Karataş, Puklek, Levpušček ve Komidar, 2017), ebeveynlerin bireylerin mahremiyetine yönelik izinsiz müdahalesine, aşırı ilgisine, aşırı endişesine ve birey üzerinde duygusal kontrol yaratma yönündeki eylemlerine yönelik algılarını ifade etmektedir.

Özgüven: Bireyleşme Ölçeği'ne göre (Karataş, Puklek, Levpušček ve Komidar, 2017), bireylerin ebeveyn desteği almadan kişisel işlerini, problemlerini yönetebileceklerine ve onlardan destek almadan önemli kararlar alabileceklerine yönelik inançları şeklinde tanımlanmaktadır.

Ebeveyni Hayal Kırıklığına Uğratma Korkusu: Bireyleşme Ölçeği'ne göre (Karataş, Puklek, Levpušček ve Komidar, 2017), bireylerin ebeveyn beklentilerini karşılayamadığı durumlarda, ebeveyne bağımlılığını, endişe, kaygı, suçluluk ve kırgınlık gibi duygularını deneyimlenme biçimleri şeklinde tanımlanmaktadır.

BÖLÜM 2. YÖNTEM

Bu bölümde; araştırmanın modeli, araştırma grubu, veri toplama yöntemleri ve verilerin çözümlenmesi başlıkları yer almaktadır.

2.1. Araştırma Modeli

Araştırmada, genç yetişkin erkek çocukların geriye dönük olarak babalarından algıladıkları çocuk yetiştirme tutumları ile psikolojik sağlamlıkları ve bireyleşmeleri arasında ilişkiler incelenmiştir. Dolayısıyla var olan bir durum betimlenmiş, ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Karasar'a (2004) göre "*tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Bu modelde araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları herhangi bir biçimde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez*".

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini İstanbul'da yaşayan genç yetişkinler, örneklemini ise Tuzla, Maltepe, Kartal, Ataşehir, Kadıköy, Beşiktaş, Güngören, Ataköy, Bahçelievler ve Başakşehir ilçelerinde ikamet eden genç yetişkinler oluşturmaktadır. Bu araştırmada, katılımcılara kartopu tekniği kullanarak ulaşılmıştır. Kartopu örnekleme yönteminde, örneklem oluşturma süreci araştırmanın yapılacağı bireylerden birisi ile temas kurulması ile başlar. Temas kurulan birimin yardımıyla ikinci birime, ikinci birimin yardımıyla üçüncü birime gidilir. Bireyden alınan bilgilere göre başka örneklem birimine ulaşarak zincirleme olarak devam eder (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004). Araştırma süreci ilerledikçe, ulaşılan kişilerin yardımıyla daha fazla kişi listeye dâhil edilecek ve liste kartopu gibi büyüyecektir (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Bu süreç bir süre sonra belli kişiler üzerine odaklanıp örneklem oluşturmaya sonlanmaktadır (Şahin, 2014).

Araştırmanın örneklem sayısı, örneklem büyüklüğü [$f = (z \cdot ss' / e)^2$] formülünden yararlanılarak hesaplanmış (Karasar, 2005) ancak kartopu tekniğinin bir süre sonra ilerlememesi nedeni ile örneklemin sayısının belirlenmesinde sınırlayıcı faktörler dikkate alınmıştır (Arıkan, 2004). Bu faktörler; sabit bir örnekleme oranı, zaman faktörü, sınırlı olan mali kaynaklar ve ölçeklerdeki soru sayılarıdır.

Çalışma sırasında yaklaşık 700 kişiden randevu alınmıştır. Ancak görüşülen bazı katılımcılar, araştırmanın örnekleme dâhil edilmemiştir. Bu katılımcılar, babalarının ve/veya kendilerinin psikiyatrik bir nedenle yatılı tedavi görmüş olmaları, bir kısmının çok küçük yaşlarda babalarını kaybetmiş olmaları, bazı katılımcıların da babaları hakkında olumsuz duygularını yansıtarak anketleri cevaplayamamaları nedeniyle araştırma örnekleminde yer almamışlardır. Bazı katılımcılar ise soru formlarını çok uzun bularak cevaplamaktan vazgeçmişlerdir.

Araştırmaya verilerin iki koldan toplanmasıyla (internet üzerinden ve kartopu tekniği yardımıyla randevu alınarak) başlanmıştır. Ancak internet üzerinden toplanan veriler, tüm iyi niyetli paylaşımlara rağmen ilerleme gösterememiş, anket bir ay boyunca toplam 48 kişi tarafından doldurulmuştur. Oysaki sadece ilk gün araştırma linkini 487 kişi tıkladığı saptanmıştır. Bu, 48 veri de araştırmaya dâhil edilmemiştir.

Bu araştırmada, 402 kişiye ait olan veriler değerlendirilmiştir.

Örneklem büyüklüğünün hesaplanmasında, “danielsoper 4.0 versiyon” web sitesinde yer alan ‘A-priori Sample Size Calculator for Structural Equation Models’ otomasyonundan yararlanılmıştır. İstenen parametreler araştırma modelimizdeki örtük ve gözlenen değişken sayıları aşağıdaki gibi girilmiş ve önerilen örneklem sayısı 262 bulunmuştur.

Beklenen etki büyüklüğü (Anticipated effect size)	:	0,5
İstenen istatistikî güç düzeyi (Desired statistical power level)	:	0,8
Örtük değişken sayısı (Number of latent variables)	:	11
Gözlenen değişken sayısı (Number of observed variables)	:	70
Olasılık düzeyi (Probability level)	:	0,05

Etkinin tespitinde en az örneklem (Minimum sample size to detect effect)	: 48
Model yapısı için en az örneklem (Minimum sample size for model structure)	: 262
Önerilen en az örneklem (Recommended minimum sample size)	: 262

Yapısal eşitlik modelleri için öncü örneklem büyüklüğü hesabında kullanılan 3 formülün tanım ve ayrıntıları aşağıdadır:

Hata fonksiyonu:

$$\text{erf}(x) = \frac{2}{\sqrt{\pi}} \int_0^x e^{-t^2} dt.$$

Bir yapısal eşitlik modeli için en az örneklem büyüklüğü sınırı:

$$n = \max(n_1, n_2)$$

where:

$$n_1 = \left\lceil 50 \left(\frac{j}{k}\right)^2 - 450 \left(\frac{j}{k}\right) + 1100 \right\rceil$$

$$n_2 = \left\lceil \frac{1}{2H} \left(A \left(\frac{\pi}{6} - B + D\right) + H + \sqrt{\left(A \left(\frac{\pi}{6} - B + D\right) + H \right)^2 + 4AH \left(\frac{\pi}{6} + \sqrt{A} + 2B - C - 2D\right)} \right) \right\rceil$$

$$A = 1 - \rho^2$$

$$B = \rho \arcsin\left(\frac{\rho}{2}\right)$$

$$C = \rho \arcsin(\rho)$$

$$D = \frac{A}{\sqrt{3-A}}$$

$$H = \left(\frac{\delta}{z_{1-\alpha/2} - z_{1-\beta}} \right)^2$$

j gözlenen değişken sayısını, k gizil değişken sayısını, ρ iki değişkenli normal tesadüfi bir vektör için tahminlenen Gini korelasyonu, δ beklenen etki büyüklüğü, α Sidak düzeltilmiş Tip I hata oranı, β Tip II hata oranı ve z standart normal değerdir.

Normal dağılım kümülatif bağımlı fonksiyonu (CDF):

$$F(x; \mu, \sigma^2) = \frac{1}{2} \left[1 + \text{erf} \left(\frac{x - \mu}{\sigma \sqrt{2}} \right) \right],$$

μ ortalama, σ standart sapma ve erf hata fonksiyonudur.

Araştırmaya katılan bireylere yönelik demografik bilgiler Tablo 2.1’de sunulmuştur.

*Tablo 2.1.
Demografik özellikler tanımlayıcı analiz bulguları*

Değişkenler		Frekans	Yüzde
Eğitim durumu	İlk orta lise	107	26,6
	Lisans	240	59,7
	Lisans üstü	55	13,7
	Toplam	402	100
Anne babanızın evlilik statüsü	Evli	383	95,3
	Boşanmış	19	4,7
Kardeş sayısı	Tek çocuk	20	5,0
	2 kardeş	147	36,6
	3kardeş	106	26,4
	4 ve üzeri	129	32,1
	Toplam	402	100
Aile yapısı	Çekirdek	289	71,9
	Geniş	113	28,1
	Toplam	402	100
Babası	Hayatta	347	86,3
	Vefat etmiş	55	13,7
	Toplam	402	100
Babasının büyüdüğü aile yapısı	Çekirdek	129	32,1
	Geniş	273	67,9
	Toplam	402	100
Babasının iş statüsü	Beyaz yakalı yönetici	102	25,4
	Beyaz yakalı ara eleman	57	14,2
	Mavi yakalı	176	43,8
	Yakasız	67	16,7
	Toplam	402	100
Babasının eğitim durumu	İlkokul	10	2,5
	Ortaokul	16	4,0
	Lise	81	20,1
	Lisans	240	59,7
	Lisans üstü	55	13,7
Babası ile bir ayda görüşme sıklığınız	0 ila 28 kez	369	91,8
	29 kez ve üzeri	33	8,2
	Toplam	402	100

Tablo 2.1’de sunulan bilgiler dışında katılımcıların 25-40 yaş aralığında oldukları ve yaş ortalamalarının 28 olduğu saptanmıştır.

2.3. Veriler ve Toplanması

Araştırma amaçlarına uygun olarak gözlenen ve kaydedilen “şeyler” (kanıtlar) araştırmanın verileridir. Bunlara ham (işlenmemiş) veri denir.

Araştırmada, hangi tür (olgusal/nicel, yargısal/nitel) verilerin, hangi (insan, belge diğer) kaynaklardan, hangi (gözlem, görüşme, yazışma, belgesel tarama) veri toplama teknikleriyle, hangi araçlarla, kimlerce ve ne zaman toplandığı, raporda açık seçik belirtilmek zorundadır. Veri toplamak için anket, ölçek, test, fiziki ölçüm cihazı ve benzeri araçlar kullanılmışsa, bunların amaçları, nelerden oluştukları, nasıl ve kimlerce geliştirildikleri, geçerlik ve tutarlıkları ile ilgili bilgiler de bu bölümde verilir.

Araştırma verilerinin toplanmasında 95 sorudan oluşan iki bölüme sahip bir anket formu kullanılmıştır. Birinci bölümde demografik bilgiler, ikinci bölümde araştırma ölçekleri yer almıştır. Bu ölçekler; babaya yönelik tutum ölçeği, kendini toplama gücü ölçeği ve bireyleşme ölçeğidir.

2.3.1. Demografik bilgi formu.

Formun ilk kısmında katılımcı ve babası hakkında demografik bilgi toplayan 15 soru bulunmaktadır. Bunlar; yaş, eğitim durumu, çalışma durumu, anne babanın evlilik statüsü, kardeş sayısı, aile yapısı, şu an birlikte yaşadıkları kişi/kişiler, babalarının öz/üvey, hayatta olup olmama durumları, babalarının eğitim durumu, iş statüsü, gelir durumu, aile yapısı ve babanın göç durumudur.

Kişisel bilgi formu kendi içinde iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda sosyo demografik değişkenlerin belirlenmesine yönelik sorulara yer verilmiştir. İkinci kısımda ise katılımcıların baba tanımları ve babalara verdikleri özelliklerin yer alacağı açık uçlu sorular yer almaktadır. Form, literatürün taranmasının ardından, uzman görüşü alınarak düzenlenmiş ve tez danışmanın onayı ile uygulama için hazır hale getirilmiştir.

2.3.2. Babam ve ben ölçeği.

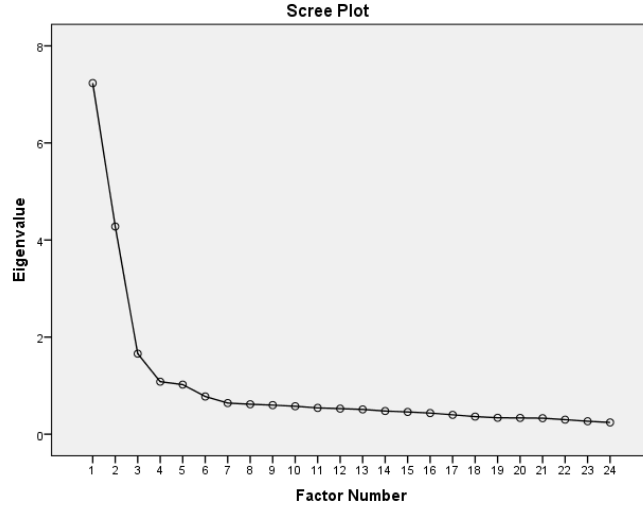
Bu araştırmada, genç yetişkin katılımcılar için kullanılacak olan “Babam ve Ben Ölçeği”nin (The Child Report of Parent's Behavior Inventory- Çocuğun Ana Babanın

Davranışlarına İlişkin Raporu) son versiyonu, LAAPS'nin bireylerin anne babaları hakkındaki raporları, CRPBI (Lamborn, Mounts, Steinberg ve Dornbusch 1991; Schaefer, 1965; Schludermann ve Schludermann, 1988) ve Anne-baba algıları skalasından (Groinic, Deci ve Ryan, 1997) yararlanılarak oluşturulmuştur. Ölçek, Türkçeye Çelen (2008) tarafından uyarlanmıştır. Ölçeğin yapılan ana çalışma sonrasında Cronbach alfa 0,71 bulunmuştur. Ölçek, “annem ve ben” ve “babam ve ben” olmak üzere iki form olarak hazırlanmıştır. Bu çalışmada, “babam ve ben” formu kullanılmıştır.

Çocuğun babayı; tepkisellik, davranış beklentisi, davranış yönlendirme, psikolojik kontrol ve özerklik açısından algılamasını ortaya koyan bir ölçektir. Beşli Likert skalası (1 hiç katılmıyorum.... 5 tamamen katılıyorum) kullanılmıştır. Ters kodlanmış madde yoktur. Ordinal düzeyde ölçüm yapmaktadır. Toplam 35 madde bulunmaktadır. Tepkisellik; 1, 6, 11, 16, 21, 26 ve 31 numaralı maddeler ile anne babalar tarafından gösterilen sıcaklık ve desteği, davranış kontrolü; 2, 7, 12, 17, 22, 27 ve 32 numaralı maddeler ile anne babalar tarafından yapılan kural koyma ve yol gösterme gibi aktif kontrolü, psikolojik kontrol; 4, 9, 14, 19, 24, 29 ve 34 numaralı maddeler ile zorlayıcı ve manipülatif kontrolü, özerklik desteği; 5, 10, 15, 20, 25, 30 ve 35 numaralı maddeler ile çocukların özerk girişimlerinin desteklenmesini ve davranış yönlendirme; 3, 8, 13, 18, 23, 28 ve 33 numaralı maddeler ile çocukların akademik ve sosyal yaşantısına ilişkin beklentileri ölçmektedir (Schludermann, 1988).

2.3.2.1. Babam ve ben ölçeği açımlayıcı faktör analizi.

Bu çalışmada açımlayıcı faktör analizi, maximum likelihood çıkarım yöntemi, pro max kappa 4 rotasyon seçeneği ile özdeğer 1 seçilerek gerçekleştirilmiştir. Faktörlerin belirgin ortaya çıktığı temiz bir matris elde edene kadar tekrarlanan denemeler yapılmıştır. Birden fazla faktörde varyans yükü taşıyan maddeler çıkarılmıştır. Analiz dışına çıkarma kriteri olarak aynı faktörde varyans yükü taşıyan maddenin her iki değeri arasında 0,2 fark değer aranmıştır Cattell (1966). Dağılımın yamaç birikinti grafiği aşağıdaki gibidir.

Şekil 2.1. Yamaç birikinti grafiği

Verinin uygunluk testlerinde KMO 0,914 ve Barthletts Küresellik testi 0,000 hesaplanmış ve sonuçlar itibarıyla veri faktör analizi için uygun bulunmuştur. Analiz sonuçlarında elde edilen faktör sayısı ve kümülatif varyans aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2.2.
Açımlayıcı faktör analitik çözüm

Factor	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings ^a
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total
1	7,233	30,138	30,138	6,804	28,349	28,349	6,527
2	4,278	17,827	47,964	3,795	15,813	44,162	3,527
3	1,658	6,907	54,871	1,173	4,889	49,051	3,495
4	1,081	4,504	59,376	,653	2,721	51,771	4,223
5	1,022	4,258	63,633	,570	2,377	54,148	2,072
6	,776	3,234	66,867				
7	,641	2,672	69,539				
8	,617	2,572	72,110				
9	,598	2,494	74,604				
10	,575	2,397	77,001				
11	,541	2,255	79,256				
12	,526	2,191	81,447				
13	,510	2,125	83,572				
14	,477	1,986	85,558				
15	,459	1,911	87,469				
16	,435	1,811	89,279				
17	,399	1,661	90,940				
18	,363	1,512	92,452				
19	,338	1,409	93,862				
20	,335	1,398	95,260				
21	,330	1,374	96,633				
22	,299	1,248	97,881				
23	,266	1,110	98,990				
24	,242	1,010	100,000				

Extraction Method: Maximum Likelihood.

a. When factors are correlated, sums of squared loadings cannot be added to obtain a total variance.

Analize giren değişkenler arasındaki oransal ortak etken varyansını gözlemlediğimiz oransal ortak etken varyans tablosu aşağıda verilmiştir. Tabloda kabul edilen değerler Çıkarım sütununda 0,2 eşik değer üstüdür. Araştırma değişkenlerimizin hepsi eşik değer üzerinde görülmüştür. Analize devam etmekte sakınca yoktur.

Oransal ortak etken varyansları incelenmiş en düşük değer 0,33 olduğu görülmüştür. Buna göre açımlayıcı faktör analizinde uygun bir faktör yapısına ulaşmak için analiz dışına çıkarılması gereken madde bulunmamaktadır. Ayrıca, faktör matrisimizdeki değişkenler arasındaki uyum geçerliliğinin (Convergent validity) kabul edilebilir düzeyde olduğu sonucuna varılmaktadır.

Desen matrisinde eşik değer ortalaması 0,5 olmakla birlikte 0,3 ve üzerinde yüksek değer alan değişkenler uyum geçerliliğini ortaya koymaktadır. Desen

matrisinde belirgin çapraz yüklenmeler (cross loading) ya da korelasyon görülmemesi ölçüm aracımızın ayırmedici geçerliliğine (discriminant validity) işaret etmektedir.

Tablo 2.3.
Faktör analizi sonucu desen matrisi

	Faktör				
	1	2	3	4	5
T16	,924				
T11	,885				
T26	,805				
T21	,796				
T31	,686				
T6	,640				
T10	,569				
T5	,518				
T35	,505				
T13	,468				
T3		,778			
T2		,729			
T8		,720			
T7		,718			
T4		,556			
T33			,746		
T9			,620		
T30			,603		
T19			,582		
T15				,753	
T20				,744	
T27				,464	
T25					,599
T24					,588

Extraction Method: Maximum Likelihood.

Rotation Method: Promax with Kaiser Normalization.

a. Rotation converged in 7 iterations.

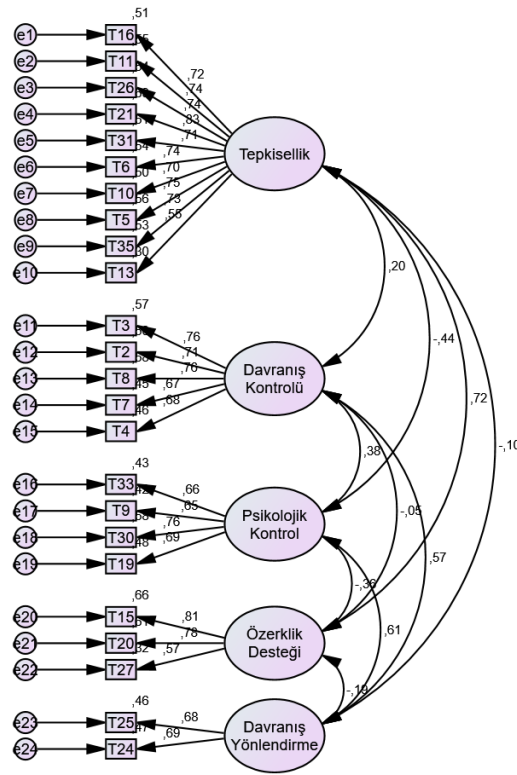
İdeal desen matrisine ulaşabilmek için 35 gözlenen değişkenden 11' ölçekten çıkarılmıştır. Bunlar; 1, 12, 14, 17, 18, 22, 23, 28, 29, 32 ve 34 numaralı değişkenlerdir. Ölçekte kalan 24 gözlenen değişken beş boyutta toplanmıştır. Söz konusu boyutlar, ölçeğin orijinalinde verilen örtük değişken isimleri olduğu gibi korunarak adlandırılmıştır. Bunlar sırayla; Tepkisellik, Davranış kontrolü, Davranışı yönlendirme, Psikolojik kontrol, Özerklik desteği boyutlarıdır.

Faktör korelasyon matrisinde çapraz hat altındaki maddelerin en yüksek korelasyon değerinin 0,64 olduğu ve veride faktörler arası korelasyonun çok yüksek olmadığı görülmüştür.

2.3.2.2. Babam ve ben ölçeği doğrulayıcı faktör analizi.

AFA (Açıklayıcı Faktör Analizi) sonuçlarına bakarak oluşturulan ve isimlendirilen boyutlarıyla kabul edilen faktör yapısının esas alındığı ilk DFA (Doğrulayıcı Faktör Analizi) modelimizin grafiği ve uyum iyiliği değerleri aşağıdaki gibi alınmıştır (Şekil 2.2.).

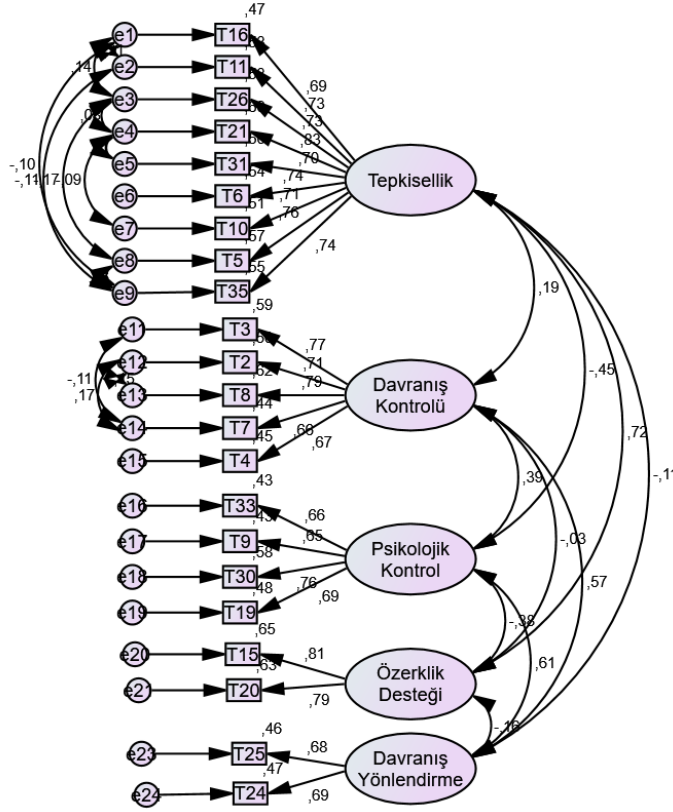
Cmin/df değerinin 3 ten küçük olması aranmaktadır (Joreskog ve Sorbom, 1989). Ancak, Pedhazur (1997) bu değer 5' den küçük olması halinde kabul edilebilir olduğunu belirtmiştir.

Şekil 2.3. Babam ve ben ölçeği doğrulayıcı faktör analizi ilk aşama

Şekil 2.3'de grafik sunumu verilen ilk modelin uyum iyilik değerleri ($CMIN/DF= 2,537$, $SRMR=0.066$, $GFI= 0.883$, $TLI= 0,906$, $CFI= 0.917$, $RMSEA= 0.061$, $PCLOSE= 0,001$) olarak bulunmuştur. Bu model üzerinde model uyum indexlerinde gösterilen iyileştirmeler yapılmaya devam edilmiş ölçek maddeleri arasında kovaryans ataması ve ölçek maddesi çıkarımı yoluna gidilmiştir.

Genel olarak kabul edilebilir bir model arayışı ile başlatılan doğrulayıcı faktör analizinde model uyumsuzlukları, daha büyük bir örtük faktöre ait olduğu düşünülen maddeler ölçekten çıkarılarak aşılmıştır. Her bir madde çıkarıldığında model uyumu daha iyi hale gelmiştir. Yukarıda görülen grafikten çıkarılan maddeler (T13 ve T27) dir. Doğrulayıcı faktör analizi sonuçları ile genel olarak kabul edilebilir bir model elde edildiği düşünülmektedir ki bu ilk aşamadır.

Şekil 2.4. Babam ve ben ölçeği doğrulayıcı faktör analizi ikinci aşama

Kabul edilebilir model uyumu sağladığımız söz konusu nihai model grafiği Şekil 2.4’de verilmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda uyum iyiliği değerlerinin kabul edilebilir olduğu görülmüş, ilk modele kıyasla daha iyi uyum iyiliği değerlerine ulaşılmış ($CMIN/DF= 2,151$, $SRMR=0.062$, $GFI= 0.920$, $TLI= 0,936$, $CFI= 0.948$, $RMSEA= 0.053$, $PCLOSE= 0,235$) olarak hesaplanmıştır. Babam ve ben ölçeğinde nihai olarak 22 gözlenen değişken ve beş örtük değişken görülmektedir.

2.3.2.3. Güvenilirlik ve madde analizi sonuçları.

Faktör analizi sonuçları elde edilen boyutların kendi içlerinde güvenilirlik analizi Cronbach Alpha katsayılarına bakılarak yapılmıştır. Eşik değer 0,50 kabul edilmiştir (Bowling, 2002). Faktörlerin araştırma konusu uyarınca belirlenen kısaltmaları, boyut isimleri, boyutun güvenilirlik katsayısı ve boyutu oluşturan önermeler Tablo 2.4'te listelenmiştir.

Tablo 2.4.
Babam ve ben ölçeği madde analizi ve güvenilirlik tablosu

Örtük Değişkenler	Madde Sayısı	α	Madde Adı veya Kod Numarası
Babam ve Ben Ölçeği 35	22		Ortalama
Tepkisellik	9	0,91	16, 11, 26, 21, 31, 6, 10, 5, 35
Davranışkontrolü	5	0,84	3, 2, 8, 7, 4
Psikolojik kontrol	4	0,78	33, 9, 30, 19
Özerklikdestegi	2	0,77	15, 20
Davranışyönlendirme	2	0,62	25, 24

2.3.3. Bireyleşme ölçeği baba formu.

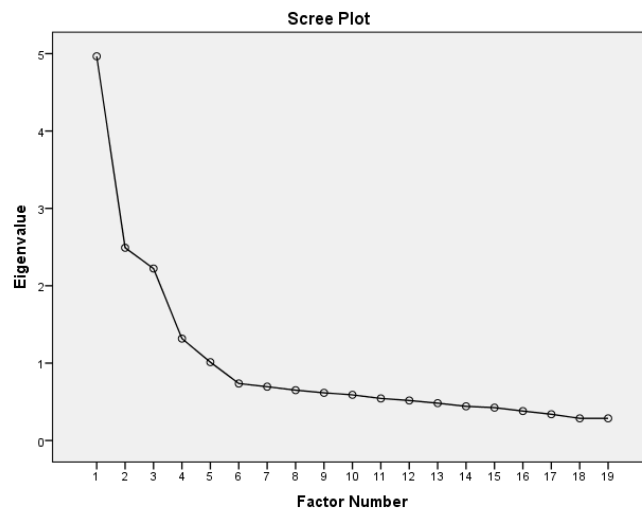
Bireyleşmeyi, anne ile ilişkiler ve baba ile ilişkiler bağlamında ölçmeyi amaçlayan bu ölçme aracı, 21 madde ve 5 boyuttan oluşmaktadır. Tüm ölçek ordinal düzeyde ölçüm yapmakta ve 5 li likert skalası (1 hiç doğru değil...5 tamamen doğru) kullanılmakta ve ortalamalar üzerinden hesaplanmaktadır. Orijinal adı "Individuation Test for Emerging Adults" olan ölçeğin Türkçe uyarlaması Karataş, Puklek, Levpušček ve Komidar (2017) tarafından yapılmıştır. Bireyleşmeyi; Destek Arayışı ($\alpha= 0,90$), Bağlanmışlık ($\alpha= 0,90$), Ozguven ($\alpha= 0,80$), Mudahalecilik ($\alpha= 0,83$) ve Ebeveyni Hayal Kırıklığına Uğratma Korkusu ($\alpha= 0,87$) olarak adlandırılan boyutlar temelinde, her bir ebeveyn için ayrı olacak şekilde tasarlanmış formlar aracılığıyla ölçmektedir.

Ölçeğin ortalama alınarak bulunan alt boyutları ve gözlenen değişkenlerinden destek arayışı; ebeveyninden duygusal destek, onay, tavsiye ve zor ya da önemli durumlarda ebeveyninin yardımına duyduğu arayışı temsil etmektedir. Destek Arayışı 3, 6, 8, 15 ve 21 numaralı maddelerden oluşmaktadır. Ebeveyninden duygusal destek, onay, tavsiye ve zor ya da önemli durumlarda ebeveyninin yardımına duyduğu arayışı temsil etmektedir. Bağlanmışlık boyutu; 1, 9, 13, 18 numaralı maddelerden oluşur. Bireylerin ebeveynleriyle ilişkilerinde karşılıklı anlayış, güven ve saygıya ilişkin deneyimlerini ve ebeveynlerinin iyi bir eşlikçi olduğuna, onların açık ve karşılıklı bir iletişime uygun

olduklarına ilişkin algılarını anlatmaktadır. Müdahalecilik boyutu ise; 2, 5, 11, 16 ve 20 numaralı maddelerden oluşmaktadır. Ebeveynlerin, bireylerin mahremiyetine yönelik izinsiz müdahalesine, aşırı ilgisine, aşırı endişesine ve birey üzerinde duygusal kontrol yaratma yönündeki eylemlerine yönelik bireylerin algısını anlatır. 10, 12, 17 ve 19 numaralı maddelerden oluşan özgüven boyutunda, bireylerin ebeveyn desteği almadan kişisel işlerini, problemlerini yönetebileceklerine ve onlardan destek almadan önemli kararlar alabileceklerine yönelik inançları şeklinde tanımlanmaktadır. Ebeveyni Hayal Kırıklığına Uğratma Korkusu ise; 4, 7, 14 numaralı maddeler ile ölçülmektedir. Bu alt boyut bireylerin ebeveyn beklentilerini karşılayamadığı durumlarda, ebeveyne bağımlılığın kişiler arası biçimleri olarak tanımlanan endişe, kaygı, suçluluk ve kırgınlık gibi duyguların deneyimlenmesi şeklinde tanımlanmaktadır.

2.3.3.1. Bireyleşme ölçeği açımlayıcı faktör analizi.

Bu çalışmada açımlayıcı faktör analizi, maximum likelihood çıkarım yöntemi, pro max kappa 4 rotasyon seçeneği ile özdeğer 1 seçilerek gerçekleştirilmiştir. Faktörlerin belirgin ortaya çıktığı temiz bir matris elde edene kadar tekrarlanan denemeler yapılmıştır. Birden fazla faktörde varyans yükü taşıyan maddeler çıkarılmıştır. Analiz dışına çıkarma kriteri olarak aynı faktörde varyans yükü taşıyan maddenin her iki değeri arasında 0,2 fark değer aranmıştır Cattell (1966). Dağılımın yamaç birikinti grafiği Şekil 2.5'deki gibidir.

Şekil 2.5. Yamaç birikinti grafiği

Verinin uygunluk testlerinde KMO 0,837 ve Barthletts Küresellik testi 0,000 hesaplanmış ve sonuçlar itibarıyla veri faktör analizi için uygun bulunmuştur.

Analiz sonuçlarında elde edilen faktör sayısı ve kümülatif varyans Tablo 2.5'te verilmiştir.

*Tablo 2.5.
Açımlayıcı faktör analitik çözüm*

Factor	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings ^a
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total
1	4,966	26,136	26,136	4,457	23,459	23,459	3,391
2	2,491	13,112	39,248	1,790	9,419	32,878	2,464
3	2,223	11,700	50,947	1,657	8,723	41,601	2,959
4	1,317	6,932	57,880	1,038	5,464	47,065	3,567
5	1,013	5,330	63,209	,680	3,581	50,646	1,825
6	,737	3,878	67,087				
7	,695	3,660	70,748				
8	,651	3,425	74,172				
9	,616	3,245	77,417				
10	,590	3,105	80,522				
11	,543	2,860	83,382				
12	,517	2,722	86,104				
13	,482	2,539	88,643				
14	,441	2,323	90,966				
15	,424	2,234	93,200				
16	,381	2,003	95,203				
17	,339	1,785	96,989				
18	,286	1,507	98,495				
19	,286	1,505	100,000				

Extraction Method: Maximum Likelihood.

a. When factors are correlated, sums of squared loadings cannot be added to obtain a total variance.

Analize giren değişkenler arasındaki oransal ortak etken varyansını gözlemlediğimiz oransal ortak etken varyans tablosu aşağıda verilmiştir. Tabloda kabul edilen değerler Çıkarım sütununda 0,2 eşik değer üstüdür. Araştırma değişkenlerimizin hepsi eşik değer üzerinde görülmüştür. Analize devam etmekte sakınca yoktur.

Oransal ortak etken varyansları incelenmiş en düşük değer 0,35 olduğu görülmüştür. Buna göre açımlayıcı faktör analizinde uygun bir faktör yapısına ulaşmak için analiz dışına çıkarılması gereken madde bulunmamaktadır. Ayrıca, faktör matrisimizdeki değişkenler arasındaki uyum geçerliliğinin (Convergent validity) kabul edilebilir düzeyde olduğu sonucuna varılmaktadır.

Desen matrisinde eşik değer ortalaması 0,5 olmakla birlikte 0,3 ve üzerinde yüksek değer alan değişkenler uyum geçerliliğini ortaya koymaktadır. Desen matrisinde belirgin çapraz yüklenmeler (cross loading) ya da korelasyon görülmemesi ölçüm aracımızın ayırdedici geçerliliğine (discriminant validity) işaret etmektedir.

*Tablo 2.6.
Faktör analizi sonucu desen matrisi*

	Factor				
	1	2	3	4	5
B13	,772				
B1	,723				
B18	,691				
B9	,622				
B21	,501				
B20		,755			
B16		,658			
B11		,628			
B5		,567			
B14			,973		
B7			,611		
B4			,473		
B6				,857	
B8				,711	
B15				,643	
B17					,673
B19					,617
B12					,610
B10					,605

Extraction Method: Maximum Likelihood.
Rotation Method: Promax with Kaiser Normalization.
a. Rotation converged in 6 iterations.

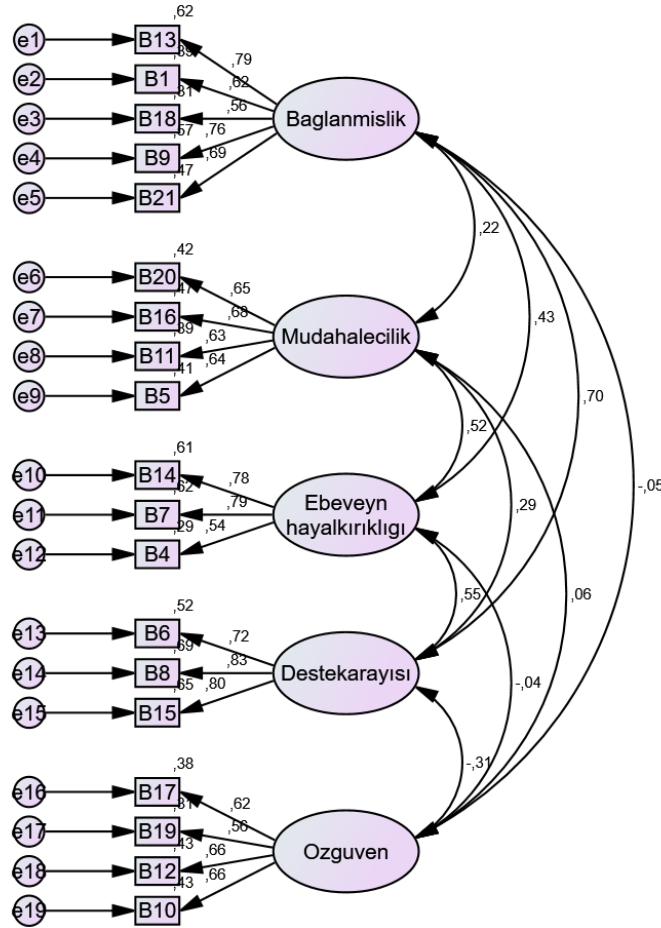
İdeal desen matrisine ulaşabilmek için 21 gözlenen değişkenden 2'si ölçekten çıkarılmıştır. Bunlar; 2 ve 3 numaralı değişkenlerdir. Ölçekte kalan 19 gözlenen değişken beş boyutta toplanmıştır. Söz konusu boyutlar, ölçeğin orijinalinde verilen örtük değişken isimleri olduğu gibi korunarak adlandırılmıştır. Bunlar sırayla, bağlanmışlık, müdahalecilik, ebeveyn hayal kırıklığı, destek arayışı ve özgüven boyutlarıdır. Faktör korelasyon matrisinde çapraz hat altındaki maddelerin korelasyon değerinin 0,7 yi geçmediği, veride faktörler arası korelasyonun sınırı aşmadığı görülmüştür.

2.3.3.2. Bireyleşme Ölçeği Doğrulamalı Faktör Analizi.

AFA (Açıklayıcı Faktör Analizi) sonuçlarına bakarak oluşturulan ve isimlendirilen boyutlarıyla kabul edilen faktör yapısının esas alındığı ilk DFA

(Doğrulayıcı Faktör Analizi) modelimizin grafiği ve uyum iyiliği değerleri aşağıdaki gibi alınmıştır.

Cmin/df değerinin 3 ten küçük olması aranmaktadır Joreskog and Sorbom (1989). Ancak, Pedhazur (1997) bu değerin 5' den küçük olması halinde kabul edilebilir olduğunu belirtmiştir.

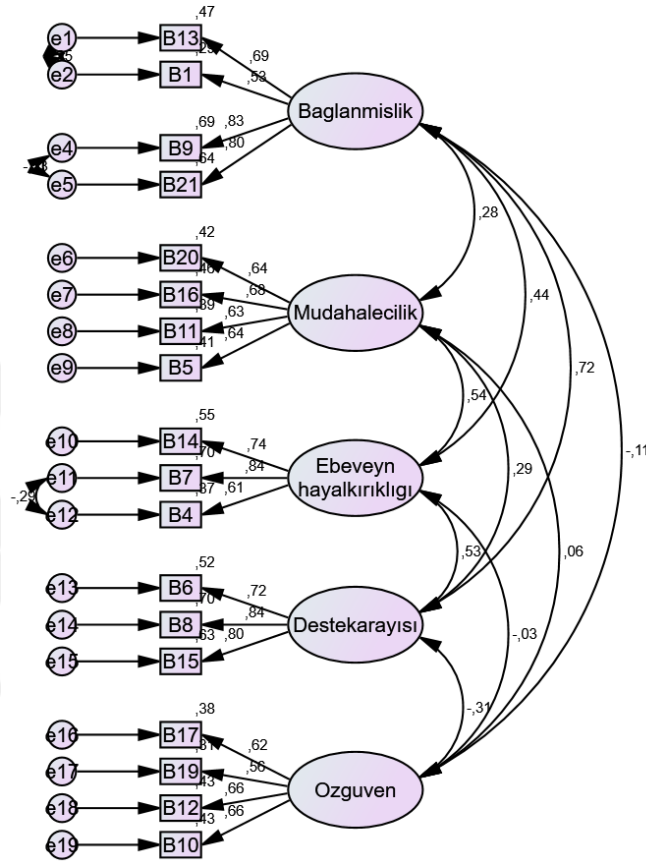

Şekil 2.6. Bireyleşme ölçeği doğrulayıcı faktör analizi ilk aşama

Şekil 2.6'de grafik sunumu yapılan ilk modelin uyum iyilik değerleri (CMIN/DF= 2,605, SRMR=0.061, GFI= 0.916, TLI= 0,894, CFI= 0.912, RMSEA= 0.063, PCLOSE= 0,004) olarak bulunmuştur. Bu model üzerinde model uyum indexlerinde gösterilen iyileştirmeler yapılmaya devam edilmiş ölçek maddeleri arasında kovaryans ataması ve ölçek maddesi çıkarımı yoluna gidilmiştir.

Genel olarak kabul edilebilir bir model arayışı ile başlatılan doğrulayıcı faktör analizinde model uyumsuzlukları, daha büyük bir örtük faktöre ait olduğu düşünülen

maddeler ölçekten çıkarılarak aşılmıştır. Her bir madde çıkarıldığında model uyumu daha iyi hale gelmiştir. Yukarıda görülen grafikten çıkarılan madde sadece 18 numaralı maddedir. Doğrulatoryıcı faktör analizi sonuçları ile genel olarak kabul edilebilir bir model elde edildiği düşünülmektedir ki bu ilk aşamadır.

Şekil 2.7. Bireyleşme ölçeği doğrulatoryıcı faktör analizi ikinci aşama

Kabul edilebilir model uyumu sağladığımız söz konusu nihai model grafiği Şekil 2.7’de verilmiştir. Doğrulatoryıcı faktör analizi sonucunda uyum iyiliği değerlerinin kabul edilebilir olduğu görülmüş, ilk modele kıyasla daha iyi uyum iyiliği değerlerine ulaşılmış ($CMIN/DF= 2,187$, $SRMR=0.051$, $GFI= 0.935$, $TLI= 0,925$, $CFI= 0.940$, $RMSEA= 0.054$, $PCLOSE= 0,226$) olarak hesaplanmıştır. Son olarak bireyleşme ölçeğinde toplam 18 gözlenen değişken ile beş örtük değişken olduğu görülmüştür.

2.3.3.3. Güvenilirlik ve madde analizi sonuçları.

Faktör analizi sonuçları elde edilen boyutların kendi içlerinde güvenilirlik analizi Cronbach Alpha katsayılarına bakılarak yapılmıştır. Eşik değer 0,50 kabul edilmiştir

(Bowling, 2002: 164). Tüm katsayılar kabul edilebilir düzeyin üstünde olduğundan hiçbir faktörden madde eksiltilmemiştir. Faktörlerin araştırma konusu uyarınca belirlenen kısaltmaları, boyut isimleri, boyutun güvenilirlik katsayısı ve boyutu oluşturan önermeler Tablo 2.7’de sunulmuştur:

*Tablo 2.7.
Babam ve ben ölçeği madde analizi ve güvenilirlik tablosu*

Örtük Değişkenler	Madde Sayısı	α	Madde Adı veya Kod Numarası
Bireyleşme Ölçeği 21	18		Ortalama
Bağlanmışlık	4	0,79	13, 1, 9, 21
Müdahalecilik	4	0,73	20, 16, 11, 5
Ebeveyn hayal kırıklığı	3	0,73	14, 7, 4
Destek arayışı	3	0,83	6, 8, 15
Özgüven	4	0,71	17, 19, 12, 10

2.3.4. Kendini toplama gücü ölçeği.

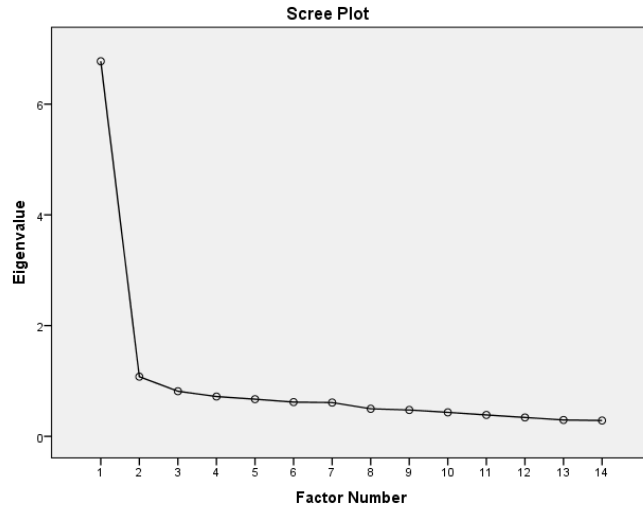
Wagnild ve Young (1995) tarafından geliştirilmiştir. Terzi (2006) tarafından Türkçeye uyarlanmış ölçeğin geçerlik güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. Ölçek 24 maddelik 7’li Likert tipi (1 hiç katılmıyorum...7 kesinlikle katılıyorum) bir ölçektir. Bu ölçekle, psikolojik sağlamlık ve dayanıklılık belirlemek amaçlanmaktadır. Ayrıca bireylerin olumsuzluklara uyum ve bunların üstesinden gelme özelliği saptanmaya çalışılmaktadır.

Ölçekte tüm sorular pozitif kodlanmış olup ters soru bulunmamaktadır ve toplam puan ile değerlendirilmektedir ve ordinal düzeyde ölçüm yapmaktadır. Yüksek puan kendini toplama gücü yüksek demektir. En düşük puan 24 ve en yüksek puan 168 olmaktadır. Tek boyutlu ve iki boyutlu yapıda da bulunabilir. İki boyutlu olduğu durumda boyut isimleri Kişisel yeterlik ve yaşamı kabul şeklindedir.

Ölçeğin geçerliliği çalışması için genelleştirilmiş özyeterlilik ölçeği kullanılmıştır. Bu iki ölçek arasında Pearson momentler korelasyonu çarpım katsayısı .83 hesaplanmıştır. Yapı geçerliliği için faktör analizi sonuçlarında faktörlerin her bir değişken üzerindeki ortak varyansı .469 ile .740 arasında bulunmuştur. Güvenirlik kapsamında Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı .82 hesaplanmıştır. Test tekrar test yöntemi ile bulunan Pearson korelasyon katsayısı .84’tür (Terzi, 2006). Ölçeğin madde toplam korelasyonları ise .03 ile .69 arasında bulunmuştur. Bu araştırmanın örneklemini için ölçeğin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı .934 olarak saptanmıştır.

2.3.4.1. Kendini toparlama gücü ölçęęi açımlayıcı faktör analizi.

Bu çalışmada açımlayıcı faktör analizi, maximum likelihood çıkarım yöntemi, pro max kappa 4 rotasyon seçeneği ile özdeğer 1 seçilerek gerçekleştirilmiştir. Faktörlerin belirgin ortaya çıktığı temiz bir matris elde edene kadar tekrarlanan denemeler yapılmıştır. Birden fazla faktörde varyans yükü taşıyan maddeler çıkarılmıştır. Analiz dışına çıkarma kriteri olarak aynı faktörde varyans yükü taşıyan maddenin her iki değeri arasında 0,2 fark değer aranmıştır (Cattell, 1966). Dağılımın yamaç birikinti grafiği Şekil 2.8'deki gibidir.

Şekil 2.8. Yamaç birikinti grafiği

Verinin uygunluk testlerinde KMO 0,941 ve Barthlett's Küresellik testi 0,000 hesaplanmış ve sonuçlar itibarıyla veri faktör analizi için uygun bulunmuştur.

Analiz sonuçlarında elde edilen faktör sayısı ve kümülatif varyans Tablo 2.8'de verilmiştir.

Tablo 2.8.
Açımlayıcı faktör analitik çözüm

Factor	Total Variance Explained						
	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings ^a
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total
1	6,774	48,388	48,388	6,280	44,856	44,856	5,749
2	1,077	7,695	56,083	,557	3,982	48,838	5,513
3	,815	5,819	61,902				
4	,719	5,133	67,035				
5	,671	4,796	71,831				
6	,618	4,413	76,244				
7	,610	4,356	80,600				
8	,498	3,557	84,158				
9	,476	3,401	87,559				
10	,433	3,092	90,651				
11	,386	2,760	93,411				
12	,341	2,438	95,849				
13	,296	2,115	97,963				
14	,285	2,037	100,000				

Extraction Method: Maximum Likelihood.

a. When factors are correlated, sums of squared loadings cannot be added to obtain a total variance.

Analize giren değişkenler arasındaki oransal ortak etken varyansını gözlemlediğimiz oransal ortak etken varyans tablosu aşağıda verilmiştir. Tabloda kabul edilen değerler Çıkarım sütununda 0,2 eşik değer üstüdür. Araştırma değişkenlerimizin hepsi eşik değer üzerinde görülmüştür. Analize devam etmekte sakınca yoktur.

Oransal ortak etken varyansları incelenmiş en düşük değer 0,28 olduğu görülmüştür. Buna göre açımlayıcı faktör analizinde uygun bir faktör yapısına ulaşmak için analiz dışına çıkarılması gereken madde bulunmamaktadır. Ayrıca, faktör matrisimizdeki değişkenler arasındaki uyum geçerliliğinin (Convergent validity) kabul edilebilir düzeyde olduğu sonucuna varılmaktadır.

Desen matrisinde eşik değer ortalaması 0,5 olmakla birlikte 0,3 ve üzerinde yüksek değer alan değişkenler uyum geçerliliğini ortaya koymaktadır. Desen matrisinde belirgin çapraz yüklenmeler (cross loading) ya da korelasyon görülmemesi ölçüm aracımızın ayırdedici geçerliliğine (discriminant validity) işaret etmektedir.

Tablo 2.9.
Faktör analizi sonucu desen matrisi

	Factor	
	1	2
K5	,873	
K3	,791	
K2	,730	
K6	,636	
K4	,597	
K9	,554	
K7	,440	
K16		,766
K23		,697
K22		,613
K15		,595
K21		,562
K10		,517
K19		,442

Extraction Method: Maximum Likelihood.
Rotation Method: Promax with Kaiser Normalization.
a. Rotation converged in 3 iterations.

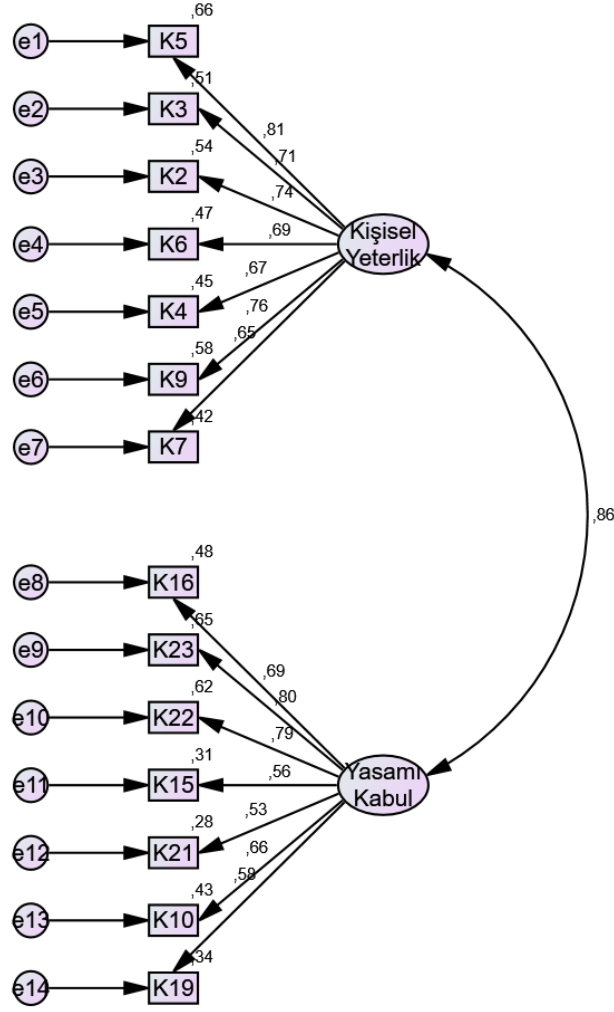
İdeal desen matrisine ulaşabilmek için 24 gözlenen değişkenden 10'u ölçekten çıkarılmıştır. Bunlar; 1, 8, 11, 12, 13, 14, 17, 18, 20 ve 24 numaralı değişkenlerdir. Ölçekte kalan 14 gözlenen değişken iki boyutta toplanmıştır. Söz konusu boyutlar, ölçeğin orijinalinde verilen örtük değişken isimleri olduğu gibi korunarak adlandırılmıştır. Bunlar sırayla, kişisel yeterlik ve yaşamı kabul boyutlarıdır.

Faktör korelasyon matrisinde çapraz hat altındaki maddelerin en yüksek korelasyon değerinin 0,77 olduğu, veride faktörler arası korelasyonun sınırı aşmadığı görülmüştür.

2.3.4.2. Kendini toparlama gücü ölçeği doğrulayıcı faktör analizi.

AFA (Açıklayıcı Faktör Analizi) sonuçlarına bakarak oluşturulan ve isimlendirilen boyutlarıyla kabul edilen faktör yapısının esas alındığı ilk DFA (Doğrulayıcı Faktör Analizi) modelimizin grafiği ve uyum iyiliği değerleri aşağıdaki gibi alınmıştır.

Cmin/df değerinin 3 ten küçük olması aranmaktadır (Joreskog ve Sorbom, 1989). Ancak, Pedhazur (1997) bu değer 5' den küçük olması halinde kabul edilebilir olduğunu belirtmiştir.

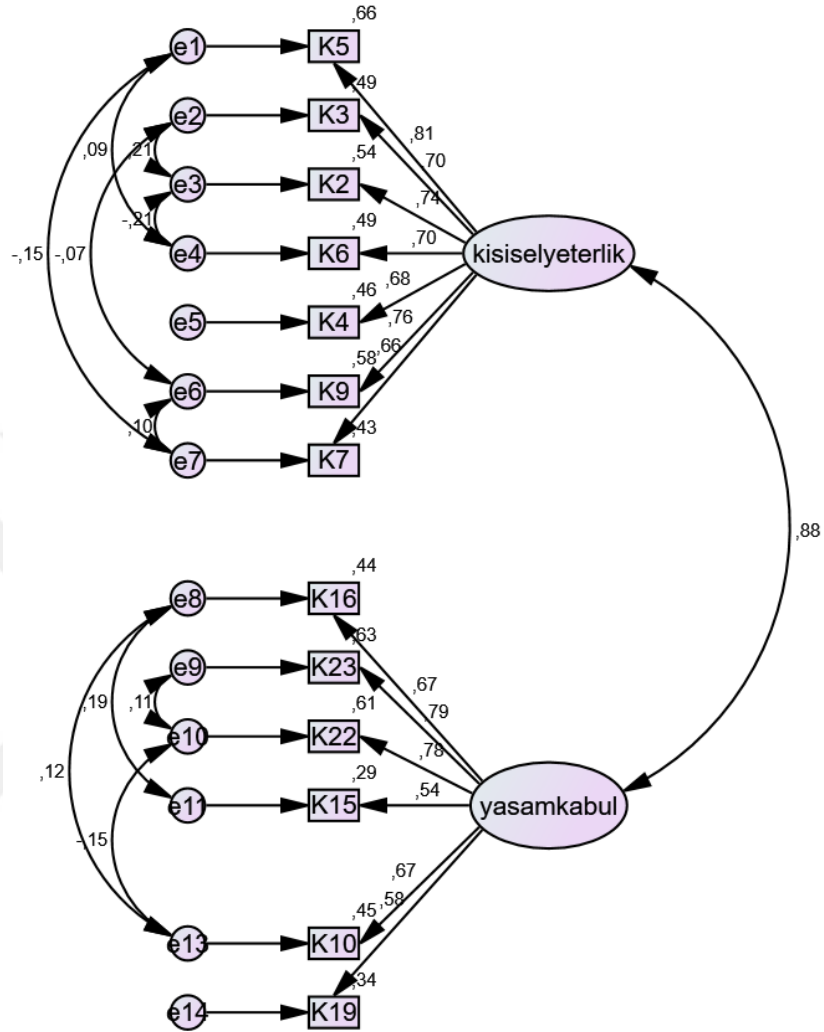
Şekil 2.9. Kendini toparlama gücü ölçeği

Doğrulayıcı Faktör Analizi Birinci Aşama;

Şekil 2.9’de grafik sunumu verilen ilk modelin uyum iyilik değerleri ($CMIN/DF= 2,618$, $SRMR=0.038$, $GFI= 0.934$, $TLI= 0,944$, $CFI= 0.954$, $RMSEA= 0.063$, $PCLOSE= 0,024$) olarak bulunmuştur. Bu model üzerinde model uyum indexlerinde gösterilen iyileştirmeler yapılmaya devam edilmiş ölçek maddeleri arasında kovaryans ataması ve ölçek maddesi çıkarımı yoluna gidilmiştir.

Genel olarak kabul edilebilir bir model arayışı ile başlatılan doğrulayıcı faktör analizinde model uyumsuzlukları, daha büyük bir örtük faktöre ait olduğu düşünülen maddeler ölçekten çıkarılarak aşılmıştır. Her bir madde çıkarıldığında model uyumu daha iyi hale gelmiştir. Yukarıda görülen grafikten sadece 21 numaralı madde

çıkarılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi sonuçları ile genel olarak kabul edilebilir bir model elde edildiği düşünülmektedir ki, bu ilk aşamadır.

Şekil 2.10. Kendini toparlama gücü ölçeği

Doğrulayıcı Faktör Analizi İkinci Aşama;

Kabul edilebilir model uyumu sağladığımız söz konusu nihai model grafiği Şekil 2.10'da verilmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda uyum iyiliği değerlerinin kabul edilebilir olduğu görülmüş, ilk modele kıyasla daha iyi uyum iyiliği değerlerine ulaşılmış (CMIN/DF= 1,786, SRMR=0,029, GFI= 0,965, TLI= 0,976, CFI= 0,983, RMSEA= 0,044, PCLOSE= 0,752) olarak hesaplanmıştır. Kendini Toparlama Gücü ölçeğinde son olarak 13 gözlenen değişken ve iki boyut ortaya çıkmıştır.

2.3.4.3. Güvenilirlik ve madde analizi sonuçları.

Faktör analizi sonuçları elde edilen boyutların kendi içlerinde güvenilirlik analizi Cronbach Alpha katsayılarına bakılarak yapılmıştır. Eşik değer 0,50 kabul edilmiştir (Bowling, 2002: 164). Tüm katsayılar kabul edilebilir düzeyin üstünde olduğundan hiçbir faktörden madde eksiltilmemiştir. Faktörlerin araştırma konusu uyarınca belirlenen kısaltmaları, boyut isimleri, boyutun güvenilirlik katsayısı ve boyutu oluşturan önermeler aşağıda listelenmiştir.

Tablo 2.10.
Babam ve ben ölçeği madde analizi ve güvenilirlik tablosu

Örtük Değişkenler	Madde Sayısı	α	Madde Adı veya Kod Numarası
Kendini Toparlama Gücü Ölçeği	13		Toplam
Kişisel yeterlik	7	0,88	5, 3, 2, 6, 4, 9, 7
Yaşam kabul	6	0,83	16, 23, 22, 15, 10, 19

2.4. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Toplanan ham veriler, çoğu zaman, toplandıkları şekliyle, fazla bir şey anlatmaz. Bunların belli tekniklerle işlenerek çözümlenip yorumlanmaları gerekir. Bu nedenle, ham verilerin nasıl toplandığı kadar, bunların çözümlenme yorumlanma aşamalarında hangi teknik ve ölçütlerin kullanıldığının bilinmesi de önemlidir. Bazen, yanlış seçilmiş ölçütlerle çok değerli veriler boşa harcanabilmektedir.

Verilerin çözümlenmesinde, varsa, kullanılan istatistik teknikler, seçilme gerekçeleri, bilgi işlem (SPSS, STATT, NVio, BMD, EXCEL vb.) paket programları raporda açıklanmalıdır.

Benzer şekilde, varsa, nitel veriler için kullanılan söylem analizi, içerik çözümlenmesi vb. teknikler de tanıtılmalıdır.

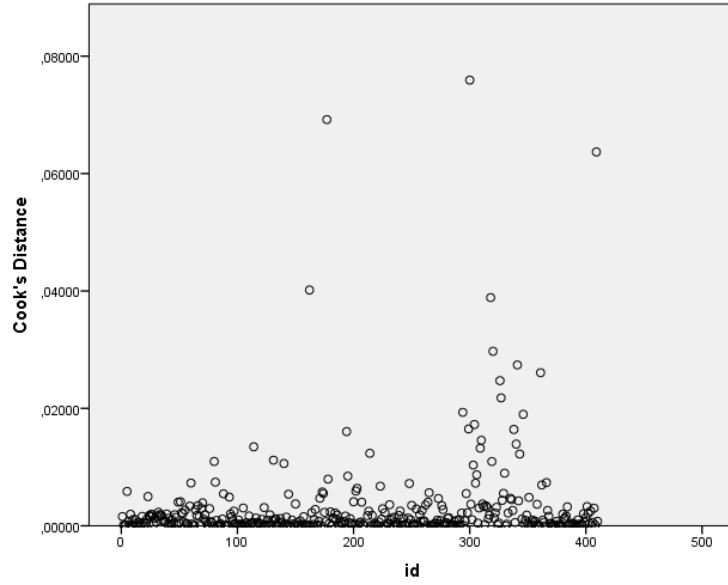
Araştırmada kullanılan analiz teknikleri veri düzenleme ve normallik testleri, açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri, güvenilirlik analizi ve yapısal eşitlik modellenmesi başlıkları altında toplanmaktadır.

Veri düzenleme, veri seti üzerinde hem katılımcı hem de değişken düzeyinde gerçekleştirilmiştir. Ters kodlanan önerme bulunup bulunmadığı, katılımcıların soruları

okuyarak cevaplayıp cevaplamadığı incelenmiştir. Faktör analitik incelemeler ile boyutlar ve örtük değişkenler ortaya çıkarılmış bunlara isimler ve kodlar verilmiştir. Veri dizisinde yer alan değişkenlerin ölçüm düzeylerine bakılarak kategorik, ordinal veya sürekli form tayin edilmiştir.

Veri setinde geçerli katılımcı sayısı örneklem büyüklüğünü oluşturmaktadır. Katılımcıların işaretlemedikleri değişkenlerde kayıp değer oranının %20'nin üzerinde olmaması aranmaktadır. Aksi durumda katılımcı veri dizisi dışına çıkarılır. Bu oranın %5'i aşmaması halinde kayıp değerlerin doldurulması yoluna gidilmektedir. Ayrıca mevcut kayıp değer oranları dışında tesadüfi gerçekleşip gerçekleşmediği sürekli düzeyde ölçüm yapılan araştırma değişkenleri için Little's MCAR testi ile incelenmiştir (Little, 1988). Tam tesadüfi kayıp değerlerin sürekli veri için serinin ortalaması ve kategorik veri için serinin orta değeri ile kodlanması yoluna gidilmektedir. Her bir katılımcının toplam standart sapması kontrol edilmekte, 0,5'den küçük değerlere sahip olan katılımcının kendi görüşleriyle doldurmadığı anlaşılmakta ve katılımcı veri dizisi dışına çıkarılmaktadır. Temizlenen veri ile teorideki ölçek faktör yapılarının sınamasına geçilmektedir. Bu amaçla önce açımlayıcı sonra doğrulayıcı faktör analizi yapılmaktadır.

Yapısal eşitlik modeli kurmak için sıradışı değerler ile çoklu doğrudanlık testlerinin yapılması gerekmektedir. Bu amaçla birinci olarak çok değişkenli varsayımlardan karşılanması gereken (Multivariate Assumptions) aykırı değerler ve etkili olanlar (Outliers and Influentials) belirlenmiştir. Bu amaçla Kendini Toparlama Gücü bağımlı değişken olduğu halde kurulan regresyon denkleminde Cook' un yakınlık testi (Cook's distance) değişkeni üretilmiştir. Dağılım grafiği oluşturulmuş ve aykırı değer için eşik değer 1 kabul edilmiştir. Anormal dağılım gösteren aykırı değerlerin veri dizisinin doğası gereği bulunmak zorunda olduğunu düşündüğümüzden bunlar veri dizisi dışına çıkarılmamıştır.

Şekil 2.11. Aykırı değer analizi

İkinci olarak Çoklu doğrusal bağlantı (Multicollinearity) testi için varyans genişlik faktörü (Variance Inflation Factor) değerleri hesaplanmıştır. VIF değeri için eşik değeri 10 dan küçük olması aranır. < 3 ise sorun yok, > 3 ise potansiyel sorun var, > 5 ise yüksek olasılıklı sorun var, > 10 ise kesin sorun vardır (O'brien, 2007).

Tablo 2.11.
Çoklu doğrudanlık testi tablosu

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Collinearity Statistics	
	B	Std. Error	Beta			Tolerance	VIF
1 (Constant)	53,789	5,706		9,427	,000		
Tepkisellik	-1,657	1,345	-,107	-1,231	,219	,312	3,210
DavranışKontrolü	,578	,926	,039	,624	,533	,592	1,688
PsikolojikKontrol	-,594	,961	-,038	-,618	,537	,609	1,643
ÖzerklikDestegi	,208	,963	,014	,216	,829	,543	1,842
DavranışYönlendirme	-1,222	,796	-,092	-1,535	,126	,645	1,551
Bağlanmışlık	3,727	1,357	,243	2,746	,006	,297	3,370
Mudahalecilik	1,833	,932	,121	1,966	,050	,615	1,626
Ebeveynhayalkırıklığı	-,310	,789	-,023	-,392	,695	,671	1,491
Destekarayısı	-,191	,828	-,015	-,231	,818	,549	1,823
Ozguven	3,388	1,009	,178	3,357	,001	,830	1,205

a. Dependent Variable: KendiniToparlamaGücü

VIF eşik değerlerin üstünde olduğu değişken görülmemiştir. Bu açıdan Tepkisellik ve Bağlanmışlık değişkenlerinin eşik değerlerin üzerinde olduğu ancak bu durumun tolere edilebileceği görülmüş ve veri dizisinden çıkarılması gereken değişken

olmamıştır. Yapısal eşitlik modellemesi ile yol analizi yapmakta bir sakınca olmadığı görülmüştür.

Yol Analizi ve Doğrusal Etki Hipotez Testleri için, Araştırma modeli 1 üzerinde model uyum iyiliğini artırmak için düzeltme indekslerine bakılarak kovaryans atamaları yapılmıştır. Ayrıca, istatistik olarak anlamlı bulunmayan ($p>0,05$) regresyon etki yolları modelden silinmiş ve bu sayede modelin serbestlik derecesi artırılmıştır. Bu işlemlerden sonraki R kare değeri ve yol analiz grafiği aşağıda verilmiştir.

Araştırmada nitel yöntemle çalışılmak üzere hazırlanan sorulara gelen cevaplar maalesef kelimelerle sınırlı kalmıştır. Alanyazında, dil becerileri, kendini açma ve kendini ifade etme özelliklerin daha çok feminenliğe ait olduğu, erkeklerin daha ziyade araçsal ifadeler kullanmayı tercih ettiklerine vurgu yapılmaktadır (Curun, 2012). Beklenen uzun cevapların gelmemesi üzerine literatür doğrultusunda ve uzman görüşü alınarak gruplamalar yapılarak, verilerin sıklıkları değerlendirilmiştir. Sonuçlar frekans tabloları ve özgün formuna sadık kalarak ve gerektiğinde, araştırmaya katılan bireylerin söylediklerinden doğrudan alıntı yaparak betimsel bir yaklaşımla sunulmuştur.

BÖLÜM 3. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, önce araştırmanın amaçlarını yansıtan belli başlıklar halinde, elde edilen bulgulara; sonra onların kümeler ve bütün halinde anlamlandırılmaya çalışıldığı yorumlara yer verilmiştir.

3.1. Bulgular

3.1.1. Kullanılan ölçeklere ait tanımlayıcı analiz bulguları.

Araştırma verilerinin analiz sürecinde, öncelikle veri katılımcı ve değişken düzeyinde düzenlenmiş ve de veriler ayıklanmıştır. Bu işlemlerin ardından açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri ile ölçek yapıları ortaya çıkarılmıştır. Daha sonra güvenilirlik analiz yapılmış ve yol analizi ile hipotezlerin testi gerçekleştirilmiştir. Hipotez testlerinin analizi bağlamında ilk olarak araştırma değişkenlerine ait tanımlayıcı analiz bulguları hazırlanmıştır (Tablo 3.1).

*Tablo 3.1.
Kullanılan ölçeklere ait tanımlayıcı analiz bulguları*

	Maximum	Minimum	Ortalama	Standard Sapma
Babam ve Ben	4,95	1,00	3,03	0,60
Tepkisellik	5,00	1,00	3,46	1,01
Davranış kontrolü	5,00	1,00	2,81	1,07
Psikolojik kontrol	5,00	1,00	1,96	1,01
Özerklik desteği	5,00	1,00	3,83	1,07
Davranış yönlendirme	5,00	1,00	2,98	1,19
Kendini Toparlama Gücü	91,00	15,00	70,77	14,83
Kişisel yeterlik	49,00	7,00	38,63	8,99
Yaşam kabul	42,00	6,00	32,14	6,85
Bireyleşme	4,94	1,11	3,32	0,63
Bağlanmışlık	5,00	1,00	3,55	1,03
Müdahalecilik	5,00	1,00	2,53	1,04
Ebeveyn hayal kırıklığı	5,00	1,00	3,35	1,17
Destek arayışı	5,00	1,00	3,05	1,23
Özgüven	5,00	1,00	4,05	0,83

İkinci olarak normal dağılım düzeltmeleri hazırlanmıştır. Değişkenlerde kayıp değer bulunmadığı halde normal dağılım ölçütü anlamında çarpıklık ve basıklık eşik değeri olarak ± 2 (Trochim ve Donnelly, 2006, Field, 2000, 2009, Gravetter ve Wallnau, 2014) kabul edilirken basıklık için bu değer ± 3 olabileceği belirtilmektedir (Sposito ve ark., 1983).

İkili özellik arzeden “anne babanızın evlilik durumu” açısından katılımcıların büyük çoğunluğunun ebeyninin evli olduğu görülmüş bu açıdan grup farkları ile hipotez testleri yapılamayacağından dağılım özelliği de araştırılmamıştır. Diğer demografik verilerin ve babaya yönelik tutumu inceleyen değişkenlerin dağılım normalliği incelemesinde eşik değerlerin çok üzerinde gerçekleştiği ve sürekli nitelikte olduğu görülen “babanız ile bir ay içinde görüşme sıklığınız” değişkeni, iki aşamalı yaklaşımla normalleştirilmiş ve yeni değişken ile analizlere devam edilmiştir (Templeton, 2011). Ayrıca Tablo 3.2’de araştırma değişkenlerinin dağılım aralıkları, çarpıklık ve basıklık durumları sunulmuştur.

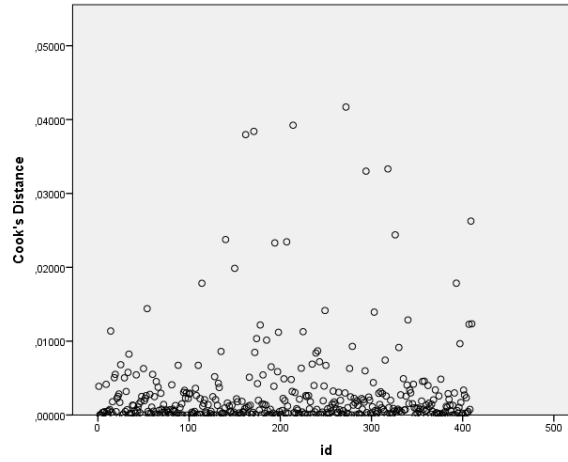
*Tablo 3.2.
Araştırma değişkenlerinin ranj, çarpıklık ve basıklık durumu*

N=402	Minimum	Maksimum	Çarpıklık	Basıklık
Babam ve Ben	1,00	4,95	-0,42	1,18
Tepkisellik	1,00	5,00	-0,70	-0,20
Davranış kontrolü	1,00	5,00	0,10	-0,82
Psikolojik kontrol	1,00	5,00	1,03	0,20
Özerklik desteği	1,00	5,00	-0,93	0,30
Davranış yönlendirme	1,00	5,00	-0,03	-0,84
Kendini Toparlama	15,00	91,00	-1,38	1,84
Kişisel yeterlik	7,00	49,00	-1,47	1,89
Yaşam kabul	6,00	42,00	-1,22	1,71
Bireyleşme	1,11	4,94	-0,29	0,00
Bağlanmışlık	1,00	5,00	-0,65	-0,32
Müdahalecilik	1,00	5,00	0,39	-0,65
Ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusu	1,00	5,00	-0,39	-0,79
Destek arayışı	1,00	5,00	-0,16	-1,06
Özgüven	1,00	5,00	-0,87	0,55

Araştırma değişkenlerinin çarpıklık ve basıklık katsayılarının kabul edilebilir düzeyde olduğu ve eşik değerleri aşmadığı tespit edilen araştırma değişkenlerine ait verinin normal dağılım gösterdiği kabul edilerek mevcut durumlarıyla analizlere devam edilmiştir.

3.1.2. Aykırı değerler ve çoklu doğrudalık.

Yapısal eşitlik modeli kurmak için sıradışı değerler ile çoklu doğrudalık testlerinin yapılması gerekmektedir. Bu amaçla birinci olarak çok değişkenli varsayımlardan karşılanması gereken (Multivariate Assumptions) aykırı değerler ve etkili olanlar (Outliers and Influentials) belirlenmiştir. Bu amaçla bireyleşme bağımlı değişken olduğu halde kurulan regresyon denkleminde Cook' un yakınlık testi (Cook's distance) değişkeni üretilmiştir. Dağılım grafiği oluşturulmuş ve aykırı değer için eşik değer 1 kabul edilmiştir. Anormal dağılım gösteren aykırı değer tespit edilmemiş en yüksek aykırı değer 0,04 civarında olduğu görülmüş ve veri dizisinden katılımcı çıkarılmamıştır.

Şekil 3.1. Bireyleşme ölçeği doğrulayıcı faktör analizi ikinci aşama

İkinci olarak Çoklu doğrusal bağlantı (Multicollinearity) testi için varyans genişlik faktörü (Variance Inflation Factor) değerleri hesaplanmıştır. VIF değeri için eşik değeri 10 dan küçük olması aranır. < 3 ise sorun yok, > 3 ise potansiyel sorun var, > 5 ise yüksek olasılıklı sorun var, > 10 ise kesin sorun vardır (O'brien, 2007) (Bkn: Tablo 3.3).

Tablo 3.3.
Çoklu doğrudanlık testi tablosu

Model	Unstandardized		Standardized	t	Sig.	Collinearity	
	Coefficients		Coefficients			Statistics	
	B	Std. Error	Beta			Tolerance	VIF
(Constant)	,933	,155		6,030	,000		
Tepkisellik	,317	,030	,511	10,720	,000	,524	1,908
Davranışkontrolü	,165	,024	,280	6,816	,000	,707	1,415
Psikolojikkontrol	,011	,026	,018	,434	,664	,659	1,518
Özerklikdesteği	,037	,026	,064	1,446	,149	,616	1,624
Davranışyönlendirme	,104	,021	,197	4,872	,000	,725	1,379
Kişiselyeterlik	,003	,004	,048	,912	,363	,434	2,303
Yaşamkabul	,007	,005	,075	1,432	,153	,432	2,315

a. Dependent Variable: BİREYLEŞME

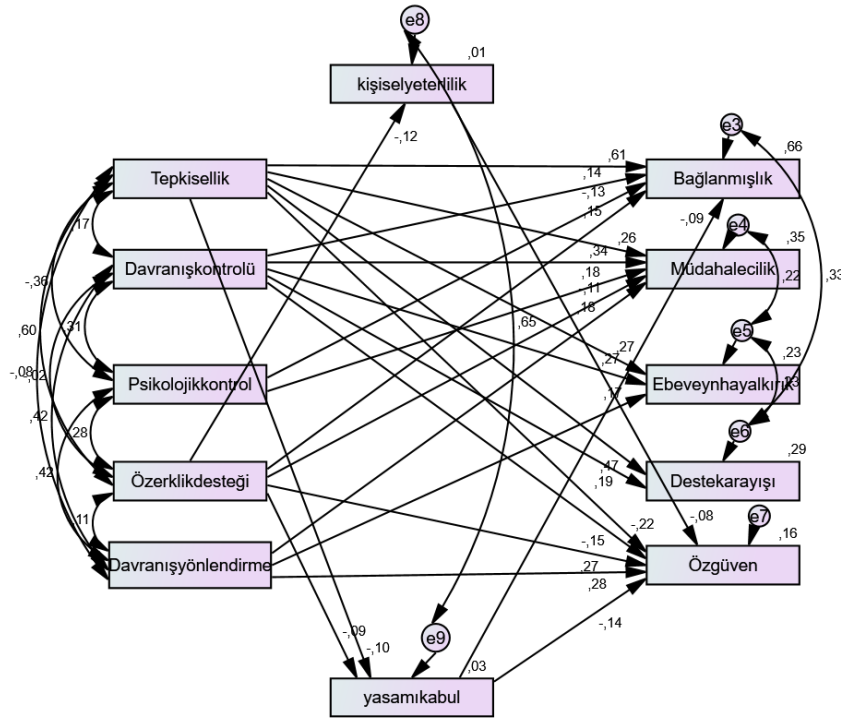
VIF eşik değerlerin üstünde bir değişken görülmemesi nedeniyle herhangi bir düzeltme işlemi yapılmamış, veri dizisinden çıkarılan değişken ya da katılımcı olmamıştır. Veride çoklu bağıdaşıklık (multicollinearity) sorunu olmadığı kanaatiyle yol analizine geçilmiştir.

3.1.3. Yol analizi.

Normal dağılım şartları, aykırı değerler ve çoklu doğrudanlık aşamalarından geçen ve kayıp değer içermeyen veri ile kurulan araştırma modeli üzerinde yapısal eşitlik modellemesi kapsamında doğrusal, aracı ve düzenleyici etki hipotezleri test edilmek üzere yol analizleri gerçekleştirilmiştir. Modelde babam ve ben ölçeğindeki örtük yapılar bağımsız değişkenler, bireyleşme ölçeğindeki örtük yapılar bağımlı değişkenler olarak yerleştirilmiştir. Kendini toparlama gücü ölçeğindeki iki örtük değişken olan kişisel yeterlik ve yaşamı kabul, aracı ve düzenleyici bağımlı değişkenler olarak modelde sırayla yer almaktadır.

3.1.4. Direk etkiler¹.

Araştırma modeli üzerinde model uyum iyiliğini artırmak için düzeltme indekslerine (modification indices) bakılarak kovaryans atamaları yapılmıştır. Ayrıca, istatistik olarak anlamlı bulunmayan ($p>0,05$) regresyon etki yolları modelden silinmiş ve bu sayede modelin serbestlik derecesi artırılmıştır. Bu işlemlerden sonra ulaşılan R kare değerleri ve yol analiz grafiği aşağıda verilmiştir.

(CMIN/DF= 1,773, SRMR=0,033, GFI= 0,980, TLI= 0,970, CFI= 0,987, RMSEA= 0,044, PCLOSE= 0,671)

Şekil 3.2. Araştırma modeli yol analizi

Modelin uyum iyiliği değerleri ve anlamlılık düzeyleri istenen düzeydedir ve bağımlı değişkenlerin R-kare değerleri tatminkar bulunmuştur. R-kare değerleri, bağımlı araştırma değişkeni olan *Bireyleşme* ölçeğinin alt boyutlarından *Bağlanmışlık* için 0,66,

¹ Babam ve ben/ Algılanan baba tutumu ölçeği; tepkisellik, davranış beklentisi, davranış yönlendirme, psikolojik kontrol ve özerklik boyutlarından oluşmaktadır. Bireyleşme Ölçeği; destek arayışı, bağlanmışlık, özgüven, müdahalecilik ve ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusu boyutlarından oluşmaktadır. Psikolojik sağlamlık/ Kendini toparlama gücü ölçeği kişisel yeterlilik ve yaşam kabulü boyutlarından oluşmaktadır.

müdahalecilik için 0,35, ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusu için 0,23, destek arayışı için 0,29, ve özgüven için 0,16 olarak hesaplanmıştır. Bağımlı değişkenlerin yüksek R-kare değerleri alması, hipotez testi için modelin uygun olduğuna işaret etmektedir. Modelde en güçlü açıklayıcılık, dört bağımsız örtük değişkenin *bağlanmışlık* bağımlı örtük değişkeni (0,66) üzerindeki toplam açıklayıcılığıdır. En güçlü etki yolu ise *tepkiselliğin bağlanmışlık* üzerindeki pozitif etkisi olup (0,61) regresyon katsayısı ile gösterilmektedir. Tabloda modeldeki örüntüyü özetleyen örtük değişkenler arasındaki doğrusal etkilere yönelik standardize regresyon katsayıları, standart hata, bileşik güvenilirlik ve anlam düzeyi verilmektedir.

Tablo 3.4.
Yol analizi direk etkiler sonuç tablosu

			Standardize tahmin	Standart hata	Bileşik güvenilirlik	P
kişiselyet_log10	<---	Özerklikdesteği	-0,12	0,02	-2,47	0,013
yasamkabal_log10	<---	Tepkisellik	-0,10	0,01	-2,10	0,036
yasamkabal_log10	<---	Özerklikdesteği	-0,09	0,02	-1,66	0,096
Bağlanmışlık	<---	Tepkisellik	0,61	0,04	15,64	***
Müdahalecilik	<---	Tepkisellik	0,27	0,06	4,84	***
Ebeveynhayalkırık	<---	Tepkisellik	0,27	0,05	5,93	***
Destekarayışı	<---	Tepkisellik	0,47	0,05	11,09	***
Özgüven	<---	Tepkisellik	-0,22	0,05	-3,66	***
Bağlanmışlık	<---	Davranışkontrolü	0,14	0,03	4,43	***
Müdahalecilik	<---	Davranışkontrolü	0,34	0,05	7,10	***
Ebeveynhayalkırık	<---	Davranışkontrolü	0,28	0,05	5,57	***
Destekarayışı	<---	Davranışkontrolü	0,19	0,05	4,41	***
Özgüven	<---	Davranışkontrolü	-0,15	0,04	-2,79	0,005
Bağlanmışlık	<---	Psikolojikkontrol	-0,13	0,03	-4,07	***
Müdahalecilik	<---	Psikolojikkontrol	0,18	0,05	3,76	***
Bağlanmışlık	<---	Özerklikdesteği	0,15	0,03	4,41	***
Müdahalecilik	<---	Özerklikdesteği	-0,11	0,05	-2,18	0,029
Özgüven	<---	Özerklikdesteği	0,27	0,05	4,56	***
Müdahalecilik	<---	Davranışyönlendirme	0,18	0,04	3,73	***
Ebeveynhayalkırık	<---	Davranışyönlendirme	0,17	0,05	3,55	***
Özgüven	<---	Davranışyönlendirme	0,28	0,04	5,47	***
Özgüven	<---	kişiselyet_log10	-0,08	0,13	-1,36	0,174
Bağlanmışlık	<---	yasamkabal_log10	-0,10	0,09	-3,42	***
Özgüven	<---	yasamkabal_log10	-0,14	0,16	-2,29	0,022

Standardize edilmiş regresyon ağırlıklarını veren Tablo 3.4'teki katsayılara ve anlamlılık durumuna bakılarak araştırma hipotezlerinin desteklenme durumları incelenmiş ve sonuçlar Tablo 3.5'te sıralanmıştır².

*Tablo 3.5.
Direk etki hipotezleri test tablosu*

No	Hipotez (H ₁)	Red / Destek
1	Özerklik desteği, kişisel yeterliği olumsuz etkiler.	DESTEK
	Tepkisellik yaşamı kabulü olumsuz etkiler.	DESTEK
	Tepkisellik bağlanmışlığı olumlu etkiler.	DESTEK
	Tepkisellik müdahaleciliği olumlu etkiler.	DESTEK
	Tepkisellik ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusunu olumlu etkiler.	DESTEK
	Tepkisellik destek arayışını olumlu etkiler.	DESTEK
	Tepkisellik özgüveni olumsuz etkiler.	DESTEK
	Davranışkontrolü bağlanmışlığı olumlu etkiler.	DESTEK
	Davranışkontrolü müdahaleciliği olumlu etkiler.	DESTEK
	Davranışkontrolü ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusunu olumlu etkiler.	DESTEK
	Davranışkontrolü destek arayışını olumlu etkiler	DESTEK
	Davranışkontrolü özgüveni olumsuz etkiler.	DESTEK
	Psikolojikkontrol bağlanmışlığı olumsuz etkiler.	DESTEK
	Psikolojikkontrol müdahaleciliği olumlu etkiler.	DESTEK
	Özerklikdesteği bağlanmışlığı olumlu etkiler.	DESTEK
	Özerklikdesteği müdahaleciliği olumsuz etkiler.	DESTEK
	Özerklikdesteği özgüveni olumlu etkiler.	DESTEK
	Davranışyönlendirme müdahaleciliği olumlu etkiler.	DESTEK
	Davranışyönlendirme ebeveyn hayal kırıklığını olumlu etkiler.	DESTEK
	Davranışyönlendirme özgüveni olumlu etkiler.	DESTEK
	Yaşamı kabul bağlanmışlığı olumsuz etkiler.	DESTEK
	Yaşamı kabul özgüveni olumsuz etkiler.	DESTEK

Direk etki hipotezlerinin desteklenme durumunun topluca değerlendirildiği Tablo 'da görüldüğü üzere 24 farklı direk etki hipotezinden 22'si veri tarafından desteklenmiştir. Desteklenen bir kısım direk etki hipotezi ile araştırma amaçlarına kısmen ulaşılmıştır.

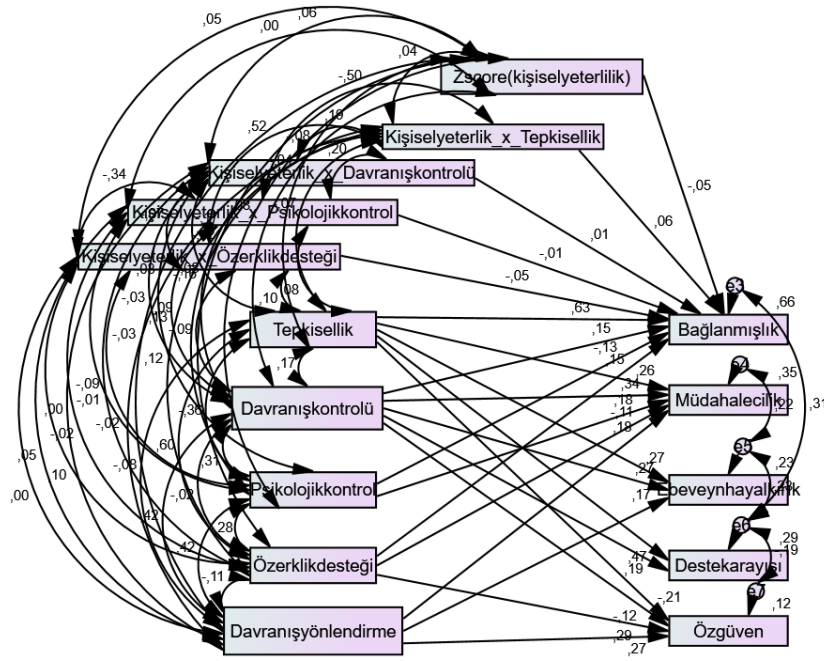
İzleyen kısımda, yol analizi sonuçlarına göre desteklenen direk etkiler arasında bazı değişkenlerin aracı ve düzenleyici rolleri ile grup farkları test edilmektedir.

² Babam ve ben/ Algılanan baba tutumu ölçeği; tepkisellik, davranış beklentisi, davranış yönlendirme, psikolojik kontrol ve özerklik boyutlarından oluşmaktadır. Bireyleşme Ölçeği; destek arayışı, bağlanmışlık, özgüven, müdahalecilik ve ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusu boyutlarından oluşmaktadır. Psikolojik sağlamlık/ Kendini toparlama gücü ölçeği kişisel yeterlilik ve yaşam kabulü boyutlarından oluşmaktadır.

3.1.5. Psikolojik sağlamlığın düzenleyici rolü.

Kendini toparlama gücü ölçeği faktör analitik çözümlemede iki kısımlı bir yapı göstermiş ve bu örtük yapılara kişisel yeterlik ve yaşamı kabul adları verilmişti. Babam ve ben ölçeği boyutlarının bireyleşme ölçeği boyutları üzerindeki etkisinde kişisel yeterlik ve yaşamı kabul değişkeninin düzenleyici etkisi, yol analizi ile araştırılmıştır.

3.1.5.1. Bağlanışlığa yönelik etkilerde kişisel yeterliğin düzenleyici rolü.³

(CMIN/DF= 2,007 , SRMR=0,029, GFI= 0,979, TLI= 0,942, CFI= 0,982, RMSEA= 0,050, PCLOSE= 0,470)

Şekil 3.3. Bağlanışlığa yönelik etkilerde kişisel yeterliğin düzenleyici rolü

Uyum iyiliği değerleri sağlanmış yol modelde tepkisellik, davranış kontrolü, psikolojik kontrol ve özerklik desteğinin bağlanışlığa etkisinde kişisel yeterliğin düzenleyici rolü Tablo 3.6'daki anlamlılık değerlerine bakılarak değerlendirilmiştir.

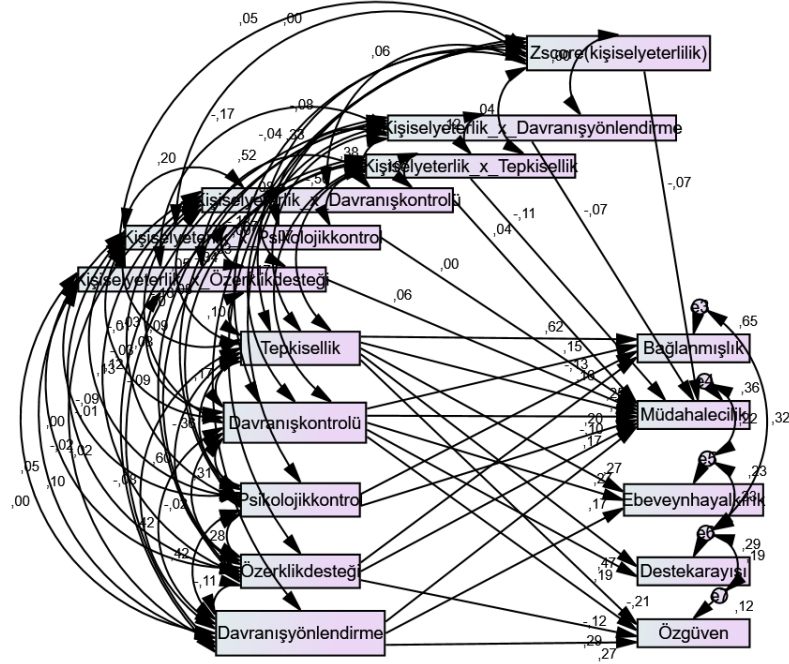
³ Babam ve ben/ Algılanan baba tutumu ölçeği; tepkisellik, davranış beklentisi, davranış yönlendirme, psikolojik kontrol ve özerklik boyutlarından oluşmaktadır. Bireyleşme Ölçeği; destek arayışı, bağlanışlılık, özgüven, müdahalecilik ve ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusu boyutlarından oluşmaktadır. Psikolojik sağlamlık/ Kendini toparlama gücü ölçeği kişisel yeterlilik ve yaşam kabulü boyutlarından oluşmaktadır.

Tablo 3.6.
Bağlanmışlığa yönelik etkilerde kişisel yeterliğin düzenleyici rolü

			Estimate	S.E.	C.R.	P
Bağlanmışlık	<---	Tepkisellik	,643	,040	15,953	***
Müdahalecilik	<---	Tepkisellik	,273	,056	4,837	***
Ebeveynhayalkırık	<---	Tepkisellik	,310	,052	5,930	***
Destekarayışı	<---	Tepkisellik	,572	,051	11,126	***
Özgüven	<---	Tepkisellik	-,170	,049	-3,438	***
Bağlanmışlık	<---	Davranışkontrolü	,149	,032	4,693	***
Müdahalecilik	<---	Davranışkontrolü	,331	,047	7,104	***
Ebeveynhayalkırık	<---	Davranışkontrolü	,302	,054	5,570	***
Destekarayışı	<---	Davranışkontrolü	,215	,049	4,424	***
Özgüven	<---	Davranışkontrolü	-,096	,041	-2,332	,020
Bağlanmışlık	<---	Psikolojikkontrol	-,134	,033	-4,047	***
Müdahalecilik	<---	Psikolojikkontrol	,186	,050	3,756	***
Bağlanmışlık	<---	Özerklikdesteği	,140	,034	4,105	***
Müdahalecilik	<---	Özerklikdesteği	-,106	,049	-2,182	,029
Özgüven	<---	Özerklikdesteği	,222	,045	4,931	***
Müdahalecilik	<---	Davranışyönlendirme	,154	,041	3,729	***
Ebeveynhayalkırık	<---	Davranışyönlendirme	,167	,047	3,563	***
Özgüven	<---	Davranışyönlendirme	,184	,036	5,159	***
Bağlanmışlık	<---	Kişiselyeterlik_x_Tepkisellik	,062	,039	1,571	,116
Bağlanmışlık	<---	Kişiselyeterlik_x_Davranışkontrolü	,010	,029	,325	,745
Bağlanmışlık	<---	Kişiselyeterlik_x_Psikolojikkontrol	-,013	,035	-,361	,718
Bağlanmışlık	<---	Kişiselyeterlik_x_Özerklikdesteği	-,048	,035	-1,360	,174
Bağlanmışlık	<---	Zkişiselyeterlilik	-,050	,029	-1,754	,079

Tepkiselliğin bağlanmışlığa olumlu etkisinde, davranış kontrolünün bağlanmışlığa olumlu etkisinde, psikolojik kontrolün bağlanmışlığa olumsuz etkisinde ve özerklik desteğinin bağlanmışlığa olumlu etkisinde kişisel yeterliğin düzenleyici etkisi olmadığı görülmektedir ($p>0,05$).

3.1.5.2. Müdahaleciliğe yönelik etkilerde kişisel yeterliğin düzenleyici rolü⁴

(CMIN/DF= 1,972, SRMR=0,029, GFI= 0,978, TLI= 0,939, CFI= 0,981, RMSEA= 0,049, PCLOSE= 0,506)

Şekil 3.4. Müdahaleciliğe yönelik etkilerde kişisel yeterliğin düzenleyici rolü

Uyum iyiliği değerleri sağlanmış yol modelde tepkisellik, davranış kontrolü, psikolojik kontrol, özerklik desteği ve davranış yönlendirmenin müdahaleciliğe etkisinde kişisel yeterliğin düzenleyici rolü Tablo 3.7'deki anlamlılık değerlerine bakılarak değerlendirilmiştir.

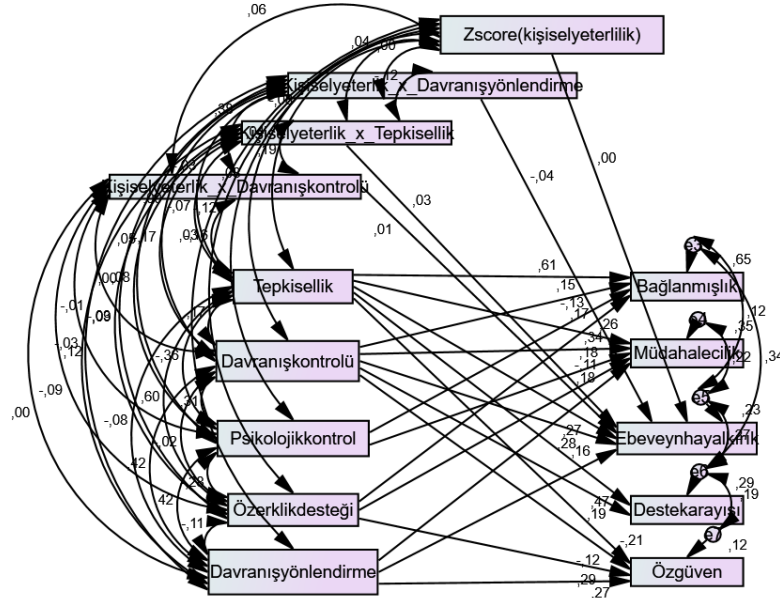
⁴ Babam ve ben/ Algılanan baba tutumu ölçeği; tepkisellik, davranış beklentisi, davranış yönlendirme, psikolojik kontrol ve özerklik boyutlarından oluşmaktadır. Bireyleşme Ölçeği; destek arayışı, bağlanmışlık, özgüven, müdahalecilik ve ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusu boyutlarından oluşmaktadır. Psikolojik sağlamlık/ Kendini toparlama gücü ölçeği kişisel yeterlilik ve yaşam kabulü boyutlarından oluşmaktadır.

Tablo 3.7.
Müdahaleciliğe yönelik etkilerde kişisel yeterliğin düzenleyici rolü

			Estimate	S.E.	C.R.	P
Bağlanmışlık	<---	Tepkisellik	,627	,040	15,677	***
Müdahalecilik	<---	Tepkisellik	,261	,057	4,586	***
Ebeveynhayalkırık	<---	Tepkisellik	,310	,052	5,928	***
Destekarayışı	<---	Tepkisellik	,572	,051	11,124	***
Özgüven	<---	Tepkisellik	-,170	,049	-3,438	***
Bağlanmışlık	<---	Davranışkontrolü	,145	,031	4,600	***
Müdahalecilik	<---	Davranışkontrolü	,316	,047	6,724	***
Ebeveynhayalkırık	<---	Davranışkontrolü	,302	,054	5,574	***
Destekarayışı	<---	Davranışkontrolü	,215	,049	4,423	***
Özgüven	<---	Davranışkontrolü	-,096	,041	-2,332	,020
Bağlanmışlık	<---	Psikolojikkontrol	-,130	,033	-3,959	***
Müdahalecilik	<---	Psikolojikkontrol	,205	,050	4,122	***
Bağlanmışlık	<---	Özerklikdesteği	,157	,034	4,625	***
Müdahalecilik	<---	Özerklikdesteği	-,096	,049	-1,964	,050
Özgüven	<---	Özerklikdesteği	,222	,045	4,933	***
Müdahalecilik	<---	Davranışyönlendirme	,152	,041	3,699	***
Ebeveynhayalkırık	<---	Davranışyönlendirme	,167	,047	3,551	***
Özgüven	<---	Davranışyönlendirme	,184	,036	5,162	***
Müdahalecilik	<---	Kişiselyeterlik_x_Tepkisellik	-,108	,056	-1,924	,054
Müdahalecilik	<---	Kişiselyeterlik_x_Davranışkontrolü	,037	,045	,827	,408
Müdahalecilik	<---	Kişiselyeterlik_x_Psikolojikkontrol	-,004	,052	-,070	,944
Müdahalecilik	<---	Kişiselyeterlik_x_Özerklikdesteği	,067	,050	1,338	,181
Müdahalecilik	<---	Kişiselyeterlik_x_Davranışyönlendirme	-,069	,045	-1,545	,122
Müdahalecilik	<---	Zkişiselyeterlilik	-,070	,041	-1,699	,089

Tepkiselliğin müdahaleciliğe olumlu etkisinde, davranış kontrolünün müdahaleciliğe olumlu etkisinde, psikolojik kontrolün müdahaleciliğe olumsuz etkisinde, özerklik desteğinin müdahaleciliğe olumlu etkisinde ve davranış yönlendirmenin müdahaleciliğe etkisinde kişisel yeterliğin düzenleyici etkisi olmadığı görülmektedir ($p>0,05$).

3.1.5.3. Ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusuna yönelik etkilerde kişisel yeterliğin düzenleyici rolü

(CMIN/DF= 2,421 , SRMR=0,032, GFI= 0,977, TLI= 0,919, CFI= 0,972, RMSEA= 0,060, PCLOSE= 0,179)

Şekil 3.5. Ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusuna yönelik etkilerde kişisel yeterliğin düzenleyici rolü

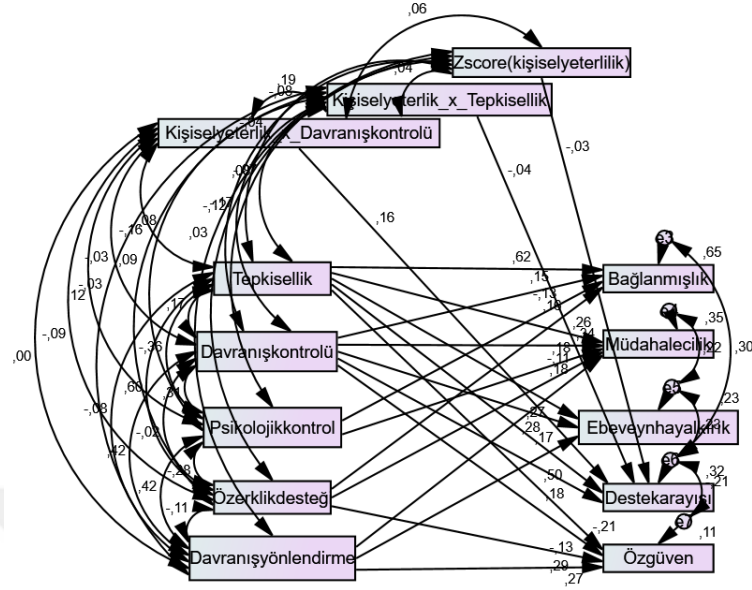
Uyum iyiliği değerleri sağlanmış yol modelde tepkisellik, davranış kontrolü ve davranış yönlendirmenin ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusuna etkisinde kişisel yeterliğin düzenleyici rolü Tablo 3.8'deki anlamlılık değerlerine bakılarak değerlendirilmiştir.

Tablo 3.8.
Ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusuna yönelik etkilerde kişisel yeterliğin düzenleyici rolü

			Estimate	S.E.	C.R.	P
Bağlanmışlık	<---	Tepkisellik	,625	,040	15,670	***
Müdahalecilik	<---	Tepkisellik	,273	,056	4,827	***
Ebeveynhayalkırık	<---	Tepkisellik	,309	,053	5,852	***
Destekarayışı	<---	Tepkisellik	,572	,052	11,021	***
Özgüven	<---	Tepkisellik	-,170	,049	-3,447	***
Bağlanmışlık	<---	Davranışkontrolü	,145	,031	4,610	***
Müdahalecilik	<---	Davranışkontrolü	,331	,047	7,104	***
Ebeveynhayalkırık	<---	Davranışkontrolü	,312	,055	5,704	***
Destekarayışı	<---	Davranışkontrolü	,215	,049	4,382	***
Özgüven	<---	Davranışkontrolü	-,096	,041	-2,326	,020
Bağlanmışlık	<---	Psikolojikkontrol	-,129	,033	-3,956	***
Müdahalecilik	<---	Psikolojikkontrol	,186	,050	3,754	***
Bağlanmışlık	<---	Özerklikdesteği	,161	,034	4,775	***
Müdahalecilik	<---	Özerklikdesteği	-,105	,049	-2,163	,031
Özgüven	<---	Özerklikdesteği	,222	,045	4,946	***
Müdahalecilik	<---	Davranışyönlendirme	,154	,041	3,728	***
Ebeveynhayalkırık	<---	Davranışyönlendirme	,157	,047	3,369	***
Özgüven	<---	Davranışyönlendirme	,184	,036	5,153	***
Ebeveynhayalkırık	<---	Kişiselyeterlik_x_Davranışkontrolü	,008	,051	,162	,871
Ebeveynhayalkırık	<---	Kişiselyeterlik_x_Tepkisellik	,033	,050	,658	,510
Ebeveynhayalkırık	<---	Kişiselyeterlik_x_Davranışyönlendirme	-,042	,052	-,807	,420
Ebeveynhayalkırık	<---	Zkişiselyeterlilik	-,003	,048	-,063	,950

Davranış kontrolünün ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusuna olumlu etkisinde, tepkiselliğin ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusuna olumlu etkisinde ve davranış yönlendirmenin ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusuna olumlu etkisinde kişisel yeterliğin düzenleyici etkisi olmadığı görülmektedir ($p>0,05$).

3.1.5.4. Destek arayışına yönelik etkilerde kişisel yeterliğin düzenleyici rolü

(CMIN/DF= 1,983 , SRMR=0,027, GFI= 0,981, TLI= 0,950, CFI= 0,984, RMSEA= 0,050, PCLOSE= 0,487)

Şekil 3.6. Destek arayışına yönelik etkilerde kişisel yeterliğin düzenleyici rolü

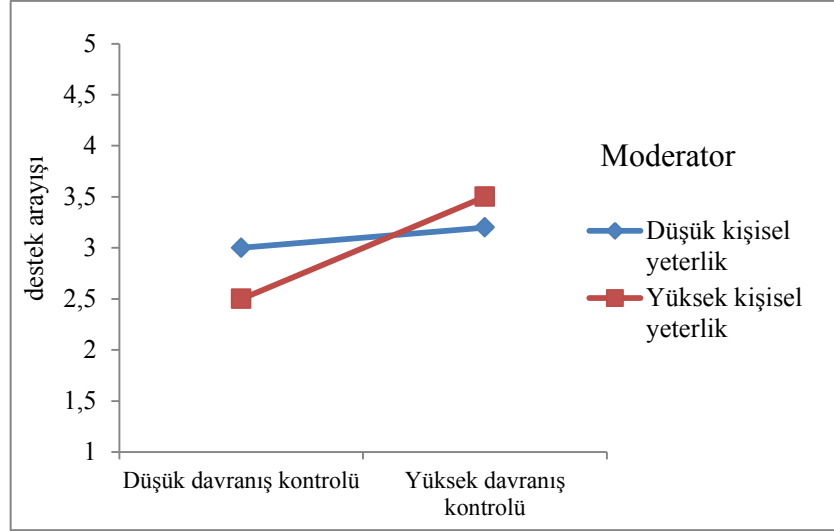
Uyum iyiliği değerleri sağlanmış yol modelde tepkisellik ve davranış kontrolünün destek arayışına etkisinde kişisel yeterliğin düzenleyici rolü Tablo 3.9'daki anlamlılık değerlerine bakılarak değerlendirilmiştir.

Tablo 3.9.
Destek arayışına yönelik etkilerde kişisel yeterliğin düzenleyici rolü

			Estimate	S.E.	C.R.	P
Bağlanmışlık	<---	Tepkisellik	,628	,040	15,657	***
Müdahalecilik	<---	Tepkisellik	,273	,056	4,834	***
Ebeveynhayalkırık	<---	Tepkisellik	,310	,052	5,921	***
Destekarayışı	<---	Tepkisellik	,599	,051	11,758	***
Özgüven	<---	Tepkisellik	-,169	,049	-3,437	***
Bağlanmışlık	<---	Davranışkontrolü	,144	,031	4,580	***
Müdahalecilik	<---	Davranışkontrolü	,331	,047	7,106	***
Ebeveynhayalkırık	<---	Davranışkontrolü	,303	,054	5,591	***
Destekarayışı	<---	Davranışkontrolü	,207	,048	4,303	***
Özgüven	<---	Davranışkontrolü	-,096	,041	-2,336	,019
Bağlanmışlık	<---	Psikolojikkontrol	-,129	,033	-3,895	***
Müdahalecilik	<---	Psikolojikkontrol	,186	,050	3,745	***
Bağlanmışlık	<---	Özerklikdesteği	,157	,034	4,600	***
Müdahalecilik	<---	Özerklikdesteği	-,106	,049	-2,182	,029
Özgüven	<---	Özerklikdesteği	,221	,045	4,941	***
Müdahalecilik	<---	Davranışyönlendirme	,155	,041	3,732	***
Ebeveynhayalkırık	<---	Davranışyönlendirme	,165	,047	3,506	***
Özgüven	<---	Davranışyönlendirme	,184	,036	5,185	***
Destekarayışı	<---	Kişiselyeterlik_x_Tepkisellik	-,048	,046	-1,036	,300
Destekarayışı	<---	Kişiselyeterlik_x_Davranışkontrolü	,181	,043	4,179	***
Destekarayışı	<---	Zkişiselyeterlilik	-,036	,045	-,802	,422

Tepkiselliğin destek arayışına olan olumlu etkisinde kişisel yeterliğin düzenleyici etkisi olmadığı ($p>0,05$) ancak, davranış kontrolünün destek arayışına olan olumlu etkisinde, kişisel yeterliğin olumlu düzenleyici etkisinin olduğu görülmektedir ($p=0,000$).

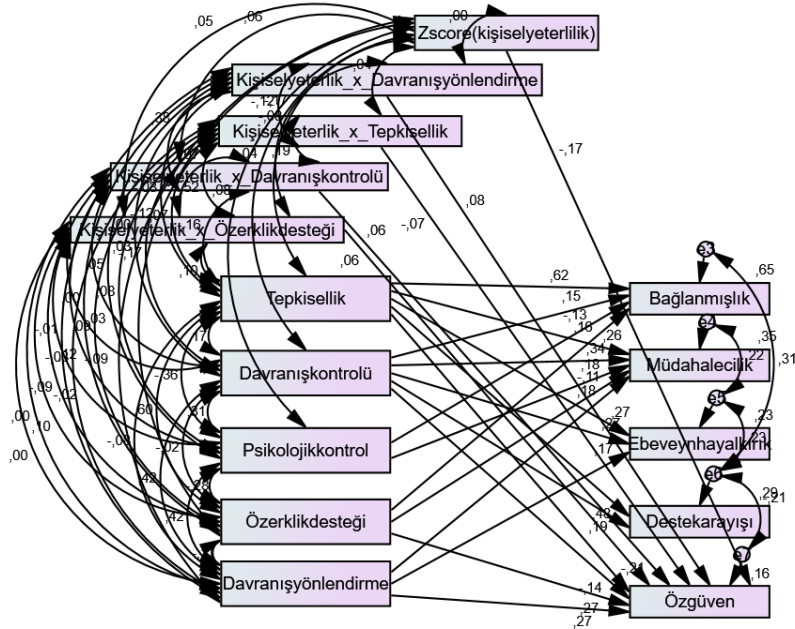
Şekil 3.7’de bağımsız, düzenleyici ve etkileşim değişkenlerinin bağımlı değişken üzerindeki etkilerini gösteren standardize edilmemiş regresyon katsayıları ile oluşturulan grafik bulunmaktadır.

Şekil 3.7. Davranış kontrolünün destek arayışına olan olumlu etkisinde kişisel yeterliğin olumlu düzenleyici etkisi

Grafik, davranış kontrolünün destek arayışına olan olumlu etkisinin kişisel yeterliğin düzenleyici etkisiyle güçlendiğini göstermektedir.

3.1.5.5. Özgüvene yönelik etkilerde kişisel yeterliğin düzenleyici rolü.

(CMIN/DF= 1,849 , SRMR=0,026, GFI= 0,980, TLI= 0,949, CFI= 0,984, RMSEA= 0,046, PCLOSE= 0,620)

Şekil 3.8. Özgüvene yönelik etkilerde kişisel yeterliğin düzenleyici rolü

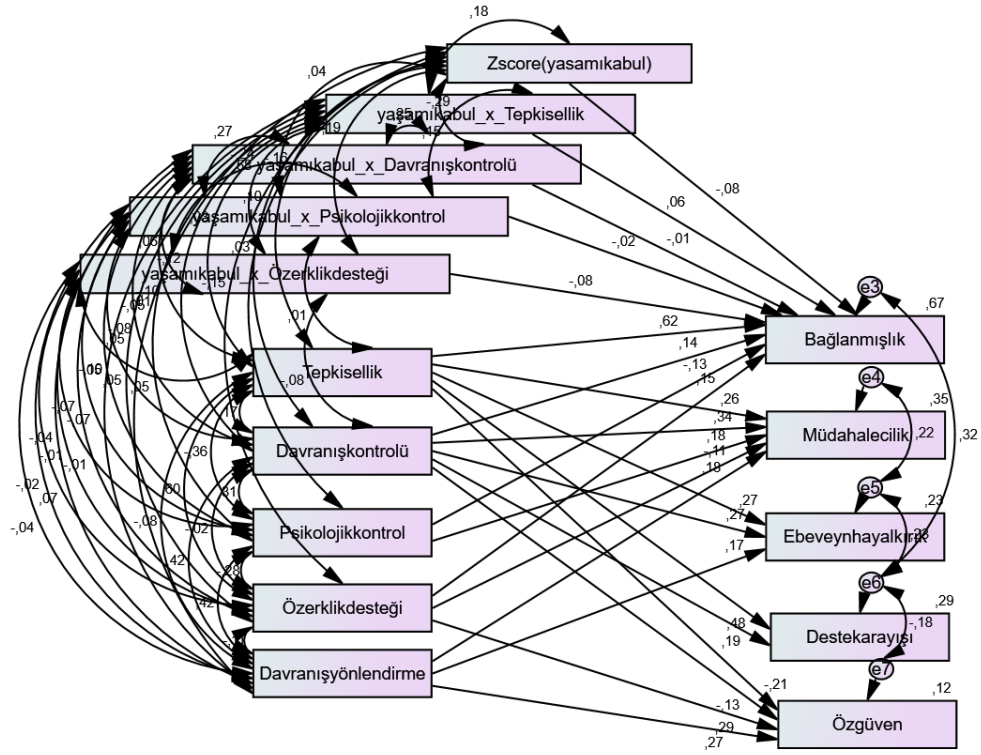
Uyum iyiliği değerleri sağlanmış yol modelde tepkisellik, davranış kontrolü, özerklik desteği ve davranış yönlendirmenin özgüvene etkisinde kişisel yeterliğin düzenleyici rolü Tablo 3.10'daki anlamlılık değerlerine bakılarak değerlendirilmiştir.

Tablo 3.10.
Özgüvene yönelik etkilerde kişisel yeterliğin düzenleyici rolü

			Estimate	S.E.	C.R.	P
Bağlanmışlık	<---	Tepkisellik	,627	,040	15,665	***
Müdahalecilik	<---	Tepkisellik	,273	,056	4,837	***
Ebeveynhayalkırık	<---	Tepkisellik	,310	,052	5,927	***
Destekarayışı	<---	Tepkisellik	,572	,051	11,143	***
Özgüven	<---	Tepkisellik	-,170	,049	-3,437	***
Bağlanmışlık	<---	Davranışkontrolü	,145	,031	4,603	***
Müdahalecilik	<---	Davranışkontrolü	,331	,047	7,104	***
Ebeveynhayalkırık	<---	Davranışkontrolü	,302	,054	5,575	***
Destekarayışı	<---	Davranışkontrolü	,215	,049	4,431	***
Özgüven	<---	Davranışkontrolü	-,108	,041	-2,644	,008
Bağlanmışlık	<---	Psikolojikkontrol	-,131	,033	-3,964	***
Müdahalecilik	<---	Psikolojikkontrol	,186	,050	3,757	***
Bağlanmışlık	<---	Özerklikdesteği	,157	,034	4,618	***
Müdahalecilik	<---	Özerklikdesteği	-,106	,049	-2,182	,029
Özgüven	<---	Özerklikdesteği	,210	,045	4,701	***
Müdahalecilik	<---	Davranışyönlendirme	,154	,041	3,729	***
Ebeveynhayalkırık	<---	Davranışyönlendirme	,167	,047	3,546	***
Özgüven	<---	Davranışyönlendirme	,190	,035	5,433	***
Özgüven	<---	Kişiselyeterlik_x_Özerklikdesteği	,048	,046	1,039	,299
Özgüven	<---	Kişiselyeterlik_x_Davranış kontrolü	,043	,039	1,091	,275
Özgüven	<---	Kişiselyeterlik_x_Tepkisellik	-,055	,046	-1,198	,231
Özgüven	<---	Kişiselyeterlik_x_Davranış yönlendirme	,062	,040	1,547	,122
Özgüven	<---	Zkişiselyeterlilik	-,143	,037	-3,842	***

Tepkiselliğin özgüvene olan olumsuz etkisinde kişisel yeterliğin düzenleyici etkisi olmadığı ($p>0,05$), davranış kontrolünün özgüvene olan olumsuz etkisinde, kişisel yeterliğin düzenleyici etkisi olmadığı ($p>0,05$), özerklik desteğinin özgüvene olan olumlu etkisinde kişisel yeterliğin düzenleyici etkisinin olmadığı ($p>0,05$) ve davranış yönlendirmenin özgüvene olan olumlu etkisinde kişisel yeterliğin düzenleyici etkisinin olmadığı ($p>0,05$) görülmüştür.

3.1.5.6. Bağlanmışlığa yönelik etkilerde yaşamı kabulün düzenleyici rolü.

(CMIN/DF= 2,179 , SRMR=0,033, GFI= 0,977, TLI= 0,932, CFI= 0,979, RMSEA= 0,054, PCLOSE= 0,321)

Şekil 3.9. Bağlanmışlığa yönelik etkilerde yaşamı kabulün düzenleyici rolü

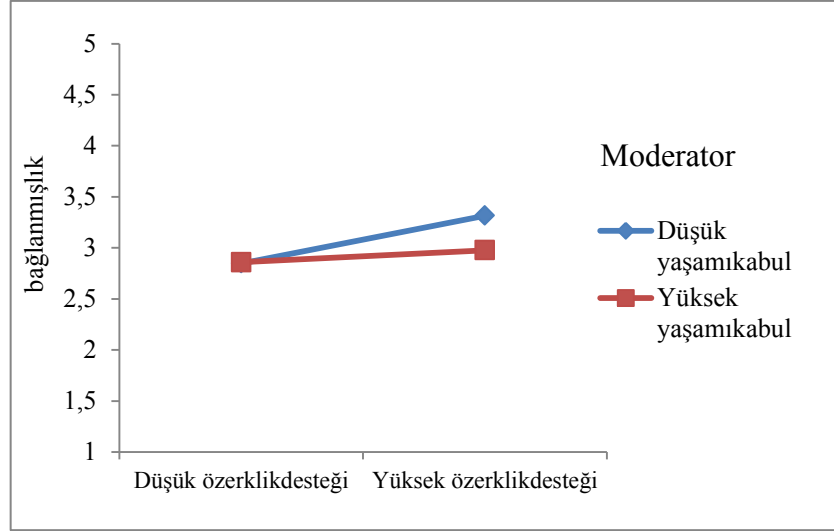
Uyum iyiliği değerleri sağlanmış yol modelde tepkisellik, davranış kontrolü, psikolojik kontrol ve özerklik desteğinin bağlanmışlığa etkisinde Yaşamı Kabulün düzenleyici rolü Tablo 3.11'deki anlamlılık değerlerine bakılarak değerlendirilmiştir.

Tablo 3.11.
Bağlanmışlığa yönelik etkilerde yaşamı kabulün düzenleyici rolü

			Estimate	S.E.	C.R.	P
Bağlanmışlık	<---	Tepkisellik	,626	,039	15,871	***
Müdahalecilik	<---	Tepkisellik	,273	,056	4,837	***
Ebeveynhayalkırık	<---	Tepkisellik	,310	,052	5,929	***
Destekarayışı	<---	Tepkisellik	,572	,051	11,143	***
Özgüven	<---	Tepkisellik	-,170	,049	-3,435	***
Bağlanmışlık	<---	Davranışkontrolü	,139	,031	4,456	***
Müdahalecilik	<---	Davranışkontrolü	,331	,047	7,104	***
Ebeveynhayalkırık	<---	Davranışkontrolü	,302	,054	5,571	***
Destekarayışı	<---	Davranışkontrolü	,215	,049	4,431	***
Özgüven	<---	Davranışkontrolü	-,096	,041	-2,336	,020
Bağlanmışlık	<---	Psikolojikkontrol	-,132	,033	-4,058	***
Müdahalecilik	<---	Psikolojikkontrol	,186	,050	3,756	***
Bağlanmışlık	<---	Özerklikdesteği	,146	,033	4,362	***
Müdahalecilik	<---	Özerklikdesteği	-,106	,049	-2,182	,029
Özgüven	<---	Özerklikdesteği	,222	,045	4,926	***
Müdahalecilik	<---	Davranışyönlendirme	,154	,041	3,729	***
Ebeveynhayalkırık	<---	Davranışyönlendirme	,167	,047	3,558	***
Özgüven	<---	Davranışyönlendirme	,185	,036	5,163	***
Bağlanmışlık	<---	Zyasamıkabul	-,082	,029	-2,781	,005
Bağlanmışlık	<---	yaşamıkabul_x_Tepkisellik	,068	,040	1,714	,087
Bağlanmışlık	<---	yaşamıkabul_x_Psikolojikkontrol	-,023	,031	-,750	,453
Bağlanmışlık	<---	yaşamıkabul_x_Özerklikdesteği	-,087	,037	-2,328	,020
Bağlanmışlık	<---	yaşamıkabul_x_Davranışkontrolü	-,012	,029	-,405	,686

Tepkiselliğin bağlanmışlığa olan olumlu etkisinde, psikolojik kontrolün bağlanmışlığa olan olumsuz etkisinde ve davranış kontrolünün bağlanmışlığa olan olumlu etkisinde Yaşamı Kabulün düzenleyici etkisi olmadığı görülmektedir ($p>0,05$). Ancak, özerklik desteğinin bağlanmışlığa olan olumlu etkisinde yaşamı kabulün negatif düzenleyici etkisi olduğu görülmüştür ($p=0,020$).

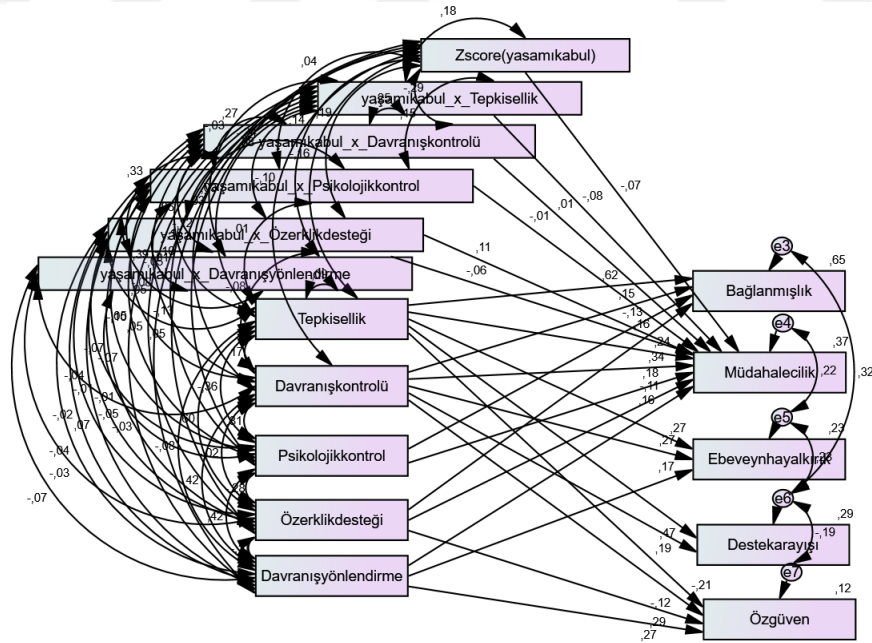
Şekil 3.10'da bağımsız, düzenleyici ve etkileşim değişkenlerinin bağımlı değişken üzerindeki etkilerini gösteren standardize edilmemiş regresyon katsayıları ile oluşturulan grafik bulunmaktadır.

Şekil 3.10. Özerklik desteğinin bağlanmışlığa olan olumlu etkisinde yaşamı kabulün olumsuz düzenleyici etkisi

Grafik, özerklik desteğinin bağlanmışlığa olan olumlu etkisinde yaşamı kabulün olumsuz düzenleyici etkisi olduğunu göstermektedir. Özerklik desteğinin bağlanmışlığa olan olumlu etkisi, yaşamı kabul tarafından azaltılmaktadır.

3.1.5.7. Müdahaleciliğe yönelik etkilerde yaşamı kabulün düzenleyici rolü.

(CMIN/DF= 2,520, SRMR=0,032, GFI= 0,973, TLI= 0,905, CFI= 0,971, RMSEA= 0,062, PCLOSE= 0,105)

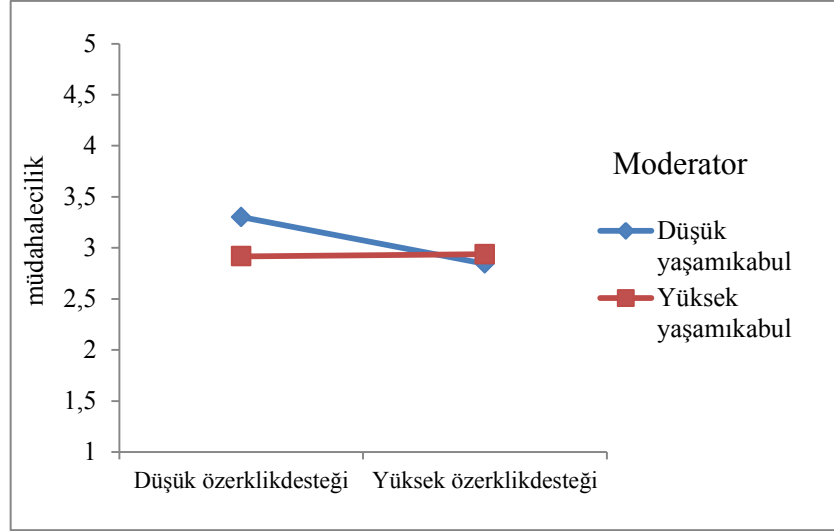
Şekil 3.11. Müdahaleciliğe yönelik etkilerde yaşamı kabulün düzenleyici rolü

Uyum iyiliği değerleri sağlanmış yol modelde tepkisellik, davranış kontrolü, psikolojik kontrol, özerklik desteği ve davranış yönlendirmenin müdahaleciliğe etkisinde Yaşamı Kabulün düzenleyici rolü Tablo 3.12'deki anlamlılık değerlerine bakılarak değerlendirilmiştir.

*Tablo 3.12.
Müdahaleciliğe yönelik etkilerde yaşamı kabulün düzenleyici rolü*

			Estimate	S.E.	C.R.	P
Bağlanmışlık	<---	Tepkisellik	,627	,040	15,676	***
Müdahalecilik	<---	Tepkisellik	,249	,056	4,428	***
Ebeveynhayalkırık	<---	Tepkisellik	,310	,052	5,929	***
Destekarayışı	<---	Tepkisellik	,572	,051	11,124	***
Özgüven	<---	Tepkisellik	-,170	,049	-3,438	***
Bağlanmışlık	<---	Davranış kontrolü	,145	,031	4,600	***
Müdahalecilik	<---	Davranış kontrolü	,332	,046	7,145	***
Ebeveynhayalkırık	<---	Davranış kontrolü	,302	,054	5,576	***
Destekarayışı	<---	Davranış kontrolü	,215	,049	4,423	***
Özgüven	<---	Davranış kontrolü	-,096	,041	-2,332	,020
Bağlanmışlık	<---	Psikolojik kontrol	-,130	,033	-3,959	***
Müdahalecilik	<---	Psikolojik kontrol	,183	,049	3,711	***
Bağlanmışlık	<---	Özerklik desteği	,157	,034	4,626	***
Müdahalecilik	<---	Özerklik desteği	-,109	,048	-2,255	,024
Özgüven	<---	Özerklik desteği	,222	,045	4,933	***
Müdahalecilik	<---	Davranış yönlendirme	,144	,041	3,497	***
Ebeveynhayalkırık	<---	Davranış yönlendirme	,167	,047	3,549	***
Özgüven	<---	Davranış yönlendirme	,184	,036	5,162	***
Müdahalecilik	<---	Yaşamı kabul_x_Özerklikdesteği	,119	,054	2,184	,029
Müdahalecilik	<---	Yaşamı kabul_x_Davranış yönlendirme	-,064	,048	-1,325	,185
Müdahalecilik	<---	Yaşamı kabul_x_Psikolojik kontrol	-,010	,047	-,217	,829
Müdahalecilik	<---	Yaşamı kabul_x_Davranış kontrolü	,013	,043	,297	,766
Müdahalecilik	<---	Yaşamı kabul_x_Tepkisellik	-,092	,058	-1,582	,114
Müdahalecilik	<---	Zyasamı kabul	-,073	,043	-1,712	,087

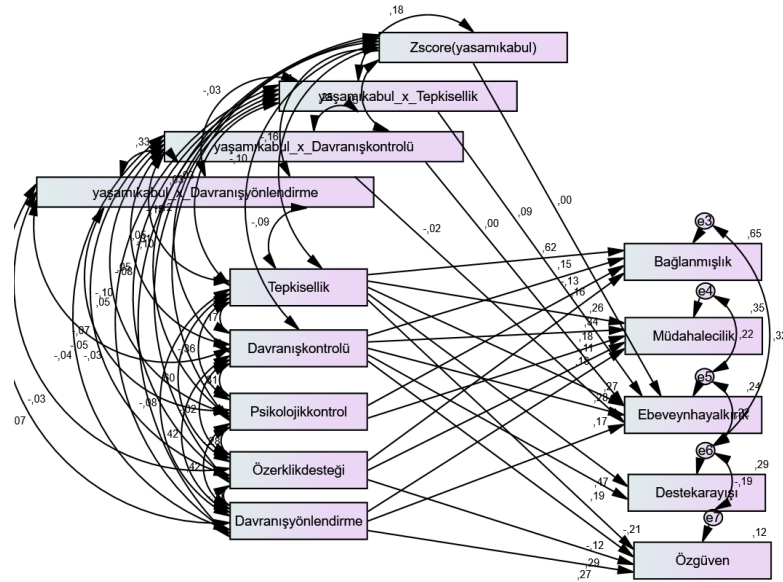
Davranış yönlendirmenin müdahaleciliğe olumlu etkisinde, davranış kontrolünün müdahaleciliğe olumlu etkisinde, psikolojik kontrolün müdahaleciliğe olumlu etkisinde, özerklik desteğinin müdahaleciliğe olumsuz etkisinde ve davranış yönlendirmenin müdahaleciliğe olumlu etkisinde Yaşamı Kabulün düzenleyici etkisi olmadığı görülmektedir ($p>0,05$). Özerklik desteğinin müdahaleciliğe olumsuz etkisinde yaşamı kabulün olumlu düzenleyici etkisi olduğu belirlenmiştir ($p=0,029$).

Şekil 3.12. Özerklik desteğinin müdahaleciliğe olan olumsuz etkisinde yaşamı kabulün olumlu düzenleyici etkisi

Grafik, özerklik desteğinin müdahaleciliğe olan olumsuz etkisinde yaşamı kabulün olumlu düzenleyici etkisi olduğunu göstermektedir. Özerklik desteğinin müdahaleciliğe olan olumsuz etkiyi yaşamı kabul azaltmaktadır.

3.1.5.8. Ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusuna yönelik etkilerde yaşamı kabulün düzenleyici rolü.

(CMIN/DF= 2,605 , SRMR=0,034, GFI= 0,975, TLI= 0,908, CFI= 0,971, RMSEA= 0,063, PCLOSE= 0,099)

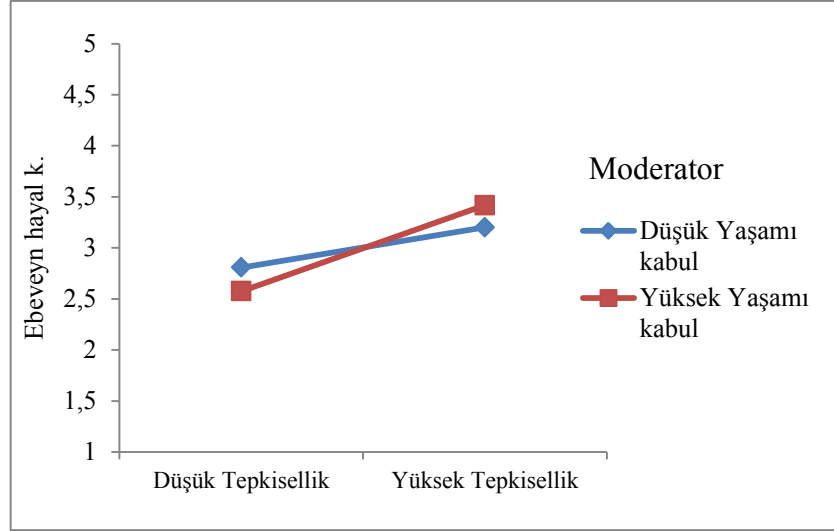
Şekil 3.13. Ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusuna yönelik etkilerde yaşamı kabulün düzenleyici rolü

Uyum iyiliği değerleri sağlanmış yol modelde tepkisellik, davranış kontrolü ve davranış yönlendirmenin ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusuna etkisinde yaşamı kabulün düzenleyici rolü Tablo 3.13'teki anlamlılık değerlerine bakılarak değerlendirilmiştir.

*Tablo 3.13.
Ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusuna yönelik etkilerde yaşamı kabulün düzenleyici rolü*

			Estimate	S.E.	C.R.	P
Bağlanmışlık	<---	Tepkisellik	,627	,040	15,681	***
Müdahalecilik	<---	Tepkisellik	,272	,056	4,827	***
Ebeveynhayalkırık	<---	Tepkisellik	,309	,053	5,875	***
Destekarayışı	<---	Tepkisellik	,572	,051	11,116	***
Özgüven	<---	Tepkisellik	-,170	,049	-3,441	***
Bağlanmışlık	<---	Davranış kontrolü	,145	,031	4,604	***
Müdahalecilik	<---	Davranış kontrolü	,331	,047	7,099	***
Ebeveynhayalkırık	<---	Davranış kontrolü	,312	,054	5,765	***
Destekarayışı	<---	Davranış kontrolü	,215	,049	4,420	***
Özgüven	<---	Davranış kontrolü	-,096	,041	-2,331	,020
Bağlanmışlık	<---	Psikolojik kontrol	-,131	,033	-3,973	***
Müdahalecilik	<---	Psikolojik kontrol	,188	,050	3,792	***
Bağlanmışlık	<---	Özerklik desteği	,156	,034	4,618	***
Müdahalecilik	<---	Özerklik desteği	-,104	,049	-2,143	,032
Özgüven	<---	Özerklik desteği	,222	,045	4,938	***
Müdahalecilik	<---	Davranış yönlendirme	,154	,041	3,718	***
Ebeveynhayalkırık	<---	Davranış yönlendirme	,170	,047	3,626	***
Özgüven	<---	Davranış yönlendirme	,184	,036	5,161	***
Ebeveynhayalkırık	<---	Yaşamı kabul_x_Davranış yönlendirme	-,020	,054	-,377	,707
Ebeveynhayalkırık	<---	Yaşamı kabul_x_Davranış kontrolü	,002	,049	,039	,969
Ebeveynhayalkırık	<---	Zyasamı kabul	-,004	,050	-,088	,930
Ebeveynhayalkırık	<---	Yaşamı kabul_x Tepkisellik	,112	,054	2,050	,040

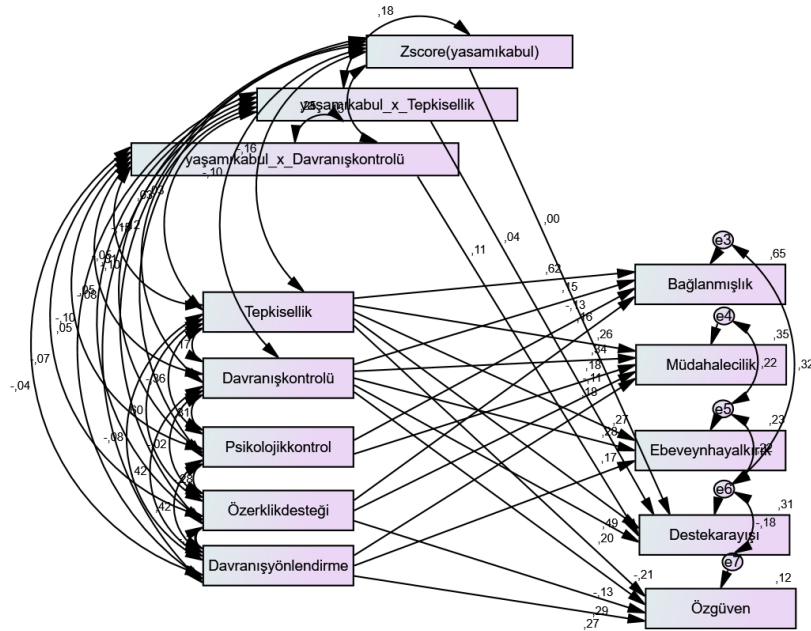
Davranış kontrolünün ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusuna olumlu etkisinde ve davranış yönlendirmenin ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusuna olumlu etkisinde yaşamı kabulün düzenleyici etkisi olmadığı görülmektedir ($p>0,05$). Ancak, tepkiselliğin ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusuna olumlu etkisinde yaşamı kabulün olumlu düzenleyici etkisi olduğu tespit edilmiştir ($p=0,040$). Şekil 3.14'te bağımsız, düzenleyici ve etkileşim değişkenlerinin bağımlı değişken üzerindeki etkilerini gösteren standardize edilmemiş regresyon katsayıları ile oluşturulan grafik bulunmaktadır.

Şekil 3.14. Tepkiselliğin ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusuna olan olumlu etkisinde yaşamı kabulün olumlu düzenleyici etkisi

Grafik, tepkiselliğin ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusuna olumlu etkisinde yaşamı kabulün olumlu düzenleyici etkisi olduğunu ve bu ilişkiyi güçlendirdiğini anlatmaktadır.

3.1.5.9. Destek arayışına yönelik etkilerde yaşamı kabulün düzenleyici rolü.

(CMIN/DF= 2,351 , SRMR=0,031, GFI= 0,978, TLI= 0,931, CFI= 0,978, RMSEA= 0,058, PCLOSE= 0,227)

Şekil 3.15. Destek arayışına yönelik etkilerde yaşamı kabulün düzenleyici rolü

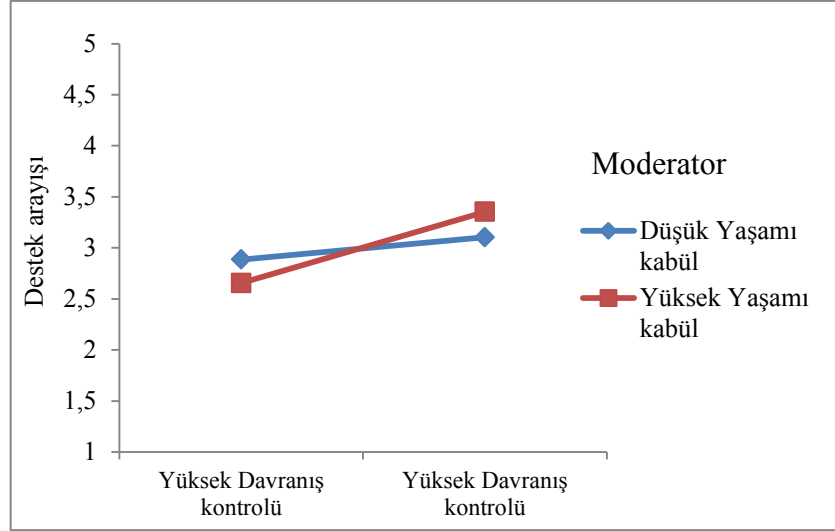
Uyum iyiliği değerleri sağlanmış yol modelde tepkisellik ve davranış kontrolünün destek arayışına etkisinde Yaşamı Kabulün düzenleyici rolü Tablo 3.14'teki anlamlılık değerlerine bakılarak değerlendirilmiştir.

Tablo 3.14.
Destek arayışına yönelik etkilerde yaşamı kabulün düzenleyici rolü

			Estimate	S.E.	C.R.	P
Bağlanmışlık	<---	Tepkisellik	,627	,040	15,694	***
Müdahalecilik	<---	Tepkisellik	,273	,056	4,833	***
Ebeveynhayalkırık	<---	Tepkisellik	,310	,052	5,922	***
Destekarayışı	<---	Tepkisellik	,585	,051	11,428	***
Özgüven	<---	Tepkisellik	-,169	,049	-3,428	***
Bağlanmışlık	<---	Davranış kontrolü	,144	,031	4,580	***
Müdahalecilik	<---	Davranış kontrolü	,331	,047	7,107	***
Ebeveynhayalkırık	<---	Davranış kontrolü	,303	,054	5,591	***
Destekarayışı	<---	Davranış kontrolü	,229	,048	4,744	***
Özgüven	<---	Davranış kontrolü	-,097	,041	-2,347	,019
Bağlanmışlık	<---	Psikolojik kontrol	-,128	,033	-3,903	***
Müdahalecilik	<---	Psikolojik kontrol	,185	,050	3,740	***
Bağlanmışlık	<---	Özerklik desteği	,157	,034	4,643	***
Müdahalecilik	<---	Özerklik desteği	-,106	,049	-2,183	,029
Özgüven	<---	Özerklik desteği	,222	,045	4,919	***
Müdahalecilik	<---	Davranış yönlendirme	,155	,041	3,733	***
Ebeveynhayalkırık	<---	Davranış yönlendirme	,165	,047	3,500	***
Özgüven	<---	Davranış yönlendirme	,186	,036	5,188	***
Destekarayışı	<---	Yaşamı kabul_x_Davranış kontrolü	,120	,044	2,727	,006
Destekarayışı	<---	Yaşamı kabul_x_Tepkisellik	,052	,051	1,033	,302
Destekarayışı	<---	Zyasamı kabul	,005	,047	,101	,920

Tepkiselliğin destek arayışına olan olumlu etkisinde yaşamı kabulün düzenleyici etkisi olmadığı ($p>0,05$) ancak, davranış kontrolünün destek arayışına olan olumlu etkisinde, yaşamı kabulün olumlu düzenleyici etkisinin olduğu görülmektedir ($p=0,006$).

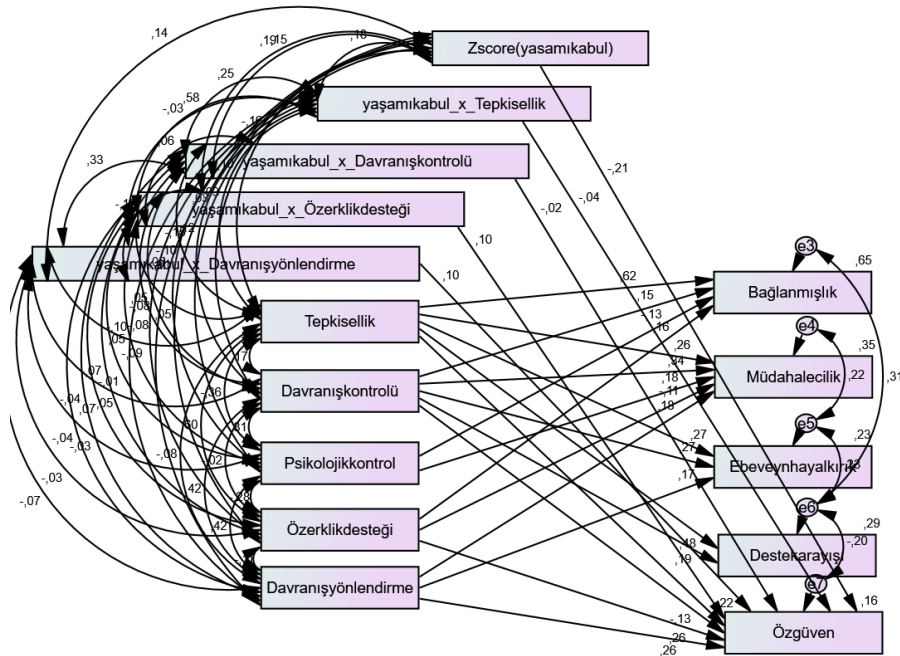
Şekil 3.16'da bağımsız, düzenleyici ve etkileşim değişkenlerinin bağımlı değişken üzerindeki etkilerini gösteren standardize edilmemiş regresyon katsayıları ile oluşturulan grafik bulunmaktadır.

Şekil 3.16. Davranış kontrolünün destek arayışına olan olumlu etkisinde, yaşamı kabulün olumlu düzenleyici etkisi

Şekil 3.16'daki grafik, davranış kontrolünün destek arayışına olan olumlu etkisinin yaşamı kabulün olumlu düzenleyici etkisi olduğunu ve bu olumlu ilişkiyi güçlendirdiğini göstermektedir.

3.1.5.10. Özgüvene yönelik etkilerde yaşamı kabulün düzenleyici rolü.

(CMIN/DF= 2,194 , SRMR=0,030, GFI= 0,977, TLI= 0,930, CFI= 0,978, RMSEA= 0,055, PCLOSE= 0,309)

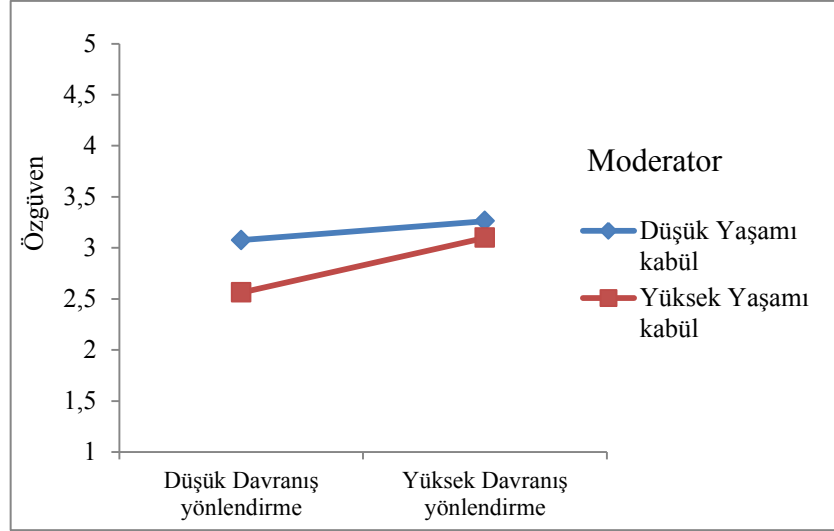
Şekil 3.17. Özgüvene yönelik etkilerde yaşamı kabulün düzenleyici rolü

Uyum iyiliği değerleri sağlanmış yol modelde tepkisellik, davranış kontrolü, özerklik desteği ve davranış yönlendirmenin özgüvene etkisinde Yaşamı Kabulün düzenleyici rolü Tablo 3.15'teki anlamlılık değerlerine bakılarak değerlendirilmiştir.

Tablo 3.15.
Özgüvene yönelik etkilerde yaşamı kabulün düzenleyici rolü

			Estimate	S.E.	C.R.	P
Bağlanmışlık	<---	Tepkisellik	,627	,040	15,667	***
Müdahalecilik	<---	Tepkisellik	,273	,056	4,837	***
Ebeveynhayalkırıklığına..	<---	Tepkisellik	,310	,052	5,927	***
Destekarayışı	<---	Tepkisellik	,572	,051	11,139	***
Özgüven	<---	Tepkisellik	-,182	,049	-3,749	***
Bağlanmışlık	<---	Davranış kontrolü	,145	,031	4,600	***
Müdahalecilik	<---	Davranış kontrolü	,331	,047	7,104	***
Ebeveynhayalkırıklığı..	<---	Davranış kontrolü	,302	,054	5,574	***
Destekarayışı	<---	Davranış kontrolü	,215	,049	4,429	***
Özgüven	<---	Davranış kontrolü	-,103	,040	-2,559	,010
Bağlanmışlık	<---	Psikolojik kontrol	-,130	,033	-3,956	***
Müdahalecilik	<---	Psikolojik kontrol	,186	,050	3,757	***
Bağlanmışlık	<---	Özerklik desteği	,157	,034	4,617	***
Müdahalecilik	<---	Özerklik desteği	-,106	,049	-2,182	,029
Özgüven	<---	Özerklik desteği	,202	,044	4,576	***
Müdahalecilik	<---	Davranış yönlendirme	,154	,041	3,729	***
Ebeveynhayalkırık	<---	Davranış yönlendirme	,167	,047	3,550	***
Özgüven	<---	Davranış yönlendirme	,181	,035	5,179	***
Özgüven	<---	Yaşamı kabul_x_Davranış yönlendirme	,087	,042	2,097	,036
Özgüven	<---	Yaşamı kabul_x_Tepkisellik	-,036	,051	-,719	,472
Özgüven	<---	Zyasamıkabul	-,169	,039	-4,334	***
Özgüven	<---	Yaşamı kabul_x_Davranış kontrolü	-,017	,038	-,443	,658
Özgüven	<---	Yaşamı kabul_x_Özerklik desteği	,086	,050	1,745	,081

Tepkiselliğin özgüvene olan olumsuz etkisinde Yaşamı Kabulün düzenleyici etkisi olmadığı ($p>0,05$), davranış kontrolünün özgüvene olan olumsuz etkisinde, Yaşamı Kabulün düzenleyici etkisi olmadığı ($p>0,05$), özerklik desteğinin özgüvene olan olumlu etkisinde Yaşamı Kabulün düzenleyici etkisinin olmadığı ($p>0,05$) ancak, davranış yönlendirmenin özgüvene olan olumlu etkisinde Yaşamı Kabulün olumlu düzenleyici etkisinin olduğu belirlenmiştir ($p=0,036$). Şekil 3.18'de bağımsız, düzenleyici ve etkileşim değişkenlerinin bağımlı değişken üzerindeki etkilerini gösteren standardize edilmemiş regresyon katsayıları ile oluşturulan grafik bulunmaktadır.

Şekil 3.18. Davranış yönlendirmenin özgüvene olan olumlu etkisinde yaşamı kabulün olumlu düzenleyici etkisi

Şekil 3.18'deki grafik, davranış yönlendirmenin özgüvene olan olumlu etkisinde yaşamı kabulün olumlu düzenleyici etkisi olduğunu ve bu olumlu ilişkiyi güçlendirdiğini göstermektedir.

Araştırmada düzenleyici rolü araştırılan örtük değişken olarak kendini toplama gücünün alt kısımları olan kişisel yeterlik ve yaşamı kabulün test sonuçları Tablo 3.16'da sunulmuştur⁵.

⁵ Babam ve ben/ Algılanan baba tutumu ölçeği; tepkisellik, davranış beklentisi, davranış yönlendirme, psikolojik kontrol ve özerklik boyutlarından oluşmaktadır. Bireyleşme Ölçeği; destek arayışı, bağlanmışlık, özgüven, müdahalecilik ve ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusu boyutlarından oluşmaktadır. Psikolojik sağlamlık/ Kendini toplama gücü ölçeği kişisel yeterlik ve yaşam kabulü boyutlarından oluşmaktadır.

Tablo 3.16.
Kişisel yeterlik ve yaşamı kabulün düzenleyici etkileri tablosu

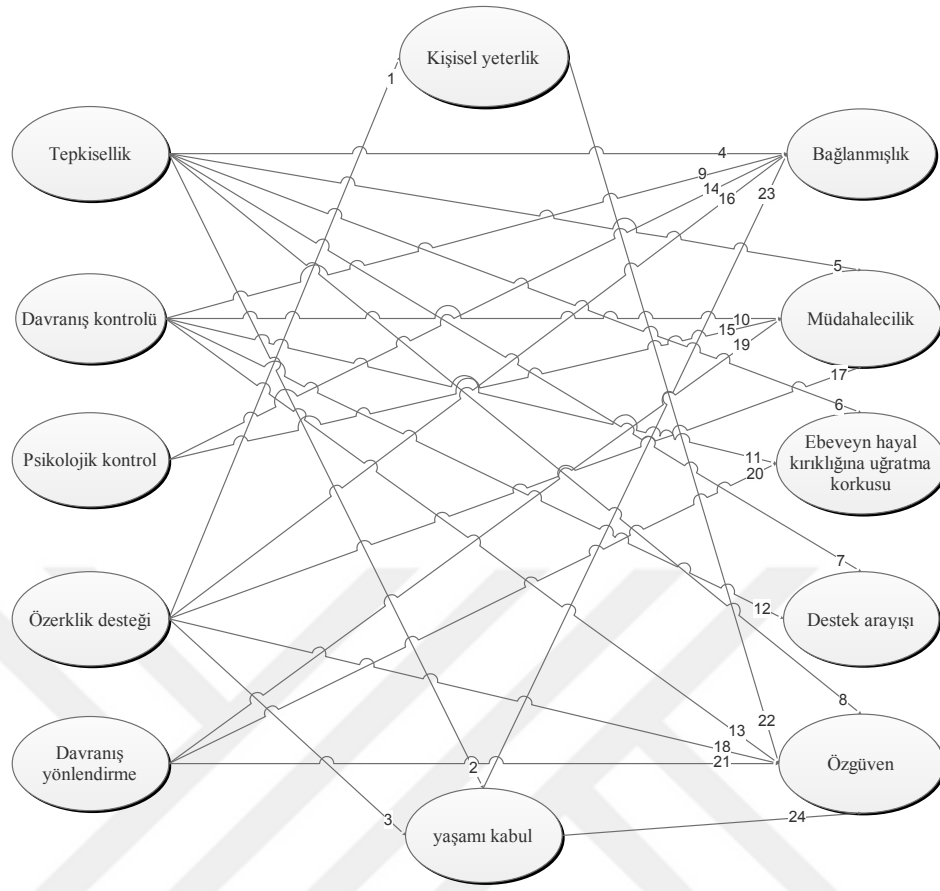
No	Hipotez (H ₁)	Red/ Destek
	Tepkiselliğin bağlanmışlığa olumlu etkisinde, kişisel yeterliğin düzenleyici etkisi vardır.	RED
	Davranış kontrolünün bağlanmışlığa olumlu etkisinde, kişisel yeterliğin düzenleyici etkisi vardır.	RED
	Psikolojik kontrolün bağlanmışlığa olumsuz etkisinde kişisel yeterliğin düzenleyici etkisi vardır.	RED
	Özerklik desteğinin bağlanmışlığa olumlu etkisinde kişisel yeterliğin düzenleyici etkisi vardır.	RED
	Tepkiselliğin müdahaleciliğe olumlu etkisinde, kişisel yeterliğin düzenleyici etkisi vardır.	RED
	Davranış kontrolünün müdahaleciliğe olumlu etkisinde, kişisel yeterliğin düzenleyici etkisi vardır.	RED
	Psikolojik kontrolün müdahaleciliğe olumsuz etkisinde, kişisel yeterliğin düzenleyici etkisi vardır.	RED
	Özerklik desteğinin müdahaleciliğe olumlu etkisinde kişisel yeterliğin düzenleyici etkisi vardır.	RED
	Davranış yönlendirmenin müdahaleciliğe etkisinde kişisel yeterliğin düzenleyici etkisi vardır.	RED
	Davranış kontrolünün ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusuna olumlu etkisinde, kişisel yeterliğin düzenleyici etkisi vardır.	RED
	Tepkiselliğin ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusuna olumlu etkisinde kişisel yeterliğin düzenleyici etkisi vardır.	RED
	Davranış yönlendirmenin ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusuna olumlu etkisinde kişisel yeterliğin düzenleyici etkisi vardır.	RED
	Tepkiselliğin destek arayışına olan olumlu etkisinde kişisel yeterliğin düzenleyici etkisi vardır.	RED
	Davranış kontrolünün destek arayışına olan olumlu etkisinde, kişisel yeterliğin olumlu düzenleyici etkisi vardır. (olumlu etkiyi güçlendirmektedir).	DESTEK
	Tepkiselliğin özgüvene olan olumsuz etkisinde kişisel yeterliğin düzenleyici etkisi vardır.	RED
	Davranış kontrolünün özgüvene olan olumsuz etkisinde, kişisel yeterliğin düzenleyici etkisi vardır.	RED
	Özerklik desteğinin özgüvene olan olumlu etkisinde kişisel yeterliğin düzenleyici etkisi vardır.	RED
	Davranış yönlendirmenin özgüvene olan olumlu etkisinde kişisel yeterliğin düzenleyici etkisi vardır.	RED
	Tepkiselliğin bağlanmışlığa olan olumlu etkisinde yaşamı kabulün düzenleyici etkisi vardır.	RED
	Psikolojik kontrolün bağlanmışlığa olan olumsuz etkisinde yaşamı kabulün düzenleyici etkisi vardır.	RED
	Davranış kontrolünün bağlanmışlığa olan olumlu etkisinde yaşamı kabulün düzenleyici etkisi vardır.	RED
	Özerklik desteğinin bağlanmışlığa olan olumlu etkisinde yaşamı kabulün olumsuz düzenleyici etkisi vardır. (yaşamı kabul, olumlu etkiyi azaltmaktadır).	DESTEK

No	Hipotez (H ₁)	Red/ Destek
	Davranış yönlendirmenin müdahaleciliğe olumlu etkisinde, yaşamı kabulün düzenleyici etkisi vardır.	RED
	Davranış kontrolünün müdahaleciliğe olumlu etkisinde, yaşamı kabulün düzenleyici etkisi vardır.	RED
	Psikolojik kontrolün müdahaleciliğe olumlu etkisinde, yaşamı kabulün düzenleyici etkisi vardır.	RED
	Özerklik desteğinin müdahaleciliğe olumsuz etkisinde yaşamı kabulün olumlu düzenleyici etkisi vardır. (yaşamı kabul bu etkiyi azaltmaktadır).	DESTEK
	Davranış kontrolünün ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusuna olumlu etkisinde yaşamı kabulün düzenleyici etkisi vardır.	RED
	Davranış yönlendirmenin ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusuna olumlu etkisinde yaşamı kabulün düzenleyici etkisi vardır.	RED
	Tepkiselliğin ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusuna olumlu etkisinde yaşamı kabulün olumlu düzenleyici etkisi vardır.(yaşamı kabul bu etkiyi güçlendirmektedir).	DESTEK
	Tepkiselliğin destek arayışına olan olumlu etkisinde yaşamı kabulün düzenleyici etkisi vardır.	RED
	Davranış kontrolünün destek arayışına olan olumlu etkisinde, yaşamı kabulün olumlu düzenleyici etkisinin vardır.(yaşamı kabul bu etkiyi güçlendirmektedir)	DESTEK
	Tepkiselliğin özgüvene olan olumsuz etkisinde yaşamı kabulün düzenleyici etkisi vardır.	RED
	Davranış kontrolünün özgüvene olan olumsuz etkisinde, yaşamı kabulün düzenleyici etkisi vardır.	RED
	Özerklik desteğinin özgüvene olan olumlu etkisinde yaşamı kabulün düzenleyici etkisi vardır.	RED
	Davranış yönlendirmenin özgüvene olan olumlu etkisinde yaşamı kabulün olumlu düzenleyici etkisi vardır. (yaşamı kabul bu etkiyi güçlendirmektedir).	DESTEK

Tabloda 3.1.5.11.'de görüldüğü gibi toplam 35 düzenleyici etki hipotezi analiz sonuçları doğrultusunda değerlendirilmiş ve 6'sı veri tarafından desteklenmiş, 29'u ise reddedilmiştir.

Araştırma Modeli Son Durumu;

Direk, aracı, düzenleyici etkiler ile grup farkları hipotez test sonuçları dikkate alınarak araştırma modeli yeniden düzenlenmiş ve sadece direk etki hipotez numaralarının sunumda yer aldığı grafik, Şekil 3.19'da verilmiştir.

Şekil 3.19. Araştırma modeli son durumu grafiği

3.1.2. Genç yetişkin erkeklerin baba rolü ile ilgili düşüncelerine dair açıklayıcı istatistikler.

3.1.2.1. Baba kimdir?

Katılımcılar yöneltilen, “*baba kimdir?*” sorusuna çok geniş yelpazede ve çok farklı içeriklerde cevaplar alınmıştır. Bu cevaplar, alanyazındaki eserler (Morgan, 1998; Bolak-Boratav, Fişek ve Eslen Ziya, 2017; Bozok, 2013; Connell, 2005; Sancar, 2009) ve uzman görüşü alınarak (Bozok, 2018) gruplanmaya çalışılmıştır. Verilen cevaplar; Morgan’ın (1998) babalığın üç bileşinine göre gruplanmıştır. Bu gruplar; ataerkillik, erkeklik ve ebeveynlik başlıkları altında katagori edilmiştir. Katılımcıların, %33.3’ü ($n=135$) babalık tanımlarını erkeklik bağlamında, %25.1’u ($n=102$) ise ebeveynlik bağlamında yapmışlardır. Soruya cevap vermek istemeyenler ise iyi bir baba görmediklerini o sebeple tanım vermek istemediklerini dile getirmişlerdir (Tablo 3.17).

Tablo 3.17.

Araştırmaya katılanların “baba kimdir?” sorusuna verdikleri cevapların belirlenen gruplara göre dağılımı

Baba kimdir?	f	%
Ataerkillik	128	31.5
Ebevyenlik	102	25.1
Erkeklik	135	33.3
Cevapsız	41	10.1
Toplam	406	100.0

Ataerkillik bağlamında değerlendirilen cevaplara örnek olarak; “Ailenin reisi”, “atadır ve saygı duyulandır”, “ailede sözü geçen”, “son sözü söyleyen tek kişi”, “evin maddi yükünü taşıyan ve aile ile dış çevre ilişkilerini yöneten kişi”, “evin direği”, “namusuna, ailesine sahip çıkan, yaslanılacak çınar”, “ocağın başı”, “büyük”, “zorlukları göğüsleyen kişi”, “her şey”, “otoriteyi sağlayan ve onu korumak için çaba sarf eden”, “ol dediğinde olunan, ol diyeceği zaman da ölünecek kişi”, “ailedeki dağ”, “ailenin kural koyucu lideri”, “bağışlayan ve esirgeyen”, “çokca bağışlayan ve çokca esirgeyen”, “otorite kaynağı”, “hiç değilse gizliden seven” vb. ifadeleri gösterilebilir.

Erkeklik bağlamamında değerlendirilen cevaplara örnek olarak; “her daim ailesine sahip çıkan”, “aileye sahip çıkan”, “koruyan, kollayan”, “annemin kocası”, “hayatımda hiç olmayan bir erkek”, “başımız sıkıştığında arkamızda olduğunu hissettiğimiz birisi”, “erkek ebeveyn demektir”, “çocuğun oluşumunda gereken varlıklardan bir tanesi”, “biyolojik olarak genlerimizin yarısını aldığımız kişi”, “baba bir erkek için en değerli sıfattır”, “‘Aile’ denen ‘Krallik’ ta çocuk denen ‘Kral’in ‘Basındaki tac’ tir” vb. ifadeleri verilebilir.

Ebevyenlik bağlamamında değerlendirilen cevaplara örnek olarak; “ailenin manevi desteği”, “yeni baba tanımına uyan kişi”, “ilk öğretmen, ilk model, en iyi arkadaş”, “en yakın”, “çocuğunun hep yanında olan kişi”, “sevgi dolu, yardımcı, seni her koşulda destekleyen ve yol gösteren kişi”, “çocuk doğduktan sonra onu büyüten, ihtiyaçlarını karşılayan büyüttükten sonra da daima yanında olan”, “sıkıntılarını paylaşan kişi”, “değer veren, sevdiğini gösteren, çocuğun sosyal ve bilimsel gelişimine destek olan ebeveyn” vb. ifadeleri gösterilebilir.

Cevap vermek istemeyenler ise babaları ile ilgili üzücü anılarını paylaşmayı tercih etmişlerdir.

“*Baba Kimdir?*” sorusuna verilen cevapların temel duyguları içerip içermediği de değerlendirilmiştir. Katılımcıların, % 82,52’u (n=335) cevaplarında duygu içeren bir sözcük kullanmamıştır. Kalan katılımcıların; %7,9’u (n=32) ilgi (Merak, kabul, dostluk, güven, şefkat, sevgi ve bağlılık), % 0,2’si (n=1) utanç (Suçluluk, utanç, hayal kırıklığı, vicdan azabı, pişmanlık, üzüntü ve pişmanlık) duygusu içeren ifadeler kullanmışlardır.

“*Baba Kimdir?*” sorusuna verilen cevapların araştırmada kullanılan ölçek puanları arasında bir farklılaşma yaratıp yaratmadığına bakıldığında grupların aritmetik ortalamaları arasında bir farklılaşmaya rastlanmamıştır. “*Baba kimdir?*” sorusuna erkeklik bakış açısı ile cevap verenlerin kendini toplama gücü ölçeğine ait puanları anlamlılık göstermemekle birlikte diğerlerinden yüksektir. Bireyleşme ölçeği özgüven altboyutunda ise bu soruyu ataerkillik bağlamında değerlendirenlerin puanları diğerlerine göre anlamlı olmamakla birlikte düşüktür. Yine Bireyleşme ölçeği özerklik desteği puanları da anlamlı bir farklılaşma göstermemekle birlikte babalık tanımı yapmayanların puanların aritmetik ortalaması en düşük grubu, soruya ebeveynlik bağlamında cevap verenlerin puanlarının aritmetik ortalamaları en yüksek grubu oluşturmaktadır.

3.1.2.2. Babalık nasıl yapılmalıdır?

Katılımcıların verdikleri cevaplar, sergiledikleri rollere göre üç kategoride toplanmıştır. Bu roller; temel geçim sağlayıcı, arkadaş ve otorite figürü olarak algılanmaktadır. Bu katogoriler bağıl ve davranışsal durumları içermeleri açısından değerlendirilmiştir (Iwata, 2003). Aynı zamanda bu soru için okul öncesi dönem çocukları için geliştirilen “*Baba Katılım Ölçeği*”nde belirtilen ve baba katılımının temelleri olarak düşünülen; temel bakım, keyfi meşguliyet, ilgi ve yakınlık maddeleri de bir kaynak teşkil etmiştir (Sımsıkı ve Şendil, 2014).

Tablo 3.18.

Araştırmaya katılanların “babalık nasıl yapılmalıdır?” sorusuna verdikleri cevapların belirlenen gruplara göre dağılımı

Babalık nasıl yapılmalıdır?	<i>f</i>	%
Arkadaşça	127	31.3
Temel bakım veren kişi olarak	74	18.2
Otorite olarak	165	40.6
Fikrim yok diyerek cevap vermek istemeyenler	34	9.8
Toplam	406	100.0

Katılımcıların %40.6'sı ($n= 165$) kişi babalığın otorite olarak algılanması gerektiği görüşünde olduğunu, %31.3'ü ($n= 127$) babalığın sıcak ilişkiler çerçevesinde arkadaşça yapılmasını önemsediklerini, %18.2'si ($n= 74$) ise babalığın temel bakım vermekle yapılabileceğini düşündüğünü belirtmiştir (Tablo 3.18).

Babalığın “otoriter” yapılması gerektiğini düşünenlerin verdikleri cevaplara örnek olarak; “disiplinle, eğiterek, öğreterek”, “aile reisi olup otorite kuraarak”, “her zaman yanında olmasa da yani başında gibi güç alınan”, “evlatlarına neyin doğru, neyin yanlış olduğunu anlatıp öğreterek”, “çocuğu döverek, fazla şımartmamak iyidir”, “aile reisi olup görevlerini yerine getirerek” ve benzeri ifadeler gösterilebilir.

Babalığın “arkadaşça” yapılması gerektiğini düşünenlerin verdikleri cevaplara örnek olarak; “sevgi, şefkat ve güven vererek”, “ailesine zaman geçirerek, eğlenerek”, “demokratik olarak”, “yüksek özveri, ilgi ve alaka ile”, “olgunluk, ciddiyet ve arkadaşça”, “şefkatle, hissederek, içten, dokunarak, hobilerle, eğlenceler bularak”, “her ne olursa olsun çocuğun yanında durarak”, “temas ederek”, “oynayarak” ve benzeri ifadeler gösterilebilir.

Babalığın “bakım veren kişi” yapılması gerektiğini düşünenlerin verdikleri cevaplara örnek olarak; “evini geçindirerek”, “ailesinin maddi ihtiyaçları ile ilgilenerek”, “para vererek”, “evine giderken ekmek götürerek” ve benzeri ifadeler gösterilebilir.

“Babalık nasıl yapılmalıdır?” sorusuna verilen cevapların temel duyguları içerip içermediği de değerlendirilmiştir. Katılımcıların, % 84,7'si ($n=344$) cevaplarında duygu içeren bir sözcük kullanmamıştır. Kalan katılımcıların; %13,3'si ($n=54$) ilgi (Merak, kabul, dostluk, güven, şefkat, sevgi ve bağlılık), % 1,7'si ($n=7$) üzüntü (Keder, acı, kasvetli, melankoli, umutsuzluk, yalnızlık) ve %0,2'si ($n=1$) iğrenme (Tiksinme, hor görme, küçümseme, kibir, nefret, hoşlanmama, sevmeme) duygularını içeren ifadeler kullanmışlardır.

“Babalık nasıl yapılmalıdır” sorusuna verilen cevapların araştırmada kullanılan ölçek puanları arasında bir farklılaşma yaratıp yaratmadığına bakıldığında grupların aritmetik ortalamaları arasında bir farklılaşmaya rastlanmamıştır.

3.1.2.3. Babanızdan neler öğrendiniz?

Araştırmaya katılanların, %61.1'i (n=248) babalarından etik değerler öğrendiklerini, %18.7'si (n=76) ise babalarından hiçbir şey öğrenmediklerini paylaşmışlardır (Tablo 3.19).

Tablo 3.19.

Araştırmaya katılanların “babanızdan neler öğrendiniz?” sorusuna verdikleri cevapların belirlenen gruplara göre dağılımı

Babanızdan neler öğrendiniz?	f	%
Ahlaki ve etik değerler	248	61.1
Davranış biçimleri	41	10.1
Doğrudan temas içeren enstrümanel etkinlikler	41	10.1
Hiçbir şey öğrenmediğini düşünenler	76	18.7
Toplam	406	100.0

Babalarından ahlaki ve etik değerleri öğrenenlerin ifadelerine örnek olarak; sorumluluk, dürüstlük, sevgi, saygı, doğruluk ve din gibi araç değerler gösterilebilir (Rokeach, 1973).

Babalarını rol modeli olarak bazı davranışlar edindiklerini söyleyenlerin verdikleri cevaplara örnek olarak; “aşırı sinir ve şiddet”, “para kazanma yolları”, “adabı muaşeret kuralları”, “ev geçindirme”, “insanların hayatlarını nasıl mahvederiz, nasıl insan gibi görünebiliriz” gösterilebilir.

Babaları ile doğrudan temas içerisinde paylaşımları olanların ise verdikleri cevaplar arasında; “futbol oynamak”, “araba kullanmak”, “fındık toplamak”, “satranç”, “okuma”, “şiir okuma”, “ev aletlerini tamir etme”, “mangal yapma”, “bisiklet sürmek” vb. doğrudan temas içeren enstrümantal etkinlikler bulunmaktadır.

Babalarından hiçbir şey öğrenmediklerini söyleyenler ise cümlelerini bu ve benzer şekillerde ifade etmişlerdir: “Kayda değmez”, “Neler öğrendiğimden çok neler öğrenmediğim daha fazla”, “Babam sert bir adamdı, sevgisini göstermezdi ama severdi”, “Öğrenmedim ama iyi bir insandı”, “Nasıl baba olunmayacağı dışında hiçbir şey öğrenmedim”, “Hiçbir şey öğrenmedim, annemden öğrendim insanlığı”...

“Babanızdan neler öğrendiniz?” sorusuna verilen cevapların temel duyguları içerip içermediği de değerlendirilmiştir. Katılımcıların, % 83,7'si (n=340) cevaplarında duygu içeren bir sözcük kullanmamıştır. Kalan katılımcıların; %6,6'sı (n=27) ilgi

(Merak, kabul, dostluk, güven, şefkat, sevgi ve bağlılık), % 3,4'ü (n=14) utanç (Suçluluk, utanç, hayal kırıklığı, vicdan azabı, pişmanlık, üzüntü ve pişmanlık), % 3,2'si (n=13) üzüntü (Keder, acı, kasvetli, melankoli, umutsuzluk, yalnızlık), % 2,5'i (n=10) iğrenme (Tiksinme, hor görme, küçümseme, kibir, nefret, hoşlanmama, sevmeme), %0,2'si (n=1) korku (Kaygı, endişe, sinirlilik, ürkeklik, dehşet ve panik) ve diğer % 0,2'si de (n=1) Öfke (Hiddet, kızgınlık, gazap, sinirlilik, düşmanlık, hınç ve şiddet) duygularını içeren ifadeler kullanmışlardır.

“*Babanızdan neler öğrendiniz?*” sorusuna verilen cevapların araştırmada kullanılan ölçek puanları arasında bir farklılaşma yaratıp yaratmadığı analiz edilmiştir. ANOVA testi sonucunda, $F(3, 402)=8,150$, $MSE=1,183$ $p=.000$, $\eta^2=.057$ göstermektedir ki, Bireyleşme Ölçeği Destek Arayışı alt boyut puanları, gruplar arasında anlamlı bir farklılaşmaya yol açmıştır. Bu farklılaşma; babalarından değerleri öğrenenlerle ($M=3,2297$, $SD= 1,078$) hiçbir şey öğrenmeyenler ($M=2,61$, $SD= 1,162$) arasındadır.

ANOVA analizi sonucunda, $F(3, 402)= 5.783$, $MSE=1,011$ $p=.001$, $\eta^2=.041$ göstermektedir ki, Bireyleşme Ölçeği Bağlılık alt boyut puanları, gruplar arasında anlamlı bir farklılaşma yaratmıştır. Bu farklılaşma; babalarından davranış öğrenenlerle ($M=3,803$, $SD= ,919$), hiçbir şey öğrenmeyenler ($M=3,29$, $SD=,169$) arasındadır.

ANOVA analizi sonucunda, $F(3, 402)= 6,181$, $MSE=,944$ $p=.000$, $\eta^2=.044$ göstermektedir ki, Bireyleşme Ölçeği Müdahalecilik alt boyut puanları, gruplara arasında anlamlı bir farklılaşma yaratmıştır. Bu farklılaşma; babalarından enstrümantel yapıda etkinlikler öğrenenlerle ($M=2,12$, $SD=,868$) davranış öğrenenler ($M=2,97$, $SD= ,943$) arasındadır.

ANOVA analizi sonucunda, $F(3, 402)= 5,462$, $MSE=1,346$ $p=.001$, $\eta^2=.039$ göstermektedir ki, Bireyleşme Ölçeği Ebeveyni Hayal Kırıklığına Uğratmaktan Korkma alt boyut puanları, gruplara arasında anlamlı bir farklılaşmaya neden olmaktadır. Bu farklılaşma; babalarından değerleri öğrenenlerle ($M=3,471$, $SD=1,14358$) enstrümantel yapıda etkinlikler öğrenenler ($M=2,718$, $SD=,166$) arasındadır.

ANOVA analizi sonucunda, $F(3, 402)= 4,495$, $MSE=4,83$ $p=.004$, $\eta^2=.032$ göstermektedir ki, Babam ve Ben Ölçeği Tepkisellik alt boyut puanları, gruplara arasında anlamlı bir farklılaşmaya neden olmaktadır. Bu farklılaşma; babalarından davranış öğrenenlerle ($M=25,85$, $SD= 5,77$) hiçbir şey öğrenmeyenler ($M=21,8$, $SD= 7,705$) arasındadır.

ANOVA analizi sonucunda, $F(3, 402)= 2,836$, $MSE=2,75$ $p=.038$, $\eta^2=.021$ göstermektedir ki, Babam ve Ben Ölçeği Davranış Beklentisi alt boyut puanlarının, gruplara arasında anlamlı bir farklılaşmaya neden olmaktadır. Bu farklılaşma; babalarından davranış öğrenenlerle ($M=24,344$, $SD=4,901$) enstrümantel yapıda etkinlikler öğrenenler ($M=21,26$, $SD= 4,69$) arasındadır.

ANOVA analizi sonucunda, $F(3, 402)= 2,733$, $MSE=2,77$ $p= ,043$, $\eta^2=.020$ göstermektedir ki, Babam ve Ben Ölçeği Davranışı Yönlendirme alt boyut puanlarının, gruplara arasında anlamlı bir farklılaşmaya neden olmaktadır. Bu farklılaşma; babalarından davranış öğrenenlerle ($M=18,82$, $SD= 5,063$) enstrümantel yapıda etkinlikler öğrenenler ($M=15,88$, $SD= 4,718$) arasındadır.

ANOVA analizi sonucunda, $F(3, 402)= 3,166$, $MSE=2,3$ $p=.024$, $\eta^2=.023$ göstermektedir ki, Babam ve Ben Ölçeği Özerklik Desteği alt boyut puanlarının, gruplara arasında anlamlı bir farklılaşmaya neden olmaktadır. Bu farklılaşma; babalarından davranış öğrenenlerle ($M=24,48$, $SD=4,223$) hiçbir şey öğrenmeyenler ($M=22,17$, $SD=4,99$) arasındadır.

3.1.2.4. Babanızın sizi sevdiğini hangi yaşantılarla/anılarla hatırlıyorsunuz?

Bu soruya verilen cevaplar, Palkovitz'in (2002) erken çocukluk dönemi için belirlediği baba katılımını bilişsel, duyuşsal ve davranışsal alan kapsamındaki değerlendirdiği modele göre yapılmış ve genç yetişkin çocuklar tarafından hatırlanan yaşantılar şu kategorilerde toplanmıştır: İletişim, öğretme, denetleme, düşünce süreçleriyle meşgul olma, maddi destek sağlama, duygu gösterme, koruma, duygusal destek, getir götür işleri, bakım verme, çocukla ilişkili bakım konusuyla meşgul olma, paylaşılan ilgiler, ulaşılabilir olma, planlama ve paylaşılan aktivitelerdir.

Araştırmaya katılanların % 46,81 (n=190) babalarının kendilerini sevdiklerini hatırlamadıklarını, %5'i (n=2) de babalarını kendilerine bir şey öğrettikleri sırada sevdiklerini hissettiklerini paylaşmışlardır.

Tablo 3.20.

Araştırmaya katılanların “Babanızın sizi sevdiğini hangi yaşantılarla/anılarla hatırlıyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevapların belirlenen gruplara göre dağılımı

Babanızın sizi sevdiğini hangi yaşantılarla/anılarla hatırlıyorsunuz?	f	%
İletişim	13	3.2
Öğretme	2	.5
Denetleme	7	1.7
Maddi destek sağlama	12	3.0
Duygu gösterme	39	9.6
Koruma	28	6.9
Duygusal destek	29	7.1
Bakım verme	8	2.0
Paylaşılan ilgiler doğrudan temas	46	11.3
Ulaşılabilir olma	6	1.5
Planlama	7	1.7
Paylaşılan aktiviteler	6	1.5
Babam göstermezdi cevabını verenler	11	2.7
Hatırlamayanlar	190	46,8
Toplam	406	100.0

Babası tarafından sevildiğini hatırlamayanlar sıklıkla; “hiçbir şey”, “bu soruları geçsek?”, “pek göstermezdi”, “fiziksel bakımdan pek ilgili değildi”, “Uzun yıllar beni sevmediğini bile düşündüm”, “Seviyordur muhakkak ama belli etmezdi” ve benzer ifadeler kullanmışlardır.

“Babanızın sizi sevdiğini hangi yaşantılarla hatırlıyorsunuz?” sorusuna verilen cevapların temel duyguları içerip içermediği de değerlendirilmiştir. Katılımcıların, % 47,5'i (n=193) cevaplarında duygu içeren bir sözcük kullanmamıştır. Kalan katılımcıların; %37,9'u (n=154) öfke (Hiddet, kızgınlık, gazap, sinirlilik, düşmanlık, hınç ve şiddet), % 11,8'i (n=48) ilgi (Merak, kabul, dostluk, güven, şefkat, sevgi ve bağlılık), % 1,7'si (n=7) üzüntü (Keder, acı, kasvetli, melankoli, umutsuzluk, yalnızlık), %0,5'i (n=2) utanç (Suçluluk, utanç, hayal kırıklığı, vicdan azabı, pişmanlık, üzüntü ve pişmanlık), %0,5'i de (n=2) iğrenme (Tiksinme, hor görme, küçümseme, kibir, nefret, hoşlanmama, sevmeme) duygularını içeren ifadeler kullanmışlardır.

“Babanızın sizi sevdiğini hangi yaşantılarla hatırlıyorsunuz?” sorusuna verilen cevapların frekansları arasında büyük farklılıklar olması nedeniyle araştırmada

kullanılan ölçek puanları ile analiz yapılması mümkün olmamıştır. Veri seti, babası ile sıcak bir anısını hatırlayanlar (%50, $f=203$) ve bir yaşantısını anımsamayanlar (%49,5, $f=201$) olarak yeniden gruplanarak analize alınmıştır.

Bu araştırmada, Bireyleşme Ölçeği Destek Arayışı alt boyutu puanları “*Babanızın sizi sevdiğini hangi yaşantılarla hatırlıyorsunuz?*” sorusuna verilen cevaplara göre analize alınmıştır. Bağımsız T testi sonucunda $t(401,83)=2,276$, $p= .023$ olup, babasının kendisini sevdiğini hatırlatan anıları olanlarla olmayanların aritmetik ortalamaları arasında anlamlı bir farklılaşma saptanmıştır. Cohen (1988) $d= ,251$ olup, babası ile sıcak bir anısını hatırlayanların puanlarının ortalaması ($M=3,1896$, $SD=1,106$), bir yaşantısını anımsamayanların puanlarının ortalamasından ($M=2,93$, $SD=1,117$) daha yüksektir.

Bireyleşme Ölçeği Bağlılık alt boyutu puanları “*Babanızın sizi sevdiğini hangi yaşantılarla hatırlıyorsunuz?*” sorusuna verilen cevaplara göre analize alınmıştır. Bağımsız T testi sonucunda $t(384,74)= 13,907$, $p= .000$ olup, babasının kendisini sevdiğini hatırlatan anıları olanlarla, olmayanların aritmetik ortalamaları arasında anlamlı bir farklılaşma olduğu saptanmıştır. Cohen (1988) $d=,362$ olup, babası ile sıcak bir anısını hatırlayanların puanlarının ortalaması ($M=,807$, $SD=,9024$), bir yaşantısını anımsamayanların puanlarının ortalamasından ($M=3,44$, $SD = 1,107$) daha yüksektir.

Babam ve Ben Ölçeği Tepkisellik alt boyutu puanları “*Babanızın sizi sevdiğini hangi yaşantılarla hatırlıyorsunuz?*” sorusuna verilen cevaplara göre analize alınmıştır. Bağımsız T testi sonucunda $t(402)= 2,698$, $p=,006$ olup, babasının kendisini sevdiğini hatırlatan anıları olanlarla, olmayanların aritmetik ortalamaları arasında anlamlı bir farklılaşma olduğu saptanmıştır. Cohen (1988) $d=1,919$ olup, babası ile sıcak bir anısını hatırlayanların puanlarının ortalaması ($M=24,77$, $SD=6,664$), bir yaşantısını anımsamayanların puanlarının ortalamasından ($M=22,85$, $SD = 7,318$) daha yüksektir.

Babam ve Ben Ölçeği Özerklik desteği alt boyutu puanları “*Babanızın sizi sevdiğini hangi yaşantılarla hatırlıyorsunuz?*” sorusuna verilen cevaplara göre analize alınmıştır. Bağımsız T testi sonucunda $t(402)= 5,904$, $p= .016$ olup, babasının kendisini sevdiğini hatırlatan anıları olanlarla olmayanların aritmetik ortalamaları arasında anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmektedir. Cohen (1988) $d=1,711$ olup, babası ile

sıcak bir anısını hatırlayanların puanlarının ortalaması ($M= 24,30$, $SD=4,314$), bir yaşantısını anımsamayanların puanlarının ortalamasından ($M=22,59$, $SD =5,21$) daha yüksektir.

3.1.2.5. Babanızın çocuk yetiştirme yöntemi nasıldır?

Katılımcıların, % 69.2'si ($n=281$) babalarını otoriter bulduklarını bildirmişlerdir. Babalarını otoriter olarak bulanlar şu ifadeleri kullanmışlardır: “Aşırı otoriter kontrolcü”, “Cezalandırma”, “Dayak, hakaret”, “Babamın hoşuna giden davranışlarda bulunduğum zaman iyi olurdu fakat hoşuna gitmediğinde kötü şeyler olabilirdi”, “Ceza verme şekli, aç bırakma, konuşmama”, “Sözleri kılıçtan keskindir, konuşması yeter”, “Araya mesafe koyardı”, “katı”, “Kendisi yapıp, çocuklarının yapmasını istemediği her şeye karşı çıkan disiplin turu”, “Kuralcı, hep son sözü söyler”, “Babam çok sert, mesafeli, mükemmelliyetçi, obsesif ve kurallarla doluydu”, “özellikle ilkokul ve sonrasında bana sürekli cezalar ve yasaklar koyan birisiydi”, “çocukluğumda ve anne-babamla beraber yaşadığım dönemde sürekli bir şeylerden dolayı eleştirildiğim”, “Aşırı sertti, dayak yoktu ama şiddetli bağırma ve azarlamalara maruz kaldığımı hatırlıyorum” vb. (Tablo 3.21).

Yine katılımcılardan %1.7'si ($n=7$) izin verici ihmalkâr tutumla yetiştiklerini belirtmişlerdir. Cevap vermek istemeyenlerin (%5.9 $n=24$) çoğunluğu fazla hatırlamak istemediklerine vurgu yapmışlardır (Tablo 3.21).

Katılımcıların %5.9'u ($n=24$) bu soruya cevap vermek istememişlerdir. Bir çocuğu beden dilini kullanarak soruyu cevaplamayı red ederken, bir kısmı “bu sorulardan daha çok var mı?” şeklinde tepki vermiş, bir kısmı da “kendi var mıydı da stili olsun” ve benzer cevaplar vermişlerdir.

Tablo 3.21.

Araştırmaya katılanların “Babanızın disiplin yöntemi nasıldır?” sorusuna verdikleri cevapların belirlenen gruplara göre dağılımı

Babanızın çocuk yetiştirme yöntemi nasıldır?	<i>f</i>	%
Açıklayıcı otoriter	80	19.7
Otoriter	281	69.2
İzin verici şımartan	14	3.4
İzin verici ihmalkâr	7	1.7
Cevap vermek istemeyenler	24	5.9
Toplam	406	100.0

“*Babanızın disiplin yöntemi nasıldır?*” sorusuna verilen cevapların temel duyguları içerip içermediği de değerlendirilmiştir. Katılımcıların, % 86,5’i (n=351) cevaplarında duygu içeren bir sözcük kullanmamıştır. Kalan 55 katılımcının; %8,4’ü (n=34) öfke (Hiddet, kızgınlık, gazap, sinirlilik, düşmanlık, hınç ve şiddet), % 2,7’si (n=11) iğrenme (Tiksinme, hor görme, küçümseme, kibir, nefret, hoşlanmama, sevmeme), % 1,7’si (n=7) ilgi (Merak, kabul, dostluk, güven, şefkat, sevgi ve bağlılık), %0,7’si (n=3) korku (Kaygı, endişe, sinirlilik, ürkeklik, dehşet) duygularını içeren ifadeler kullanmışlardır.

“*Babanızın çocuk yetiştirme yöntemi nasıldır?*” sorusuna verilen cevapların araştırmada kullanılan ölçek puanları arasında bir farklılaşma yaratıp yaratmadığı analiz edilmiştir. ANOVA analizi sonucunda, $F(4, 400)= 5,803$, $MSE=1,002$ $p=,000$ $\eta^2=,055$ göstermektedir ki, Bireyleşme Ölçeği Bağlılık alt boyut puanlarının, gruplar arasında anlamlı bir farklılaşma gösterdiği saptanmıştır. Bu farklılaşma; babalarının otoriter stile sahip olduğunu söyleyenlerle ($M=3,50$, $SD=1,063$) babasının ebeveynlik stilini açıklayıcı otoriter olarak değerlendirenler ($M=4,013$, $SD=,735$) arasındadır.

“*Babanızın çocuk yetiştirme yöntemi nasıldır?*” sorusuna verilen cevapların araştırmada kullanılan ölçek puanları arasında bir farklılaşma yaratıp yaratmadığı analiz edilmiştir. ANOVA analizi sonucunda, $F(4, 400)= 5,097$, $MSE= 4,7$ $p=,001$, $\eta^2=,048$ göstermektedir ki, Babam ve Ben Ölçeği Tepkisellik alt boyut puanlarının, gruplar arasında anlamlı bir farklılaşma gösterdiği saptanmıştır. Bu farklılaşma; babalarının otoriter stile sahip olduğunu söyleyenlerle ($M= 22,98$ $SD=7,25$) babasının ebeveynlik stilini açıklayıcı otoriter olarak değerlendirenler ($M=26,74$ $SD=5,836$) arasındadır.

“*Babanızın çocuk yetiştirme yöntemi nasıldır?*” sorusuna verilen cevapların araştırmada kullanılan ölçek puanları arasında bir farklılaşma yaratıp yaratmadığı analiz edilmiştir. ANOVA analizi sonucunda, $F(4, 400)= 3,884$, $MSE=4,05$ $p=,004$, $\eta^2=,037$ göstermektedir ki, Babam ve Ben Ölçeği Psikolojik Kontrol alt boyut puanlarının, gruplar arasında anlamlı bir farklılaşma gösterdiği saptanmıştır. Bu farklılaşma; babalarının otoriter stile sahip olduğunu söyleyenlerle ($M=16,76$ $SD=6,650$) babasının ebeveynlik stilini açıklayıcı otoriter olarak değerlendirenler ($M=13,66$ $SD=5,209$) arasındadır.

3.2. Yorumlar

3.2.1. Ölçek puanları ve düzenleyici role ilişkin bulguların tartışması.

3.2.1.1. Genç yetişkin çocukların algıladıkları babalık stilleri ve düzenleyici role dair bulguların tartışması.

Hipotez 1: Davranış kontrolünün destek arayışına olan olumlu etkisinde, kişisel yeterliğin olumlu düzenleyici etkisi vardır (KABUL) ($CMIN/DF= 1,983$, $SRMR=0,027$, $GFI= 0,981$, $TLI= 0,950$, $CFI= 0,984$, $RMSEA= 0,050$, $PCLOSE= 0,487$).

Hipotez 1 kapsamındaki analizlerde, ilk olarak Algılanan Babalık Stili alt ölçeği olan davranış kontrolü boyutunun Bireyleşme Ölçeği destek arayışı üzerindeki etkisinde Kendini Toparlama Gücü ölçeğinin kişisel yeterlilik altboyutunun düzenleyici rolü incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, düzenleyici değişkenin söz konusu etkiyi biçimlendirdiği görülmüştür ($CMIN/DF= 1,983$, $SRMR=0,027$, $GFI= 0,981$, $TLI= 0,950$, $CFI= 0,984$, $RMSEA= 0,050$, $PCLOSE= 0,487$). Bulgular, Hipotez 1'i destekler niteliktedir. Söz konusu biçimlendirici etkiye ilişkin bulgular şu şekilde özetlenmiştir:

Bu araştırma örneğinde; *babadan algılanan davranış kontrolünün genç yetişkin erkeğin bireyleşme sürecindeki destek arayışına olan olumlu etkisinde, kişisel yeterliğin olumlu düzenleyici etkisi olduğu* saptanmıştır. Bu bulgu, babanın çocuğuna aşırı kural koymasının, çocuğu babadan duygusal tavsiyeler almaya açık hale getirdiğine dikkat çekerek (yani davranış kontrolünün destek arayışına olan olumlu etkisi) kişisel yeterliğin düzenleyici rolüyle güçlendiğine vurgu yapmaktadır.

Ailevi sorumlulukların yüksek olduğu, hiyerarşik aile yapısını önemseyen ebeveynin otoritesi yüksek kabul ve saygı ile karşılanmaktadır (Harrison, Wilson, Pine, Chan ve Buriel, 1990). Literatürde örneğini genç yetişkinlerin oluşturduğu çalışmalara nadir rastlanmamaktadır. Aynı değişkenleri ele alan bazı araştırmalarda özellikle ergenlik döneminde ebeveynin denetim boyutunda çocuğu ile sık sık çatışma yaşamasının ergenin bireyleşme sürecine temel attığına işaret etmektedir (Montemayor, 1983, Smetana ve Gaines, 1999, Smetana, Campione-Barr ve Daddis, 2004). Elbette bu bağlamda kültürel farklılıkların olduğu yadsınamaz. Rohner (2004), Amerikan ve Batı kültüründe ebeveynlerin denetim boyutunda yüksek talepkarlık göstermeyi ve aşırı

kontrolü tercih etmediğine vurgu yapmıştır. Bu durumun da gencin ayrık benlik geliştirmesi için önemli zemin hazırladığı muhakkaktır. Hatta aşırı otoriter tavır sergileyen ebeveynlerin çocukları kendilerinin yok sayıldığını düşündüklerini paylaşmışlardır.

Doğu kültürüne baktığımızda ise sıkı disiplinle büyütülen çocukların kendilerini önemseniyor hissettikleri ve ebeveynlerine daha saygılı oldukları saptanmıştır (Chao, 1994, Chao ve Aque, 2009, Hantal, 2007, Kaya,2012). Bu araştırmanın bulguları da bu bilgileri destekler niteliktedir. Fazla kurallı yetiştirilen bireyler genç yetişkinlik dönemlerinde babalarının duygusal tavsiyelerine önem vermektedirler. Araştırmanın açık uçlu sorularına verilen cevaplar ışığında genç yetişkinler babalarından değerler konusunda çok şey öğrendiklerine özellikle vurgu yapmışlar ve kendilerini iyi yetiştirilmiş olarak adlandırmışlardır. Kağıtçıbaşı da (2012) yetkeci ebeveynliğin kültürlere özgü olarak işlevsel olabileceğini belirtmiştir.

Lee ise (2005), bireyin yaşadığı olumlu ve/ veya olumsuz deneyimlerin ve de özellikle ailesinden gelen telkin ve uyarıların onun psikolojik durumunu etkilediğini belirtmiştir. Bu bilgiden yola çıkarak kurallı büyüyen çocukların kişisel yeterlilik boyutunda ele alınan; azim, sebat, direnç ve tahammül gibi kavramları geliştirip psikolojik sağlıklarını korudukları düşünülebilir.

Sonuçlar aynı zamanda aşırı kurallı büyütülen çocukların ileride dıştan denetimli yetişkin bireyler olabileceklerini de düşündürebilir.

Hipotez 2: Özerklik desteğinin bağlanışlığa olan olumlu etkisinde yaşamı kabulün olumsuz düzenleyici etkisi vardır. (yaşamı kabul, olumlu etkiyi azaltmaktadır) (KABUL).

Bu araştırma bulgularına göre; çocuğun özerklik girişimlerinin desteklenmesi, baba ile çocuk ilişkisindeki karşılıklı güven ve saygıyı olumlu yönde etkilemektedir. Steinberg de çalışmasında (2001) bağlanışlığın psikolojik özerklikle ilişkili olduğunu saptamış ve aşırı bağlanışlığın çocuk ve ergenin ebeveyni aşırı koruyucu algılamasına neden olduğuna dikkat çekmiştir. Bu araştırmada ise yaşam kabulünün artmasının bu etkiyi azalttığı saptanmıştır.

Araştırmalar bağlanmışlığın temelini oluşturan bağlanma sũreçlerine dikkat çekmektedir (Rolleri, Bean ve Ecker, 2006; Stinnett and DeFrain, 1985). Harrist ve Waugh (2002) bağlanmışlığı güvenli bağlanma őrũntũsũnũn bir gœstergesi olarak gœrmektedirler.

Alanyazında, izerklik, bağlanma, uyum ve duygusal esneklik kavramları arasındaki ilişkilerin incelendiği ve őrneklemine ergenlerin oluşturduğu araştırmalara rastlanmaktadır (Örn: Akyũz ve şendil, 2014; Lee ve Bell 2003; Lynch, 2013). Bu araştırmaların sonuçlarına gœre bireylerin izerk oluşları onların güvenli bağlanmaları ile ilişkilendirilebilir. Bireyin izerk davranışlar sergileyebilmesi için bakım vereni güvenli bir ũs olarak algılaması önemlidir (Bowlby, 1988). Gũvenli bağlanan bireylerin kendilerine saygıları ve zgũvenleri yũksektir ve izerktirler (Bartholomew ve Horowitz, 1991; Hazan ve Shaver, 1987). Ayrıca güvenli bağlanma ve izerkliğin bilinçli farkındalığı geliştirdiği saptanmıştır (Leigh ve Anderson, 2013; Kocafe, 2013). Bu araştırma sonucu katılımcıların bağlanma stillerinin nasıl olduğu sorusunu akla getirmektedir. Araştırmada katılımcılara bağlanma leği uygulanmış olmasına rağmen analizler sırasında kullanılmamıştır. Bundan sonra yapılacak olan çalışmalarda katılımcıların bağlanma stillerinin belirlenmesi önerilmektedir.

Bağlanmışlık literatũrde, çocukların sosyal davranışlarında ve iyilik hallerinde koruyucu bir faktœr olarak tanımlanmaktadır (Lee, Draper ve Lee, 2001; Lezin, Bean, Rolleri ve Wilson, 2004; Bean, Rolleri ve Wilson, 2006). ocuk ebeveyn bağlanmışlığının gũlũ ilişkisinde annenin/babanın çocuğuna değerler konusunda mesajlar vermesinin ve iyi rol modelleri olmasının önemi vurgulanmaktadır (Rolleri, Bean ve Ecker, 2006). Ebeveyn ocuk bağlanmışlığının zgũveni desteklediği (Bulanda ve Majumdar, 2009), yetişkinlikte değerleri pozitif olarak gũlendirdiėi ve umut dũzeyini yũkselterek daha fazla sosyal davranışlara ve içsel doyuma yol açtığı saptanmıştır (Williamson, Sandage ve Lee, 2007). Bazı araştırmalar (Örn: Padilla-Walker, Hardy ve Christensen, 2011; Parcel ve Menaghan, 1994) anne ile bağlanmışlığın hayatımızda daha yoğun izler bıraktığına dikkat çekse de Barber ve Thomas (1986) erkek çocuklarda anne kadar babanın da etkili olduğuna vurgu yapmışlardır. Bu araştırma kapsamında sadece algılanan baba stilleri

değerlendirilmiştir. Bundan sonraki çalışmaların hem anneler hem de babalarla yürütülmesi ve bağlanmışlık konusunun özel olarak ele alınması önerilmektedir.

Bağlanmışlık, ebeveynin çocuğu ile oyun oynaması ve eğlenceli anları paylaşması ile güçlenmektedir (Duncan, 1999; Lezin ve ark., 2004). Lamb (1997) batı kültüründe babaların gün içinde çocukları ile eğlenceli ve oyun dolu zamanlar geçirdiklerine vurgu yapmaktadır. Ancak bu çalışma farklı sonuçlar yansıtmaktadır. Bu araştırmada, genç yetişkinlerin büyük çoğunluğu, babaları ile fazla oyun oynamadıklarına vurgu yapmışlardır. Bu noktada, bağlanmışlık kavramının kültürel olarak tanımlaması gerektiği, her kültürde farklı yapılanmaları kapsayabileceği düşünülmektedir.

Conger (1997) ise açıklayıcı otoriter ebeveynliğin bağlanmışlığı arttırdığına dikkat çekmektedir. Ancak bu durum kültürden kültüre farklılıklar göstermektedir (Bean ve ark., 2006). Bu araştırmada ise katılımcılar babalarını otoriter olarak algıladıklarına vurgu yapmışlardır. Bu bağlamda bir kez daha kültürümüzde bağlanmışlığı etkileyen faktörlerin tespit edilmesinin önemi ortaya çıkmaktadır. Bu konunun gelecek araştırmalarda ivedilikle ele alınması bir kez daha önerilmektedir.

Literatürde ebeveyn çocuk bağlanmışlığı uzun yıllar sürse de bireyin kendi kararlarını verebileceği, çünkü bu durumun önce öz düzenleme becerilerini sonra da kendi değerini bilmeyi öğrettiği saptanmıştır (Deater- Deckard, 2004). Bu araştırma sonucunda moderatör değişkenin olumlu etkiyi azaltması (yaşamı kabul, olumlu etkiyi azaltmaktadır) genç yetişkinlerin öz düzenleme yapabildikleri ve dışsal destek aramaktan vazgeçtiklerinin bir göstergesi olabileceği düşünülmektedir. Bowen'ın Sistem Teorisi'nde (1994) benliğini farklılaştırma kavramıyla açıklamaya çalıştığı gibi belki de yaşamı kabul etmemiz, kişinin kendisini, kişiliğini, benliğini değiştirmesi olmalıdır. Bu durum belki de yetişkinin artık 'büyüdüğünün' bir göstergesi olarak düşünülebilir. Gestaltis bakış açısı da, "Dış destek ihtiyacını düşün ama kendine destek ol" mesajını vererek belki de bu sonuca vurgu yapmaktadır.

Noom (1999), duygusal açıdan özerk olan ergenlerin, başkalarının düşüncelerini dikkate aldıklarını ancak kendi hedef ve seçimlerine de güvendiklerini belirtmektedir. Maalesef literatürde genç yetişkinlere ait araştırmalara fazla rastlanmamıştır. Bu bilgi

ışığında araştırma sonuçları değerlendirildiğinde, yaşadığımız kültürde babanın etkisinin, babaya saygı duymaya verilen anlamın daha yoğun olabileceği düşünülmüştür.

Günümüzde bireylerin gelişen teknoloji, farklılaşan TV programları ve sosyal medya ile “kendilik bilincini” kaybetmeye ve unutmaya başladığı düşünülürken araştırmanın bu sonucu bize kişinin kendisiyle bütünleşmesi anlamına gelen Dasein⁶ kavramını da hatırlatmıştır (akt. Rudolf, 2010). Araştırmaya katılan genç yetişkinlerin kendileri kabul edişleri umut vericidir.

Hipotez 3: Özerklik desteğinin müdahaleciliğe olumsuz etkisinde yaşamı kabulün olumlu düzenleyici etkisi vardır. (yaşamı kabul bu etkiyi azaltmaktadır). (KABUL).

Bu bulguya göre, babanın çocuğunun özerklik girişimlerini desteklemesi, babanın aşırı müdahaleci, aşırı ilgili ve çocuğu üzerinde duygusal kontrol sağlamaya çalışan bir ebeveyn olarak algılanmasını azaltmaktadır. Bu bilgi literatürle de örtüşmektedir (Carlson ve Harwood, 2003; Ispa ve ark., 2004). Müdahaleciliğin artmasında ebeveynlik kaygısının büyük rol oynadığına dikkat çekilmektedir (Capps, Sigman, Sena, Henker ve Whalen, 1996). Ayrıca farklı yaş grupları ile yürütülen araştırmalar, kültürel farklılıklara dikkat çekerek, ebeveynin müdahaleci olmasının çocukluktan itibaren kaygıyı arttırarak ankiseyete bozukluğuna ve ayrılma anksiyetesine neden olduğuna vurgu yapmaktadırlar (Huntsinger ve Jose, 2009; Ispa ve ark., 2004; Kağıtçıbaşı, 1996; Soenens, Vansteenkiste, Smits, Lowet ve Goossens, 2007; Wood, 2006; Wood, McLeod, Sigman, Hwang ve Chu, 2003).

Bu araştırma sonucunda literatürde de kabul edilen bu etkinin bireyin psikolojik sağlamlığı güçlü olduğu özellikle de yaşam kabulünün arttığı durumlarda daha da azaldığı saptanmıştır. Bireyin yaşamı nasıl algıladığı ve nasıl yapılandırdığı olarak karşımıza çıkan yaşam kabulünün (Crossley ve Langdridge, 2005) güvenli bağlanma örüntüleri ile işlerlik kazandığı düşünülmektedir. Bu sürecin de psikolojik sağlamlık

⁶ DASEIN; Almanca varoluş anlamına gelen ve Martin Heidegger tarafından Varlık ve Zaman adlı eserinde kullanılan bir terimdir.

için temel olan bilişsel esneklik kavramına zemin hazırladığı bilinmektedir. Buğa, Özkamalı, Altunkol ve Çekiç (2014) tarafından yapılan çalışmada bilişsel esnekliği yüksek olan genç yetişkinlerin, yaşadıkları problem durumlarında çözüm için daha rasyonel yaklaşımları tercih ettikleri saptanmıştır. Bu durumun karşılaşılabilecek problemlerin çözümünde stres ve kaygıyı önlediğine dikkat çekmişlerdir.

Müdahaleciliğin stres ve kaygının tetiklediği, yaşam kabulünün ise stres ve kaygıyı azalttığı ve bu araştırmada da düzenleyici rolü olarak da müdahaleciliğe etkilediği açıktır. Ülkemizde ebeveynlerin erkek çocuklar üzerinde daha az müdahaleci oldukları düşünüldüğünde elde edilen sonuç şaşırtıcı değildir.

Ayrıca literatürde kaygılı bağlanma stiline sahip ebeveynlerin çocuklarına karşı sıcaklık boyutunda istedik davranışlar sergiledikleri ancak müdahalecili davrandıkları saptanmıştır (Soenens ve Vansteenkiste, 2010). Bu araştırma sonuçlarında babalara hiçbir ölçek uygulanmamıştır. Bundan sonraki çalışmalarda babaların da bağlanma stillerinin belirlenmesi önerilmektedir.

Alanyazında ebeveynlerin aşırı müdahaleci algılanmalarının iki büyük değişime yol açabildiğine dikkat çekilmektedir. Ya çocukların ebeveynlerinden tamamen ayrıştıkları (Chorpita, Albano ve Barlow, 1996) ya da bundan şikayetçi olup söylenirlerken, ebeveynlerinin faydalı yönleri görüp hayata devam ettiklerine vurgu yapılmaktadır. Bu davranış biçimi bize “öz yeterlilik” kavramını yeniden düşündürmektedir (Bandura, 1997, Muris, 2002).

Sonraki çalışmalarda katılımcılara açık uçlu sorular yönelterek ya da odak gruplar oluşturularak kültürümüzde nelerin “*ebeveyn müdahaleciliği*” olarak algılandığının araştırılması ve artık kendi literatürümüzde bazı kavramların daha net karşılıklarının bulunması (içlerinin doldurulması) önerilmektedir. Elde edilecek bilgilerin kültürler arası çalışmalar yapma noktasında da çok önemli olduğu düşünülmektedir.

Öte yandan bireyin sağlıklı gelişimini ciddi düzeyde etkileyen kontrol kavramına ilişkin yapılan araştırmalar kültürel bağlamda değerlendirildiğinde büyük bir bölümünün Batı ya da Batı toplumunun bireyci özelliklerini taşıyan gruplar üzerinde

gerçekleştirildiği dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, belirtilen gruplardan elde edilen sonuçların toplulukçu kültürlere de genellenmesi, kavramın etkilerinin doğru bir şekilde değerlendirilmesini zorlaştırmakta dolayısıyla kontrole bağlı olarak çocuk ve ergenler üzerinde yarattığı etkilerin kültür ve kontrol bağlamında bütüncül olarak incelenmesini engellemektedir. Ele alınan kavramın bulunduğu bağlamdan ayrı incelenmesi ise özellikle toplulukçu kültürlerde ebeveyn-çocuk ilişkisinin değerlendirilmesinde varolan durumdan farklı bir kavramsallaştırmaya neden olabileceğini düşündürmektedir (Chao, 1994; Marbell ve Grolnick, 2013).

Hipotez 4: *Tepkiselliğin ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusuna olumlu etkisinde yaşamı kabulün olumlu düzenleyici etkisi vardır (KABUL).*

Bu bulguya göre, babanın çocuğuna geri bildirim vermesi, yönlendirip dinlemesi (babadan algılanan tepkisellik alt boyutu), çocuğun, ebeveynini hayal kırıklığına uğratmaktan korkmasını engellememektedir.

Bu durumu, babanın süper ego boyutunda algılandığı ve yüksek beklenti içinde olduğu durumda çocuğun ebeveynini hayal kırıklığına uğratmaktan dolayı yüksek kaygı yaşadığı şeklinde de düşünebiliriz. Bu bağlamda, babanın geri bildirimlerinin çocuğun yaşantısı için ne denli önemli olduğu ve bu geri bildirimlerin nasıl olması gerektiğinin önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Toplumumuzun büyük bir kısmında hayatın ilk yıllarından itibaren akademik başarının ön planda olduğu ve ebeveyn çocuk arasındaki konuşmalarda da öncelikli olduğu bilinmektedir. Babalarla çocuklar arasında iletişimin de ilk yıllardan itibaren akademik başarı ve davranış odaklı olduğu düşünülmektedir. Babanın geri bildirimlerini akademik başarı üzerinden sınırladığı durumlarda ebeveyn ve çocukları arasındaki ilişkinin zarar göreceği düşünülmektedir. Günümüzde hala ebeveynlerin özellikle en basitinden okuldan gelen çocuklarına “*Günün nasıl geçti? Neler yaptın anlat*” şeklindeki soruları da bu durumu açıklamak için bir örnek teşkil etmektedir. Bu sorunun cevabı elbette davranışa yönelik durumları kapsamaktadır. Oysaki biz duygulara yönelik geri bildirimler almanın kaygıyı yönetmemizde ne kadar etkili olduğunu bilmekteyiz. Çocuğa “*günün nasıl geçti*” sorusu yerine, “*bugün neler seni mutlu etti, ben bugün neye sevindin/üzüldün, bugün birisine yardım ettin mi? Seni üzen bir durum oldu mu*” şeklinde duygu paylaşımlarına zemin hazırlayacak sorular sormak ve geri bildirimler vermenin çocuğun hangi yaşta olursa olsun duygu

düzenlemesine ve yürütücü işlevlerini başarılı bir şekilde yerine getirmesine yardımcı olacağı düşünülmektedir. Yine alanyazında babaların çocukları ile ders çalışmadıkları, ama oyun oynadıkları ve onlarla sohbet ettikleri durumlarda çocukların akademik başarılarının yükseldiğine de vurgu yapılmaktadır. Bu çalışmada katılımcılara babaları ile olan yaşantılarında ne tür geri bildirimler aldıkları sorulmamıştır. Bundan sonra yürütülmesi planlanan çalışmalarda bu soruya da cevap aranması önerilmektedir.

Bireyin yaşamı nasıl algıladığı ve nasıl yapılandığı olarak karşımıza çıkan yaşam kabulünün (Crossley ve Langdrige, 2005) yukarıdaki etkileşimi güçlendirdiği saptanmıştır. Yaşam kabulü, hayata dengeli bakış açısı ile mümkün olmaktadır. Elbette babanın aşırı otoriter algılanmadığı ve egonun denge kurmakta zorlanmadığı durumlarda her türlü endişe ve kaygı da stres verici değil motive edici şekilde yönetilecektir.

Hipotez 8: Davranış kontrolünün destek arayışına olan olumlu etkisinde, yaşamı kabulün olumlu düzenleyici etkisi vardır (KABUL)

Bu bulguya göre; babanın çocuğuna kural koyarak disiplin sağlaması, çocuğu genç yetişkinlikte babasından duygusal tavsiyeler almaya açık hale getirmektedir. Psikolojik sağlamlık alt boyutu olan yaşam kabulü ise bu etkiyi daha da güçlendirmektedir.

Kültürümüzde ve benzer kültürlerde aynı örnekleme ve benzer değişkenlerle yapılan çalışmalara nadir rastlanmaktadır. Ergen örnekleminde yürütülen birkaç araştırmada, özerklik ve ilişkisellik ihtiyacı ile ebeveyninden algılanan destek ve davranış kontrolü ele alınmıştır. Bu araştırmaların sonucunda, anneden ya da babadan algılanan davranış kontrolünün ergenin iyi oluşunu negatif yönde etkilediği saptanmıştır (Barber, 1996; Inguglia, Inguglia, Liga, Lo Coco ve Lo Cricchio, 2014; Kakihara ve Tilton Weaver, 2009). Ancak araştırmacıların çoğu, öz düzenleme stratejilerinin gelişimi için temel teşkil eden ve bireyin uyumunu sağlayan davranış kontrolünün ergenlikte farklı algılanabileceğini o sebeple farklı gruplarda farklı yapıların kazanabileceğine dikkat çekmişlerdir (Kakihara ve Tilton Weaver, 2009; Kerr ve Stattin, 2000; Smetana ve Daddis, 2002).

Bu grupta, destek arayışı yani çocuğun babasından duygusal tavsiyeler istemeye açık olması Kağıtçıbaşı tarafından önerilen modele (1998, 2012) uygun düşmektedir. Kağıtçıbaşı, kültürümüzde kentleşme ve artan refahla birlikte karşılıklı duygusal bağılıkların devam ettiğine vurgu yapmaktadır.

Bu hipotezde etkiyi arttıran yaşam kabulü, hayata dengeli bakış açısı ve uyum yeteneği ile mümkün olmaktadır. Bu dengenin de güvenli bağlanma süreçleri ile temellendiği muhakkaktır. Güvenli bağlanan birey, özerklik konusunda atacağı adımların destekleneceğini düşünür (Akyüz ve Şendil, 2014). Bu birey, aynı zamanda kendini değerli bulur bu durum da ona dengeyi sağlamasında yardımcı olur (Bartholomew ve Horowitz, 1991; Hazan ve Shaver, 1987).

Uyum yeteneğinin de bu etkiyi arttırdığını düşündüğümüzde toplulukçu kültürlerde insanlar doğuştan itibaren sorgulamadan ve yaşam boyunca buldukları gruba uyma davranışı ve aileye sadakat göstermektedirler. Bu bağlamda “itaat”, “özdeşleşme” ve “benimseme” kavramlarının irdelenmesi gerektiği düşünülmüştür (Rank, 2001). Araştırmaya katılan genç yetişkinlerin babalarını aşırı otoriter bulduklarını paylaşmış olmaları ve yüksek derecede davranış kontrolü hissetmeleri başkaları tarafından ödül ve ceza alma/almama için itaat etmeyi öğrenmiş olabileceklerini düşündürmüştür. Yine katılımcıların büyük çoğunluğu babalarından öğrendikleri değerlere bağlı olduklarını paylaşmışlardır. Bu durumda duygusal destek arayışlarında babalarına ve onun değerlerine önem vereceklerine işaret edebilir.

Rank’a göre (2001) uyma davranışı, kişisel ve/veya sosyal bağlamsal etkenlerin sonucunda ortaya çıkmaktadır. Kağıtçıbaşı, (2006) kültürümüzde itaat ve özdeşleşmenin kişinin doğru hareket ettiğine inanma gereksinmesini doyurduğuna vurgu yapmıştır. Bu araştırmanın örneklemini oluşturan genç yetişkinlerin bu noktadan hareketle destek arayışını sürdürdükleri düşünülebilir.

Holmbeck ve Wandrei ise (1993), kişisel uyumdaki azalmanın bireyleşmeyi getirdiğine dikkat çekmektedirler. Yaşam kabulünün artmış olması ayrışmanın düşük olduğunun da bir göstergesi olarak düşünülebilir.

Ryan ve Lynch (1989), genç yetişkinlerle yaptıkları çalışmalarında, duygusal özerklik aile birliği, ebeveyni kabul, bağımsızlığa destek ve benlik algısının sevilebilirliği ile negatif yönde ilişkili, ebeveyne ait büyütme duygusal özerklik ile negatif ilişkiliyken, algılanan sevilebilirlikle pozitif ilişkili bulunmuştur.

Hipotez 9: *Davranış yönlendirmenin özgüvene olan olumlu etkisinde yaşamı kabulün olumlu düzenleyici etkisi vardır. (yaşamı kabul bu etkiyi güçlendirmektedir). (KABUL)*

Bu bulguya göre; babadan algılanan yol göstericiliğın (davranışı yönlendirmenin), özgüveni destekleyerek problem çözme becerilerini olumlu etkilediği bireyin yaşadığı bilinçli farkındalık ile geliştirdiği yaşam kabulünün de bu etkiyi güçlendirdiği saptanmıştır.

Özgüven, bireyin ebeveyninin desteği olmadan problemlerini yönetebileceğine ve ebeveyn desteği olmadan da kararlar alabileceklerine dair algıları şeklinde tanımlanabilir. Özgüvenli bireyler sorumluluk alabilir ve içten denetimli olarak yaşamlarını devam ettirebilirler. Yapılan araştırmalara göre (Örn: Werner, 1990, Murray, 2003) ilgili bir babayla büyüyen çocukların daha çok problem çözme odaklı olduklarına vurgu yapmaktadır. Ayrıca bu çocukların özgüvenli, içten denetimli, umutlu, güvenli bağlanmış, geleceğe yönelik amaçları olan, özyeterlilik sahibi, maneviyat yönelimli olan, iyimser ve psikolojik sağlamlığı yerinde bireyler olduklarına değinmektedir. Bu araştırmaya katılan bireylerin büyük çoğunluğu ilgili bir baba ile büyümediklerine vurgu yapmışlardır. Bu bulgu bize hayat boyu karşımıza çıkan her yaşantının öğretici bir yanının olabileceğine bizim olayları nasıl değerlendirdiğimizın önem taşıdığına vurgu yapıyor olabilir.

Yapılan araştırmalarda psikolojik dayanıklılığın birey için kalıcı değil de geçici bir özellik olduğu görüşünden daha çok bahsedilmeye başlanmıştır. Bu düşünceden hareketle de psikolojik dayanıklılık kişiye ait bir özellikten daha çok öğrenilen ve geliştirilebilen bir olgu haline gelmiştir (Luthar vd., 2000; Masten, 2001; Gürkan, 2006; Alikashifoğlu ve Ercan, 2009).

Araştırma kapsamında ele alınan;

Hipotez 5. Genç yetişkin erkeklerin babalarından algıladıkları tepkiselliğin destek arayışına olan olumlu etkisinde kişisel yeterliğin olumlu düzenleyici rolü vardır (RED).

Hipotez 6. Genç yetişkin erkeklerin babalarından algıladıkları tepkiselliğin müdahaleciliğe olan olumlu etkisinde kişisel yeterliğin olumlu düzenleyici rolü vardır. (RED).

Hipotez 7. Genç yetişkin erkeklerin babalarından algıladıkları tepkiselliğin bağlanmışlığa olan olumlu etkisinde kişisel yeterliğin olumlu düzenleyici rolü vardır. (RED).

3.2.2. Genç yetişkin çocukların baba rolü ile ilgili düşüncelerine dair açıklayıcı istatistiklerin tartışması.

3.2.2.1. Baba kimdir?

Araştırmaya katılanların babalık tanımları incelendiğinde, % 33.3'ü ($n= 135$) tanımlarını erkeklik bağlanmında, % 31.5'u ($n= 128$) ise ataerkillik bağlanmında, %25.1'u ($n= 102$) ise ebeveynlik bağlanmında tanımladığı saptanmıştır. AÇEV (2018) raporunda, babaların çocukları ile kurdukları ilişkilerde, ataerkillik, geleneksel babalık ve modern babalık arasındaki devamlılığın sürdüğünü belirtmiş ve en önemli kısmın ebeveynlik olduğuna dikkat çekmiştir, ancak bu araştırma sonucu da göstermiştir ki babalık tanımı daha ziyade ataerkillik ve erkeklik üzerinden yapılmaya devam etmektedir.

Katılımcıların büyük çoğunluğunun babayı “*ailenin reisi*” olarak tanımlamasının nedeninin toplumsal kabule göre, ailenin geçimini sağlaması gereken birincil aktörler olarak babanın görülmesi düşünülmektedir. Kültürümüzde erkeklerin eve ekmek getiren kişi olma rolü üzerinde belirleyici olan ekonomik ve ataerkil toplumsal ilişkilerin birbiriyle iç içe geçmiş olduğu vurgulanmaktadır (AÇEV, 2018).

Ataerkil ailede, mutlak bir baba hâkimiyeti söz konusudur. Baba otoritesini dinden alır ve dini geleneklerin sürdürülmesi ile görevlidir, din atalarının kültürüdür. Bu

çalışmada da birçok katılımcı babalarını din öğrendikleri kişi olarak da tanımlamıştır. Yine verilen cevaplar arasında yer alan “*evdeki her şeyin sahibi*” ve benzer ifadeler yine ataerkil aile yapısında babanın ailenin tüm mal varlığı üzerinde söz sahibi olarak algılanmaya devam ettiğinin bir diğer göstergesi olarak düşünülebilir.

Bu soru bize Bourdieu'nun "*habitus*" kavramını da düşündürmektedir. Bourdieu ve Wacquant, (2003) ataerkil olarak tanımlanan aile içinde erkeğin (babanın) rolleri de değişecektir öngörüsünde bulunsalar da bu araştırma örneklemini itibari ile fazla bir değişim saptanmadığı açıktır.

Cevapları erkeklik başlığı altında değerlendirilen katılımcıların kullandıkları ifadeler detaylı olarak incelendiğinde hegemonik erkekliğe vurgu yapıldığı düşünülmektedir. Connell (2002) hegemonik erkeklik kavramıyla, kaynağını ataerkil yapıdan alan cinsiyet düzeniyle birlikte, sınıf ilişkilerine ve kültürel dinamiklere de vurgu yapmaktadır (Connell, 2005). Burada hegemonya kavramı, doğrudan güce dayalı olmayan ancak din, kitle iletişim araçları, iş statüsü, ücret ve destek gibi yapıların içinde yer alan, kültürel egemenlik kuran egemenliği ifade etmektedir. Genç yetişkinlerin bir kısmının babalarını değerlendirirken bu bağlamdan baktıkları düşünülmektedir.

3.2.2.2. Babalık nasıl yapılmalıdır?

Katılımcıların %40.6'sı ($n= 165$) babalığın otorite olarak algılanması gerektiği görüşünde olduğunu, %31.3'ü ($n= 127$) babalığın sıcak ilişkiler çerçevesinde arkadaşça yapılmasını önemsediklerini, %18.2'si ($n= 74$) ise babalığın temel bakım vermekle yapılabileceğini düşündüklerini belirtmişlerdir.

Babalığın temel belirleyicileri arasında erkeklik ve babalığa yüklenen statüler, anlamlar ve rollerin etkili olduğu düşünülmektedir. Babalık ve erkeklik biçimleri sabit kalmaz toplumsal, kültürel ve tarihsel bağlamlar içinde şekillenir ve zaman içerisinde değişim gösterdiği bilinen bir gerçektir (Morgan, 2001). Buradaki değişimin de baba katılımının artması ve çocuğun gelişiminin desteklenmesi yönünde olduğu varsayılmaktadır. Ancak bu araştırma sonucunda kendi babalarını otoriter bulduklarını bildiren katılımcılar, yine gördükleri babalık stiline vurgu yapmışlar ve babalığın otoriter tutumla yapılması gerektiğini belirtmişlerdir. Coltrane'ın da belirttiği üzere (2010) babaların benimsediği ve etkilendiği ataerkil ilişkiler etrafında ortaya çıkan

erkeklik kodları, erkeklerin nasıl babalık yaptığını kuran en önemli unsurlardan birisidir.

Kural koyma, belki de ebeveynlik denilince ilk akla gelen kavramlardan biri olduğu için cevapların da disiplin sağlamaya doğru yönelmiş olabileceği düşünülmektedir. Günümüzde gerek sosyal medyada, gerek STKların duyurularında, gerekse kamu spotları vasıtasıyla, babaların çocuklarıyla doğrudan temas kurarak ‘babalık’ yapmasının önemi vurgulanmakta, birçok örnek, görsel paylaşılmakta ve “*ilk iş babalık*” sloganıyla farkındalık yaratılmaya çalışılmaktadır. Ancak bu örneklem grubunda, babalık hala disiplin edici kişi yönüyle dile getirilmiştir. Bu durum ebeveynlik özellikle de babaları bilgilendirme çalışmalarının çok yeterli olmadığını düşündürmüştür. Özellikle başta akademisyenler olmak üzere, STK çalışanlarına, okul yöneticilerine, öğretmenlere ve ibadet yerlerinde çalışan kişilere büyük görevler düşmektedir. Öncelikle bilimsel bilgi ile bu kişiler eğitilmeli, onlar da bilgilerini paylaşmalıdırlar. Halka babanın çocuk gelişimi üzerindeki etkileri anlatılmalı özellikle babaların, çocukların akademik, bilişsel ve sosyo-duygusal gelişimleriyle olan ilişkilerinin önemi vurgulanmalıdır. Baba adaylarına ve babalara çocukla kurulacak “doğrudan temas”, “çocuğa ulaşılabilir olma” ve “sorumluluk” kavramları açıklanmalıdır.

Bu araştırma kapsamında katılımcılara “yeni baba⁷” tanımı yapılmış ve kendi babalarının bu tanıma ne kadar uyduğu sorulmuştur. Araştırmaya katılanların; %6,4’ü ($n=26$) babalarının tanıma tamamen uyduğunu, %22,4’ü ($n=91$) tanımdaki çoğu kısmın babalarına uyduğunu, %27,1’i ($n=110$) bazı yerlerinin uyduğunu, %19’u ($n=77$), %22,4’ü ($n=91$) ise babalarının yeni baba tanımına hiç uymadığını bebildirmişlerdir.

3.2.2.3. Babanızdan neler öğrendiniz?

Bu araştırmada katılımcılara babaları ile olan ilişkilerini saptamak üzere yöneltilen bu soruya; katılanların, %61.1’i ($n=248$) babalarından etik değerler

⁷ Yeni baba; doğuma giren, bebeklik dönemlerinde de çocuklarıyla ilgilenen, yalnızca oyun oynamakla yetinmeyen, çocuk bakımına daha aktif olarak katılan ve oğullarıyla olduğu kadar kız çocuklarıyla da ilgilenen bir baba modelidir.

öğrendiklerini, %18.7si ($n=76$) babalarından hiçbir şey öğrenmediklerini bildirerek cevap vermişlerdir. Katılımcıların yalnızca %10.1'i ($n=41$) doğrudan teması gerektiren ve serbest zamanda paylaşılan ilgileri içeren etkinliklerden bahsetmişlerdir.

Baba ile yakınlık kurmak, onunla iletişimde ve yakın ilişkide bulunmak erkek çocuklar için gelişim sürecindeki en kritik noktalardan birini temsil etmektedir. Çünkü bu süreç, kimlik gelişimi ve bireyleşme için de son derece önemlidir. Anneden farklı olarak baba dış dünyayı, gücü, rekabeti, iktidarı, macerayı, “*erkek olmayı*” ve “*erkek gibi davranmayı*” temsil etmektedir. Babaların çocuklarına öğrettikleri davranışlar, çocuğun cinsiyet rollerinin sosyalizasyonunu hem doğrudan hem de dolaylı olarak etkilemektedir. Örneğin, babanın oğluna odun kırmayı göstererek yaşadıkları kültürdeki cinsiyet rollerine uygun etkinlikleri öğretmesi, erkekler ağlamaz gibi özel olarak hangi davranışların cinsiyet rolüne uygun olduğunu belirtmesi yine cinsiyetine göre oyuncaklar seçmesi doğrudan etkidir. Babanın farklı cinsiyetteki çocuklarıyla nasıl ilgilendiği ve davrandığı ve çevreyle kurduğu etkileşimin niteliği ve nasıl bir model olduğu ise dolaylı etkidir.

Teknolojik ilerlemeler, yaşam koşullarının farklılaşması, alınan eğitim sürenin uzaması, kültürel değişimler nedeniyle nesiller arası değerlerin farklılaştığı düşünülse (Güngör, 2008; Yaman, 2010) de bu araştırmada babalardan öğrenilen değerlerin özenle korunduğu saptanmıştır. Aydın’a (2006) göre, değerlerin kaynağı dine veya başka bir otoriteye dayanmaktadır. Ülkemizde de dini inançlılık eğilimi artmakla birlikte bu araştırmaya katılanların çoğunluğu babalarını otorite kaynağı olarak gördüklerini de paylaşmışlardır. Ayrıca yapılan birçok araştırmada erkeklerin dindarlık eğilimlerinin daha yüksek olduğu bilinmektedir (Aktepe ve Yel, 2009; Bacanlı, 2002).

Etik ve ahlaki değerlerin büyük bir yüzdeliği temsil etmesi birçok yönden değerlendirilebilir. Levinson (1996) genç yetişkinliğin ilk dönemlerinde bireylerin daha fazla bir rehber, akıl hocasına ihtiyaç duyduklarına vurgu yapmıştır. Daha önce de belirtildiği üzere genç yetişkin çocuklar ve ebeveynleri farklı bir ilişkiye sahiptirler. Bu nedenle babalar maneviyatı güçlendirecek bir rehber olarak görülüyor olabilirler. Dyke ve Murphy (2006), bu durumun iş hayatında da geçerli olduğuna dikkat çekmektedirler. Diğer taraftan, Dunn ve Merriam (1995), farklı sosyo-ekonomik yapısı olan erkekler

üzerinde yaptıkları araştırmalarında önemli bir kanıt bulmadıklarını belirtmişlerdir. Bu cevabın, kültürel yapı ve toplulukçu ilişkilerin sonucunda şekillendiği düşünölmektedir.

Yine ahlak ve değerlerin insana sonradan öğretilip öğretilmeyeceği konusu antik dönemlerden beri tartışılan bir konu olmakla birlikte toplumun her kademesinde etkin rol oynayan değerlerin bireye aktarımı, sayesinde birey topluma uyum sağlamakta, topluma faydalı hale gelmektedir (Özen, Gülerüz ve Özen, 2012).

Belki de burada tartışılması gereken asıl nokta “*değerlerde özerk mi olunmalı?*” sorusudur. Aslında tüm özerkleşme çabalarına rağmen bazen içimizdeki anne baba birden çıkıp bize kendi değer sistemini hatırlatmaktadır. Bilişsel yaklaşımdaki araştırmacılar özerklik konusunda karar vermenin önemi ve kontrol algısı üzerinde dururken, Bandura (1995) “öz yeterlilik” kavramına vurgu yaparak insanların oluşturdukları inançlara değinmiştir. Kamii de çalışmasında (1991) hangi davranışın başlatıcı olacağı, amaçlara ulaşmak için insanların kendilerini ne kadar zorlayacakları ve ilk başta başaramadıkları zaman ne kadar süre devam edeceklerinin değerlerle ilintili olduğunu vurgulamıştır. Değerlerle büyüdüğünü düşünen bireylerin kendilerini daha çabuk toparladıkları da bu araştırmanın sonuçlarından biri olarak düşünölebilir. Daha sonra yapılacak araştırmalarda babalar ve genç yetişkin çocuklarının değerlerinin birlikte incelenmesi önerilmektedir.

Katılımcıların en sık yineledikleri değer “sorumluluk” olmuştur. Sorumluluk değeri, Kohlberg’in kuramına (1927) göre, motivasyonel bir rol oynamaktadır ve ahlaki gelişimin ileri aşamasında oluşmaktadır (akt. Colby, Kohlberg, Gibbs ve Lieberman, 1983). Bu değere ait yargıların, neyin ahlaki açıdan iyi ya da doğru, hatta benlik için kesinlikle gerekli olduğunu düzenlediği düşünölmektedir. Kohlberg’in (1984), sorumluluğun fonksiyonunu geleneksel bir isim kullanarak açıklaması da, ahlaki davranışta kimliğin rolüne bu şekilde vurgu yapmıştır (akt. Bergman, 2004). Bu değerin yoğun olarak önemsenmesinin bireyleşme testi ile ilişkisi de merak konusu olmuştur, ancak diğer değerlere ait yeterince veri olmadığından maalesef analiz yapılamamıştır.

Dikkat çeken noktalardan birisi de Türkiye’de Aile Değerleri Araştırması’na göre, ailedeki en önemli değer “*sadakat*” olarak saptanmasına rağmen, bu çalışmanın katılımcılarından hiçbiri bu değeri dile getirmemişlerdir (ASAGEM, 2010).

Bu araştırmanın sonuçları baba katılımının çocuk üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik yapılacak boylamsal çalışmalara ihtiyaç olduğunu bir kez daha göstermektedir. Ayrıca bu ve benzer çalışmalarda diğer ebeveynin etkisinin, evlilik uyum ve doyumlarının kontrol edilmesinin önemi de unutulmamalıdır.

3.2.2.4. Babanızın sizi sevdiğini hangi yaşantılarla/anılarla hatırlıyorsunuz?

İşsel çalışan modellerin en temel kaynaklarından birisi, semantik ve epizodik bellek sistemleridir (Balkaya, 2005). Belleğin semantik organizasyonu, olayları yorumlamamızı sağlayan inançların genellemesini ifade etmekte; epizodik bellek ise tersine, olaylarla ilişkili yaşanan duygular temelinde kodlanan durumlara atıfta bulunmakta, “*anılar*” olarak da adlandırılabilir. (Balkaya, 2005).

Araştırmaya katılanların %39.7si ($n=161$) babalarının kendilerini sevdiklerini hatırlamadıklarını belirtmişlerdir. Page (2001) tarafından yürütülen araştırmada, kaygılı-kaçınmacı bağlananların, epizodik belleğe güvenmemeyi öğrendiklerinden, tutarlı bir bellek organizasyonu geliştiremedikleri ve sonucunda da görüşmelerde anılarını hatırlayamadıkları gözlenmiştir.

Güvenli bağlanma stiline sahip olan bireylerin çocukluk yaşantılarını daha fazla hatırladıkları ve hatırladıkları anıların olumlu yaşantılardan meydana geldiği görülmüştür. Kaçınan bağlanma stiline sahip bireylerin ise yaşantılarının ve bağlanma ilişkilerinin değerini düşürme eğiliminde oldukları ve bakım veren kişi ile olan bağlanma yaşantılarını hatırlamakta zorlandıkları görülmüştür. Saplantılı bağlanma stiline sahip olan bireylerin ise ebeveynlerini olduklarından daha olumlu ve destekleyici gösterdikleri ancak çocukluk anılarını bütünleştirirken tutarsız bir tavır sergiledikleri saptanmıştır (Main, Kaplan ve Cassidy, 1985; Van Ijzendoorn ve De Wolff, 1997)

Gelen cevaplar incelendiğinde yine kültürümüze özgü olduğu düşünülen “*Babam göstermezdi*” (%2.7 $n=11$) cevabı dikkat çekmektedir. Yıllar önce anneanne/babaanne ve dedelerimizden duyduğumuz “*babamız bizi uyurken severmiş*”

ifadesinin farklı bir versiyonu olan bu söylem de yine ailedeki ataerkil yapıya ve iletişim eksiliğine dikkat çekmektedir. Oysa duyguların gösterilmesinin önemi literatürde her daim vurgulanmaktadır (Thompson, 1994; Gross, 2001; Gross, Richards ve John, 2006).

Bu sorunun cevabı, genç yetişkinlerin, babalarını ulaşılabilir bulmadıklarını da düşündürmektedir (Ulaşılabilir bulanlar, %1.5 $n=6$). Oysa bir çocuğun güçlü olabilmesi için babanın ulaşılabilir olmasının önemi alanyazındaki birçok çalışma ile vurgulanmaktadır (örn: Day ve Lamb, 2004; Güngörmüş, 1992; Downer, Campos, McWayne ve Gartner, 2008). Belsky (1979), babanın harcadığı zaman daha çok fiziksel etkinlikler ve oyunlardan oluşmaktadır dese de genç yetişkin katılımcılar geç yetişkin babalarını farklı bir şekilde algıladıklarını belirtmişlerdir. Günümüz genç yetişkin babalarının durumu için AÇEV (2018) raporu bu yönde umut vericidir. AÇEV'in araştırmasına katılan genç babalar, çocukları ile ilgilenmeyi ve ulaşılabilir olmayı önemsediklerini belirtmişlerdir. Bu katılımcıların %78.5'i çocukları ile zaman geçirme etkinliği olarak televizyon izlediklerini belirtse de ev içinde el becerilerine dayanan etkinlikler yapan babaların oranı da az değildir (%48.5).

Babanın çocuğun yaşantısına katılmasının yetişkin gelişim sürecinin bir parçası olduğu unutulmamalıdır (Kuzucu, 2011). Bazı araştırmalar (örn: Marsiglio, 1991) kız çocukların babaları ile daha çok etkinlik içinde söylese de Baruch ve Barnett (1987) babaların erken çocukluk döneminde erkek çocuklarının bakımına ve onlarla oynamaya daha fazla zaman ayırdıklarını vurgulamaktadır. Kültürümüzde ise erkek çocukla "erkekçe" zaman geçirme görevi babaya verilse de genelde bu görev de annelerin sorumluluğunda sürmektedir. Unutulmaması gereken, erkek çocukların her daim babalarına ihtiyaç duyduklarıdır (Marsiglio, 1991).

Yine araştırma kapsamında katılımcılara "*Babanız sizin için önemli olan şeyleri hatırlar mı?*" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların %28,3'ü ($n=115$) babalarının çoğu zaman hatırladıklarını, %12,1'i ise ($n=49$) hiçbir zaman hatırlamadıklarını belirtmişlerdir. Bir nevi ebeveynin duygusal erişilebilirliğine işaret eden bu soruya her zaman cevabını verenler %14,3'tür ($n=58$). White ve Renk'in (2012) ebeveynin sıcaklık, duygusal erişilebilirlik ve duygusal desteğinin özellikle özyeterlilik algısını

etkilediğini belirtilmişlerdir. Özyeterlilik algısı da bu araştırmanın değişkenlerinden de biri olan kendini toplama gücü ile ilişkilidir.

Katılımcılar yöneltilen sorulardan birisi de “*Babanızın duygusal varlığını hissediyor musunuz?*” olmuştur. Bu soruya her zaman hissedirim şeklinde cevap verenlerin oranı, %34.2 ($n=139$), hiçbir zaman hissetmedim diyenlerin oranı ise %6,4 ($n=26$)’dır. Eisenberg, Cumberland ve Spinrad (1998) yaptıkları çalışmalarının sonucunda, ebeveynleri kabul edici ve duygusal destekleyici olanların duygu düzenleme becerilerinin geliştiği saptanmıştır. Cummings ve Davies, (1996) de benzer sonuçlar elde ettikleri çalışmalarında, olumsuz aile ortamında yetişen çocukların olumlu ve destekleyici aile ortamında yetişen çocuklara kıyasla duygusal anlamda daha tepkisel davrandıkları ve duygu düzenlemede güçlükler yaşadıklarına vurgu yapmaktadırlar.

Katılımcılar yöneltilen bir diğer soru da “*Babanızın sizinle sorunlarınız ve sıkıntılarınız konusunda konuşmaya istekli midir?*” olmuştur. Katılımcıların %25,9’u ($n=105$) çoğu zaman babaları ile bunu yaptıklarını belirtirken, %13,1’i ($n=53$) babalarının sorunların boyutu ne olursa olsun babalarının asla konuşmaya yanaşmadıklarını hatta olayları görmezden geldiklerini belirtmişlerdir. Oysa hangi yaş grubunda olursa olsun ebeveynin gelecek destek çok önemlidir. Bireylerin stresli olaylara maruz kaldıktan sonra gelişen duygusal ve davranışsal sorunlarının çözümünde hayati bir rol oynamakta ve yaşanan stresli olaylardan sonra bireylerin duygularını yönetmesine yardımcı olmaktadır (Garnefski ve Kraaij, 2006; Garnefski, Kraaij ve Spinhoven, 2001).

3.2.2.5. Babanızın çocuk yetiştirme yöntemi nasıldır?

Katılımcıların, %69.2’si babalarını otoriter bulduklarını, %1.7’si ($n=7$) izin verici ihmalkâr tutumla yetiştirildiklerini, %5.9’sı ($n=24$) ise cevap vermek istemediklerini belirtmişlerdir. Ebeveynin kullandığı disiplin yöntemleri, ebeveynin kişiliğine, çocuğun mizacına, kültürel yapıya, ebeveynlerin sosyo-ekonomik durumuna, mesleğine, yaşına, çocukların yaşına, sayısına, cinsiyetine, ailenin ortamına göre farklılıklar göstermektedir (Berns, 1993).

Özellikle de babaların çocuk yetiştirme tutumlarının belirleyicilerinden birisi de babaların kendi babalarını model almalarıdır. Bu araştırma kapsamında, katılımcılara

dedelerinin çocuk yetiştirme tutumları da sorulmuştur. Araştırmaya katılanların %41.9'u (n=170) dedelerinin babalık stiline de otoriter tutum üzerinden ilerlediğini ifade etmişlerdir. Ancak yöneltilen “*babanızla dedenizin çocuk yetiştirme tutumlarını benzer bulur musunuz?*” sorusuna katılımcıların %59,9'u (n=243) babaları ile dedelerinin tutumlarının aynı olmadığını ifade etmişlerdir. Bu sonuçlar, Kusin ve Savran'ın (1995) araştırmalarının sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Onların bulgularına göre, aşırı otoriter ve aşırı disiplin uygulayan babaların, baba olan çocuklarının baskıcı ve sert disiplinli olmamakla birlikte otoriter tutumları sürdürdükleri saptamışlardır. Katılımcılar babaları ile dedeleri arasındaki farklılıkları şu ifadelerle dile getirmişlerdir: “*dedemde asabiyet, tahammül düşüklüğü daha fazlaydı*”, “*dedemde sevgi fazla yoktu, ama otorite aynı*”, “*babamda ailesine değer verme ve çalışma daha çok, her şeye kızmaz*”, “*dedemde aile reisinin bir kişi olabileceğine inanç vardı*”, “*huy ve davranış benzer ama dede daha sinirliydi*”, “*babam çocuklarına da söz hakkı verirdi*” vb.

Bu sonuçlara etki eden nedenlerden bir tanesinin de babanın yetiştiği aile yapısının olabileceği düşünülmektedir. Araştırmaya katılanların %45,3'nün (n=184) babaları geniş aile yapısından gelmektedirler. Sertelin de 2003 yılında yaptığı araştırmasında anne babaların geniş ya da çekirdek aileye sahip olma durumları açısından çocuk yetiştirme tutumlarını incelemiş ve bu araştırma ile benzer sonuçlar tespit etmiştir.

Bu araştırmada genç yetişkinlerle çalışıldığı için babaların evlilik doyumları belirlenmemiştir. Ancak Hortaçsu (2003) evlilik doyumu düşük olan babaların daha otoriter bir tutum sergilediklerini vurgulamıştır. Daha sonra yapılacak araştırmalarda hem çocuklarla hem de babaları ile kuşaklar arası çalışılması önerilmektedir. Bu araştırma kapsamında sadece, genç yetişkin çocuklardan “*anneleri ile babalarının evlilik ilişkilerini değerlendirmeleri*” istenmiştir. Katılımcıların %73.6'sı (n=299) ebeveynlerine ait evliliği uyumlu olarak algıladıklarını belirtmişlerdir. Ebeveynler arasındaki ilişkinin olumlu algılanması ve çatışmaların çözüm biçimleri, çocuğun gelişimine, annenin veya babanın ebeveynlik tarzındaki bireysel gelişiminden daha önemli katkı sağlamaktadır ve uyum süreçlerini etkilemektedir (Gable, Crnic, Belsky, 1994; Şendil, 2014).

Çalışmanın sonuçları da göstermiştir ki toplumumuzda babanın otoriter olması istenilen, onaylanan bir durumdur, ancak Edgerton, Schaeffer ve Siegel'e (1985) göre, ana-babaların kendilerini eğitici (öğretmen) veya terbiyeci (disiplinci) olarak algılamalarının ve otoriter tutuma sahip olmaları çocuklarıyla ilişkilerini olumsuz etkilemektedir. Otoriter algılanan tutumla büyüyen çocukların sosyal becerilerinin (Pacheco, Gomes ve Teixeira, 1999) ve benlik saygılarının (Haktanır ve Baran, 1998; İkizoğlu, 1993; Kındap, Sayıl ve Kumru, 2008) düşük olduğu ve otoriter tutumun çocukta olumsuz özellikleri ortaya çıkardığı (Öztürk, 1990) ancak otoriter ailelerin çocuklarının, ihmalci anababaların çocuklarına kıyasla daha iyimser oldukları (Weber, Brandenburg ve Viezzer, 2003) bilinmektedir.

Yerel yönetimler, muhtarlıklar ve diğer ilgili kurumların yardımı ile ebeveynlere özellikle de babalara "pozitif disiplin teknikleri", "çocuk yetiştirmede övgü" ve "içten disiplinli çocuk yetiştirme" konularında eğitimler sık sık düzenlenmelidir. Elbette bu tür eğitimler düzenlenmektedir, ancak babalar gerek iş saatlerini gerek başka sorumluluklarını bahane göstererek katılım göstermemektedirler. Bu noktada, iş yerlerine büyük sosyal sorumluluklar düşmektedir. İş yerlerinde yapılacak eğitimlere katılımın daha yüksek olacağı düşünülmektedir.

Katılımcıların %5.9'u (n=24) "Babanızın çocuk yetiştirme yöntemi nasıldır?" sorusuna cevap vermek istememişlerdir. Bir çocuğu beden dilini kullanarak soruyu cevaplamayı red ederken, bir kısmı "*bu sorulardan daha çok var mı?*" şeklinde tepki vermiş, bir kısmı da "*kendi var mıydı da stili olsun*" ve benzer cevaplar vermişlerdir. Bu araştırmada zaman sınırlı olduğu için maalesef daha sonra bu kişilerle odak gruplar yapılarak görüşülememiştir. Bundan sonra yapılacak araştırmalar planlanırken sürenin bu boyutun da hesaplanarak düzenlenmesi önerilmektedir.

BÖLÜM 4. SONUÇ

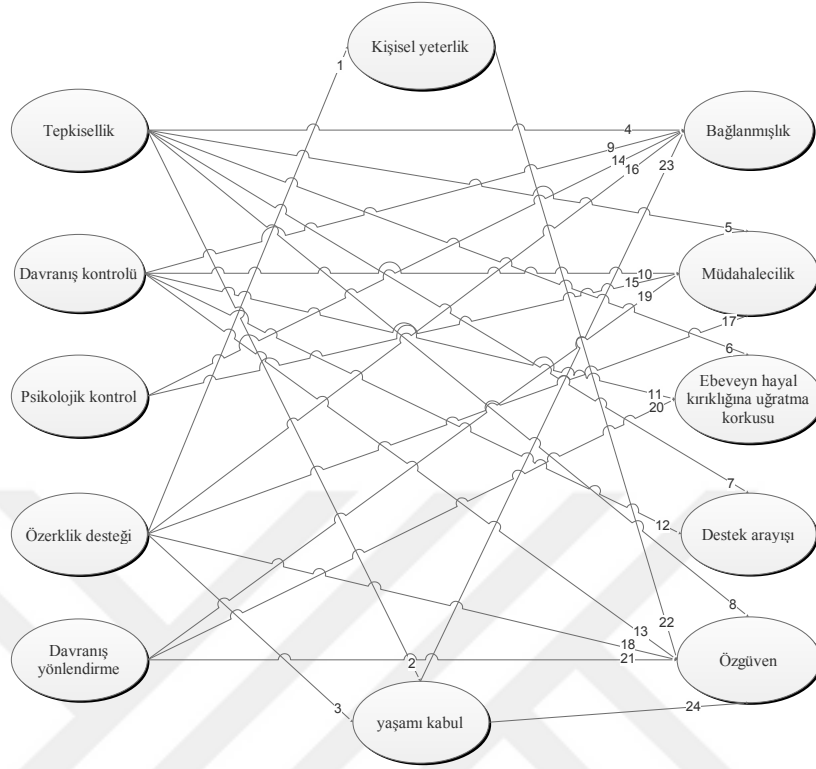
4.1. Özet

Özet olarak;

No	Hipotez (H ₁)	Red/ Destek
30	Tepkiselliğin bağlanmışlığa olumlu etkisinde, kişisel yeterliğin düzenleyici etkisi vardır.	RED
31	Davranış kontrolünün bağlanmışlığa olumlu etkisinde, kişisel yeterliğin düzenleyici vardır.	RED
32	Psikolojik kontrolün bağlanmışlığa olumsuz etkisinde kişisel yeterliğin düzenleyici etkisi vardır.	RED
33	Özerklik desteğinin bağlanmışlığa olumlu etkisinde kişisel yeterliğin düzenleyici etkisi vardır.	RED
34	Tepkiselliğin müdahaleciliğe olumlu etkisinde, kişisel yeterliğin düzenleyici etkisi vardır.	RED
35	Davranış kontrolünün müdahaleciliğe olumlu etkisinde, kişisel yeterliğin düzenleyici etkisi vardır.	RED
36	Psikolojik kontrolün müdahaleciliğe olumsuz etkisinde, kişisel yeterliğin düzenleyici etkisi vardır.	RED
37	Özerklik desteğinin müdahaleciliğe olumlu etkisinde kişisel yeterliğin düzenleyici etkisi vardır.	RED
38	Davranış yönlendirmenin müdahaleciliğe etkisinde kişisel yeterliğin düzenleyici etkisi vardır.	RED
39	Davranış kontrolünün ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusuna olumlu etkisinde, kişisel yeterliğin düzenleyici etkisi vardır.	RED
40	Tepkiselliğin ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusuna olumlu etkisinde kişisel yeterliğin düzenleyici etkisi vardır.	RED
41	Davranış yönlendirmenin ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusuna olumlu etkisinde kişisel yeterliğin düzenleyici etkisi vardır.	RED
42	Tepkiselliğin destek arayışına olan olumlu etkisinde kişisel yeterliğin düzenleyici etkisi vardır.	RED
43	Davranış kontrolünün destek arayışına olan olumlu etkisinde, kişisel yeterliğin olumlu düzenleyici etkisi vardır. (olumlu etkiyi güçlendirmektedir).	DESTEK
44	Tepkiselliğin özgüvene olan olumsuz etkisinde kişisel yeterliğin düzenleyici etkisi vardır.	RED
45	Davranış kontrolünün özgüvene olan olumsuz etkisinde, kişisel yeterliğin düzenleyici etkisi vardır.	RED
46	Özerklik desteğinin özgüvene olan olumlu etkisinde kişisel yeterliğin düzenleyici etkisi vardır.	RED
47	Davranış yönlendirmenin özgüvene olan olumlu etkisinde kişisel yeterliğin düzenleyici etkisi vardır.	RED
48	Tepkiselliğin bağlanmışlığa olan olumlu etkisinde yaşamı kabulün düzenleyici etkisi vardır.	RED

No	Hipotez (H ₁)	Red/ Destek
49	Psikolojik kontrolün bağlanmışlığa olan olumsuz etkisinde yaşamı kabulün düzenleyici etkisi vardır.	RED
50	Davranış kontrolünün bağlanmışlığa olan olumlu etkisinde yaşamı kabulün düzenleyici etkisi vardır.	RED
51	Özerklik desteğinin bağlanmışlığa olan olumlu etkisinde yaşamı kabulün olumsuz düzenleyici etkisi vardır. (yaşamı kabul, olumlu etkiyi azaltmaktadır).	DESTEK
52	Davranış yönlendirmenin müdahaleciliğe olumlu etkisinde, yaşamı kabulün düzenleyici etkisi vardır.	RED
53	Davranış kontrolünün müdahaleciliğe olumlu etkisinde, yaşamı kabulün düzenleyici etkisi vardır.	RED
54	Psikolojik kontrolün müdahaleciliğe olumlu etkisinde, yaşamı kabulün düzenleyici etkisi vardır.	RED
55	Özerklik desteğinin müdahaleciliğe olumsuz etkisinde yaşamı kabulün olumlu düzenleyici etkisi vardır. (yaşamı kabul bu etkiyi azaltmaktadır).	DESTEK
56	Davranış kontrolünün ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusuna olumlu etkisinde yaşamı kabulün düzenleyici etkisi vardır.	RED
57	Davranış yönlendirmenin ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusuna olumlu etkisinde yaşamı kabulün düzenleyici etkisi vardır.	RED
58	Tepkiselliğin ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusuna olumlu etkisinde yaşamı kabulün olumlu düzenleyici etkisi vardır.(yaşamı kabul bu etkiyi güçlendirmektedir).	DESTEK
59	Tepkiselliğin destek arayışına olan olumlu etkisinde yaşamı kabulün düzenleyici etkisi vardır.	RED
60	Davranış kontrolünün destek arayışına olan olumlu etkisinde, yaşamı kabulün olumlu düzenleyici etkisinin vardır.(yaşamı kabul bu etkiyi güçlendirmektedir)	DESTEK
61	Tepkiselliğin özgüvene olan olumsuz etkisinde yaşamı kabulün düzenleyici etkisi vardır.	RED
62	Davranış kontrolünün özgüvene olan olumsuz etkisinde, yaşamı kabulün düzenleyici etkisi vardır.	RED
63	Özerklik desteğinin özgüvene olan olumlu etkisinde yaşamı kabulün düzenleyici etkisi vardır.	RED
64	Davranış yönlendirmenin özgüvene olan olumlu etkisinde yaşamı kabulün olumlu düzenleyici etkisi vardır. (yaşamı kabul bu etkiyi güçlendirmektedir).	DESTEK

Araştırma Modeli Son Durumu ise şu şekilde toparlanmıştır:

4.2. Yargı

Bu çalışma örnekleminde yer alan genç yetişkin erkeklerin, algıladıkları baba tutumları ile bireyleşme süreci arasındaki ilişkide psikolojik sağlamlığın düzenleyici rolü bulunmaktadır.

4.3. Öneriler

Çalışmanın bu bölümünde, araştırmacılar ve alanda çalışanlar için yorumlar bölümünde bulgulara paralel olarak yazılan ve tamamlayıcı olarak kullanılan öneriler dışında aşağıdaki hususlara dikkat çekilmek istenmiştir:

4.3.1. Bebeklik döneminde ve erken çocukluk yıllarında güvenli bağlanmanın kritik bir dönem olması nedeniyle güvenli bağlanma ortamını yaratan dinamiklerin belirlenmesi ileride çocukların duygu düzenleme becerilerine, bireyleşmelerine ve farkındalıklarının yüksek olmasına yardımcı olabilir.

4.3.2. Yeni planlanan araştırmalarda bireyleşmenin farklı boyutlarını ölçen farklı ölçekler kullanılabilir ya da deneysel bir çalışma ile bireyleşmeyi destekleyici çalışmalar ile araştırma tekrarlanabilir.

4.3.3. Genç yetişkin grupları ile İstanbul'un belli ilçelerinde yapılan bu araştırmanın farklı örneklem grupları ile yinelenmesi ve genç yetişkin grupla yapılan çalışmalar arttırılabilir.

4.3.4. Üniversitelerin ve sivil toplum kuruluşlarının ebeveyn çocuk yetiştirme tutumları konularında daha aktif rol almaların gerektiği, okullarda düzenlenen eğitimlerden annelerin daha çok yararlandıkları ancak iş saatleri nedeniyle babaların bu çalışmalara katılmadıkları bunun içinde ilerleyen süreçte planlanan veli eğitimlerinin/veli akademilerinin işyerlerinde verilmek üzere planlanabilir.

4.3.5. Ebeveynlere verilecek eğitimlerde özellikle çocukları ile kurdukları ilişkilerde duygusal boyutun vurgulanması ve güzel anılar biriktirmenin önemi daha sık vurgulanabilir.

4.3.6. Ailelerin inanç sistemleri doğrultusunda çocuklarına din ve ahlak bilgisi eğitimi vermeleri hatırlatılabilir.

4.3.7. Ailelere, çocukların küçük yaşlardan itibaren başarılı olduğu alanların belirlenmesinin ve bu doğrultuda hobiler edinmesinin psikoloji sağlamlık üzerindeki önemi açıklanabilir.

4.3.8. Boşanmış ailelerde annelik ve babalık rollerinin bitmediği konusunda kamu spotları düzenlenerek vatandaşlar bilgilendirilebilir.

4.3.9. Baba eğitim programlarının arttırılarak özellikle çocukla oyun oynama becerilerinin geliştirilmesine yönelik programlar hazırlanabilir.

4.3.10. Ayrıca bundan sonra yürütülecek çalışmalarda anne-baba tutumu ya da çocuk yetiştirme tutumları ifadeleri ile birlikte babalık stili ya da annelik stili gibi ayrı ifadeler kullanılması önerilmektedir.

4.3.11. Okullarda yürütölmekte olan robotik, kodlama gibi değerli çalışmaların yanı sıra özellikle benlik saygısını güçlendirmeye ve duygu düzenleme becerilerini geliştirmeye yönelik etkinliklerin programa alınması önerilmektedir.

4.3.12. Bu araştırma farklı kültürleri barındıran örneklerle üzerine tekrarlanarak bölgesel değişimler saptanabilir.

4.3.13. Yapılan literatür incelemesi sonucunda algılanan baba stiline ait yürütölen boylamsal çalışmalara rastlanmamıştır. Kültürümüzde boylamsal olarak sürdürölecek çalışmalara ihtiyaç olduğu düşünölmektedir.

EK'LER

EK A: Araştırmaya Ait Diğer Analizler

3.1.3. Genç yetişkin erkeklerin babalarını duygusal erişilebilir olarak algılamalarına yönelik değerlendirmeleri.

*Tablo A.1.
Babaların duygusal erişilebilirliğine dair tanımlayıcı analiz bulguları*

		f	%
Benim için önemli olan şeyleri hatırlar	hiçbir zaman	48	11,9
	nadiren	86	21,4
	genellikle	100	24,9
	çoğu zaman	113	28,1
	her zaman	55	13,7
	Toplam	402	100
Babamın varlığını duygusal olarak hissederim	Hiçbir zaman	26	6,5
	Nadiren	40	10,0
	Genellikle	58	14,4
	Çoğu zaman	142	35,3
	Her zaman	136	33,8
	Toplam	402	100
Sorunlarım, sıkıntılarım konusunda benimle konuşmaya isteklidir.	Hiçbir zaman	53	13,2
	Nadiren	68	16,9
	Genellikle	96	23,9
	Çoğu zaman	104	25,9
	Her zaman	81	20,1
	Toplam	402	100

3.1.3.1. Genç yetişkin erkeklerin babalarını duygusal erişilebilir olarak algılamalarında yönelik değerlendirmeleri: Benim için önemli olan şeyleri hatırlar.

Babam ve ben ölçeğini oluşturan tepkisellik, davranış kontrolü, psikolojik kontrol, özerklik desteği ve davranış yönlendirme faktörleri, kendini toparlama gücü ölçeğini oluşturan kişisel yeterlik ve yaşamı kabul ile bireyleşme ölçeğini oluşturan bağlanmışlık, müdahalecilik, ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusu, destek arayışı ve özgüven faktörlerinin bireyin babasına Yönelik “Benim için önemli olan şeyleri hatırlar” tutumuna göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla yapılan tek yönlü ANOVA sonuçları, Tablo A.1’de sunulmuştur.

Tablo A.2.

Bireyin babasına yönelik “Benim için önemli olan şeyleri hatırlar”, tutumuna göre fark tablosu

	N	X	SS	F	P	Fark	
Tepkisellik				33,50	0,000		
Hiçbir zaman	48	2,40	1,12			b>a	c>b
Nadiren	86	3,11	0,92			c>a	e>b
Genellikle	100	3,49	0,88			d>a	d>c
Çoğu zaman	113	3,89	0,74			e>a	e>c
Her zaman	55	4,02	0,85			d>b	
Davranış kontrolü				1,71	0,148		
Hiçbir zaman	48	2,48	1,15				
Nadiren	86	2,76	1,03				
Genellikle	100	2,89	0,97				
Çoğu zaman	113	2,87	1,11				
Her zaman	55	2,96	1,10				
Psikolojik kontrol				6,03	0,000		
Hiçbir zaman	48	2,41	1,10			a>b	b>c
Nadiren	86	2,21	1,03			a>c	b>d
Genellikle	100	1,92	0,91			a>d	b>e
Çoğu zaman	113	1,76	1,00			a>e	
Her zaman	55	1,69	0,95				
Özerklik desteği				5,76	0,000		
Hiçbir zaman	48	3,35	1,40				
Nadiren	86	3,65	1,10			c>a	d>b
Genellikle	100	3,83	1,03			d>a	e>b
Çoğu zaman	113	3,97	0,90			e>a	e>c
Her zaman	55	4,24	0,89				
Davranış yönlendirme				1,47	0,211		
Hiçbir zaman	48	2,98	1,36				
Nadiren	86	2,95	1,21				
Genellikle	100	3,11	1,15				
Çoğu zaman	113	2,78	1,11				
Her zaman	55	3,17	1,19				
Kişisel yeterlik				2,09	0,081		
Hiçbir zaman	48	36,21	11,23				
Nadiren	86	37,38	8,70				
Genellikle	100	39,04	8,60				
Çoğu zaman	113	39,41	8,62				
Her zaman	55	40,38	8,33				
Yaşam kabul				3,60	0,007		
Hiçbir zaman	48	29,48	8,04			c>a	
Nadiren	86	31,06	7,49			d>a	
Genellikle	100	32,47	6,59			d>b	
Çoğu zaman	113	33,27	5,99			e>a	
Her zaman	55	33,22	6,17				
Bağlanmışlık				28,31	0,000		
Hiçbir zaman	48	2,52	1,16			b>a	d>c
Nadiren	86	3,21	0,97			c>a	e>a
Genellikle	100	3,61	0,89			c>b	e>b
Çoğu zaman	113	3,95	0,75			d>a	e>c
Her zaman	55	4,06	0,91				d>b

	N	X	SS	F	P	Fark
Müdahalecilik				1,67	0,156	
Hiçbir zaman	48	2,27	1,13			
Nadiren	86	2,43	1,01			
Genellikle	100	2,60	1,01			
Çoğu zaman	113	2,68	1,09			
Her zaman	55	2,50	0,95			
Ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusu				3,14	0,015	
Hiçbir zaman	48	2,88	1,37			b>a
Nadiren	86	3,33	1,23			c>a
Genellikle	100	3,60	0,92			d>a
Çoğu zaman	113	3,35	1,16			e>a
Her zaman	55	3,35	1,26			
Destek arayışı				10,53	0,000	
Hiçbir zaman	48	2,16	1,20			b>a
Nadiren	86	3,02	1,17			c>a d>c
Genellikle	100	2,95	1,22			d>a e>a
Çoğu zaman	113	3,42	1,11			d>b
Her zaman	55	3,30	1,21			
Özgüven				0,85	0,492	
Hiçbir zaman	48	4,24	0,99			
Nadiren	86	4,02	0,83			
Genellikle	100	4,02	0,82			
Çoğu zaman	113	4,00	0,75			
Her zaman	55	4,10	0,82			

a)Hiçbir zaman b)Nadiren c)Genellikle d)Çoğu zaman e)Her zaman

Tablo A.2’de görüldüğü gibi tepkisellik, psikolojik kontrol, özerklik desteği, yaşamı kabul, bağlanmışlık, ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusu ve destek arayışı bireyin babasına Yönelik “Benim İçin Önemli Olan Şeyleri Hatırlar”, tutumuna göre istatistiki olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($p<0,05$).

Olumlu tutum sahiplerinin tepkisellik ortalamaları olumsuz tutum sahiplerinin ortalamasından anlamlı bir şekilde yüksektir ($p=0,000$; $F=33,50$). Olumsuz tutum sahiplerinin psikolojik kontrol ortalaması olumlu tutum sahiplerinin ortalamasından anlamlı bir şekilde yüksektir ($p=0,000$; $F=6,03$). Olumlu tutum sahiplerinin özerklik desteği ortalaması olumsuz tutum sahiplerinin ortalamasından anlamlı bir şekilde yüksektir ($p=0,000$; $F=5,76$). Olumlu tutum sahiplerinin yaşam kabul ortalaması olumsuz tutum sahiplerinin ortalamasından anlamlı bir şekilde yüksektir ($p=0,007$; $F=3,60$). Olumlu tutum sahiplerinin bağlanmışlık ortalaması olumsuz tutum sahiplerinin ortalamasından anlamlı bir şekilde yüksektir ($p=0,000$; $F=28,31$). Olumlu tutum sahiplerinin ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusu ortalaması olumsuz tutum sahiplerinin ortalamasından anlamlı bir şekilde yüksektir ($p=0,015$; $F=3,14$). Olumlu

tutum sahiplerinin destek arayışı ortalaması olumsuz tutum sahiplerinin ortalamasından anlamlı bir şekilde yüksektir (p=0,000; F=10,53).

3.1.3.2. Genç yetişkin erkeklerin babalarını duygusal erişilebilir olarak algulamalarında yönelik değerlendirmeleri: Babamın varlığını duygusal olarak hissederim.

Babam ve ben ölçeğini oluşturan tepkisellik, davranış kontrolü, psikolojik kontrol, özerklik desteği ve davranış yönlendirme faktörleri, kendini toparlama gücü ölçeğini oluşturan kişisel yeterlik ve yaşamı kabul ile bireyleşme ölçeğini oluşturan bağlanmışlık, müdahalecilik, ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusu, destek arayışı ve özgüven faktörlerinin bireyin babasına yönelik “Babamın varlığını duygusal olarak hissederim” tutumuna göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla yapılan tek yönlü ANOVA sonuçları, Tablo A.3’te sunulmuştur.

*Tablo A.3.
Bireyin babasına yönelik “Babamın varlığını duygusal olarak hissederim” tutumuna göre fark tablosu*

	N	X	SS	F	P	Fark	
Tepkisellik				54,13	0,000		
Hiçbir zaman	26	1,84	1,10			b>a	d>c
Nadiren	40	2,54	0,90			c>a	e>a
Genellikle	58	3,24	0,93			c>b	e>b
Çoğu zaman	142	3,63	0,73			d>a	e>c
Her zaman	136	3,97	0,77			d>b	e>d
Davranış kontrolü				3,12	0,015		
Hiçbir zaman	26	2,17	1,27			b>a	
Nadiren	40	2,71	0,99			c>a	
Genellikle	58	2,92	1,07			d>a	
Çoğu zaman	142	2,81	1,03			e>a	
Her zaman	136	2,93	1,06				
Psikolojik kontrol				11,21	0,000		
Hiçbir zaman	26	2,72	1,18			a>c	a>e
Nadiren	40	2,59	0,96			b>c	b>e
Genellikle	58	1,99	0,83			a>d	c>e
Çoğu zaman	142	1,90	0,98			b>d	
Her zaman	136	1,68	0,96				
Özerklik desteği				19,58	0,000		
Hiçbir zaman	26	2,63	1,63			b>a	e>a
Nadiren	40	3,16	1,26			c>a	e>b
Genellikle	58	3,75	1,01			c>b	e>c
Çoğu zaman	142	3,90	0,87			d>a	e>d
Her zaman	136	4,21	0,82			d>b	
Davranış yönlendirme				1,38	0,242		
Hiçbir zaman	26	3,06	1,52				
Nadiren	40	3,19	1,30				
Genellikle	58	2,80	1,05				
Çoğu zaman	142	2,86	1,16				

	N	X	SS	F	P	Fark	
Her zaman	136	3,10	1,16				
Kişisel yeterlik				2,43	0,047		
Hiçbir zaman	26	37,58	10,21				
Nadiren	40	35,45	9,51			d>b	
Genellikle	58	37,62	7,82			e>b	
Çoğu zaman	142	38,77	8,94				
Her zaman	136	40,07	8,93				
Yaşam kabul				3,85	0,004		
Hiçbir zaman	26	32,42	6,71				a>b
Nadiren	40	28,83	8,14				d>b
Genellikle	58	30,93	6,48				e>b
Çoğu zaman	142	32,46	6,67				e>c
Her zaman	136	33,24	6,53				
Bağlanmışlık				51,70	0,000		
Hiçbir zaman	26	1,89	0,99			b>a	d>c
Nadiren	40	2,70	0,95			c>a	e>a
Genellikle	58	3,35	0,87			c>b	e>b
Çoğu zaman	142	3,66	0,82			d>a	e>c
Her zaman	136	4,10	0,77			d>b	e>d
Müdahalecilik				2,78	0,027		
Hiçbir zaman	26	1,99	1,28				
Nadiren	40	2,31	1,02				c>a
Genellikle	58	2,64	0,91				d>a
Çoğu zaman	142	2,55	0,98				e>a
Her zaman	136	2,64	1,09				
Ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusu				11,79	0,000		
Hiçbir zaman	26	2,24	1,41			b>a	d>b
Nadiren	40	2,80	1,21			c>a	e>a
Genellikle	58	3,31	1,03			c>b	e>b
Çoğu zaman	142	3,42	1,02			d>a	e>c
Her zaman	136	3,67	1,15				
Destek arayışı				22,36	0,000		
Hiçbir zaman	26	1,55	0,85			b>a	d>c
Nadiren	40	2,36	1,14			c>a	e>a
Genellikle	58	2,76	1,03			d>a	e>b
Çoğu zaman	142	3,24	1,11			d>b	e>c
Her zaman	136	3,47	1,19				
Özgüven				1,45	0,218		
Hiçbir zaman	26	4,39	0,92				
Nadiren	40	4,12	1,03				
Genellikle	58	4,05	0,79				
Çoğu zaman	142	3,98	0,76				
Her zaman	136	4,04	0,82				

a)Hiçbir zaman b)Nadiren c)Genellikle d)Çoğu zaman e)Her zaman

Tablo A.3'te görüldüğü gibi tepkisellik, davranış kontrolü, psikolojik kontrol, özerklik desteği, kişisel yeterlik, yaşamı kabul, bağlanmışlık, müdahalecilik, ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusu ve destek arayışı bireyin babasına Yönelik "Babamın Varlığını Duygusal Olarak Hissederim", tutumuna göre istatistiki olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($p<0,05$).

Olumlu tutum sahiplerinin tepkisellik ortalamaları olumsuz tutum sahiplerinin ortalamasından anlamlı bir şekilde yüksektir ($p=0,000$; $F=54,13$). Olumlu tutum sahiplerinin davranış kontrolü ortalaması olumsuz tutum sahiplerinin ortalamasından anlamlı bir şekilde yüksektir ($p=0,015$; $F=3,12$). Olumsuz tutum sahiplerinin psikolojik kontrol ortalaması olumlu tutum sahiplerinin ortalamasından anlamlı bir şekilde yüksektir ($p=0,000$; $F=11,21$). Olumlu tutum sahiplerinin özerklik desteği ortalaması olumsuz tutum sahiplerinin ortalamasından anlamlı bir şekilde yüksektir ($p=0,000$; $F=19,58$). Olumlu tutum sahiplerinin kişisel yeterlik ortalaması olumsuz tutum sahiplerinin ortalamasından anlamlı bir şekilde yüksektir ($p=0,047$; $F=2,43$). Olumlu tutum sahiplerinin yaşam kabul ortalaması olumsuz tutum sahiplerinin ortalamasından anlamlı bir şekilde yüksektir ($p=0,004$; $F=3,85$). Olumlu tutum sahiplerinin bağlanmışlık ortalaması olumsuz tutum sahiplerinin ortalamasından anlamlı bir şekilde yüksektir ($p=0,000$; $F=51,70$). Olumlu tutum sahiplerinin müdahalecilik ortalaması olumsuz tutum sahiplerinin ortalamasından anlamlı bir şekilde yüksektir ($p=0,027$; $F=2,78$). Olumlu tutum sahiplerinin ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusu ortalaması olumsuz tutum sahiplerinin ortalamasından anlamlı bir şekilde yüksektir ($p=0,000$; $F=11,79$). Olumlu tutum sahiplerinin destek arayışı ortalaması olumsuz tutum sahiplerinin ortalamasından anlamlı bir şekilde yüksektir ($p=0,000$; $F=22,36$).

3.1.3.3. Genç yetişkin erkeklerin babalarını duygusal erişilebilir olarak algulamalarında yönelik değerlendirmeleri: Sorunlarım, sıkıntılarım konusunda benimle konuşmaya isteklidir.

Babam ve ben ölçeğini oluşturan tepkisellik, davranış kontrolü, psikolojik kontrol, özerklik desteği ve davranış yönlendirme faktörleri, kendini toparlama gücü ölçeğini oluşturan kişisel yeterlik ve yaşamı kabul ile bireyleşme ölçeğini oluşturan bağlanmışlık, müdahalecilik, ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusu, destek arayışı ve özgüven faktörlerinin bireyin babasına Yönelik “Sorunlarım, sıkıntılarım konusunda benimle konuşmaya isteklidir” tutumuna göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla yapılan tek yönlü ANOVA sonuçları, Tablo A.4’te sunulmuştur.

Tablo A.4.
Bireyin babasına yönelik ‘‘Sorunlarım, sıkıntularım konusunda benimle konuşmaya isteklidir’’ tutumuna göre fark tablosu

	N	X	SS	F	P	Fark	
Tepkisellik				73,99	0,000		
Hiçbir zaman	53	2,16	1,09			b>a	d>c
Nadiren	68	2,94	0,86			c>a	e>a
Genellikle	96	3,47	0,77			c>b	e>b
Çoğu zaman	104	3,84	0,65			d>a	e>c
Her zaman	81	4,27	0,54			d>b	e>d
Davranış kontrolü				4,58	0,001		
Hiçbir zaman	53	2,31	1,23			b>a	
Nadiren	68	2,91	0,92			c>a	d>e
Genellikle	96	2,84	1,04			d>a	
Çoğu zaman	104	3,05	1,01			e>a	
Her zaman	81	2,74	1,08				
Psikolojik kontrol				12,05	0,000		
Hiçbir zaman	53	2,51	1,04			a>c	a>e
Nadiren	68	2,37	0,99			b>c	b>e
Genellikle	96	1,89	0,91			a>d	c>e
Çoğu zaman	104	1,80	0,98			b>d	
Her zaman	81	1,55	0,92				
Özerklik desteği				18,67	0,000		
Hiçbir zaman	53	3,09	1,48			c>a	e>a
Nadiren	68	3,42	1,04			c>b	e>b
Genellikle	96	3,90	1,01			d>a	e>c
Çoğu zaman	104	3,93	0,82			d>b	e>d
Her zaman	81	4,45	0,65				
Davranış yönlendirme				1,02	0,398		
Hiçbir zaman	53	2,97	1,37				
Nadiren	68	3,23	1,24				
Genellikle	96	2,95	1,17				
Çoğu zaman	104	2,87	1,05				
Her zaman	81	2,93	1,21				
Kişisel yeterlik				0,61	0,654		
Hiçbir zaman	53	37,43	10,24				
Nadiren	68	37,99	8,65				
Genellikle	96	38,43	9,06				
Çoğu zaman	104	39,24	8,41				
Her zaman	81	39,43	9,14				
Yaşam kabul				2,71	0,030		
Hiçbir zaman	53	30,96	7,77				d>a
Nadiren	68	31,32	7,27				d>c
Genellikle	96	31,04	6,98				e>c
Çoğu zaman	104	33,36	5,99				
Her zaman	81	33,32	6,45				
Bağlanmışlık				63,02	0,000		
Hiçbir zaman	53	2,28	1,04			b>a	d>c
Nadiren	68	3,06	0,90			c>a	e>a
Genellikle	96	3,55	0,86			c>b	e>b
Çoğu zaman	104	3,94	0,70			d>a	e>c
Her zaman	81	4,31	0,59			d>b	e>d

	N	X	SS	F	P	Fark
Müdahalecilik				2,60	0,036	
Hiçbir zaman	53	2,11	1,20			b>a
Nadiren	68	2,65	1,10			c>a
Genellikle	96	2,57	0,93			d>a
Çoğu zaman	104	2,61	0,95			e>a
Her zaman	81	2,56	1,08			
Ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusu				5,64	0,000	
Hiçbir zaman	53	2,72	1,49			b>a d>a
Nadiren	68	3,20	1,13			c>a e>a
Genellikle	96	3,52	0,96			
Çoğu zaman	104	3,46	1,08			
Her zaman	81	3,55	1,20			
Destek arayışı				22,72	0,000	
Hiçbir zaman	53	1,86	1,05			b>a d>c
Nadiren	68	2,78	1,07			c>a e>a
Genellikle	96	3,09	1,19			d>a e>b
Çoğu zaman	104	3,47	1,05			d>b e>c
Her zaman	81	3,48	1,19			
Özgüven				5,92	0,000	
Hiçbir zaman	53	4,53	0,64			a>b
Nadiren	68	4,06	0,93			a>c
Genellikle	96	3,95	0,86			a>d
Çoğu zaman	104	3,90	0,74			a>e
Her zaman	81	4,05	0,80			

a)Hiçbir zaman b)Nadiren c)Genellikle d)Çoğu zaman e)Her zaman

Tablo A.4'te görüldüğü gibi tepkisellik, davranış kontrolü, psikolojik kontrol, özerklik desteği, yaşamı kabul, bağlanmışlık, müdahalecilik, ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusu, destek arayışı ve özgüven bireyin babasına yönelik “*Sorunlarım, Sıkıntılarım Konusunda Benimle Konuşmaya İsteklidir*”, tutumuna göre istatistiki olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($p<0,05$).

Olumlu tutum sahiplerinin tepkisellik ortalamaları olumsuz tutum sahiplerinin ortalamasından anlamlı bir şekilde yüksektir ($p=0,000$; $F=73,99$). Olumlu tutum sahiplerinin davranış kontrolü ortalaması olumlu tutum sahiplerinin ortalamasından anlamlı bir şekilde yüksektir. İstisnai bir durum olarak çoğu zaman diyenlerin ortalaması her zaman diyenlerin ortalamasından yüksektir ($p=0,001$; $F=4,58$). Olumsuz tutum sahiplerinin psikolojik kontrol ortalaması olumlu tutum sahiplerinin ortalamasından anlamlı bir şekilde yüksektir ($p=0,000$; $F=12,05$). Olumlu tutum sahiplerinin özerklik desteği ortalaması olumsuz tutum sahiplerinin ortalamasından anlamlı bir şekilde yüksektir ($p=0,000$; $F=18,67$). Olumlu tutum sahiplerinin yaşam kabul ortalaması olumsuz tutum sahiplerinin ortalamasından anlamlı bir şekilde

yüksektir ($p=0,030$; $F=2,71$). Olumlu tutum sahiplerinin bağlanmışlık ortalaması olumsuz tutum sahiplerinin ortalamasından anlamlı bir şekilde yüksektir ($p=0,000$; $F=63,02$). Olumlu tutum sahiplerinin müdahalecilik ortalaması olumsuz tutum sahiplerinin ortalamasından anlamlı bir şekilde yüksektir ($p=0,036$; $F=2,60$). Olumlu tutum sahiplerinin ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusu ortalaması olumsuz tutum sahiplerinin ortalamasından anlamlı bir şekilde yüksektir ($p=0,000$; $F=5,64$). Olumlu tutum sahiplerinin destek arayışı ortalaması olumsuz tutum sahiplerinin ortalamasından anlamlı bir şekilde yüksektir ($p=0,000$; $F=22,72$). Olumsuz tutum sahiplerinin özgüven ortalaması olumlu tutum sahiplerinin ortalamasından anlamlı bir şekilde yüksektir ($p=0,000$; $F=5,92$).

3.1.4. Grup farkları t-testi sonuçları.

Bireyin babasının büyüdüğü aile yapısı, bireyin büyüdüğü aile yapısı, babasının hayatta olup olmadığı ve babası ile bir ayda görüşme sıklığı açısından araştırma değişkenlerindeki istatistiki olarak anlamlı farklılaşma, bağımsız örneklem t-testi ile incelenmiştir.

3.1.4.1. Bireyin Büyüdüğü Aile Yapısına Göre Farklar

Katılımcı bireyler, çekirdek ve geniş ailede büyüyenler olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Babam ve ben ölçeğini oluşturan tepkisellik, davranış kontrolü, psikolojik kontrol, özerklik desteği ve davranış yönlendirme faktörleri, kendini toplama gücü ölçeğini oluşturan kişisel yeterlik ve yaşamı kabul ile bireyleşme ölçeğini oluşturan bağlanmışlık, müdahalecilik, ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusu, destek arayışı ve özgüven faktörlerinin bireyin büyüdüğü aile yapısına göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla yapılan bağımsız örneklem t-testi sonuçları, Tablo A.5'te sunulmuştur.

*Tablo A.5.
Bireyin büyüdüğü aile yapısına göre fark tablosu*

	N	X	SS	t	P
Tepkisellik				-0,15	0,881
Çekirdek	289	3,46	1,00		
Geniş	113	3,48	1,03		
Davranış kontrolü				-1,08	0,282
Çekirdek	289	2,78	1,08		
Geniş	113	2,91	1,02		
Psikolojik kontrol				-0,23	0,818
Çekirdek	289	1,95	0,99		
Geniş	113	1,98	1,07		
Özerklik desteği				-0,18	0,856
Çekirdek	289	3,82	1,08		
Geniş	113	3,85	1,06		
Davranış yönlendirme				-0,12	0,903
Çekirdek	289	2,97	1,20		
Geniş	113	2,99	1,15		
Kişisel yeterlik				-1,18	0,240
Çekirdek	289	38,30	9,13		
Geniş	113	39,48	8,62		
Yaşamı kabul				-0,30	0,764
Çekirdek	289	32,07	6,89		
Geniş	113	32,30	6,78		
Bağlanmışlık				0,32	0,749
Çekirdek	289	3,56	1,04		
Geniş	113	3,53	1,00		
Müdahalecilik				-1,52	0,129
Çekirdek	289	2,48	1,04		
Geniş	113	2,66	1,05		
Ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusu				-1,83	0,069
Çekirdek	289	3,29	1,21		
Geniş	113	3,51	1,08		
Destek arayışı				-0,76	0,448
Çekirdek	289	3,02	1,26		
Geniş	113	3,13	1,14		
Özgüven				0,76	0,448
Çekirdek	289	4,07	0,82		
Geniş	113	4,00	0,84		

Tablo A.5'e göre araştırma değişkenlerinin hiçbirinde bireyin büyüdüğü aile yapısına göre istatistiki olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir ($p>0,05$).

3.1.4.2. Bireyin babasının büyüdüğü aile yapısına göre farklar.

Katılımcılar, babalarının büyüdüğü aile yapısı açısından çekirdek aile ve geniş aile olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Babam ve ben ölçeğini oluşturan tepkisellik, davranış kontrolü, psikolojik kontrol, özerklik desteği ve davranış yönlendirme faktörleri, kendini toparlama gücü ölçeğini oluşturan kişisel yeterlik ve yaşamı kabul ile bireyleşme ölçeğini oluşturan bağlanmışlık, müdahalecilik, ebeveyni hayal kırıklığına

uğratma korkusu, destek arayışı ve özgüven faktörlerinin bireyin babasının büyüdüğü aile yapısına göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla yapılan bağımsız örneklem t-testi sonuçları, Tablo A.6’da sunulmuştur.

*Tablo A.6.
Bireyin babasının büyüdüğü aile yapısına göre fark tablosu*

	N	X	SS	t	P
Tepkisellik				0,56	0,577
Çekirdek	129	3,50	1,01		
Geniş	273	3,44	1,01		
Davranış kontrolü				0,27	0,784
Çekirdek	129	2,84	1,12		
Geniş	273	2,80	1,04		
Psikolojik kontrol				0,02	0,981
Çekirdek	129	1,96	0,99		
Geniş	273	1,96	1,03		
Özerklik desteği				-0,05	0,959
Çekirdek	129	3,83	1,03		
Geniş	273	3,83	1,09		
Davranış yönlendirme				1,42	0,158
Çekirdek	129	3,10	1,18		
Geniş	273	2,92	1,19		
Kişisel yeterlik				-3,03	0,003
Çekirdek	129	36,58	9,71		
Geniş	273	39,60	8,48		
Yaşamı kabul				-1,41	0,158
Çekirdek	129	31,43	7,13		
Geniş	273	32,47	6,71		
Bağlanmışlık				-0,19	0,850
Çekirdek	129	3,54	1,02		
Geniş	273	3,56	1,03		
Müdahalecilik				-1,23	0,219
Çekirdek	129	2,44	1,08		
Geniş	273	2,58	1,02		
Ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusu				-2,68	0,008
Çekirdek	129	3,12	1,22		
Geniş	273	3,46	1,14		
Destek arayışı				-0,99	0,322
Çekirdek	129	2,96	1,27		
Geniş	273	3,09	1,21		
Özgüven				0,74	0,457
Çekirdek	129	4,10	0,80		
Geniş	273	4,03	0,84		

Tablo A.6’ya göre kişisel yeterlik ($p=0,003$) ve ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusu ($p=0,008$) bireyin babasının büyüdüğü aile yapısına göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Diğer araştırma değişkenlerinde bireyin babasının büyüdüğü aile yapısına göre istatistiki olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir ($p>0,05$).

3.1.4.3. Bireyin babasının hayatta olup olmamasına göre farklar.

Bireyin babasının hayatta olup olmamasına göre istatistiki olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir ($p>0,05$).

3.1.4.4. Bireyin bir ay içinde babası ile görüşme sıklığına göre farklar.

Katılımcılar, babaları ile bir ay içinde günde bir saatten az görüşenler ile günde bir saatten fazla görüşenler olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Babam ve ben ölçeğini oluşturan tepkisellik, davranış kontrolü, psikolojik kontrol, özerklik desteği ve davranış yönlendirme faktörleri, kendini toparlama gücü ölçeğini oluşturan kişisel yeterlik ve yaşamı kabul ile bireyleşme ölçeğini oluşturan bağlanmışlık, müdahalecilik, ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusu, destek arayışı ve özgüven faktörlerinin bireyin bir ay içinde babası ile görüşme sıklığına göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla yapılan bağımsız örneklem t-testi sonuçları, Tablo A.7’de sunulmuştur.

Tablo A.7.
Bireyin bir ay içinde babası ile görüşme sıklığına göre fark tablosu

	N	X	SS	t	P
Tepkisellik				0,71	0,478
0-28 kez	369	3,47	1,03		
29 kez ve daha çok	33	3,37	0,73		
Davranış kontrolü				0,63	0,532
0-28 kez	369	2,82	1,07		
29 kez ve daha çok	33	2,70	1,05		
Psikolojik kontrol				-0,09	0,926
0-28 kez	369	1,96	1,02		
29 kez ve daha çok	33	1,98	0,92		
Özerklik desteği				-0,53	0,597
0-28 kez	369	3,82	1,08		
29 kez ve daha çok	33	3,92	1,00		
Davranış yönlendirme				-0,43	0,667
0-28 kez	369	2,97	1,20		
29 kez ve daha çok	33	3,06	1,04		
Kişisel yeterlik				6,49	0,000
0-28 kez	369	39,63	8,14		
29 kez ve daha çok	33	27,45	10,50		
Yaşamı kabul				5,03	0,000
0-28 kez	369	32,73	6,43		
29 kez ve daha çok	33	25,52	8,02		
Bağlanmışlık				0,26	0,792
0-28 kez	369	3,56	1,03		
29 kez ve daha çok	33	3,51	1,00		
Müdahalecilik				1,19	0,234
0-28 kez	369	2,55	1,05		
29 kez ve daha çok	33	2,33	0,94		
Ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusu				-1,41	0,160
0-28 kez	369	3,33	1,18		
29 kez ve daha çok	33	3,63	1,03		
Destek arayışı				-0,29	0,775
0-28 kez	369	3,05	1,25		
29 kez ve daha çok	33	3,11	1,03		
Özgüven				1,37	0,171
0-28 kez	369	4,07	0,83		
29 kez ve daha çok	33	3,86	0,77		

Tablo A.7’ye göre kişisel yeterlik ($p=0,000$) ve yaşamı kabul ($p=0,000$) bireyin bir ay içinde babası ile görüşme sıklığına göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Diğer araştırma değişkenlerinde bireyin bir ay içinde babası ile görüşme sıklığına göre istatistiki olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir ($p>0,05$).

3.1.5. Grup farkları anova sonuçları.

Bireyin eğitim düzeyi, kardeş sayısı, babasının iş statüsü ile bireyin babasına yönelik tutumlarını değerlendiren “Benim için önemli olan şeyleri hatırlar”, “Babamın

varlığını duygusal olarak hissederim” ve “Sorunlarım, sıkıntılarım konusunda benimle konuşmaya isteklidir” önermelerine yönelik düşünceleri açısından araştırma değişkenlerindeki istatistiki farklılaşma, tek yönlü ANOVA ile incelenmiştir.

3.1.5.1. Bireyin eğitim düzeyine göre farklar.

Katılımcılar, eğitim düzeyleri açısından ilk-orta-lise, lisans ve lisans üstü olmak üzere üç gruba ayrılmıştır. Babam ve ben ölçeğini oluşturan tepkisellik, davranış kontrolü, psikolojik kontrol, özerklik desteği ve davranış yönlendirme faktörleri, kendini toplama gücü ölçeğini oluşturan kişisel yeterlik ve yaşamı kabul ile bireyleşme ölçeğini oluşturan bağlanmışlık, müdahalecilik, ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusu, destek arayışı ve özgüven faktörlerinin bireyin eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla yapılan tek yönlü ANOVA sonuçları, Tablo A.8’de sunulmuştur.

Tablo A.8.
Bireyin eğitim düzeyine göre fark tablosu

	N	X	SS	F	P	Fark
Tepkisellik				6,55	0,002	
İlk orta lise	107	3,17	1,08			b>a
Lisans	240	3,58	0,96			c>a
Lisans üstü	55	3,53	1,01			
Davranış kontrolü				0,14	0,874	
İlk orta lise	107	2,83	1,08			
Lisans	240	2,82	1,07			
Lisans üstü	55	2,75	1,06			
Psikolojik kontrol				2,59	0,076	
İlk orta lise	107	2,15	0,98			
Lisans	240	1,89	1,05			
Lisans üstü	55	1,90	0,89			
Özerklik desteği				7,01	0,001	
İlk orta lise	107	3,51	1,15			b>a
Lisans	240	3,97	0,99			
Lisans üstü	55	3,82	1,12			
Davranış yönlendirme				2,36	0,096	
İlk orta lise	107	3,18	1,24			
Lisans	240	2,92	1,16			
Lisans üstü	55	2,83	1,16			
Kişisel yeterlik				8,78	0,000	
İlk orta lise	107	40,33	7,04			a>c
Lisans	240	38,88	9,18			b>c
Lisans üstü	55	34,27	10,25			
Yaşamı kabul				3,98	0,020	
İlk orta lise	107	33,09	5,72			a>c
Lisans	240	32,22	7,26			b>c
Lisans üstü	55	29,93	6,67			
Bağlanmışlık				5,52	0,004	

	N	X	SS	F	P	Fark
İlk orta lise	107	3,29	1,09			
Lisans	240	3,68	0,98			b>a
Lisans üstü	55	3,50	1,03			
Müdahalecilik				4,00	0,019	
İlk orta lise	107	2,71	1,00			a>c
Lisans	240	2,52	1,06			a>b
Lisans üstü	55	2,23	1,01			
Ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusu				3,88	0,022	
İlk orta lise	107	3,49	1,15			a>c
Lisans	240	3,38	1,17			b>c
Lisans üstü	55	2,96	1,17			
Destek arayışı				0,70	0,498	
İlk orta lise	107	3,02	1,25			
Lisans	240	3,10	1,23			
Lisans üstü	55	2,90	1,19			
Özgüven				0,88	0,415	
İlk orta lise	107	3,99	0,89			
Lisans	240	4,05	0,84			
Lisans üstü	55	4,17	0,62			

a) İlk-orta-lise b) Lisans c) Lisans üstü

Tablo A.8’de görüldüğü gibi tepkisellik, özerklik desteği, kişisel yeterlik, yaşamı kabul, bağlanmışlık müdahalecilik ve ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusu bireyin eğitim düzeyine göre istatistiki olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($p<0,05$).

Lisans ve lisans üstü eğitim düzeyindeki bireylerin tepkisellik ortalaması, ilk-orta-lise düzeyindekilerin ortalamasından anlamlı bir şekilde yüksektir ($p=0,002$; $F=6,55$). Lisans düzeyindeki bireylerin özerklik desteği ortalaması, ilk-orta-lise düzeyindekilerin ortalamasından anlamlı bir şekilde yüksektir ($p=0,001$; $F=7,01$). İlk-orta-lise ve lisans düzeyindeki bireylerin kişisel yeterlik ortalaması, lisans üstü düzeydekilerin ortalamasından anlamlı bir şekilde yüksektir ($p=0,000$; $F=8,78$). İlk-orta-lise ve lisans düzeyindeki bireylerin yaşamı kabul ortalaması, lisans üstü düzeydekilerin ortalamasından anlamlı bir şekilde yüksektir ($p=0,020$; $F=3,98$). Lisans düzeyindeki bireylerin bağlanmışlık ortalaması, ilk-orta-lise düzeyindekilerin ortalamasından anlamlı bir şekilde yüksektir ($p=0,004$; $F=5,52$). İlk-orta-lise düzeyindekilerin müdahalecilik ortalaması, lisans ve lisans üstü düzeydekilerin ortalamasından anlamlı bir şekilde yüksektir ($p=0,019$; $F=4,00$). İlk-orta-lise ve lisans düzeyindekilerin ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusu ortalaması, lisans üstü düzeydekilerin ortalamasından anlamlı bir şekilde yüksektir ($p=0,022$; $F=3,88$).

3.1.5.2. Bireyin kardeş sayısına göre farklılaşmalar.

Katılımcılar, kardeş sayısı bakımından tek çocuk, iki kardeş, üç kardeş ve dört ve daha fazla kardeş sahibi olanlar olmak üzere dört gruba ayrılmıştır. Babam ve ben ölçeğini oluşturan tepkisellik, davranış kontrolü, psikolojik kontrol, özerklik desteği ve davranış yönlendirme faktörleri, kendini toparlama gücü ölçeğini oluşturan kişisel yeterlik ve yaşamı kabul ile bireyleşme ölçeğini oluşturan bağlanmışlık, müdahalecilik, ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusu, destek arayışı ve özgüven faktörlerinin bireyin kardeş sayısına göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla yapılan tek yönlü ANOVA sonuçları, Tablo A.9'da sunulmuştur.

Tablo A.9.
Bireyin kardeş sayısına göre fark tablosu

	N	X	SS	F	P	Fark
Tepkisellik				0,78	0,508	
Tek	20	3,27	1,22			
İki kardeş	147	3,55	0,96			
Üç kardeş	106	3,44	1,05			
Dört kardeş ve üzeri	129	3,41	1,01			
Davranış kontrolü				1,48	0,221	
Tek	20	2,54	1,20			
İki kardeş	147	2,81	1,09			
Üç kardeş	106	2,71	1,07			
Dört kardeş ve üzeri	129	2,95	1,00			
Psikolojik kontrol				0,10	0,962	
Tek	20	1,94	1,06			
İki kardeş	147	1,93	0,94			
Üç kardeş	106	1,96	1,10			
Dört kardeş ve üzeri	129	2,00	1,03			
Özerklik desteği				1,20	0,309	
Tek	20	3,50	1,40			
İki kardeş	147	3,92	0,96			
Üç kardeş	106	3,86	1,17			
Dört kardeş ve üzeri	129	3,76	1,04			
Davranış yönlendirme				0,73	0,535	
Tek	20	2,88	1,09			
İki kardeş	147	2,87	1,21			
Üç kardeş	106	3,04	1,26			
Dört kardeş ve üzeri	129	3,05	1,11			
Kişisel yeterlik				1,29	0,276	
Tek	20	36,65	10,28			
İki kardeş	147	37,87	8,82			
Üç kardeş	106	39,79	7,89			
Dört kardeş ve üzeri	129	38,86	9,77			
Yaşam kabul				1,51	0,210	
Tek	20	31,10	6,41			
İki kardeş	147	31,85	7,01			
Üç kardeş	106	33,32	5,87			
Dört kardeş ve üzeri	129	31,65	7,42			
Bağlanmışlık				1,58	0,193	

	N	X	SS	F	P	Fark
Tek	20	3,18	1,29			
İki kardeş	147	3,66	0,91			
Üç kardeş	106	3,50	1,09			
Dört kardeş ve üzeri	129	3,53	1,05			
Müdahalecilik				1,64	0,179	
Tek	20	2,34	0,97			
İki kardeş	147	2,43	1,02			
Üç kardeş	106	2,70	1,11			
Dört kardeş ve üzeri	129	2,55	1,01			
Ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusu				4,68	0,003	
Tek	20	3,05	1,26			
İki kardeş	147	3,10	1,18			c>b
Üç kardeş	106	3,50	1,23			d>b
Dört kardeş ve üzeri	129	3,56	1,05			
Destek arayışı				0,63	0,595	
Tek	20	2,77	1,36			
İki kardeş	147	3,12	1,22			
Üç kardeş	106	2,98	1,21			
Dört kardeş ve üzeri	129	3,08	1,25			
Özgüven				0,21	0,891	
Tek	20	4,19	0,83			
İki kardeş	147	4,05	0,77			
Üç kardeş	106	4,03	0,84			
Dört kardeş ve üzeri	129	4,05	0,88			

a) tek b) iki kardeş c) üç kardeş d) dört kardeş ve üzeri

Tablo A.9’da görüldüğü gibi ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusu bireyin kardeş sayısına göre istatistiki olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($p<0,05$). Üç kardeşi olanlar ile dört ve daha fazla kardeşi olanların ortalaması iki kardeşi olanların ortalamasından anlamlı bir şekilde yüksektir ($p=0,003$; $F=4,68$).

3.1.5.3. Bireyin babasının iş statüsüne göre farklılaşmalar.

Katılımcı bireyler, babalarının iş statüsüne göre beyaz yakalı yönetici, beyaz yakalı ara elaman, mavi yakalı ve yakasız çalışan olmak üzere dört gruba ayrılmıştır. Babam ve ben ölçeğini oluşturan tepkisellik, davranış kontrolü, psikolojik kontrol, özerklik desteği ve davranış yönlendirme faktörleri, kendini toparlama gücü ölçeğini oluşturan kişisel yeterlik ve yaşamı kabul ile bireyleşme ölçeğini oluşturan bağlanmışlık, müdahalecilik, ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusu, destek arayışı ve özgüven faktörlerinin bireyin babasının iş statüsüne göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla yapılan tek yönlü ANOVA sonuçları, Tablo A.10’da sunulmuştur.

Tablo A.10.
Bireyin babasının iş statüsüne göre fark tablosu

	N	X	SS	F	P	Fark
Tepkisellik				0,45	0,716	
Beyaz yaka yönetici	102	3,47	1,02			
Beyazyaka ara eleman	57	3,60	0,84			
Mavi yaka	176	3,42	1,03			
Yakasız	67	3,45	1,10			
Davranış kontrolü				4,44	0,004	
Beyaz yaka yönetici	102	3,07	1,01			
Beyazyaka ara eleman	57	2,92	1,18			a>c
Mavi yaka	176	2,61	1,04			
Yakasız	67	2,86	1,05			
Psikolojik kontrol				2,24	0,083	
Beyaz yaka yönetici	102	2,15	1,19			
Beyazyaka ara eleman	57	2,05	1,04			
Mavi yaka	176	1,84	0,89			
Yakasız	67	1,90	0,99			
Özerklik desteği				0,49	0,692	
Beyaz yaka yönetici	102	3,79	1,12			
Beyazyaka ara eleman	57	3,98	0,77			
Mavi yaka	176	3,80	1,15			
Yakasız	67	3,84	1,02			
Davranış yönlendirme				0,88	0,449	
Beyaz yaka yönetici	102	3,10	1,23			
Beyazyaka ara eleman	57	3,02	1,15			
Mavi yaka	176	2,87	1,20			
Yakasız	67	3,01	1,12			
Kişisel yeterlik				6,38	0,000	
Beyaz yaka yönetici	102	38,34	9,16			a>d
Beyazyaka ara eleman	57	39,93	8,03			b>d
Mavi yaka	176	39,92	7,76			c>d
Yakasız	67	34,60	11,23			
Yaşam kabul				3,22	0,023	
Beyaz yaka yönetici	102	31,60	7,09			
Beyazyaka ara eleman	57	32,95	6,44			b>d
Mavi yaka	176	32,94	6,27			c>d
Yakasız	67	30,15	7,89			
Bağlanmışlık				0,75	0,522	
Beyaz yaka yönetici	102	3,64	1,17			
Beyazyaka ara eleman	57	3,65	0,86			
Mavi yaka	176	3,51	0,99			
Yakasız	67	3,45	1,02			
Müdahalecilik				0,71	0,547	
Beyaz yaka yönetici	102	2,54	1,00			
Beyazyaka ara eleman	57	2,68	1,11			
Mavi yaka	176	2,53	1,05			
Yakasız	67	2,41	1,02			
Ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusu				0,72	0,540	

	N	X	SS	F	P	Fark
Beyaz yaka yönetici	102	3,44	1,16			
Beyazyaka ara eleman	57	3,40	1,15			
Mavi yaka	176	3,25	1,17			
Yakasız	67	3,43	1,24			
Destek arayışı				1,90	0,129	
Beyaz yaka yönetici	102	3,29	1,25			
Beyazyaka ara eleman	57	3,04	1,24			
Mavi yaka	176	2,93	1,23			
Yakasız	67	3,02	1,16			
Özgüven				0,51	0,677	
Beyaz yaka yönetici	102	3,99	0,91			
Beyazyaka ara eleman	57	4,15	0,62			
Mavi yaka	176	4,07	0,83			
Yakasız	67	4,01	0,85			

a)Beyaz yaka yönetici b)Beyazyaka ara eleman c)Mavi yaka d)Yakasız

Tablo A.10’da görüldüğü gibi davranış kontrolü, kişisel yeterlik ve yaşamı kabul bireyin babasının iş statüsüne göre istatistiki olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($p<0,05$).

Babası beyaz yaka yönetici olanların davranış kontrolü ortalaması babası mavi yaka olanların ortalamasından anlamlı bir şekilde yüksektir ($p=0,004$; $F=4,44$). Babası beyaz yaka yönetici, beyaz yaka ara eleman ve mavi yaka olanların kişisel yeterlik ortalaması babası yakasız statüde olanların ortalamasından anlamlı bir şekilde yüksektir ($p=0,000$; $F=6,38$). Babası beyaz yaka ara eleman ve mavi yaka olanların yaşamı kabul ortalaması babası yakasız statüde olanların ortalamasından anlamlı bir şekilde yüksektir ($p=0,023$; $F=3,22$).

3.1.5.4. Bireyin babasının hayatta olup olmamasına göre farklar.

Babam ve ben ölçeğini oluşturan tepkisellik, davranış kontrolü, psikolojik kontrol, özerklik desteği ve davranış yönlendirme faktörleri, kendini toparlama gücü ölçeğini oluşturan kişisel yeterlik ve yaşamı kabul ile bireyleşme ölçeğini oluşturan bağlanmışlık, müdahalecilik, ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusu, destek arayışı ve özgüven faktörlerinin bireyin babasının hayatta olup olmamasına göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla yapılan bağımsız örneklem t-testi sonuçları, Tablo A.11’de sunulmuştur.

Tablo A.11.

Alt ölçek puanlarının bireyin babasının hayatta olup olmamasına göre fark tablosu

	N	X	SS	t	P
Tepkisellik				1,15	0,256
Evet	347	3,49	0,97		
Hayır	55	3,29	1,22		
Davranış kontrolü				-0,71	0,480
Evet	347	2,80	1,05		
Hayır	55	2,91	1,16		
Psikolojik kontrol				0,81	0,421
Evet	347	1,98	1,02		
Hayır	55	1,86	0,96		
Özerklik desteği				2,66	0,010
Evet	347	3,89	1,03		
Hayır	55	3,43	1,23		
Davranış yönlendirme				-0,17	0,867
Evet	347	2,97	1,18		
Hayır	55	3,00	1,27		
Kişisel yeterlik				-0,53	0,594
Evet	347	38,54	9,07		
Hayır	55	39,24	8,53		
Yaşamı kabul				0,14	0,890
Evet	347	32,16	6,92		
Hayır	55	32,02	6,50		
Bağlanmışlık				1,19	0,237
Evet	347	3,58	1,00		
Hayır	55	3,38	1,16		
Müdahalecilik				-0,23	0,815
Evet	347	2,53	1,05		
Hayır	55	2,56	1,02		
Ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusu				0,32	0,746
Evet	347	3,36	1,19		
Hayır	55	3,30	1,10		
Destek arayışı				2,16	0,032
Evet	347	3,10	1,20		
Hayır	55	2,72	1,36		
Özgüven				-0,42	0,677
Evet	347	4,05	0,81		
Hayır	55	4,10	0,92		

Tablo A.11'e göre özerklik desteği ($p=0,010$) ve destek arayışı ($p=0,032$) bireyin babasının hayatta olup olmamasına göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Diğer araştırma değişkenlerinde bireyin babasının hayatta olup olmamasına göre istatistiki olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir ($p>0,05$).

EK B: Veri Toplama Araçları ve Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu

Maltepe Üniversitesi

Psikoloji ABD

BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ ONAM FORMU

Sizi, Maltepe Üniversitesi Gelişim Psikolojisi Doktora Programı kapsamında yürütülen araştırmaya davet ediyoruz. Bu araştırmanın amacı; babalar ve genç yetişkin oğulları arasındaki ilişki örüntülerini incelemektir. Önceki çalışmalar, genellikle annelerle yürütülerek ebeveyn çocuk ilişkilerini tanımlamaya ve yorumlamaya çalışırken bu araştırma, daha sağlıklı nesiller yürütülebilmesi için baba-çocuk ilişkilerinin önemini vurgulamak üzere planlanmıştır.

Araştırmada sizden tahminen 40 (kırk) dakika sürecek 5 (beş) adet ölçek formu doldurmanız beklenmektedir. Çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, bütün soruları eksiksiz ve içtenlikle doldurmanızdır. Lütfen her soru için size en uygun gelen cevabı seçiniz. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir.

Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz **gizli tutulacaktır**. Eğer araştırmanın amacı ile ilgili verilen bu bilgiler dışında şimdi veya sonra daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız, araştırmacıya şimdi sorabilir veya gulcinkaradeniz@maltepe.edu.tr e-posta adresi ve 0532 725 4994 numaralı telefondan ulaşabilirsiniz. Araştırma tamamlandığında genel/size özel sonuçların sizinle paylaşılmasını istiyorsanız lütfen araştırmacıya iletiniz.

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları anladım. Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı/araştırmacılar tarafından yapıldı. Bana, çalışma sözlü olarak anlatıldı. Kişisel bilgilerimin özenle korunacağı konusunda yeterli güven verildi.

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle **hiçbir baskı ve telkin** olmaksızın katılmayı **Kabul ediyorum** **Kabul etmiyorum**

Katılımcının :

Adı-Soyadı ya da Rumuz:.....

İmzası:.....

İletişim Bilgileri: Telefon:.....

Araştırmacının

Adı-Soyadı: Gülçin KARADENİZ

İmzası:

Aşağıda kişisel bilgilerinizi paylaşmanız beklenmektedir. Lütfen bilgilerinizi içeren seçeneği yuvarlak içine alınız ya da boş alana yazınız.					
Yaşınız					
Eğitim Durumu	ilkokul	ortaokul	lise	lisans	lisans üstü
Çalışma Durumu	Tam zamanlı	Yarı zamanlı	Çalışmıyor		
Son işinizde kaç yıldır çalışıyorsunuz?	1 yıldan az	1-3 yıldır	4-6 yıldır	7-9 yıldır	10 ve üzeri
Anne babanızın evlilik statüsü	Evli	Boşanmış			
Boşanma varsa siz kaç yaşındayken gerçekleşti					
Kaç Kardeşiniz?	Tek	2 Kardeş	3 Kardeş	4 Kardeş	5 ve fazla
Ailenizin kaçınıcı çocuğusunuz?	Tek	İlk	Ortanca	Son	
Sizden başka büyük erkek kardeşiniz var mı?	Evet	Hayır			
Sizin büyüğünüz/ ağabeyiniz var mı?	Evet	Hayır			
Aile yapınız	Çekirdek Aile	Geniş Aile			
Çocukluğunuz nerede geçti	Köy	Kasaba	Gelişmekte olan ilin ilçesi	Büyük şehir	Metropolitan
Ergenliğiniz nerede geçti	Köy	Kasaba	Gelişmekte olan ilin ilçesi	Büyük şehir	Metropolitan
Okul yıllarında yurt dışında eğitim aldınız mı	Evet	Hayır			
Okul yıllarında ailenizden ayrı yaşadınız mı?	Evet	Hayır			
Medeni durumunuz	Bekâr	Evli			
Çocuğunuz var mı?	Hayır	Evet ... tane			
Şuan kiminle yaşıyorsunuz	Kendim	Erkek Arkadaşlarımla	Kız Arkadaşıyla	Eşimle	Ailemle
Yaşadığınız ev kime ait	Kendim aldım	Kira	Aileden		
Babam ne hissettiğimi dikkate alır	Hiçbir zaman	Nadiren	Genellikle	Çoğu zaman	Her zaman
Babam ne hissettiğimi tam olarak bilir	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Çoğu zaman	Her zaman
Kendimi kötü hissettiğime işlerimi bitirmekte zorlanırım	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Çoğu zaman	Her zaman
Kendimi kötü	Hiçbir	Nadiren	Bazen	Çoğu	Her zaman

hissederken başka şeylere odaklanmakta zorlanırım	zaman			zaman	
Kendimi kötü hissettiğimde konsantre olmakta zorlanırım	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Çoğu zaman	Her zaman
Kendimi kötü hissettiğimde daha iyi hissetmem zaman alır	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Çoğu zaman	Her zaman
Düzenli olarak görüştüğünüz kaç arkadaşınız var?	1-5 arası	10 kişi kadar	20 kişi	30 kişi	50den çok
Facebook kullanıyorsanız kaç arkadaşınız var?					
<i>Anneye Ait bilgiler</i>					
Öz	Evet	Hayır			
Hayatta	Evet	Hayır			
Annenizle ne sıklıkla görürsünüz	Günde:saat	Haftadasaat	Aydasaat	Diğer?	
Telefonda ne sıklıkta konuşursunuz	Günde:saat	Haftadasaat	Aydasaat		
Eğitim durumu	ilkokul	ortaokul	lise	lisans	lisans üstü
Çalışan bir anne ile mi büyüdünüz	Evet	Hayır			
Psikiyatrik bir tedavi gördü mü?	Evet	Hayır			
Gelir durumu	Asgari ücret	5000 TLnin altı	5000-10000	10000 ve üzeri	
<i>Babaya Ait Bilgiler</i>					
Öz	Evet	Hayır			
Hayatta	Evet	Hayır			
Ne sıklıkla görürsünüz	Günde:saat	Haftadasaat	Aydasaat	Diğer?	
Ne sıklıkta konuşursunuz	Günde:saat	Haftadasaat	Aydasaat	Diğer?	
Eğitim durumu	ilkokul	ortaokul	lise	lisans	lisans üstü
Psikiyatrik bir tedavi gördü mü?					
Gelir durumu	Asgari ücret	5000 TLnin altı	5000-10000	10000 ve üzeri	Diğer?
Babanızın babası ne iş yapardı?					
Babanızın büyüdüğü aile yapısı	Çekirdek Aile	Geniş Aile			
İş satütüsü	Beyaz yakalı yönetici	Beyaz yakalı ara eleman	Mavi yakalı		
Babanızın babasının eğitim düzeyi	okuryazar değil	ilkokul	ortaokul	lise	üniversite

Babanızın babasının disiplin yöntemi hakkında neler duydunuz?	Demokratik (çocuğa söz hakkı veren)	Otoriter (aşırı kuralcı çocuğa söz hakkı vermeyen)	İzin verici (çocuğun dediğini yapan)	İlgisiz (çocuğu anneye bırakan..)	Diğer?
Babanızın davranışları büyükbabanıza benzer miydi?	Hayır	Evet (Cevabınız evet ise, hangi açıdan benzerdi?)			
Çocukluğunun geçirdiği yer	Köy	Kasaba	Gelişmekte olan ilin ilçesi	Büyük şehir	Metropolitan
Yetişkinliğini geçirdiği yer	Köy	Kasaba	Gelişmekte olan ilin ilçesi	Büyük şehir	Metropolitan
Şuan ikamet ettiği yer	Köy	Kasaba	Gelişmekte olan ilin ilçesi	Büyük şehir	Metropolitan
Ailesi göç yaşamış mı?	Evet	Hayır			
Anne-babanız arasındaki ilişkiyi nasıl tanımlarsınız?	Uyumlu	Zorunlu	Çocuklar için süren..		
Ailenizin toplam aylık geliri (1 ayda evinize giren toplam para miktarı):	Asgari ücret	5000 TLnin altı	5000-10000	10000 ve üzeri	Diğer?
Benim için önemli olan şeyleri hatırlar	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Çoğu zaman	Her zaman
Babamın varlığını duygusal olarak hissederim	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Çoğu zaman	Her zaman
Sorunlarım, sıkıntılarım konusunda benimle konuşmaya isteklidir.	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Çoğu zaman	Her zaman
Sizce baba kimdir?					
Sizce babalık nasıl yapılmalıdır?					
Babanızdan neler öğrendiğinizi hatırlıyorsunuz?					
Babanızın disiplin yöntemlerinden bahseder misiniz?					

Babanızın sizi sevdiğini hangi yaşantılarla/anılarla hatırlıyorsunuz?					
Babanız yeni babalık tanımına ne kadar uymaktadır (Yeni baba; doğuma giren, bebeklik dönemlerinde de çocuklarıyla ilgilenen, yalnızca oyun oynamakla yetinmeyen, çocuk bakımına daha aktif olarak katılan ve oğullarıyla olduğu kadar kız çocuklarıyla da ilgilenen bir baba modelidir.)	Hiç uymuyor	Çok az	Bazı yerleri uyuyor	Çoğu kısmı uyuyor	Tamimiyle babamı tanımlamış

KENDİNİ TOPARLAMA GÜCÜ ÖLÇEĞİ SORU ÖRNEKLERİ		Kesinlikle Kesinlikle Katılmıyorum Katlıyorum						
	Lütfen aşağıdaki her bir ifadeyi okuyarak sağ taraftaki size uygun rakamı işaretleyiniz.	1	2	3	4	5	6	7
2	İşlerin bir şekilde üstesinden gelirim	1	2	3	4	5	6	7
3	Bir başkasından çok kendine güvenirim.	1	2	3	4	5	6	7
18	Genellikle bir duruma değişik açılardan bakabilirim	1	2	3	4	5	6	7
19	İstesem de istemesem de bazen yapmak istediğim/istemediğim şeylere kendimi ayarlarım	1	2	3	4	5	6	7
20	Hayatımın bir anlamı vardır	1	2	3	4	5	6	7

Soru no	BİREYLEŞME TESTİ (BABA İLE İLİŞKİLER) KISA FORMU	HİÇ DOĞRU DEĞİL				TAMAMEN DOĞRU
	SORU ÖRNEKLERİ					
	Aşağıdaki tabloda babanızla ilişkinize yönelik çeşitli durumlar verilmiştir. Lütfen aşağıda yer alan her bir durum için kendinize en uygun olan seçeneği işaretleyiniz.					
1	Babam isteklerime saygı duyar.	1	2	3	4	5
2	Babamın benimle ilgili çok fazla şey bilmek istediğini düşünürüm.	1	2	3	4	5
10	Bir sorunum olduğunda, babamın yardımı olmadan çözüm bulmaya çalışırım.	1	2	3	4	5
20	Babam özel hayatım hakkında benim ona anlatmak istediğimden daha fazla soru sorar.	1	2	3	4	5
21	Sorunlarım varsa, genellikle babamın yardımına güvenirim.	1	2	3	4	5

Soru no	BABAM VE BEN ÖLÇEĞİ	1: Hiç Katılmıyorum	2	3	4	5: Tamamen katılıyorum
	Lütfen size uygun gelen seçeneği işaretleyiniz					
3	Babam evin dışında nasıl davrandığıma ilişkin sorular sorar	1	2	3	4	5
5	Babam bir problemim olduğunda benim görüşlerimi dinler	1	2	3	4	5
6	Babam bana baktığında tebessüm eder	1	2	3	4	5
19	Babam ailedeki diğer kişilerin problemlerinden dolayı beni suçlar	1	2	3	4	5
25	Babam işleri kendi yolunda götürmede ısrarcıdır	1	2	3	4	5

KAYNAKÇA

- Ahmet, M. (2006). *Çocuk Melekat-ı Uzviye ve Ruhîyesi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Ainsworth, M.D. (1989). Attachment beyond infancy. *Am Psychologist* 1989, 44, 709-716.
- Ainsworth, M.D. ve Bowlby, J. (1991). An ethological approach to personality development. *Am Psychologist* 1991; 46, 333-341.
- Akdoğan, R. (2007). *Farklı cinsiyet rollerine sahip üniversite öğrencilerinin öfke yaşama biçimleri ve utangaçlık düzeylerinin incelenesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Akgün, E. (2013). Yapısal aile sistemleri kuramı bağlamında ergenlik döneminde aile yapısı ve ergenlik dönemi sorunları. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*. 53, 1 (2013), 85-116.
- Alibeyoğlu, T. (2009). Baba Destek Programının (BADEP) Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumları Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Allen, L. R. ve Hurtes, K. (1999). Making an Impact. *Parks and Recreation*, 34, 11.
- Alkan, A. (2005). *Yerel Yönetimler ve Cinsiyet Kadınların Kentte Görünmez Varlığı*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Anne Çocuk Eğitimi Vakfı (2001). *Çocuğun Yaşamında Babanın Rolü ve Önemi. Sempozyum Rapor Kitapçığı*. İstanbul: AÇEV Yayınları.
- Amato, P. R. ve Rivera, F. (1999). Paternal involvement and children's behavior problems. *Journal of Marriage and the Family*, 61, 375-384.
- Arendell, T. (1996). Co-parenting: A review of the literature (LR-CP-96-03). Philadelphia: National Center on Fathers and Families.
- Armsden, G.C., McCouley E., Greenberg, M.T., Burke, P. ve Mitchell, J.R. (1990). Parent and peer attachment in early adolescent depression. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 18, 683-697.
- ASAGEM, *Türkiye'de Aile Değerleri Araştırması*, (Ankara, T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları, 2010), s. 84-92.
- Atak, H. (2010). *Yetişkinliğe geçişte kimlik biçimlenmesi ve eylemlilik: Bireyleşme sürecinde iki gelişimsel kaynak* (Yayınlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Atay, T. (2004). 'Erkeklik' En Çok Erkeği Ezer!. *Toplum ve Bilim*, 101, 11-30.
- Atmaca-Koçak, A. (2004). Baba Destek Programı Değerlendirme Raporu. İstanbul: AÇEV Yayınları. Erişim Tarihi: 2016
<http://www.acev.org/arastirmalarimiz.php?id=24&lang=tr&page=4>
- Bakanay, E.A. (2007). Babanın çocuk hayatındaki yeri. *Anneyiz Biz Dergisi*, Sayı 6, 15-18.
- Baltes, P.B. (1983). Life-span developmental psychology: observations on history and theory revisited. In *Developmental Psychology: Historical and Philosophical Perspectives*, ed.RMLerner, sayfalar: 79–111. Hillsdale,NJ: Erlbaum.
- Baltes, P.B. (1987). Theoretical propositions of life span developmental psychology: On the dynamics between growth and decline. *Developmental Psychology*, 23, 611–626.
- Baltes, P.B., Lindenberger, U. ve Staudinger, U. M. (2006). Life-span theory in developmental psychology. In R. M. Lerner ve W. Damon (Edt.), *Handbook of child psychology: Vol. 1., Theoretical models of human development*. (6.basım, sayfalar: 569-664). Hoboken, NJ: John Wiley ve Sons Inc.
- Barnett, R. C., Marshall, N. L. ve Pleck, J. H. (1992). Men's multiple roles and their relationship to men's psychological distress. *Journal of Marriage and the Family*, 54, 358–367.
- Baumrind, D. (1966). Effects of Authoritative Parental Control on Child Behavior, *Child Development*, 37, 4, 887-907
- Baumrind, D. (1967). Child care practices anteceding three patterns of preschool behavior. *Genetic Psychology Monographs*, 75, 43-88.
- Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology Monographs*, 4, 2.
- Baumrind, D. (1991). The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. *Journal of Early Adolescence*, 11(1), 56-95.
- Baumrind, D. ve Black, A. E. (1967). Socialization practices associated with dimensions of competence in preschool boys and girls. *Child Development*, 38, 291-327.
- Bawadi, A.H., Qandil, A.M., Al-Hamdan, Z.M. ve Mahallawi, H. H. (2015). The role of fathers during pregnancy: A qualitative exploration of arabic fathers' beliefs. *Midwifery*, 32. 75-80
- Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process model. *Child Development*, 55(1), 83-96.

- Bem, S. (1981). Gender schema theory: A cognitive account of sex typing. *Psychological Review*, 88 (4), 354-364. <http://dx.doi.org/10.1037//0033295x.88.4.354>
- Bernier, A., Carlson, S. M., ve Whipple, N. (2010). From external regulation to self-regulation: Early parenting precursors of young children's executive functioning. *Child development*, 81(1), 326-339.
- Beyazıt, U. ve Mağden, D. (2015). Üniversitede öğrenim gören erkek öğrencilerde aşırı cinsiyet ideolojisi ve babalık rolü algısı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi/Journal of Social Sciences*. 7(3), 207-225.
- Bigner, J. ve Jacobsen, R. B. (1992). Adult responses to child behavior and attitudes toward fathering: Gay and nongay fathers. *Journal of Homosexuality*, 23, 3, 99-112.
- Blos P. (1979). *The Adolescent Passage*. Madison: International University Press.
- Brannen, J. ve Nilsen, A. (2006). From Fatherhood to Fathering: Transmission and Change among British Fathers in Four-generation Families. *Sociology*, 40 (2), 335-352. <http://dx.doi.org/10.1177/0038038506062036>
- Biringen, Z. (2000). Emotional availability: Conceptualization and research findings. *American Journal of Orthopsychiatry*, 70, 104-114. doi:10.1037/h0087711
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Booth, C. L., Rose-Krasnor, L., McKinnon, J. ve Rubin, K. H. (1994). Predicting social adjustment in middle childhood: The role of preschool attachment security and maternal style. *Social Development*, 3, 198-204.
- Bornstein L. ve Bornstein M.H. (2007). Parenting styles and child social development. *Encyclopedia on Early Childhood Development*, 1, 1-4.
- Bourdieu, P. (1989). Social Space and Symbolic Power. *Sociological Theory*, 7(1), 14. <http://dx.doi.org/10.2307/202060>
- Bourdieu, P. ve Wacquant, J. (2003). *Dönüşümsel bir antropoloji için cevaplar*. İstanbul: İletişim.
- Bowlby, J. (1982). Attachment and loss: Retrospect and prospect. *American Journal of Orthopsychiatry*, 52, 664-678.
- Bowling, Ann (2002), *Research Methods in Health: Investigating Health and Health Services*, 2nd Ed., Open University Press, Buckingham, Philadelphia.
- Boyer, T.W.(2006). The Development of Risk Taking: A Multi-Perspective Review, *Development Review*, 26, 291-345.

- Bowling, Ann (2002), *Research Methods in Health: Investigating Health and Health Services*, 2nd Ed., Open University Press, Buckingham, Philadelphia.
- Bögels, S. M., Van Oosten, A., Muris, P. ve Smulders, D. (2001), "Family correlates of social anxiety in children and adolescents", *Behaviour Research and Therapy*, 39, 273-287.
- Butler, J. (1988). Performative acts and gender constitution: An essay in Phenomenology and Feminist Theory. *Theatre Journal*, Vol. 40, No. 4 (Dec., 1988), 519-531.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak-Kılıç, E., Akgün-Erkan, Ö., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Cabrera, N.J., Tamis-LeMonda, C. S., Bradley, R.H., Hofferth, S. ve Lamb, M. E. (2000). Fatherhood in the Twenty-First Century. *Child Development*, January/February 2000, Volume 71, Number 1, 127-136.
- Campos, J. J., Campos, R. G., ve Barrett, K. C. (1989). Emergent themes in the study of emotional development and emotion regulation. *Developmental Psychology*, 25(3), 394.
- Campos, J. J., Mumme, D. L., Kermoian, R., ve Campos, R. G. (1994). A functionalist perspective on the nature of emotion. *Monographs of the society for research in child development*, 59(2-3), 284-303.
- Capps, L., Sigman, M., Sena, R., Henker, B. ve Whalen, C. (1996). Fear, anxiety and perceived control in children of agoraphobic parents. *Journal Child Psychology and Psychiatry*, 37, 445-452.
- Carlson, V.J. ve Harwood, R.L. (2003). Alternate pathways to competence: culture and early attachment relationships. İçinde: SM Johnson, VE Valerie (ed) *Attachment processes in couple and family therapy*. New York: Guilford Press.
- Carroll, B. (1999). "I must have my house in order": The Victorian fatherhood of John Shoebridge Williams. *Journal of Family History*, 24 (3), 275-304. <http://dx.doi.org/10.1177/036319909902400303>
- Cassidy, J., ve Berlin, L. J. (1994). The insecure/ambivalent pattern of attachment: Theory and research. *Child development*, 65(4), 971-991.
- Cassano, M., Perry-Parrish, C., ve Zeman, J. (2007). Influence of gender on parental socialization of children's sadness regulation. *Social Development*, 16(2), 210-231.
- Cattell, R.B. (1966). The Scree Plot Test for the Number of Factors. *Multivariate*
- Chandler, S. ve Field, P.A. (1997). Becoming a father: First time fathers' experience of labor and delivery. *Journal of Midwifery & Women's Health*, 42, 17-24.

- Chao, R. K. (1994). Beyond parental control and authoritarian parenting style: Understanding Chinese parenting through the cultural notion of training. *Child Development, 65*, 1111-1119.
- Chao, R. K. ve Aque, C. (2009). Interpretations of parental control by Asian immigrant and European American youth. *Journal of Family Psychology, 23*, 342-354.
- Chapman, L. (1991). Searching: expectant fathers experiences during labour and birth. *Journal of Perinatal and Neonatal Nursing, 4* (4), 21-29.
- Chodorow, N. (1989). *Feminism and psychoanalytic theory*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Coltrane, S. (1998). Father-child relationships and status of women. A cross-cultural study. *American Journal of Sociology, 93*(5), 1060-1095.
- Coltrane, S. (2000). Research on household labor: Modeling and measuring the social embeddedness of routine family work. *Journal of Marriage and Family, 62* (4), 1208-1233. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1741-3737.2000.01208.x>
- Connell, R. (1990). The state, gender, and sexual politics. *Theory and Society, 19* (5), 507-544. <http://dx.doi.org/10.1007/bf00147025>
- Connell, R. (2002). On hegemonic masculinity and violence: Response to Jefferson and Hall. *Theoretical Criminology, 6* (1), 89-99. <http://dx.doi.org/10.1177/136248060200600104>
- Collins, N.L. ve Feeney, B.C. (2004). Working models of attachment shape perceptions of social support: Evidence from experimental and observational studies. *Journal of Personality and Social Psychology, 87*, 363-383.
- Connell, R. (2005). *Masculinities*. Berkeley: University of California Press.
- Cooper, R. M., Rowe, A. C., Penton-Voak, I. S., ve Ludwig, C. (2009). No reliable effects of emotional facial expression, adult attachment orientation, or anxiety on the allocation of visual attention in the spatialcueing paradigm. *Journal of Research in Personality, 43*, 643-652.
- Coopersmith, S. A. (1967, 1981). *The antecedents of self-esteem*. San Francisco: Freeman.
- Coopersmith, S. A. (1987). *SEI: Self-esteem inventories*. Palo Alto: Consulting Psychologist Press.
- Corwyn, R. F. (2000). The factor structure of global self-esteem among adolescents and adults. *Journal of Research in Personality, 34*, 357-379.
- Crowell, J. A. ve Treboux, D. A. (1995). Review of adult attachment measures: Implications for theory and research. *Social Development, 4*, 294-327.

- Curun, F. (2012). Sex role orientation and romantic relationship satisfaction: A study in Turkey. *Interpersona: An International Journal on Personal Relationships*, 2012, Vol. 6(2), 227–234, doi:10.5964/ijpr.v6i2.103
- Cüceloğlu, D. (2006). İnsan ve davranışı: Psikolojinin temel kavramları. 15. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çarkoğlu, A. ve Kalaycıoğlu, E. (2013). Türkiye’de aile iş ve toplumsal cinsiyet. İstanbul: Koç ve Sabancı Üniversitesi, İstanbul Politikalar Merkezi.
- Çuhadaroglu, F. (1986). *Ergenlerde benlik saygısı (Yayınlanmamış Doktora Tezi)*. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Damarlı, Ö. (2006). Ergenlerde toplumsal cinsiyet rolleri, bağlanma stilleri ve benlik kavramı arasındaki ilişkiler. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Demir, G. (2010). Üniversite öğrencilerinde kimlik gelişimi: Kimlik statülerinin sosyal sermaye ve kimlik sermayesi ile olan ilişkisi. *C. Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 34 (2), 1-10.
- Demirbilek, S. (2007). “Cinsiyet Ayrımcılığının Sosyolojik Açıdan İncelenmesi”, *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, 44 (511), 12-27.
- Darling, N. ve Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin*, 113(3), 487-496.
- Derryberry, D. ve Rothbart, M. K. (1988). Affect, arousal, and attention as components of temperament. *Journal of Personality and Social Psychology*, 55, 958–966.
- Doucet, A. (2004). Fathers and the responsibility for children: A puzzle and a tension. *Atlantis*, 28 (2), 103-14.
- Doherty, W. J., Kouneski, E. F. ve Erickson, M. F. (1998). Responsible fathering: An overview and conceptual framework. *Journal of Marriage and the Family*, 60, 277-292.
- Dönmezer, İ. (1999). *Ailede iletişim ve etkileşim*, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Easterbrooks, M. A., Bureau, J. F. ve Lyons-Ruth, K. (2012). Developmental correlates and predictors of emotional availability in mother-child interaction: A longitudinal study from infancy to middle childhood, *Development and Psychopathology*, 24, 65–78.
- Eggebeen, D. J. ve Knoester, C. (2001). Does fatherhood matter for men? *Journal of Marriage and Family*, 63, 381-393.
- Eisenberg, N., Cumberland, A. ve Spinrad, T. L. (1998). Parental socialization of emotion. *Psychological Inquiry*, 9(4), 241-273.

- Eisenberg, N., Fabes, R. A., Shepard, S. A., Guthrie, I. K., Murphy, B. C. ve Reiser, M. (1999). Parental reactions to children's negative emotions: Longitudinal relations to quality of children's social functioning. *Child Development*, 70 (2), 513-534.
- Eisenberg, N. ve Morris, A. S. (2002). Children's emotion-related regulation. *Advances in child development and behavior*, 30, 189-229.
- Erdoğan, G. (2004). *13-18 yaş obez tanısı almış ergenlerin anne baba tutumu ve sosyal kaygı ile ilişkisinin normal ergenlerle karşılaştırılması (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Espelage, D.L. ve Swearer, S.M. (2003). Research on school bullying and victimization: What have we learned and where do we go from here? *School Psychology Review*, 32, 365-383.
- Evans, C. (1997). *Turkish fathers' attitudes to and involvement in their fathering role: a low socio-economic sample (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Fagan, J. ve Hawkins, A. J. (2001). *Clinical and educational interventions with fathers*. Binghamton, New York: Haworth Clinical Practice Press.
- Fagan, J. ve Barnett, M. (2003). The relationship between maternal gatekeeping, paternal competence, mothers' attitudes about the father role, and father involvement. *Journal of Family Issues*, Vol. 24 No. 8, November 2003, 1020-1043.
- Fägerskiöld, A. (2006). Support of fathers of infants by the Child Health Nurse, *Scandinavian Journal of Caring Science*, 20 (1), 79-85.
- Field, A. (2000). *Discovering statistics using spss for windows*. London-Thousand Oaks- New Delhi: Sage publications.
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS*. London: SAGE.
- Fivush, R., Brotman, M. A., Buckner, J. P., ve Goodman, S. H. (2000). Gender differences in parent-child emotion narratives. *Sex Roles*, 42 (3-4), 233-253.
- Flouri, E. ve Buchanan, A. (2003a). The role of father involvement and mother involvement in adolescents' psychological well-being. *British Journal of Social Work*, 33(3), 399-406.
- Flouri, E. ve Buchanan, A. (2003b). The role of father involvement in children's later mental health. *Journal of Adolescence*, 26 (1), 63-78.
- Frey, J. H. ve Fontana, A. (1991). The group interview in social research. *Social Science Journal*, 28, 175-187.

- Ford, D. S. ve Carr, P. G. (1990). Psychosocial Correlates of Alcohol Consumption among Black College Students. *Journal of Alcohol and Drug Education*, 36 (1), 45–51.
- Fox, N. A. ve Calkins, S. D. (2003). The development of self-control of emotion: Intrinsic and extrinsic influences. *Motivation and Emotion*, 27, 7–26.
- Garnezy, N. (1993). Children in poverty: Resilience despite risk. *Psychiatry*, 56, 127-136.
- Garfield, C. F., Mapp, M.D. ve Chung, P. J. (2006). A qualitative study of early differences in fathers' expectations of their child care responsibilities. *Ambulatory Pediatrics*. 6 (4), 215-220.
- Garnefski, N., Kraaij, V. ve Spinhoven, P. (2001). Negative life events, cognitive emotion regulation and emotional problems. *Personality and Individual Differences*, 30 (8), 1311-1327.
- Gaskin, J. ve Lim, J. (2016), "*Master Validity Tool*", AMOS Plugin. Gaskination's StatWiki.<https://www.danielsoper.com/statcalc/calculator.aspx?id=9> adresinden 15.11.2017 tarihinde alınmıştır.
- Gentzler, A. L., Kerns, K. A. ve Keener, E. (2010). Emotional reactions and regulatory responses to negative and positive events: Associations with attachment and gender. *Motivation and Emotion*, 34(1), 78-92.
- Goldscheider, F., Hofferth, S., Spearin, C. ve Curtin, S. (2009). Fatherhood Across Two Generations: Factors Affecting Early Family Roles. *Journal Of Family Issues*, May 2009 30(5), 586-604. <http://dx.doi.org/10.1177/0192513x08331118>
- Gökkaya, F. (1994). *Anne-babaların cinsiyet rolü alguları ve cinsiyete uygun çocuk yetiştirme eğilimleri İle okulöncesi çocuklarının cinsiyet rolü gelişimi arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Grace, P. (2006). Aspects of fatherhood in thirteenth-century encyclopedias. *Journal Of Family History*, 31 (3), 211-236. <http://dx.doi.org/10.1177/0363199006287783>
- Gravetter, F. ve Wallnau, L. (2014). *Essentials of statistics for the behavioral sciences* (8th ed.). Belmont, CA: Wadsworth.
- Gray, P. B. ve Anderson, K. G. (2012). *Fatherhood: Evolution and human paternal behavior*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Gratz, K. L., ve Roemer, L. (2004). Multidimensional assessment of emotion regulation and dysregulation: Development, factor structure, and initial validation of the difficulties in emotion regulation scale. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 26(1), 41-54.

- Gross, J. J. (2001). Emotion regulation in adulthood: Timing is everything. *Current directions in psychological science*, 10(6), 214-219.
- Gross, J. J. ve John, O. P. (2003). Individual differences in two emotion regulation processes: Implications for affect, relationships, and well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85, 348362.
- Gross, J. J., ve Munoz, R. F. (1995). Emotion regulation and mental health. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 2(2), 151-164.
- Grusec, J. E., Goodnow, J. J. ve Kuczynski, L. (2000). New directions in analyses of parenting contributions to children's acquisition of values. *Child Development*, 71, 205– 211.
- Güngörmüş, O. (1992). Babanın Çocuğun Zekâsı, Akademik Başarısı ve Benlik Kavramı Üzerine Etkisinin Araştırılması (Yayımlanmamış Doktora Tezi): İstanbul Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Güngörmüş-Özkardeş, O. (2006). Baba ve Çocuk. İstanbul: Morpa.
- Hacker, H. (1957). The New Burdens of Masculinity. *Marriage And Family Living*, 19(3), 227. <http://dx.doi.org/10.2307/348873>
- Hall, S.H., Munoz, R.F., Reus, V.I. ve Sees, K.L. (1993). Nicotine, negative affect and depression. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 61 (5), 761-767.
- Harkness, S. and Super, C.M. (1992) The cultural foundations of fathers' roles: Evidence from Kenya and the United States. In B.S. Hewlett (Ed.) *Father-child relations: Cultural and biosocial perspectives* (sayfa numaraları 191-212). NY: Aldine de Gruyter.
- Harrison, A. O., Wilson, M. N., Pine, C. J., Chan S. Q. ve Buriel, R. (1990). Family ecologies of ethnic minority children. *Child Development*, 61 (2), 347-362.
- Hart, C. H., DeWolf, D. M., Wozniak, P. ve Burts, D. C. (1992). Maternal and paternal disciplinary styles: Relations with preschoolers' playground behavioral orientations and peer status. *Child Development*, 63, 879-892.
- Hantal, B. R. (2007). *Mother-adolescent relations across contexts representing different cultural value orientations and socio-economic conditions*. Yüksek Lisans Tezi, Koç Üniversitesi, İstanbul.
- Hart, C. H., Newell, L. D. ve Olsen, S. F. (2003). Parenting skills and social-communicative competence in childhood. In J. O. Greene ve B. R. Burleson (Edt.), *Handbook of communication and social interaction skills* (sayfalar: 753–797). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Hazan, C. ve Shaver, P.R. (1994). Attachment as an organizational framework for research on close relationships. *Psychological Inquiry Journal*, 5-1, 4-17.

- Hearn, J. (2004). From hegemonic masculinity to the hegemony of men. *Theory*, 5, 49–72.
- Hewlett, B. S. (1992). *Father-child relations: Cultural and biosocial contexts*, New York: Aldine De Gruyter.
- Hossain, Z., Roopnarine, J. L., Masud, J., Muhamed, A. A. H., Baharudin, R., Abdullah, R., ve Juhari, R. (2005). Mothers' and fathers' childcare involvement with young children in rural families in Malaysia. *International Journal of Psychology*, 40 (6), 385-394.
- Howard, K.S., Lefever, J.E., Borkowski, J.G. ve Whitman, T.L. (2006). Fathers' influence in the lives of children with adolescent mothers. *Journal of Family Psychology*, 20, 468-476.
- Hu, L. ve Bentler, P.M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling*, 6(1), 1–55.
- Jöreskog, K., ve Long, J.S. (1993). *Introduction, in testing structural equation models*. Newbury Park, CA: Sage.
- Ishii-Kuntz, M. (1994). Paternal involvement and perception toward fathers' roles: A comparison between Japan and the United States. *Journal of Family Issues*, 15(1), 30-48.
- Iwata, H. (2003) A concept analysis of the role of father hood: A Japanese perspective. *Journal of Transcultural Nursing*, 14, 297-304. doi:10.1177/1043659603256456
- İmamoğlu, E. O. (1991). *Aile İçinde Kadın-Erkek Rollerini*. Türk Aile Ansiklopedisi. Ankara: Cilt 3, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu. Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Vakfı.
- İmamoğlu, E.O. (1994). *Değişim Sürecinde Aile; Evlilik İlişkileri Bireysel Gelişim ve Demokratik Değerler*. Aile Kurultayı. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Jaffe, M., Gullone, E., ve Hughes, E. K. (2010). The roles of temperamental dispositions and perceived parenting behaviours in the use of two emotion regulation strategies in late childhood. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 31 (1), 47-59.
- Jordan, A. (1992). Social class, temporal orientation and mass media use within the family system. *Critical Studies in Mass Communication*, 9, 374-386.
- Kâğıtçıbaşı, C. (1982). *The changing value of children in Turkey*. Honolulu, Hawaii: East-West Center.

- Kağıtçıbaşı, Ç. (2005). Autonomy and relatedness in cultural context. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 36 (4), 403-422.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2007). Family, self and human development across cultures: Theory and applications. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Kağıtçıbaşı, C. ve Ataca, B. (2005). Value of children and family change: A three-decade portrait from Turkey. *Applied Psychology*, 54(3), 317-337. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1464-0597.2005.00213.x>
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2012). Kültür ve ana babalık: Kuram ve uygulama çıkarsamaları. M. Sayıl ve B. Yağmurlu (Ed.), *Ana babalık: Kuram ve araştırma* içinde (ss. 61-79). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kaya, G. N. (2012). *Parenting, self and positive youth development in adolescence: A mediational model*. Yüksek Lisans Tezi, Koç Üniversitesi, İstanbul.
- Kandiyoti, D. (2007). *Cariyeler, bacılar, yurttaşlar: Kimlikler ve toplumsal dönüşümler*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Karabulut, H. ve Şendil, G. (2017). Annelik Bekçiliği Ölçeği'nin (ABÖ) Türkçe'ye Uyarlanması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 16, 686-699.
- Karasar, N. (2004). *Araştırmalarda rapor hazırlama*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Katz-Wise, S. L., Priess, H. A. ve Hyde, J. S. (2010). Gender-role attitudes and behavior across the transition to parenthood. *Developmental Psychology*, 46(1), 18-28. <http://dx.doi.org/10.1037/a0017820>
- Ketstsiz, M., Ryan, B.A ve Adams, G.R. (1998). Family processes, parentchild interactions, and child characteristics influencing school- based social adjustment, *Journal of Marriage and the Family*, 60: 374-387.
- Khalaque, A. ve Rohner, R. P. (2002). Perceived parental acceptance-rejection and psychological adjustment: A meta analysisi of cross-cultural and intracultural studies. *Journal of Marriage and the Family*, 64, 54-64.
- Kırbaçoğlu Kılıç, L. K. ve Eyüp, B. (2011). İlköğretim Türkçe ders kitaplarında ortaya çıkan toplumsal cinsiyet roller üzerine bir inceleme, *ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 129-148.
- Kim, D. ve Rohner, R. P. (2002). Parental warmth, control and involvement in schooling predicting academic achievement among Korean American adolescents. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 33, 127-140.
- Kirsh, S. J. ve Cassidy, J. (1997). Preschoolers' attention to and memory for attachment-relevant information. *Child Development*, 68, 1143-1153.
- Kimmel, M. (1996). *Manhood in America: A cultural history*. New York: Free Press.

- Klimes-Dougan, B., Brand, A. E., Zahn-Waxler, C., Usher, B., Hastings, P. D., Kendziora, K., ve Garside, R. B. (2007). Parental emotion socialization in adolescence: Differences in sex, age and problem status. *Social Development*, 16 (2), 326-342.
- Kluwer, E. S., Heesink, J. A. M. ve Van De Vliert, E. (2000). The division of labor in close relationships: An asymmetrical conflict issue. *Personal Relationships*, 7, 263–282.
- Knoester, C. ve Eggebeen, D. J. (2006). The effects of transition to parenthood and subsequent children on men’s well-being and social participation. *Journal of Family Issues*, 27, 1532-1560.
- Koçak, A. A. (2004). Baba Destek Programı Değerlendirme Raporu. İstanbul: AÇEV Yayınları. http://www.acev.org/docs/raporlar/evaluation_reportofthe_father-support-program.pdf?sfvrsn=2
- Kopper, B.A. ve Epperson, D.L. (1996). The experience and expression of anger: relationships with gender, gender role socialization, depression and mental health functioning. *Journal of Counseling Psychology*, 43: 158-165.
- Kodan Çetinkaya, S. ve Gençdoğan, B. (2013). The relationship between marital quality, attitudes towards gender roles and life satisfaction among the married individuals. *Psychology, Society, & Education 2014*, Vol.6, No 2, 94-112.
- Kroger, J. (1989). *Identity in adolescence: The Balance between Self and Other*. New York: Routledge.
- Kroger, J. (2003). Identity development during adolescence. İçinde GR Adams, MD Berzonsky (Edt.) *Blackwell Handbook of Adolescence* (sayfa numaraları: 205-226. Malden: Blackwell Publishing.
- Kuzgun, Y. (1991). Ana baba tutumlarının bireyin kendini gerçekleştirme düzeyine etkisi, Aile Yazıları. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Kuzucu, Y. (2011). Değişen Babalık Rolü ve Çocuk Gelişimine Etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (35), 79-91.
- Laible, D. J. ve Thompson, R. A. (1998). Attachment and emotional understanding in preschool children. *Child Development*, 34, 1038–1045.
- Lamb, M. E. (1977). Fathers-infant and mother infant interaction in the first year of life. *Child Development*, 48, 167-181.
- Lamb, M. E., Pleck, J. H. ve Levine, J. A. (1977). *The role of the father in child development: Advances in clinical child psychology*. Vol. 8, New York and London: Plenum Press.
- Lamb, M. E., Pleck, H. C., Charnov, E. L. ve Levine J.A. (1985). Paternal behavior in humans. *American Zoologist*, 25, 883-894.

- Lamb, M. E. (1997). *The role of the father in child development*. New York: John Wiley and Sons.
- Lamb, M. (2002). Father involvement and child development. İçinde C. Tamis-LeMonda ve N. Cabrera (Edt.), *Handbook of father involvement: Multidisciplinary perspectives* (sayfa numaraları: 91-92). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Lamb, M. (2002). Infant–father attachments and their impact on child development. İçinde C. Tamis-LeMonda ve N. Cabrera (Edt.), *Handbook of father involvement: Multidisciplinary perspectives* (sayfa numaraları: 93-118). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Lamb, M. (2010). How do fathers influence children’s development? Let me count the ways. İçinde M. Lamb (Edt.), *The Role of the Father in Child Development* (sayfa numaraları: 1-26). New Jersey: John Wiley ve Sons
- Lamb, M. (2010). *The role of the father in child development*. New Jersey: Wiley.
- Lamb, M. (2013). The history of research on father involvement: An overview. İçinde H. Peters, G. Peterson, S. Steinmetz ve R. Day (Edt.), *Fatherhood: research, interventions and policies* (sayfa numaraları: 23-42). London: Routledge.
- Lamborn, S. D., Mounts, N. S., Steinberg, L. ve Dornbusch, S. M. (1991). Patterns of competence and adjustment among adolescents from authoritative, authoritarian, indulgent, and neglectful families. *Child Development*, 62: 1049–1065.
- Landis, P. H. ve Stone, C. L. (1952). The relationship of parental authority patterns of teenage adjustments. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 12(1), 52-57.
- Langlois, J. H. ve Downs, A.C. (1980). Mothers fathers and peers as socialization agents of sex typing play behaviors in young children. *Child Development*, 51, 1237-1247.
- LaRossa, R. (1988). Fatherhood and social change. *Family Relations*, 37, 451-457.
- Lee, W.S. (2005). *Encyclopedia of School Psychology*, Sage Publication.
- Lewis, R. ve Pleck, J. (1979). Men’s roles in the family coordinator. *Family Coordinator*, 28, 121-129.
- Leyton, C. (2011). *Fatherhood: Roles, Responsibilities and Rewards*. New York: Nova Science Publishers.
- Lieberman, M., Doyle, A. B., ve Markiewicz, D. (1999). Developmental patterns in security of attachment to mother and father in late childhood and early adolescence: Associations with peer relations. *Child Development*, 70, 202-213.

- Lieb R, Isensee B. ve Von Sydow, K. (2000) The Early developmental stages of psychopathology Study (EDSP): A methodological update. *Eur Addict Res*, 6: 170-182.
- Little, R.J.A. (1988). A test of missing completely at random for multivariate data with missing values, *Journal of the American Statistical Association*, 83, 1198-1202.
- Locke, L. M. ve Prinz, R. J. (2002). Measurement of parental discipline and nurturance. *Clinical Psychology Review*, 22, 895–930.
- Long, B.C. (1989). Sex-role orientation, coping strategies and self-efficacy of women in traditional and nontraditional occupations. *Psychology of Women Quarterly Journals*, 13: 307-325.
- Luthar, S. ve Cicchetti, D. (2000). The construct of resilience: Implications for interventions and social policies. *Development and Psychopathology*, 12, 857-885.
- Luyckx, K., Schwartz, S. J., Soenens, B., Vansteenkiste, M. ve Goossens, L. (2010b). The path from identity commitments to adjustment: Motivational underpinnings and mediating mechanisms. *Journal of Counseling and Development*, 88, 52–60.
- McCarthy, C. J., Moller, N. ve Fouladi, R. (2001). Continued attachment to parents: Its relationship to affect regulation and perceived stress among college students. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 33, 198-213.
- Maccoby, E. E. (1992). The role of parents in socialization of children: An historical review. *Developmental Psychology*, 28, 1006-1017.
- Maccoby, E. E. ve Martin, J. A. (1983). Socialization in the context of the family: Parent-child interaction. İcinde Mussen, P. H. (edt.) ve Heatherington, E. M. (Vol. edt.), *Handbook of Child Psychology: Vol. 4. Socialization, Personality, and Social Development*, New York: Wiley.
- Maloney, R. (2005). *Cultivating mindful parenting during marital transition: an initial evaluation of the mindful parenting program* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). The University of Iowa, USA.
- Mannino, C. A. ve Deutsch, F. M. (2007). Changing the division of household labor: A negotiated process between partners. *Sex Roles*, 56, 309–324. doi: 10.1007/s11199-006-9181-1
- Marganska, A., Gallagher, M., ve Miranda, R. (2013). Adult Attachment, Emotion Dysregulation, and Symptoms of Depression and Generalized Anxiety Disorder. *American Journal of Orthopsychiatry*, 83(1), 131-141.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*, (Çeviren: Osman Akınhay ve Derya Kömürcü), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

- Marsiglio, W., Amato, P., Day, R.D. ve Lamb, M. E. (2000). Scholarship on fatherhood in the 1990s and beyond. *Journal of Marriage and the Family*, 62 (4), 1173-1191.
- McBride, B. A., Schoppe-Sullivan, S. J. ve Ho, M. (2005). The mediating role of fathers' school involvement on student achievement. *Journal of Applied Development Psychology*, 26 (2), 201-216.
- McCarty, C. A., Zimmerman, F. J., Digiuseppe, D. L., ve Christakis, D. A. (2005). Parental emotional support and subsequent internalizing and externalizing problems among children. *Journal of Developmental & Behavioral Pediatrics*, 26(4), 267-275.
- McDowell, D. J., Kim, M., O'neil, R., ve Parke, R. D. (2002). Children's emotional regulation and social competence in middle childhood: The role of maternal and paternal interactive style. *Marriage & Family Review*, 34(3-4), 345-364.
- McNeill, (2001). Holistic Fatherhood: A Grounded Theory Approach to Understanding Fathers of Children with Juvenile Rheumatoid Arthritis. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Toronto Üniversitesi Sosyal Hizmet Fakültesi, Toronto.
- Meeus, W., Ledema, J., Maassen, G. ve Engels, R. (2005). Separation-individuation revisited: on the interplay of parent-adolescent relations, identity and emotional adjustment in adolescence. *Journal of Adolescence*. 2005 Feb, 28 (1), 89-106.
- Metin-Orta, İ. ve Sümer, N. (2016). Anne duyarlılığı ve erken dönem bağlanma-temelli ebeveynlik destek ve müdahale programları. *Türk Psikoloji Yazıları*, Aralık 2016, 19 (38), 54-73.
- Mikkola, M. (2011). Ontological commitments, sex and gender. İçinde: C. Witt (Ed.), *Feminist metaphysics: Explorations in the ontology of sex, gender and the self* (sayfa numaraları: 67–84). New York: Springer.
- Mikulincer, M. (1995). Attachment style and the mental representation of the self. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69, 1203-1215.
- Mikulincer, M. (1998). Adult attachment style and affect regulation: Strategic variations in self-appraisals. *Journal of Personality and Social Psychology*, 28, 420- 435.
- Mikulincer, M., ve Orbach, I. (1995). Attachment styles and repressive defensiveness: The accessibility and architecture of affective memories. *Journal of personality and social psychology*, 68, 917-917.
- Miller, A. (1983). For your own good: Hidden cruelty in child-rearing and the roots of violence. London: Virago Press.
- Mullis, R.L. ve McKinley, K. (1989). Gender-role orientation of adolescent: Effects on self esteem and locus of control. *Journal of Research on Adolescence*, 4, 506-516.

- Montemayor, R. (1983). Parents and adolescents in conflict: All families some of time and some families most of the time. *Journal of Early Adolescence*, 3, 83-103.
- Mooney, J. (2000). *Gender, violence, and the social order*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Macmillan Press.
- Moradi, B., Velez, B. ve Parent, M. (2013). The Theory of Male Reference Group Identity Dependence: Roles of social desirability, masculinity ideology, and collective identity. *Sex Roles*, 68 (7-8), 415-426. <http://dx.doi.org/10.1007/s11199-013-0258-3>
- Morris, A. S., Silk, J. S., Steinberg, L., Myers, S. S. ve Robinson, L. R. (2007). The role of the family context in the development of emotion regulation. *Social Development*, 16(2), 361-388.
- Morris, A. S., Silk, J. S., Steinberg, L., Sessa, F. M., Avenevoli, S. ve Essex, M. J. (2002). Temperamental vulnerability and negative parenting as interacting predictors of child adjustment. *Journal of Marriage and Family*, 64(2), 461-471.
- Mullis, R. L., Graf, S. C. ve Mullis, A. K. (2009). Parental relationships, autonomy, and identity process of high school students. *The Journal of Genetic Psychology: Research and Theory on Human Development*. 170 (4), 326-338.
- Nachtigall, C., Kroehne, U., Funke, F., ve Steyer, R. (2003). (Why) Should we use SEM? Pros and cons of structural equation modelling. *Methods of Psychological Research Online*, Vol.8, No.2, 1-22.
- Neal, J. ve Frick-Horbury, D. (2001). The effects of parenting styles and childhood attachment patterns on intimate relationships. *Journal of Instructional Psychology*, 28(3): 178-181.
- Nelis, S.M. ve Rae, G. (2009). Brief report: peer attachments in adolescents. *Journal of Adolescence*, 32, 443-447.
- Nunnally, J.C. ve Bernstein, I.H. (1994). *Psychometric theory* (3rd ed.). New York, NY: McGraw-Hill.
- O'Brien, R.M. (2007). A caution regarding rules of thumb for variance inflation factors. *Quality ve Quantity*, 41, 673-690.
- Özkan, H., Kanbur, A., Apay, S., Kılıç, M., Ağapınar, S. ve Özorhan, E.Y. (2013). Annelerin doğum sonu dönemde ebeveynlik davranışlarının değerlendirilmesi. *Şişli Etfal Tıp Bülteni* 2013, 47, 117-121.
- Paschal, A., Lewis-Moss, R. ve Hsiao, T. (2010). Perceived fatherhood roles and parenting behaviors among African American teen fathers. *Journal Of Adolescent Research*, 26 (1), 61-83. <http://dx.doi.org/10.1177/0743558410384733>

- Palkovitz, R. (2002). Involved fathering and child development: Advancing our understanding of good fathering. İçinde: C. S. Tamis-LeMonda ve N. Cabrera (Edt.), *Handbook of father involvement: Multidisciplinary perspectives* (sayfa numaraları: 119 – 140). Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Parish, T.S. ve McCluskey, J.J. (1992). The relationship between parenting styles and young adults' selfconcepts and evaluations of parents. *Adolescence*, 27(108), 915-919.
- Parke, R. (2000). Father involvement: A developmental psychological perspective. *Marriage and Family Review*, 29, 43-58.
- Parke, R. D. (2002). Fathers and families. İçinde M. H. Bornstein (Edt.), *Handbook of parenting: Vol. 3: Being and Becoming a Parent (27–73)*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Parke, R. (2007). Fathers, families and the future: A plethora of plausible predictions. İçinde: G. Ladd, *Appraising the Human Developmental Sciences: Essays in Honor of Merrill-Palmer Quarterly* (sayfa numaraları: 211-225). Detroit: Wayne State University Press.
- Pietromonaco, P. R. ve Feldman- Barrett, L. (1997). Working models of attachment and daily social interaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73, 1409-1423.
- Pleck, J. (1987). American fathering in historical perspective. (Ed: M.S. Kimmel) *Changing men: New direction in research of men and Masculinity* (83-97). Beverly Hills, C.A. Sage Publications.
- Pleck, J., Sonnenstein, F. ve Ku, L. (1993). Masculinity ideology and its correlates. İçinde S. Oskamp ve M. Costanzo, *Gender issues in contemporary society* (sayfa numaraları: 85-110). California: Sage Publications.
- Press, A. (2013). Gender and family in televisions golden age and beyond. *American Academy of Political and Social Science*. September, 139-150.
- Poyraz, M. (2007). *Babaların babalık rolünü algılamalarıyla kendi ebeveynlerinin tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Punch, K.F. (2005). Introduction to social research, quantitative and qualitative approaches (2nd edition) London: Sage. Chapter 5: quantitative research design, Chapter 6: Collecting quantitative data.
- Ranson, G. (2001). "Men at work: Change--or no change?--in the Era of the "New Father"." *Men and Masculinities*. 4 (1), 3-26.
- Rao, N., McHale, J.P. ve Pearson, E. (2003). Links between socialization goals and child rearing practices in Chinese and Indian mothers. *Infant and Child Development*, 12: 475–492.

- Ryan, R.M., Brown, K.W. ve Creswell, J.D. (2007). How integrative is attachment theory? Unpacking the meaning and significance of felt security. *Psychological Inquiry*, 18, 177-182.
- Ryff, C.D. (1995). Psychological well-being in adult life. *Current Directions in Psychological Science*, 4, 99-104.
- Renzetti, C. ve Curran, D. (1999). *Women, men, and society*. Boston: Allyn ve Bacon.
- Roelofs, J., Meesters, C., Bamelis, L., ve Muris, P. (2006). On the links between attachment style, parental rearing behaviors, and internalizing and externalizing problems in non-clinical children. *Journal of Child and Family Studies*, 15(3), 319-332.
- Rohner, R.P. (1986). *The warmth dimension: Foundations of parental acceptance-rejection theory*. Newbury Park: Sage Publications.
- Rohner, R.P. ve Rohner E.C. (1981). Parental acceptance-rejection and parental control: crosscultural codes. *Ethnology*, 20, 3, 245-260.
- Rohner R. P. ve Britner, P.A. (2002). Worldwide Mental Health Correlates of Parental Acceptance-Rejection: Review of Cross-Cultural and Intracultural Evidence. *Cross Cultural Research*, 36 (1): 16-47.
- Rohner, R. P. (1998). Father love and child development: History and current evidence. *Current Directions in Psychological Science*, 7, 157-161.
- Rohner, R. P. (2004) The parental acceptance-rejection syndrome: Universal correlates of rejection. *American Psychologist*, 59 (8), 830-840.
- Rowe, M. L., Cocker, D. ve Pan, B. A. (2004). A comparison of fathers' and mothers' talk to toddlers in low-income families. *Social Development*, 13, 278-291.
- Rudolf, A. (2010). *Makkreel, otantik yorumdan otantik işşaya doğru; Kant ile Heidegger arasındaki mesafeyi aşmak*, çev: Kurtul Gülenç, İstanbul: DoğuBatı Yayınları.
- Russell, A. ve Russell, G. (1996). Positive parenting and boys' and girl's misbehavior during a home observation. *International Journal of Behavioral Development*, 19, 291-308.
- Rustia, J.G. ve Abbott, D. (1993). Father involvement in infant care: two longitudinal studies. *International Journal of Nursing Studies*. Volume 30, Issue 6, December 1993, 467-476. [https://doi.org/10.1016/0020-7489\(93\)90018-P](https://doi.org/10.1016/0020-7489(93)90018-P)
- Saki R., Sak-Şahin, İ. T., Atli, S. ve Şahin, B. K. (2015). Okul öncesi dönem: Anne baba tutumları. "Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2015; 11(3), 972-991. DOI: 10.17860/efd.33313
- Sancar, S. (2009). *Erkeklik: imkânsız iktidar*. İstanbul: Metis Yayınları.

- Sarıtaş, D. ve Gençöz, T. (2011). Ergenlerin duygu düzenleme güçlüklerinin, annelerinin duygu düzenleme güçlükleri ve çocuk yetiştirme davranışları ile ilişkisi. *Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Dergisi*, 18(2), 117-126.
- Sary, M. P. ve Turnip, S. S. (2015). Attitude difference between fathers and mothers toward fathers involvement in childrearing activities among couples with 0-12 months old babies. *Community Based Study In A Primary Health Care Setting. Procedia Social And Behavioral Sciences*, 190, 92-96.
- Satir, V. (2001). *İnsan yaratmak*. İstanbul: Beyaz.
- Scarzello, D. Arace, A. and Prino, L. E. (2016). Parental practices of Italian mothers and fathers during early infancy: The role of knowledge about parenting and child development. *Infant Behavior and Development*. 44, 133-143.
- Schludermann, E. ve Schludermann, S. (1970). Replicability of factors in the Children's Report of Parental Behavior Inventory (CRPBI). *Journal of Psychology*, 96, 15.
- Schludermann, E. ve Schludermann, S. (1970). Replicability factors in children's report of parent behavior (CRPBI) *Journal of Psychology*. 76, 239-249.
- Schludermann E, ve Schludermann, S. (1988). Children's Report on Parent Behavior (CRPBI-108, CRPBI-30) Winnipeg, Canada: Unpublished manuscript, Department of Psychology, University of Manitoba.
- Selçuk, E., Günaydın, G., Sümer, N. ve Uysal, A. (2005). Yetişkin bağlanma boyutları için yeni bir ölçüm: Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II'nin Türk örnekleminde psikometrik açıdan değerlendirilmesi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 8(16), 1-11.
- Selek, P. (2008). *Sürüne sürüne erkek olmak*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Seçer, Z., Çeliköz, N. ve Yaşa, S. (2007). Bazı Kişisel Özelliklerine Göre Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Çocukların Babalarının Babalığa Yönelik Tutumları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18, 425-439.
- Shaver, P. R. ve Mikulincer, M. (2002). Attachment-related psychodynamics. *Attachment and Human Development*, 4, 133-161.
- Sımsıkı, H. ve Şendil, G. (2014). Baba katılım ölçeğinin (BAKÖ) geliştirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*.13(49). 104-123.
- Silverstein, L. B. ve Auerbach, C. F. (1999). Deconstructing the essential father. *American Psychologist*, 54, 397-407.
- Sirman, N. (2001). Çocuğun yaşamında babamın Rolü ve Önemi. Sempozyum Raporları. İstanbul: AÇEV

- Smetana, J. ve Asquith, P. (1994). Adolescents' and parents' conceptions of parental authority and personal autonomy. *Child Development*, 65, 1147-1162.
- Smetana, J.G., Campione-Barr, N. ve Daddis, C., (2004). Longitudinal development of family decision making defining healthy behavioral autonomy for middle class African-American adolescents, *Child Development*, 75 (5), 1418-1434.
- Snyder, J., Stoolmiller, M., Wilson, M. ve Yamamoto, M. (2003). Child anger regulation, parental responses to children's anger displays, and early child antisocial behavior. *Social Development*, 12, 335-360.
- Soysal, A.Ş., Bodur, Ş., İşeri, E. ve Şenol, S. (2005). Bebeklik dönemindeki bağlanma sürecine genel bir bakış. *Klinik Psikiyatri*, 8, 88-99.
- Soenens, B., Vansteenkiste, M., Smits, I., Lowet, K. ve Goossens, L. (2007). The role of intrusive parenting in the relationship between peer management strategies and peer affiliation. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 28, 239-249.
- Sposito, V. A., Hand, M. L. ve Skarpness, B. (1983). On the efficiency of using the sample kurtosis in selecting optimal lpestimators. *Communications in Statistics Simulation and Computation*, 12 (3), 265-272. doi:10.1080/03610918308812318
- Sroufe, L. A. (2005). Attachment and development: A prospective, longitudinal study from birth to adulthood. *Attachment & Human Development*, 7(4), 349-367.
- Stacey, J. ve Biblarz, T.J. (2001). (How) Does sexual orientation of parents matter? *American Sociological Review*, 65, 159-183.
- Steinberg, L., Lamborn, S. Dornbusch, S. ve Darling, N. (1992). Impact of parenting practices on adolescent achievement: Autrotaritative parenting, school involvement, and encouragement to succeed. *Child Development*, 63, 1266-1281.
- Suess, G., Grossmann, K. E. ve Sroufe, L. A. (1992). Effects of infant attachment to mother and father on quality of adaptation in preschool: From dyadic to individual organisation of self. *International Journal of Behavioral Development*, 15, 43-65.
- Sullivan, T. J. (2003). Introduction to social problems, Pearson Education, Boston.
- Sümer, N., Sayıl, M., Kazak-Berument, S., Selçuk, E., Günaydın, G., Harma, M., Salman, S., Doğruyol, B. ve Öztürk, A. (2008). *Çocuğun gelişiminde bağlanma, ilgi-bakım ve aile dinamiklerinin etkisi*. Tamamlanmış proje, TÜBİTAK-105K102.
- Sümer, N., Gündoğdu Aktürk, E., ve Helvacı, E. (2010). Anne-baba tutum ve davranışlarının psikolojik etkileri: Türkiye'de yapılan çalışmalara toplu bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13 (25), 42-59.

- Sümer, N. ve Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). Culturally relevant parenting predictors of attachment security: Perspectives from Turkey. İçinde P. Erdman ve N. Kok-Mun, (Edt.), *Attachment: Expanding the cultural connections* içinde (sayfa numaraları: 157-179) New York: Routledge.
- Şahin, B. (2014). Bilimsel araştırma yöntemleri. İçinde A. Tanrıoğen (Edt). *Metodoloji* (sayfa numaraları: 111-130). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şahin, H. Ve Demiriz, S. (2014). Beş altı yaşında çocuğu olan babaların, babalık rolünü algılamaları ile aile katılım çalışmalarını gerçekleştirmeleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 181, 273-294.
- Tabachnick, B. G, ve Fidell, L.S. (2001). Using multivariate statistics. Boston: Ally And Bacon.
- Tang, D. ve Schmeichel, B. J. (2014). Stopping anger and anxiety: Evidence that inhibitory ability predicts negative emotional responding. *Cognition & Emotion*, 28, 132–142.
- Telli, A. A. ve Özkan, H. (2016). 3-6 yaş grubu çocuğu olan babaların babalık rolü algısı ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesi Dergisi*, 6(2), 127-134 DOI:10.5222/BUCHD.2016.127
- Terzi, Ş. (2006). Kendini toparlama gücü ölçeğinin uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(26), 77-86.
- Tamis-LeMonda, C. S., Shannon, J. D., Cabrera, N. ve Lamb, M. E. (2004). Fathers and mothers at play with their 2- and 3-year-olds: Contributions to language and cognitive development. *Child Development*, 75, 1806–1820.
- Thompson, R. A. (1994). Emotion regulation: A theme in search of definition. *Monographs of the society for research in child development*, 59(2-3), 25-52.
- Thompson, A., Hollis, C. ve Richards, D. (2003). Authoritarian parenting attitudes as a risk for conduct problems: Results from a British national cohort study. *European Child and Adolescent Psychiatry*, 12, 84–91.
- Townsend, N. (1999). Fatherhoods and fieldwork: Intersections between personal and theoretical positions. *Men And Masculinities*, 2 (1), 87-97. <http://dx.doi.org/10.1177/1097184x99002001006>
- Trawick-Swith, J. (2013). *Erken çocukluk döneminde gelişim (Çok Kültürlü Bir Bakış Açısı)*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Tuğrul, C. (1994). Alkoliklerin çocuklarının aile ortamındaki stres kaynakları, etkileri ve stresle başa çıkma yolları. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9, 57-73.
- Vandello, J. A. ve Bosson, J. K. (2013). Hard won and easily lost: A review and synthesis of theory and research on precarious manhood. *Psychology of Men & Masculinity*. Vol. 14, No. 2, 101–113.

- VWS, World Value Survey 2005-2008, "Corresponding to the Fifth Wave of the World Values Survey", <http://www.wvsevsdb.com/wvs/WVSAalyzeSample.jsp>
- Wagnild, G. ve Young, H. M. (1993). Development and psychometric evaluation of the resilience scale. *Journal of Nursing Measurement*, 1, 2.
- Wentzel, K. R. ve Feldman, S. S. (1993). Parental predictors of boys' self restraint and motivation to achieve at school: A longitudinal study. *Journal of Early Adolescence*, 13, 183-203.
- Weiss, R.S. (1982). Attachment in adults. İçinde C.M. Parkes ve J.S. Hinde (edt). *The Place of Attachment in Human Behavior*. (sayfa numaraları: 171-184). New York: Basics.
- Williams, S. (2008). What is fatherhood?: Searching for the reflexive father. *Sociology*, 42(3), 487-502. <http://dx.doi.org/10.1177/0038038508088837>
- Williams, J. E. ve Best, D. L. (1977) . Sex stereotypes and trait favorability on the Adjective Check List. *Educational and Psychological Measurement*, 37, 101-110.
- UNICEF, (2012, 2014). Toplumsal koşullar ve aile ortamı. *Türkiye'de Çocuk ve Genç Nüfusun Durumunun Analizi*. <http://www.unicef.org.tr/sayfa.aspx?id=25>
- Yap, M. B., Allen, N. B., ve Ladouceur, C. D. (2008). Maternal socialization of positive affect: The impact of invalidation on adolescent emotion regulation and depressive symptomatology. *Child Development*, 79(5), 1415-1431.
- Yap, M. B., Allen, N. B., ve Sheeber, L. (2007). Using an emotion regulation framework to understand the role of temperament and family processes in risk for adolescent depressive disorders. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 10(2), 180-196.
- Yapıcı, Ş. (2010). Türk toplumunda aile ve eğitim ilişkisi. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Cilt: 5, Sayı: 4, 1544-1570.
- Yılmaz, V. Y., Zeyneloğlu, S., Kocagöz. S., Kısa, S., Taşkın, L. ve Eroğlu, K. (2009). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin görüşleri, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6, 775-791.
- Yılmazçetin, C. (2003). *Babanın katılımı ve ergen öncesi çocukların davranış problemleri arasındaki ilişki* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Zimmermann, P. ve Grossmann, K. E. (1997). Attachment and adaptation adolescence. İçinde W. Koops, J.B. Hoeksma ve D.C. van den Boom (Edt.), *Development of interaction and attachment: Traditional and non-traditional approaches* (sayfa numaraları 271-280). Amsterdam: North-Holland.